

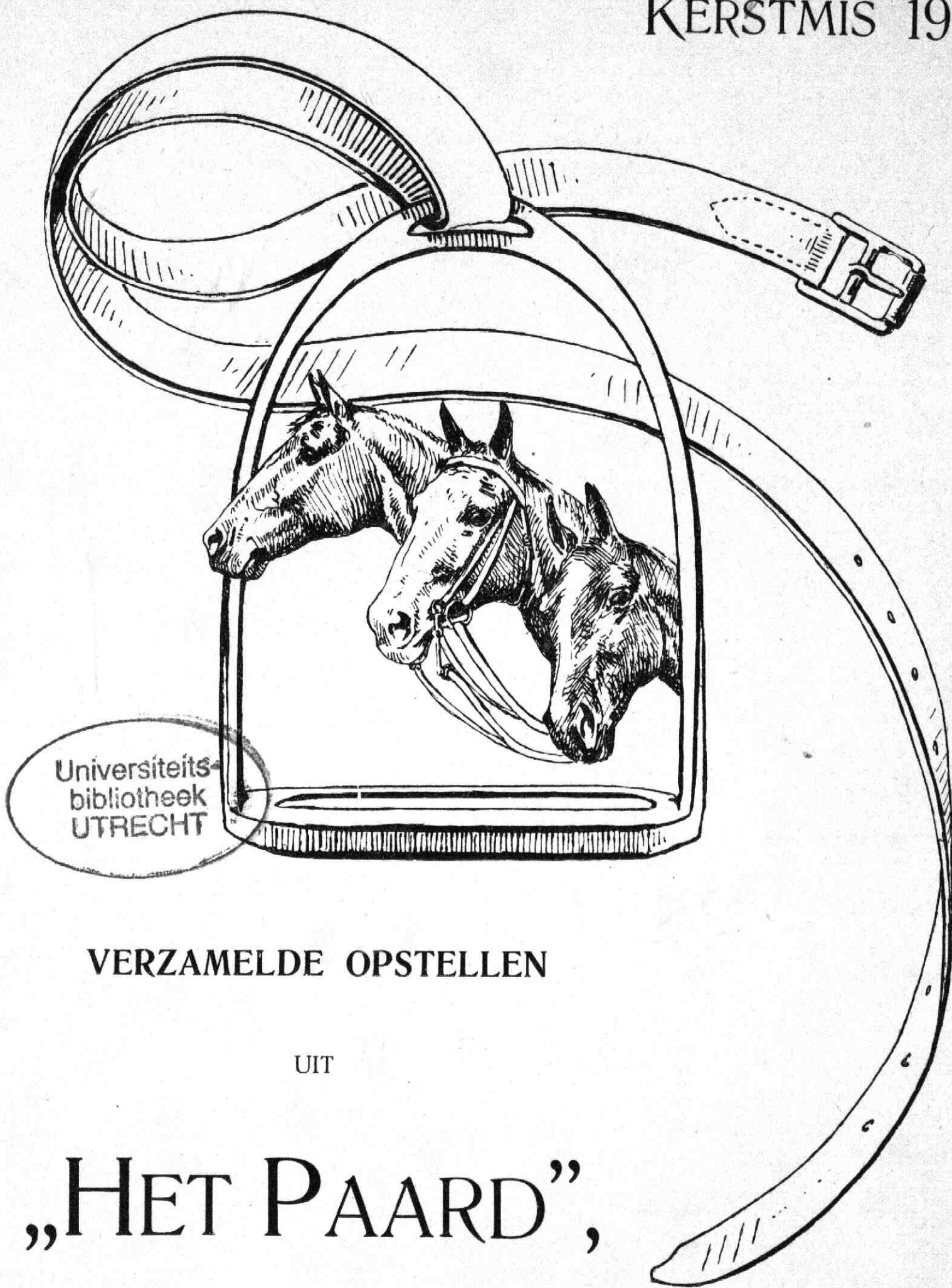
Verzamelde opstellen uit "Het paard", geïll. weekblad voor fokkers, houders en liefhebbers van paarden. - DI.1

<https://hdl.handle.net/1874/30360>

VWJ
1485

~~B 1775~~

KERSTMIS 1906.

Universiteits-
bibliotheek
UTRECHT

VERZAMELDE OPSTELLEN

UIT

„HET PAARD”,

GEILL. WEEKBLAD VOOR FOKKERS, HOUDERS
EN LIEFHEBBERS VAN PAARDEN. :: :: :: ::

HOOFDREDACTEUR-UITGEVER: A. W. HEIDEMA, GRONINGEN.

I 1906 1^e esc

Bibliotheek der
Rijksuniversiteit te Utrecht
Afd. Diergeneeskunde

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

0968 3305

VOORBERICHT.

Meermalen is ons de vraag gesteld waarom „Het Paard” niet meer in het boekformaat, waarin het van 1895—'99 als maandblad verscheen, werd uitgegeven. Het korte, zakelijke antwoord hierop luidt: „er waren te veel materieele bezwaren aan die wijze van uitgaaf verbonden, terwijl ook het zoo gewenschte actueel blijven van tal van berichten te weinig mogelijk was”.

Indien thans, door de verwerkte stof te vereenigen tot een afzonderlijk deeltje, aan den wensch van velen, die een jaargang niet week op week wenschten te verzamelen en toch den hoofdinhoud van het blad willen bewaren, voldaan is — indien, bovendien het werk een plaatsje waardig gekeurd wordt op het boekenrek onzer Nederlandsche paardenliefhebbers, dan is daarmee eene illusie van de Redactie verwezenlijkt.

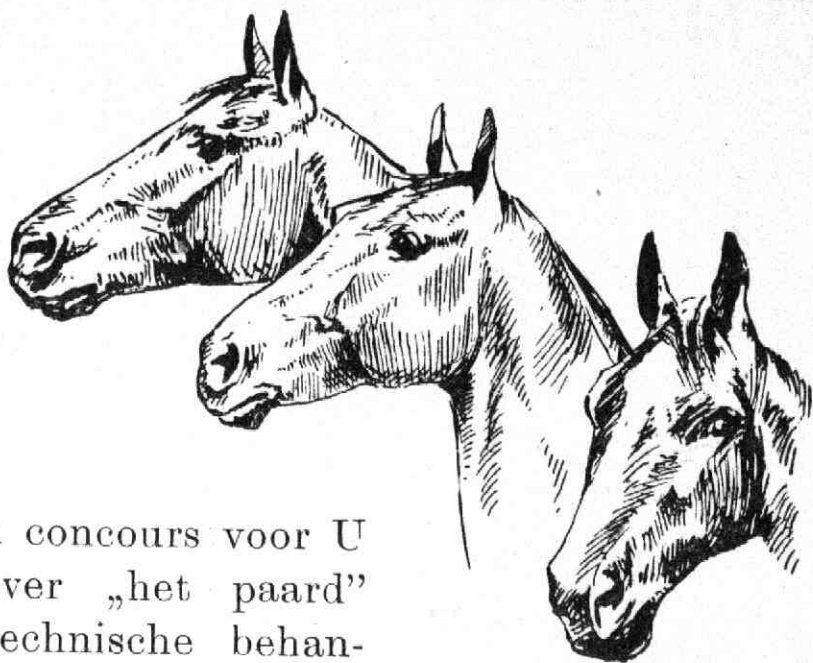
REDACTIE EN UITGEVER.

I N H O U D.

	Pag.
1. Het paard	1
2. Het oog, de theorie en de portemonnaie in verband met de eischen te stellen aan het rijpaard	4
3. De zachte en harde beengebreen	10
4. Rijtuigpaarden die zwaar in de hand gaan	51
5. De levensloop van een pas gekocht Artillerie-remontepaard tot zijn indeeling bij den troep	55
6. Eenige zaken uit de fokkerij, welke voor den fokker van belang zijn en waar hij belang in zou kunnen stellen	61
7. Onderzoek op cornage bij jonge paarden	68
8. Correctie van paarden die buitenwaarts op de disselriemen hangen	70
9. Spaansche ruiter	72
10. Een practisch stoomtoestel voor paarden	79
11. Overgang van droog voer op gras	82
12. Twee practische uitvindingen voor afstandsritten	86
13. Het wedden	88
14. Over toilet van een paard	112
15. De natuurlijke scheefheid van het paard	126
16. In de wei	129
17. De teugelhouding bij het springen	132
18. Wat niet te doen bij den aankoop van het paard	137
19. Stappen	141
20. Over wielbanden	150
21. Over bokken	154
22. Wat onder „verrichting” als vereischte voor een fokpaard dient te worden verstaan	159
23. Wat paardenhouders van hoefsmeden verlangen en meenen te mogen eischen en wat hoefsmeden van paardenhouders verlangen	165
24. De bewerking van het nekgericht	170
25. Over paarden die zich niet laten vastzetten aan het halstertouw	176
26. De kracht waarmee een zweepslag aankomt	178
27. Over eenspan-tuig (heer-equipage)	181
28. „Het Touwtje.” Over een paard dat zijn gezelschap niet verlaten wil; Vrijheidsdressuur, enz.	195
29. Van uit de strengen onder den zadel	205
30. Het Pikolpaard	212
31. Het exterieur van den modernen hackney	221
32. Het tandem rijden	225
33. Het verkrijgen van een betere qualiteit dekhengsten in Nederland	233
34. Symptomen van slijtage in voor- en achterbeenen	238
35. Over aanleuning	241
36. Over scheren	248
37. Het Urbaine paard vertelt zijn historie	251

„HET PAARD”.

(Aan Mevrouw G. v. L.)

U vroeg mij tijdens een concours voor U enkele aantekeningen over „het paard” in 't algemeen, zonder technische behandeling van actie, lijn en bouw; „U is gepassioneerd paardmensch — zeg ons waarom; ik verwacht van U, om 't met uw eigen woorden te zeggen, een symphonie op het paard”, zóó luidde Uw verlangen.

Er is op dit gebied reeds zóóveel en met gezag geschreven Mevrouw, dat ik vooruit weet U geen nieuws te gaan zeggen, U geen ontdekkingen te zullen openbaren; ik gevoel zelfs de onmacht dit onderwerp voor U te verjongen en te verfrisschen. Toch wil ik gaarne geven, wat ik kan, alles wat ik bezit, in de prettige overtuiging zulks te hebben gedaan met de bedoeling aan een Uwer wenschen te voldoen.

* *
*

Mijn koninkrijk voor een paard!!! Ook zijn er die harts-tochtelijk verknocht zijn aan een hond, — lieve oude grijze dames, vertroetelend haar kakatoe met z'n schitterende veerenpracht, — en geleerden voor wie het zachte spinnen van hun angora de onmisbare voldoening aan de behoefte van „welbehagen in den mensch” is.

Ik voor mij heb „het paard” lief!

Zoover 't oog reiken kan en heugenis bestaat, *waart ge, zijt ge, bestaat ge*, mijn sierlijke ijdele viervoeter!

In de mythologie piaffeert ge tusschen pracht en wonderen!; ge hebt er de Zon en de Nacht als geleiders, ge rijdt er godinnen in schulpen van lucht en licht!

Geen in legenden zoek geraakte omgeving, waar niet eenmaal uw gehinnik weerklonk, geen pad kronkelt zich door 'het rijk der geschiedenis, waarop uw hoof zijn indruk niet achter liet en er af en toe een vonk deed schitteren.

Geen gewichtige gebeurtenis in dit leven, waar gij uw rol niet vervuld hebt; gij gaat van de slagvelden, waar men doodt, tot op de plek waar men liefheeft, gij zijt de ernstige trouwe makker van den dappere, de lichtzinnige gezelschap van Don Juan; — dreunend uw

galopsprong bij dag in 't gewoel van den strijd, nauw hoorbaar uw stap straks onder 't beloken venster.

Gij zijt getogen door eeuwen en tijdperken, in alle verscheidenheid van uw soort, in oneindige afwisseling van bouw en de duizend kleuren van uw huid — altijd anders, altijd nieuw.

Gij, zoon van Neptunus en Medusa, Pegasus met zilveren manen, die met één vleugelslag den dichter voert tot 't hoogste punt van den Parnassus, — Gij, fiere rossen, die eens in langzamen stap den droefgeestigen Hypolytus voeret langs de blonde oevers der onstuimige zee, — Gij, Bucephalus, die schuimend onder de sporen van uw meester Alexander, hem ter overwinning droegt in den strijd tegen Darius, en voor wien, nadat ge aan de Djelma in Klein-Azië gedood werd, uw keizerlijken Heer een stad deed bouwen op de plek waar ge voor 't eerst en 't laatst viel, — Gij, overwinnaar in de Olympische spelen, met uw gouden beslag, uw kortgeschoren manekam, die in driespan een wedloop deed om den lauwer, — Gij, harig klein monster, dat met de Hunnen van uit de noordelijke steppen opdagend, tijdens dien geweldigen tocht het afgehouden hoofd van den verslagen vijand tegen Uw flanken placht te voelen slingeren, en alles vertraptet wat op uw pad lag, — Gij, goed strijdros van Roland, dat de Saraceenen in 't aangezicht beet in de kloof van Roncevalles, — Gij, wild bergpaard uit Ukranie, dat verlaagd tot beulendienst, het gekneusde lichaam van Mazepa over bergen en dalen gesleept hebt, — Gij, Arabische hengst, die met Mohammed uit Mekka vluchtet en de eerste seconde aangaf van de jaartelling der Muzelmannen, — Gij, fier ridderpaard uit de middeleeuwen, geharnasd in staal en ijzer tijdens 't tournooi, gedost in zijde en fluweel tijdens de valkenjacht, bereden door vazallen, vertroeteld door pages, gestreeld door vorstinnen! — Gij, historische schimmel die den grooten Kleinen Man in z'n grijze regenjas over de Alpen en bij de Pyramiden droegt. — O! gij allen, wie ge ook zijt, Rossinant of Bucephalus, roemrijk ros of vergeten paardje, held uit de geschiedenis, persoon uit de fabelleer, kind van de legende — U — U heb ik lief!

Ik heb U gezien en bewonderd, opgewonden in den kruitdamp van 't gevecht, vol majesteit voor 't vorstelijk rijtuig, lenig als een atleet onder den zit van een Fillis; ik heb U gezien in marmer, in de friesen der oude Grieken, in steen en in brons! op de booggewelven van triomfpoorten, op het metaal van gedenkpenningen; — Uw hoofd was eens gelauwerd, eenmaal waart ge consul, ge hebt priesters in uw eeredienst gehad, er zijn U altaren gewijd geweest!

God heeft u geschapen, Buffon heeft u ontdekt, de dichters van Jericho hebben u bezongen, Meissonier en de Neuville hebben u geschilderd. Italiaansche meesters hebben u gehouwen

uit het zuiverst Carrarisch. — Gij, — Gij hebt niets en niemand te benijden! een Vrouw stelt belang in u, de Profeet heeft u geheiligd, Gij zijt de vorst onder de dieren! — hiernamaals blijft ge bestaan en we zien u terug in betere gewesten, waar ge vrij zult gaan over eeuwig groene vlakten!

* * *

Nederige „troeper”, roemrijke, dienstbare, onvermoeide metgezel van den soldaat, makker van enkelen, in wier binnenste de moed gloeit als een vonk met goddelijken aureool, een vonk, die gij tot vlam doet uitslaan, — *gij* zijt, wellicht onder alle edelen uwer genooten, het treffendst grootst.

Gij hadt aandeel in de stoutmoedigste overwinningen, de bitterste nederlagen; — Gij streedt en strijdt door alle tijden heen, onder alle keerringen, bij de steenen graftomben van Cheops, aan de Beresina, te Sebastopol en te Sedan! — en als in Zd.-Afrika de afschuwelijke honger den klepel in de doodsklok schudde, — weten we dat men U slachtte en at.

Weelde en gemak zijn voor U niet uitgedacht, ge hebt geen kopervergulden ruif, geen stalgebouw met mozaïken vloer, geen heerleger van grooms en lads om U te kammen en te borstelen. — Uwe beenen worden niet omzwachteld met flanel, — Gij staat niet gedekt onder met wapens bestikte dekens, Gij wordt niet betaald met millioenen, voor Uw verrichtingen brengt Fortuna de hand niet aan het rad van 't spel.

Evenmin kent *gij* de muziek van het aanslaan der „hounds” in 't jachtveld, de roode rok schitterend afstekend tegen den bruinen achtergrond van heide en hout, — het „hallali” uit den hoorn trillend door den herfstnevel, gij staat niet dampend bij 't dooden van het wild; — neen — Gij draagt, gij trekt, gij exerceert, — tien jaren en langer, — en als ge Uw strijd gestreden hebt, gewerkt en geleden, als ge Uw hals moeilijk meer trotsch en recht op den strammen rug kunt dragen, als Uw been zich niet meer met zekerheid in den bodem plant, dan dan komt ge op den reformstaat!

Men had U eens duur betaald, men verkoopt U thans voor enkele goudstukken: den prijs voor het skelet, dat onder Uw verwerkte huid uitsteekt Uw huid, die starretjes van hebzucht doet glinsteren in 't groezelig oog van den vilder!

Als ge dan leelijk zijt, wat ik U toewensch, oude getrouwe, valt ge in handen van een goedhartigen boer, ge wordt liefderijk behandeld en wat malsch jong gras vult Uw voerbak, — de kwajongens klimmen U op den rug tijdens vrije zomermiddagen en ge trekt het groentenkarretje als 't markt is, — dit alles, als ge niet komt op een „Aapjes”, een Urbaine stal, — dáár leert ge ellende kennen, slaag

zoolang de zweep klapt, en eten uit den mondzak in Uw vrijen tijd, tusschen twee „vrachies”! — edoch — geen roem, — geen glorie!

Maar als ge, niettegenstaande leeftijd en vermoeienis, nog uw sierlijke houding bewaardet, — dan beklaag ik U mijn beste kaerel! —; dan komt ge in den circustent op de kermis, dáár wordt U een servet om den hals geknoopt en telken avond dineert ge er met den clown, die „*mioeziek*” commandeert, Gij zult er het meisje aanwijzen, dat in den loop van 't jaar gaat trouwen, en op een teeken van de chambrière, om een zakdoek op te rapen, zult ge Uwe oude versleten knieën in het zaagsel neerploffen, — avond in — avond uit, — zóólang, tot ge niet meer in staat om te staan, omtuimelt, den hartslag voelt verstijven, en aan den Schepper gaat afstaan Uw arme beestenziel, — een ziel, allicht beter dan die van menig mensch!

T. T.

HET OOG, DE THEORIE EN DE PORTEMONNAIE IN VERBAND MET DE EISCHEN TE STELLEN AAN HET RIJPAARD.

In 't land van de sprookjes vliegt de gebraden patrijs je, zoo maar van zelf, in den mond — maar 'k heb nog nooit gehoord, dat zelfs in dát land (om van 't onze niet te spreken) een *goed paard*, je zoo maar van zelf op stal werd gebracht.

Wij, op 't ondermaansche, moeten dat zoeken in 't zweet onzes aanschijs en gewoonlijk onder hevig lijden; en of we 't dan nog altijd vinden?

In ieder geval, vóór ge 't plankje „voetangels en klemmen” passeert op den weg, die zich daar slingert door 't rijk van het paard, is 't noodig met juistheid vast te stellen:

1o. Wát paard ge hebben wilt.

2o. Voor welken dienst het bestemd is.

3o. Uit te maken, welken graad „bloed” en welk karakter het dier hebben mag, om het er op den duur mee te kunnen boteren.

Sub. 2 is spoedig beslist, sub. 3, als de zelfoverschatting weggewerkt is, ook — maar sub 1 „in 't oog” hebben het paard, het *type* van 't paard dat men wil! dat is moeilijk, zelfs bij de gladden onder de slimmerts weigert „het oog” wel eens dienst.

Slechts sommigen kregen dat oog als gave, — de aanleg er mede te kijken ontwikkelde zich in daartoe gunstige omgeving, d. i. achter, voor, tusschen en op de *paarden*, doch nooit bij de *boekenkast*; want de meest grondige studie van *alle* paardenboeken kunnen „het oog” zelfs aan den goeden leerling niet geven!

't Idee dat persoonlijke *smaak* dat *type-paard* zou kunnen vaststellen, acht ik een dwaling, omdat smaken verschillen, en er altijd slechts *één* type is, dat is: het **goede**. Wel te verstaan, dit type wijzigt zich naar de eigenaardigheden van het gebruik dat men verlangt.

Ik bedoel, men zegt: Ik wil een omnibus-paard om op te rijden; of wel —, ik geef de voorkeur aan een poney. — Ik houd van een hunter, die onder mijn zwaar gewicht behoorlijk kan galopperen — of — ik zoek een volbloed, die onder 65 KG een military kan winnen; ik wil een paard dat draaft zonder mij te veel te „rammenassen” — dan wel — een prachtcarrossier, die mij in mijn groot tenue als generaal, ter inspectie zal dragen! —

Welnu, al die variëteiten hebben, ieder voor zich, *één* speciaal type van *absolute schoonheid*, — en het te kiezen paard dient zooveel mogelijk overeen te komen met dat eenige type, zoodat iemand die graag een zwaar paard rijdt, en door gebrek aan „het oog” een sleeper koopt, tot de overtuiging zou kunnen komen niet „je dat” gevonden te hebben.

Wat is (absolute) schoonheid van een paard; waarop grondt zich die schoonheid?

Op *één enkele*, maar breede en hechte basis: **de bruikbaarheid**.

Schoonheid is niet vastgesteld door 't meer of minder behagen aan de lieve oogen van ons lieve nichtje *alléén*.

Darwin, bij 't indiscreet nasnuffelen van onze familiepapieren vond: „dat in de samenstelling van het levend wezen ieder onderdeel is, of is geweest bestemd tot direct of indirect *gebruik* er van „door dat wezen, en om dat wezen in zijn soort *bruikbaar* te maken.”

Dat *bruikbare* bepaalt de *schoonheid*!

Als een fokker door teeltkeuze zijn foksel verbeteren wil, zal hij uit twee hengsten, waarvan de een „sierlijk” maar zich *onbruikbaar* getoond heeft voor den dienst waartoe men zijne afstammelingen bestemt, en de andere *minder* „oogstreelend” doch *meer* bruikbaar, — die fokker zal, zeg ik, *niet* dien eersten hengst brengen bij zijn *uitgezochte* merries.

— Althans hij *behoort* het niet te doen, al heb ik in Holland wel eens een hengst zien aankopen, waarvan de bruikbaarheid alleen beoordeeld werd naar *exterieur*, *pijpomvang onder de knie!!* en de *uitwerking* die gember, hoed, monsterzweep en varkensblaas op zijn draf hadden!

Kiest de fokker tóch den daareven eerstgenoemden hengst, dan handelt hij in strijd met Moeder Natuur, die *altijd* toepast *haar* wet: „tot de instandhouding van een soort zal de sterkere den zwakkere verdringen, en de bruikbare de plaats innemen van den „onbruikbare”! Sinds de fokker zich stelt in de plaats van Moeder

Natuur, wat betreft de keuze van de fokdieren, is hij ook verplicht als *zij* den voorrang te geven aan den bruikbaren boven den „sierlijken” onbruikbaren hengst, omdat alléén het bruikbare van meerdere of mindere lengte, diepte en dikte op den duur „schoon” genoemd wordt.

Indien een korte, ronde spekhals bruikbaar was voor snelle beweging, als een zadelrug bewezen had de grootste draagkracht te bezitten, zouden de korte hals en de zadelrug *schoonheidskenmerken* van het rijpaard zijn.

Zoo is een breed voorhoofd schooner dan een smal, omdat daarin ruimte is voor een quantum hersens, een diepe, breede borstkas schooner dan een smalle, nauwe, omdat de ingesloten ademhalingsorganen zich daarin beter hebben kunnen ontwikkelen.

Het geheele paard in gedeelten behandelen, is 't gemakkelijk te bewijzen, dat elk zijner deelen te schooner genoemd wordt, alnaarmate het meer bijdraagt tot de *bruikbaarheid* van 't dier.

Al die deelen bij elkaar, in hun meest bruikbare afmetingen, stellen het volmaakt schoone paard daar. . . . — Oef! gelukkig *dàt monster* bestaat niet! tenzij in de boeken.

Ontbreekt er min of meer iets aan die bruikbaarheidsafmetingen, dan is het paard *dáár* min of meer leelijk en ontbreken *alle* die lijnen, nu, dan zou uw omnibuspaard, ook al had 't een olifantsgewicht, leelijk zijn en evenzeer leelijk uw volbloed, al had die de gratie van een gazelle!

Om een paard te beoordeelen is 't dan noodig te weten wát de *bruikbare* vormen zijn, zulks op het exterieur te kunnen schatten, en onder 't zadel de proef om de som te maken! *Dàt* leert zich alleen op den langen duur, daarbij *kunnen* de geschriften van hippologen soms nuttig zijn, maar „de” lessen geeft 't voortdurend gebruik van het paard of beter van allerlei paarden. — Helaas, gaan ze vaak, — die lessen, — als 't radiumlicht, dwars door je portemonnaie, vóór ge ze begrepen hebt!

Het taxeeren der bruikbare verhoudingen uit het exterieur is middels *theorie* onmogelijk, ook al hebben werkelijk geleerden wiskunstige regels gegeven, hoe de onderlinge verhouding der verschillende lichaamsdeelen tot elkaar behoort te zijn.

Na loffelijk en langdurig onderzoek hebben sommigen b.v. vastgesteld dat: $2\frac{1}{2} \times$ hoofdlangte = $1 \times$ lichaamshoogte gemeten tot de schoft — daarna hebben anderen weer andere maten gegeven, andere „systemen” bepaald — per slot zijn de geleerden 't onderling niet eens geworden, en het gevolg is, dat zij, die op *wiskun-*

stige basis zich een volmaakt paard in het hoofd construeerden, als 't op koopen aankwam, een fout in de optelsom kregen, in de war raakten en 't vraagstuk verkeerd oplosten.

Daargelaten de last, *altijd* met logaritmen — inhoud — en lengte-tafels te moeten sjouwen, blijkt het absoluut onnuttig, ja gevaarlijk, zijn smaak in cijfers, cirkels en driehoeken om te zetten en zijn keus te baseeren op een proportie-systeem, waarvan het allerbeste toch *altijd* de fout behoudt de poloponey te willen modelleeren naar — en te beschouwen als — een 3 × verkleinde carossier.

Welke hoofdeigenschappen verlangen wij in onze dagen, dat *het* rijpaard hebbe? — Een behoorlijk gewicht kunnen dragen, vlug en lang achter elkaar met opgewektheid kunnen gaan en . . . dit alles den volgenden dag opnieuw! —

Het paard, dat deze eigenschappen ontegenzeggelijk in zich vereenigt, is de volbloed! — **Die** zij in een afzonderlijk artikel behandeld.

Willen we tusschen de overigen, waaronder uitmuntende exemplaren zich bevinden, een keuze doen, dan eischen we vóór alles dat het dier „bloed” hebbe — en de becijfering $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$ enz. aan de geleerden overlatende, vragen we in zijn rechte familie de aanwezigheid van een volbloed — evenwel, het bewijs hiervan niet op papier of bij overlevering, maar aan *het paard*; *dàt* drage den typischen stempel van verwantschap aan een edel soort in scherp gelijnden bouw, in zijn droogheid van weefsels, veerkracht in de spierbundels, die bij betasting weerstand bieden en aanvoelen als de biceps van een atleet, en in het groote oog, „waaruit de ziel straalt”. — Kortom het paard, door *zijn verschijning*, doe U de onuitgesproken belofte „ik zal handhaven”.

Een paard *zonder* „bloed” doet mij, bij de beste samenstelling van 't skelet, altijd denken aan den koetsier van wien men per advertentie verlangt „net voorkomen, goed tafeldienen en zilver-poetsen, — *overigens* met een coupé naar 't station kunnen rijden!”

Die moeten er óók zijn, — doch — ik voor mij, neem er liever een die *rijden* kan; wel, *dien* koppel ik aan mijn keukenmeid, wakker hem aan een hoop kinderen te maken, liefst jongens, dan ben ik zeker een collectie veulens te krijgen, die onder vader's zweep doorgefokt, eenmaal „extra” zullen gaan!

En wat de paarden betreft, aan welke behalve „bloed” ook nog „lichaamsbouw” ontbreekt — die stumpers zijn goed voor den snorder, de gala-rijtuigen, het circus, den steenwagen, of voor den luxetal van den gefortuneerden mijnheer „van” Ro zij nen tot Krentenburg!

Deze laatste uitweg is — helaas — nog *te* breed om den nood aan „*kwaliteit*” fokken, nijpend te doen voelen, — gelukkig te achten daarentegen, voor de arme dieren, die ontoerekenbaar voor hun leelijkheid en onbruikbaarheid, hun bestaan kunnen uitleven, „vetjes” en zonder „overspanning”.

Mijn „bloed”-eisch overdreven!?!.. mogelijk. — Zeg mij: als ge eenmaal mokka goed geproefd hebt, hoe U daarna „’t kommetje troost” van tante Betje smaakt — „slap” dunkt me. —

„Bloed” zij de eerste eisch voor ’t paard van den waren ruiter, „bloed” dat bij iederen hartslag een „kunnen”, een „vermogen” geeft, dat zich uit in een eigenaardige opgewektheid, die *blijft* tijdens en na inspanning en vermoeienis. Dat gaarne geeft wat er is, ja *meer* wil geven, „bloed” dat voor de *qualiteiten* van bewegings- en ademhalingsorganen borg is, dat den nadeeligen invloed van een fout in den bouw tot minimum terugbrengt en dat de kern van den term „Bloed vergoedt alles”, — *wáár* maakt. —

En nu het exterieur van *dat* paard:

10. De „romp”, het „koffer”, solide — d. i. korte bovenlijn, hooge, droge, ver naar achteren liggende schoft, — lange onderlijn — een ribbekast in doorsnede eivormig, dus geen platte en geen bolronde karbonades, de borst diep en onder den romp „niet te veel lucht”.

20. Het kruis — lang en breed, *niet* horizontaal, geheupt, met ontwikkelde dijen.

3'. Achterbeenen — beter meer recht, meer gestrekt, dan met een scherp geteekenden hoek.

40. Voorbeenen — recht op de kogels.

50. Het paard gebruike *alle* zijn vier, om er op te *staan*, alsof ’t er op *geplant* is.

60. Forsche knoken, zware geledingen, zichtbaar onder een fijne huid.

70. Van voren gezien platte, breede knieën, van op zij breede pijpen. Knieën en spronggewrichten dicht bij den grond.

8°. Mooie, gave voeten.

9°. De hals make den indruk of hij uit het koffer, tusschen de schouderbladen uit, „ontspringt”; — zij lang en recht, desnoods hertvormig, maar nooit rond uit zich zelf. — Aan *U* om dien rechten hals veerkrachtig buigzaam te maken als 't lemmet van een Toledo-kling.

10°. Het hoofd — breed tusschen de oogen, droog, en de grootte er van in verhouding tot het paard.

11°. De ooren — bewegelijk, geen vleezige lappen, maar scherp van snit en dun, liever groot dan klein.

12°. De oogen — groot, brutaal in opslag — en iets „ongepast” in de manier, waarin het hoofd gedragen wordt, om er de wereld mee in te kijken.

13°. De staart — „verwaand” er uit.

14°. De huid — fijn, soepel, bedekt met korte, glanzende haren; vooral aan de extremiteiten zullen de haren niet korzelig, krullig, wollig zijn.

14°. De kleur — is kwestie van smaak —, alle kleuren zijn goed, mits niet twijfelachtig, niet goor!

15°. De leeftijd — een oude praktikus leerde mij: zijn *werkelijke* leeftijd toont een paard in de beenen, zijn moed in de longen — mag ik hierbij voegen „en in de oogen?”

De *nominale*, de *schijnbare* leeftijd, d. i. die welke de tanden toonen, is dikwijls „mesjogene”.

Om toch een leeftijd te geven, is een 6- tot 10-jarig rijpaard met „bloed” in zijn volle kracht.

16°. De prijs — ziedaar het ?, marktwaarde is de basis, daar boven op komt de appreciatie-waarde, dan de winst van den handelaar en de indruk, dien **gij** maaktet, zet het puntje op de *i*; — toch geloof ik, dat met 800 tot 1200 gulden in Holland een rijpaard betaald wordt en dan is *U* geen oor afgebeten.

Waarom het boven beschreven paard goed is, *misschien* vindt ge 't in de boeken, maar *vlugger* en *stelliger* vindt ge 't in den zadel op dat paard!

Komt ge er ooit een tegen, als ik *U* boven monsterde, en is 't gezond, — doe dan niet als Isac Nathan, die op des handelaars vraag: 10 lapjes van honderd — in zich zelf rekende: „Hij vraagt „tien, hij bedoelt ach, hij is defreeje met ses, 't is waard vier; ik *bied* twee!” maar **koop!**

Bevalt 't niet, zend 't mij — ik neem 't van *U* over.

T. T.

DE ZACHTE EN HARDE BEENGEBREKEN.

Het is een eigenaardig verschijnsel, dat van de 100 jongelieden, die het verlangen uiten om wat van paardenkennis te leeren, er naar mijne ervaring wel 90 zijn die er bij die studie in de eerste plaats prijs op stellen, om de gebreken van het paard te leeren kennen. Dit is wel niet goed gezien van die leerlingen, maar het is nu eenmaal zoo! En wat zij dan wel zoo al onder die gebreken verstaan? In hoofdzaak de gebreken die aan de beenen voorkomen, met uitzondering van die in den stand en van den hoof. Men sluit derhalve een zeer groot gedeelte uit: zoowel een varkensbek als een rattestaart, een flauwen rug als te weinig broek, te weinig ribben als een Franschen stand, enz., en bepaalt zich tot de eigenlijke zachte en harde beengebreen.

A. DE ZACHTE BEENGEBREKEN.

Om een behoorlijk begrip te krijgen van de zachte beengebreen moet men zich in de eerste plaats een goede voorstelling kunnen maken van een *slijmbeurs*, een *peesscheede* en een *gewricht*. In alle drie wordt als inhoud een slijmerig vocht gevonden, dat m. i. nergens beter mee is te vergelijken dan met het wit van een rauw ei. Een slijmbeurs nu heeft den vorm van een zakje, een peesscheede dien van een koker, en een gewricht min of meer dien van een platten cylinder, waarvan de uiteinden door met kraakbeen bekleed been zijn afgesloten. Dit klinkt haast een weinig geleerd en toch is het wezenlijk eenvoudig, vooral voor hem, die in de praktijk al een beetje heeft rondgekeken, en dit — stel ik mij voor — zal met de meeste lezers van dit artikel het geval zijn.

Wanneer ik U noem een *legger* of een *zwam*, dan is immers bekend, dat dit is een zachte zwellung, die betrekkelijk klein kan zijn, doch ook wel een kinderhoofd groot kan wezen, en aangetroffen wordt op den elleboogsknobbel. Het is eveneens bekend, dat zoo'n zwam of legger gemakkelijk ontstaat bij paarden die als een koe gaan liggen en opstaan, en te gemakkelijker, al naarmate zij zijn voorzien van langere ijzers en ruwere uiteinden der ijzertakken. Als een paard gaat liggen, laat het zich als het ware in alle vier beenen doorzakken en komt dan min of meer met een plof met zijn geheele lichaam op den bodem terecht, terwijl een koe eerst op de knieën

(voorknieën of handwortels) gaat liggen en daarna het achterstel laat doorzakken en op den grond neerkomt. Ieder, die met paarden en vee heeft omgegaan, heeft zulks tallooze keeren gezien en heeft er bij het geven van eenige aandacht ook vaak genoeg op gelet; dat het opstaan van paard en rund eveneens verschil oplevert. Het opstaan van een rund geschiedt door de achterbeenen onder het lichaam te brengen en hierop feitelijk te gaan staan, terwijl de voorbeenen nog in de handwortels gebogen blijven; deze worden het laatste gestrekt. Het paard strekt zijn voorbeenen, brengt zijn achterbeenen onder, en daarna wordt het lichaam in zijn vieren opgebeurd, — in eens dus als het ware opgeworpen, waarbij de achterbeenen de hoofdkracht der beweging vormen. Op het oogenblik dus dat de romp naar boven wordt gebracht, zijn de achterbeenen sterk gebogen, en het is voornamelijk het strekken van deze, waardoor het opbeuren, het gaan staan, wordt tot stand gebracht.

Als wij nu zoo in onze gedachten een paard op deze twee verschillende wijzen zien gaan liggen en weer opstaan, dan is het toch licht te begrijpen, dat bij de, laten wij nu maar zeggen: koeiemaniër er het gemakkelijkst kneuzing aan den elleboogsknobbel door het ijzer zal optreden.

De elleboogsknobbel ligt betrekkelijk bloot, maar toch vindt men daar zoo'n slijmbeurs, zoo'n platte kleine zak gevuld met slijmerig, eiwitachtig vocht, dat den elleboogsknobbel voor heel wat kneuzingen vrijwaart. Zoo goed als ieder weet immers uit de geneeskunde van den mensch, dat patienten, die lang moeten liggen, gevaar opleveren om zich door te leggen en daarom op een windkussen of in erge gevallen op een waterkussen komen te liggen. Zoo'n slijmbeurs nu kan men het best vergelijken met een klein waterkussen, terwijl het slijmerige vocht feitelijk nog meer een kneuzing kan afweren dan water. Het komt echter voor, dat de slijmbeurs, de stootbreker dus, zelve wordt gekneusd, zelve in ontsteking komt, of dat er door de hevige kneuzing in de omgeving een bloeduitstorting optreedt en in die gevallen spreekt men bij den elleboogsknobbel van een zwam of een legger.

Een peesscheede heeft meer den vorm van een koker en is, zooals de naam ook aanduidt, een scheede of koker om een pees heen. Bij tal van paarden kunnen wij op de achtervlakte van de pijp duidelijk twee à drie pezen afzonderlijk zien liggen. Hebben we te doen met paarden die veel bloed bezitten, alzoo in hun uiterlijk veel hebben van het edele, min of meer aan het Arabische of Engelsche volbloed verwante paard, — wanneer we hebben een paard met harde, droge beenen, dan kan het voorkomen dat de pezen zoo duidelijk aan de pijp te voorschijn treden, dat de dunne fijne huid tusschen de pezen is ingetrokken en van boven naar

beneden, aan binnen en buitenvlakte van de pijp zich duidelijke overlangsche groeven bevinden. Het sterkst ziet men zulks wanneer edele paarden in droge, hooge streken worden opgevoed en daarbij goed verpleegd. In onze meer laag gelegen streken met vochtigen bodem en sappige weiden, voorzien van minder edele paarden, worden die echte, harde, droge beenen betrekkelijk weinig gevonden en bij hier geboren paarden eigenlijk haast alleen bij jonge dieren zoolang zij op de kwelders loopen. Ook op de eilanden ziet men over het geheel wat droger beenwerk, hetgeen wellicht in verband staat met het in dat opzicht gunstig werkende zeewater, den meer zandigen bodem en de schralere voeding. Toch doet natuurlijk het ras er ook veel aan af: een Amelander heeft droger beenwerk dan een Terschellinger, een Amelander van voor 10 jaar, sterk verwant aan den bekenden witten hengst van Catz, droger beenwerk dan een Amelander van den tegenwoordigen tijd, meer verwant aan het Oldenburgsche en. aan het oude Friesche en inlandsche paard.

Deze pezen zijn hier en daar omgeven door een scheede, welke scheede op de binnenvlakte een slijmerig, eiwitachtig vocht bezit, zoodat de pees dus feitelijk, zoo ver de scheede reikt, door een dunne laag van dat vocht is omgeven. Dit is zeer bevorderlijk voor een gemakkelijke beweging der pezen, maar vooral ook om aan deze een zachte onderlaag te geven en ze voor drukking en kneuzing zooveel mogelijk te vrijwaren. Wanneer paarden veel dienst doen in snelle gangen en op harde wegen, dan behoort het tot de zeldzaamheden wanneer die pezen gaaf en glad blijven en dat de peesscheeden niet te sterk met vocht worden gevuld. Het gaaf en glad aan de oppervlakte zijn van die buigpezen aan de pijp is vooral van groot gewicht voor paarden, die sterk in de kogels moeten doorzakken, zooals zulks b.v. bij renpaarden het geval is. Ieder koper van een renpaard zal dan ook zeer nauwkeurig nagaan of de oppervlakte van de pezen nog zuiver glad is. Als er verdikking wordt aangetroffen, dan ligt hieraan in den regel als oorzaak ten grondslag een vroegere peesontsteking of een peesscheedevercheuring en in beide gevallen heeft het paard, vooral voor rennen, veel aan dienstwaarde verloren. Bij een peesverdikking kan licht opnieuw peesontsteking optreden en een vroeger bestaan hebbende peesscheede-verscheuring herhaalt zich eveneens licht, indien het dier weder buitengewoon sterk in den kogel moet doortreden. In de sportbladen kan men herhaaldelijk lezen, dat een paard tijdens een ren hevig kreupel is geworden en als „broken down” uit de baan is gebracht, Dit broken down is niet anders dan een verscheuring van de peesscheede op een of meer plaatsen, meestal daar waar zij aan de pees was verbonden.

Deze afwijkingen als peesverdikking (peesklap) en peesscheedeverscheuring worden in den regel in Nederland ook niet recht tot de beengebreen gerekend, omdat zij zoo in den gewonen handel weinig voorkomen en ren- en springpaarden in ons land maar weinig worden verhandeld. Toch zijn het ernstige gebreen, die elk kooper van paarden, maar vooral van ren-, spring-, jacht- en rijpaarden dient te kennen.

Wanneer in zoo'n peesscheede te veel vocht is opgehoopt, dan treedt zulks duidelijk in het oog en men spreekt dan van gallen, eigenlijk van *peesscheedegallen*. Natuurlijk zakt het vocht, dat overvloedig aanwezig is, eerst in het onderste deel der scheede, zoodat we dan ook de gal het eerst te voorschijn zien treden vlak bij den kogel en pas later, bij een sterkere ophooping van peesscheedevocht, treedt de uitzetting, de verdikking tot op ruim het $\frac{1}{3}$ deel der pijphoogte te voorschijn. Bij oude stalhouderspaarden vinden we daar ter plaatse soms peesscheedegallen links en rechts ter dikte van een halve vuist.

Een gewricht is een bewegelijke verbinding van twee of meer beenuiteinden, die met kraakbeen zijn bekleed en met een beurs- of gewrichtsband zijn omsloten, welke beursband het vermogen bezit op de binnenvlakte een slijmerig, eitwitachtig vocht af te scheiden, dat die met kraakbeen bekleede beenuiteinden alijd glad en glibberig doet blijven. Dat lijkt een heel eind en toch is het gemakkelijk te begrijpen als men b.v. een der gewrichten van zijn eigen vingers maar als voorbeeld neemt. De twee kootjes van twee vingerleden sluiten precies tegen elkaar en zijn zoo gemakkelijk ten opzichte van elkaar te bewegen, dat de bezitter er tijdens dat bewegen eigenlijk niets van voelt. Van het kleine beetje slijmerig, eitwitachtig vocht wordt men ook niets gewaar. Dit is pas het geval bij een ziekelijke ontarding, die zich kan uiten door een gedeeltelijk verdwijnen van het kraakbeen, zooals bij spatkreupelheid het geval is, of door een ophooping van gewrichtsvocht, in welk laatste geval men spreekt van een *gewrichtsgal*. Deze gal puilt uit op die plaatsen, waar de gewrichts- of beursband, ook wel gewrichtszak genaamd, het zwakste, het minst beschut is. Deze gallen kunnen aan alle beengewrichten voorkomen, doch worden het veelvuldigst gevonden aan die, welke het meest hebben te verduren en niet overal even sterk zijn beschut, n.l. aan de spronggewrichten.

* * *

De zachte beengebreen of gallen zijn dus feitelijk te sterk met vocht gevulde, ziekelijk ontarde slijmbeurzen, peesscheeden of gewrichten, hoewel in het gewone spraakgebruik dergelijke slijmbeurzen veelal niet als gallen worden aangeduid doch afzonderlijke benamingen hebben.

Wanneer wij ons eerst tot **het voorbeen** bepalen, dan vindt men, wat de slijmbeurzen aangaat: op den elleboogsknobbels de legger of zwam, — op de voorvlakte van den handwortel de dikke knie of kniezwam en op de voorvlakte van den kogel de voorkootgal;

wat de peesscheeden aangaat: verscheidene op de voorvlakte van —, vlak boven of op zijde van den handwortel, vlak achter en beneden den handwortel, vlak boven, soms beneden den kogel, zoodat hun aantal nog al belangrijk is, terwijl die vlak boven den kogel verreweg het veelvuldigst worden aangetroffen;

wat de gewrichten aangaat: aan alle kunnen uitpuilingen voorkomen, behalve aan het hoefgewricht, doch zij zijn zoodanig door banden, spieren en pezen rondom beschut, dat het een zeldzaamheid is aan het voorbeen een gewrichtsgal aan te treffen. Het minst zeldzaam nog aan de voorknie.

In het algemeen is men bij het aanwezig zijn van die zachte zwellingen, van die uitzettingen aan slijmbeurzen, aan peesscheeden of gewrichten, geneigd te gelooven, dat het terugdringen hiervan tot hunne gewone grootte betrekkelijk eenvoudig zou zijn te bereiken door de waargenomen uitzetting te openen en de overvloedige vloeistof te laten afloopen. De ervaring heeft al voldoende geleerd, dat dit juist in de toepassing is af te keuren, en dat, wanneer men er nog eens toe overgaat een gal te openen, daarvoor een uiterst deskundige hand dient te worden gebezigd. Het openen op zich zelf is eenvoudig, doch de sluiting dier opening en het verkrijgen van het gewenschte herstel is zeer moeilijk.

Juist bij gallen is het kennen der oorzaken van zoo groote betekenis, daar de genezing groote moeilijkheid oplevert en de bestrijding derhalve zooveel mogelijk in het voorkomen der oorzaken dient te worden gezocht.

De legger, reeds omschreven, geeft zelden aanleiding tot kreupelheid, doch wanneer zij pas ontstaan is en het omgevende weefsel bij den elleboogsknobbels door sterk opvullen met vocht als het ware een gespannen aanzien vertoont, dan loopt het dier natuurlijk met dat been stijf, daar de buiging in het elleboogsgewricht slechts in geringe mate kan plaats hebben. Deze stijfheid is bij doelmatige behandeling, die aanvankelijk hoofdzakelijk op koud houden is gericht, vrij spoedig te genezen, doch het spreekt van zelf, dat het ijzer tevens onderweg dient te worden genomen en het kneuzen van de elleboogstreek door den hoef zooveel mogelijk moet worden voorkomen. Dit tracht men te bereiken door een dikke rol, b.v. van stroo gedraaid, om de koot te leggen. Is een legger eenmaal van sleependen aard geworden, dan kost het dikwijls vrij wat moeite om het gebrek weer geheel te doen verdwijnen. In enkele gevallen moet de legger zelfs door een operatie worden verwijderd.

Deze operatie is niet zoo moeilijk, doch het veelvuldige bewegen van het elleboogsgewricht, waardoor de wond als het ware telkens weer wordt opengetrokken, is in den regel oorzaak, dat de totale genezing nog al veel tijd vordert. Gelukkig kan het dier gedurende een groot deel van den behandelingsduur wel zijn werk verrichten.

Voor ieder paard is het wenschelijk dat de uiteinden der ijzertakken behoorlijk glad worden gevijld en dat, bijzondere gevallen daargelaten, de ijzertakken niet te lang zijn. Wanneer een paard een bijzonderen aanleg toont voor het verkrijgen van een legger moet op deze oorzaken natuurlijk het sterkst de aandacht worden gevestigd. Bij zulke dieren wordt dan op stal ook veelvuldig gebruik gemaakt van een leeren rol om de koot.

De kniezwam is een verdikking op de voorvlakte van den handwortel, die ook zoo goed als nooit kreupelheid tengevolge heeft, doch een ernstig schoonheidsgebrek vormt en derhalve bij handelspaarden zeer wordt gevreesd. Zij ontstaat bijna altijd door kneuzing, terwijl er niet steeds een slijmbeursaandoening aan ten grondslag behoeft te liggen. De verdikking kan zetelen in de huid, in het onderhuidschebindweefsel, in een slijmbeurs, ja zelfs in het been. De oorzaak der kneuzing is niet altijd dezelfde. Bij gebruikspaarden is deze meestal te zoeken in een onvoldoende hoeveelheid strooisel, — bij handelspaarden in het stooten met de voorknieën tegen de krib, tengevolge van zenuwachtigheid of onrust bij het voeren. De eerste oorzaak — onvoldoende strooisel — is vrij gemakkelijk te verhelpen, n.l. als de eigenaar zich zulks uit een financieel oogpunt kan en wil veroorloven; de andere oorzaak is niet zoo eenvoudig weg te nemen. Al gaat men ook te werk een zoodanig paard steeds eerder dan alle anderen het voer te geven, dan begint het dier al vrij spoedig vóór den voedertijd onrustig te worden en met zijn voorbeenen te stampen. Ik herinner mij bij zoodanig paard het voortdurend kneuzen te hebben zien voorkomen door vanaf den onderkant der krib een schot aan te brengen, dat tevens wat naar achteren, naar het paard toe liep. Hierdoor werd het paard genoodzaakt verder van de krib te blijven en bij het stampen met de voorbeenen raakten de voorknieën de krib of het schot niet meer.

Het genezen van een kniezwam, waartoe bijna alleen bij handels- of luxepaarden hulp wordt ingeroepen, vordert dikwerf heel wat tijd, terwijl de aan te wenden middelen van beperkten aard zijn, daar het haar ter plaatse zelfs niet in zijn richting mag worden verstoord. Als de eigenaar niet geneigd of niet in de gelegenheid is er veel tijd aan te besteden, verdient het dikwerf aanbeveling geen behandeling in te stellen, doch slechts te trachten, door het wegnemen der oorzaken, verergering te voorkomen.

Bij koeien kan de kniezwam somtijds een enorme afmeting verkrijgen.

De voorkootgal wordt aangetroffen vlak voor den kogel, onder de strekpees van den hoof. Deze veroorzaakt ook zoo goed als nooit kreupelheid. Het is eveneens een zeer in het oog vallend schoonheidsgebrek, dat in verloop van tijd dikwerf verergert. Bij een oppervlakkige beschouwing geeft zoo'n voorkootgal den indruk alsof het dier overkoot staat. Bij een meer nauwkeurige waarneming blijkt dat de richting van het kootbeen niet afwijkt van die van het kroonbeen, doch dat op de voorvlakte van den kogel een abnormale welving wordt aangetroffen. Toch ziet men zoo'n voorkootgal meer bij paarden die eenigszins steil, eenigszins versleten in de kooten staan, dan bij paarden met een normalen stand in het onderbeen. Bovendien wordt deze gal veel meer aan het achterbeen dan aan het voorbeen aangetroffen.

De peesscheedegallen op de voorvlakte van den onderarm en voor en op zij van den handwortel worden weinig aangetroffen. Wanneer men ze wil zien, heeft men daartoe nog de meeste kans door zoo in den najaarstijd markten te bezoeken, waar vrij veel slachtpaarden worden aangevoerd. Het is bekend, dat juist in het najaar tal van oudjes worden afgedankt; het is dan met de landbouwwerkzaamheden ongeveer afgedaan en de oude paarden, die de onkosten van een winter-voeren niet meer waard worden geacht, komen in handen van den paardenslager. Deze tracht eerst nog dikwerf op de markt er wat meer geld voor te krijgen dan de eigenlijke slachtwarde bedraagt, b.v. door verkoop aan scheepsjagers, eigenaars van bodekarren enz. Bij zoodanige paarden kan men ook een enkelen keer die gallen aan den onderarm of aan den handwortel aantreffen. Zij zijn in den regel scherp begrensd en in aansluiting met het verloop van de pees zeer in de lengte gerekt; kreupelheid hebben zij bijna nooit tengevolge.

Zoo dagelijks weg hoort men de pezen, voornamelijk die, welke aan de pijp voorkomen, door het volk met den naam van spieren bestempelen. Het is bekend, dat dit niet geheel juist is. De pezen vormen wel een deel der spieren, doch het zijn slechts de uiteinden er van en wel die gedeelten, waarbij geen spiervezelen meer worden aangetroffen. En juist die spiervezelen vormen tezamen in hoofdzaak datgene, wat in het dagelijksch leven met den naam van vleesch wordt aangeduid. Zoo vinden wij dus van de spieren aan het voorbeen, die gedeeltelijk doorloopen tot aan het benedeneinde van het been, het vleezige gedeelte boven den handwortel en het pezige daar beneden.

Wanneer men in nevenstaand figuur de deelen van het geraamte van het voorbeen nagaat, dan ziet men van boven af, naar beneden toe, achtereenvolgens: het schouderblad, het opperarmbeen, het

elleboogs- met het onderarmbeen (samen vergroeid), de twee rijen handwortelbeenderen, het pijpbeen met het buiten-griffelbeen (d. i. de lichte streep, die men in de fig. aan den achterrand van het pijpbeen waarneemt), het kootbeen (op de achtervlakte liggen tegen pijp en koot nog een paar z.g. sesambeentjes), het kroonbeen en het hoefbeen (op de achtervlakte, tegen het ondereinde van het kroonbeen en het bovineinde van het hoefbeen, ligt nog een klein beentje, dat bekend staat onder den naam van het straalbeentje.)

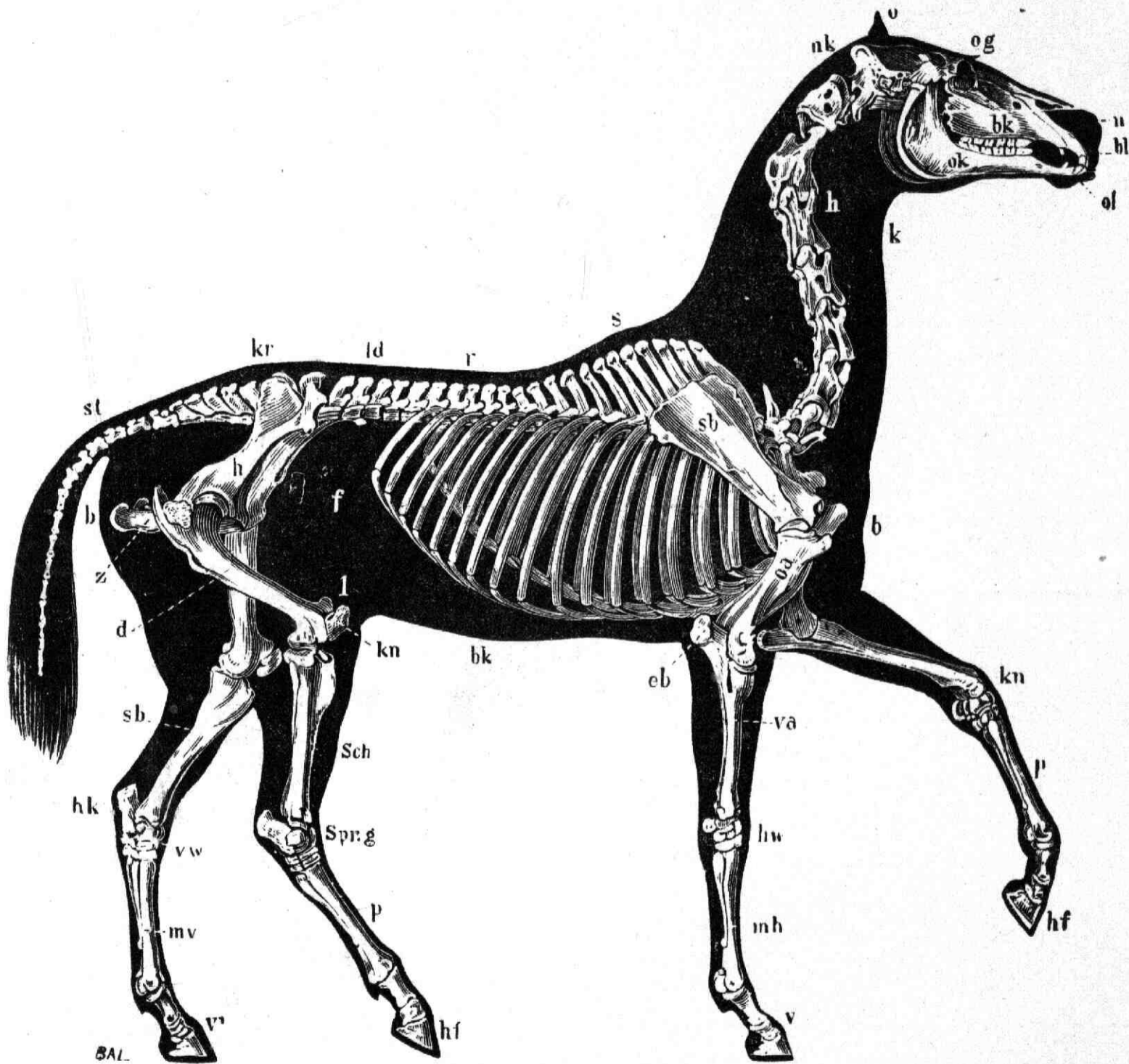

Fig. 1.

Reeds in het begin is gezegd, wat men onder een gewricht verstaat. In het voorbeen vindt men van boven af de volgende gewrichten: het schouder- of boeggewricht (tusschen schouderblad en opperarmbeen), het elleboogsgewricht (gevormd door het ondereinde van het opperarmbeen, het bovineinde van het onderarmbeen en de voorvlakte van het bovineinde van het elleboogsbeen), het hand-

wortel- of voorkniegewricht (gevormd door het ondereinde van het vergroeide onderarm-elleboogsbeen, de twee rijen handwortelbeenderen en het bovineinde van het pijpbeen, het buiten- en het binnengriffelbeentje, redenen waarom dat handwortelgewricht feitelijk uit drie onderafdeelingen bestaat), het koot- of kogelgewricht (gevormd door het ondereinde van het pijpbeen en het bovineinde van het kootbeen), het kroongewricht (tusschen het ondereinde van het kootbeen en het bovineinde van het kroonbeen), en ten slotte het hoefgewricht (gevormd door het ondereinde van het kroonbeen, het bovineinde van het hoefbeen en de voorvlakte van het straalbeen).

Het gewricht maakt het derhalve mogelijk, dat de beenderen ten opzichte van elkaar kunnen worden bewogen, terwijl de beweging zelve wordt uitgevoerd door de spieren, en wel door samen-trekking van het vleezige gedeelte der spieren. Men kan zulks bij zich zelve gemakkelijk nagaan. Wanneer men de hand strekt, dan ziet men dat de spieren en de pezen, die op de voorvlakte van den arm en de hand gelegen zijn, in gespannen toestand ver-keeren en wanneer men dan het vleezige gedeelte van die spieren betast, zoo voelt men, dat in dien gespannen toestand de vleezige gedeelten hard zijn. Men ziet dan tevens dat het vleezige gedeelte verdikt en verkort is, terwijl na ontspanning diezelfde spiergedeelten dunner en langer worden en daarbij meer zacht op het aanvoelen.

Gaat men de hand tot een vuist maken, de vingers zoo sterk mogelijk buigen, zoo ziet men dezelfde veranderingen, als boven bij de spieren op de voorvlakte zijn aangegeven, thans aan de binnenvlakte optreden. Het is begrijpelijk dat de eerstgenoemde groep van spieren en pezen *strekkers* zijn genoemd, de laatstge-noemde groep: *buigers*.

Het straks aangegeven plaatje van het geraamte beschouwende en dat voorbeen in onze gedachten in de verschillende gewrichten tot buiging brengende, dan is gemakkelijk af te leiden, dat het elleboogsgewricht juist in tegengestelde richting wordt gebogen als alle overige gewrichten. Hierdoor kan een spier, die begint aan het ondereinde van het opperarmbeen en over de voorvlakte van den onderarm en den handwortel naar het pijpbeen loopt, dus gelijktijdig een buiger voor het elleboogsgewricht en een strekker voor den handwortel zijn. Zoo is het ook werkelijk. Toch liggen bij het voorbeen verreweg het meerendeel der strekkers op de voorvlakte, de buigers op de achtervlakte.

De peesscheedegallen op de voorvlakte van het ondereinde van den onder-arm en van den handwortel zijn dus in werkelijkheid strekpeesscheedegallen.

Op de achtervlakte van den *handwortel* kan men een *buigpeesschee-degal* aantreffen, d.w.z. een die dan ongeveer een handbreed boven den handwortel en ongeveer het $\frac{1}{3}$ gedeelte van de pijp onder den

handwortel min of meer duidelijk waarneembaar is. Deze handwortelscheede van de hoefbeenbuigpees is niet overal even sterk van wand. Vlak tegen den handwortel toch is die scheidewand dikker, vaster en weerstaat de uitzetting bij ophooping van vocht daar ter plaatse. Als er dus werkelijk ophooping in die scheede komt, dan ziet men de uitzetting meestal alleen beneden en boven den handwortel en niet tegen den handwortel zelf.

De meest voorkomende *gal* aan het voorbeen is de uitzetting van een tweede peesscheede van den hoefbeenbuiger, welke scheede *van af den kogel tot op het $\frac{1}{3}$ van de pijp en naar beneden tot aan het kroonbeen* reikt. Deze peesscheede, minder vaak voorkomende bij het voorbeen dan bij het achterbeen, is het minst sterk van wand in het bovengedeelte, zoodat de uitzetting dan ook juist boven den kogel, zoowel buiten als binnen, soms in vrij erge mate kan worden aangetroffen. Deze gallen kan men het veelvuldigst vinden bij stalhouderspaarden, die reeds verscheiden jaren dienst op een stadsbestrating hebben verricht.

Wat de genezing van die gallen aangaat, reeds in het begin is gezegd, dat de gallen zelden aanleiding geven tot blijvende kreupelheid. Het komt voor, dat een pas ontstane gal het dier mank doet loopen. Die gal is dan warm en kan bij doelmatige behandeling weer geheel verdwijnen. Meestal echter komt zoo'n gal, zonder met eigenlijke warmte gepaard te gaan, heel langzaam aan tot stand, voortdurend grooter en dikker en ten slotte meer hard en vast van inhoud wordende. Dan komt wel eens de tijd, dat het dier erg stumperachtig, ja er zelfs kreupel door gaat loopen. Door rust en een passende behandeling herstelt die kreupelheid wel, doch als het dier opnieuw voor hetzelfde stalhouderswerk als vroeger wordt gebezigd, treedt bijna altijd heel spoedig de kreupelheid opnieuw op, reden waarom de eigenaar in een zoodanig geval verstandig doet het paard van de hand te zetten. En waar is zoo'n paard dan geschikt voor? Voor een landbouwer, die betrekkelijk lichten grond bij zijn boerderij heeft. De gallen zijn langzamerhand ontstaan, door draven, alzoo door een snellen gang, op een harden weg, en om deze oorzaken weg te nemen, en toch het dier zijn brood te doen verdienen, is stappend werk, dat niet zwaar is en op een zachten bodem wordt verricht, het beste middel tot genezing. Herhaaldelijk kan men bij zulke, nog niet te oud zijnde, paarden waarnemen, dat de gallen na verloop van eenige maanden grootendeels, ja bijna geheel zijn verdwenen, en dat het dier later op het platte land nog weer behoorlijk goed als rijtuigpaard diensten kan verrichten.

* * *

De wijze, waarop het lichaam is opgebouwd, is verrukkelijk mooi

en hoe meer men die samenstelling nauwkeurig leert kennen, hoe grooter respect men krijgt voor die wijze van samenstelling op zich zelve.

Reeds eerder is gezegd wat *een gewricht* is en boven zijn de verschillende gewrichten van het voorbeen met name genoemd. Nu is elk gewricht een bewegelijke verbinding van twee of meer beenuiteinden, maar de beweging is in de onderscheidene gewrichten lang niet dezelfde. Uit een praktisch oogpunt zijn drie vormen van de meeste beteekenis, welke vormen hun naam hebben ontvangen in verband met de beweging die zij toelaten of met het uiterlijk voorkomen van die beenuiteinden zelve. Er zijn vrije-, scharnier- en beperkte gewrichten.

Een *vrij gewricht* laat beweging toe naar alle richtingen; het eene beenuiteinde is daarbij rond of kogelvormig, het andere hol of komvormig, in verband waarmede het vrije gewricht ook wel kom- of kogelgewricht wordt genoemd. Een voorbeeld hiervan treft men aan bij het schouder- of boeggewricht.

De *scharniergewrichten* zijn zoo genoemd, omdat zij, evenals bij de scharnieren van een deur, slechts in ééne richting zijn te bewegen: heen en terug. Men heeft ze nog verdeeld in onvolkomen en volkomen scharniergewrichten. De eerste laten buiten de scharnierbeweging nog min of meer zijdelingsche bewegingen toe, welke vorm b.v. wordt aangetroffen tusschen de bovenkaak en de onderkaak. Ieder weet bij ervaring, dat de hoofdbeweging van de onderkaak die van op en neer is, maar ook dat de onderkaak eenigszins naar links en naar recht kan worden verplaatst. — Ook weer zeldzaam nuttig, want bestond die zijwaartsche beweging niet, dan was het kauwen onmogelijk. Deze kauwbeweging, die voor een behoorlijke vertering van het voedsel van zoo groote beteekenis is, wordt mede eenigszins vergemakkelijkt, doordat het kaakgewricht ook nog toelaat, dat de onderkaak iets naar voren en naar achteren wordt bewogen.

Volkomen scharniergewrichten vindt men in het elleboogsgewricht, den handwortel, den kogel, bij het kroon- en het hoefgewricht.

De derde vorm, een *beperkt gewricht*, wordt verkregen indien de beide gewrichtsvlakten vlak, plat zijn, — waarbij natuurlijk de beurs- of gewrichtsband tevens kort is, zoodat er bijna van geen beweging in het gewricht sprake kan zijn. Wat het voorbeen aangaat, vindt men daarvan een voorbeeld in een der gedeelten van den handwortel, n.l. in het gedeelte gevormd door de bovenvlakte van pijpbeen en griffelbeentjes en de ondervlakte van de onderste rij der handwortelbeenderen.

Ook aan de gewrichten van het voorbeen leert men de schoone inrichting van het lichaam kennen. Het voorbeen moet sterk zijn,

een vasten stand aan het dier geven en toch de beweging, de verplaatsing van het been, zoo gemakkelijk mogelijk maken. Waren de voorbeengewrichten àlle vrije gewrichten, dan zou het dier verbazend veel moeite hebben om op zijn beenen te blijven staan; — waren het àlle scharniergewrichten, dan zou het dier slechts voor en achteruit kunnen loopen; — waren het alle beperkte gewrichten, dan zou het paard een beholpen gang vertoonen als iemand met verouderde knobbelijcht.

Straks hebben wij reeds gezien dat het meerendeel der voorbeengewrichten scharniergewrichten zijn, die uit een oogpunt van sterkte en van de beweging, die het paard moet verrichten, in heel veel opzichten de voorkeur verdienen. Het komt echter voor dat het paard moet draaien en hiervoor zijn vrije gewrichten noodig; men vindt ze bij de boeggewrichten.

* *
*

Gewrichtsgallen komen weinig aan het voorbeen voor en daarvan zijn slechts aan te stippen: *kniegewrichtsgallen* en *kootgewrichtsgallen*. Als een kniegewrichtsgal voorkomt, dan neemt men de uitzetting meestal waar op het midden der voorvlakte als een eenigszins ronde uitpuiling, terwijl het ook kan voorkomen, dat de uitpuiling uitgebreider is, welke dan in eenige onderdeelen is verdeeld door de pezen, die over de voorvlakte van den handwortel verlopen.

De uitzetting van het kootgewricht neemt men direct op de achtervlakte van het pijpbeen waar, en is naar de plaats van voorkomen vrij gemakkelijk te onderscheiden van de boven besproken peesscheedegal. Het wordt aangegeven dat die kootgewrichtsgal zich ook kan voortzetten over de voorvlakte, alzoo onder de pees van den hoefbeenstrekker, doch zeer zeker is zulks een uiterst zelden voorkomend geval.

Wat de genezing dezer gewrichtsgallen aangaat — de weg daartoe is dezelfde als bij de peesscheedegallen is aangegeven.

Het achterbeen.

In de hier achterstaande afbeelding van het geraamte ziet men van het bekken het linker heup- of darmbeen en het linker zitbeen. Het bekken wordt meestal nog tot den romp gerekend, alzoo niet tot het achterbeen. De bekkenbeenderen, heupbeen, schaambeen en zitbeen tezamen, vereenigen zich in de heupkom, die met het boveneinde van het dijbeen het dijgewricht helpt vormen. Dit is

een vrij-, kom- of kogelgewricht; het laat dus bewegingen naar alle zijden toe.

De beenderen, in het achterbeen voorkomende, zijn: dijbeen, groot en klein schenkelbeen, de spronggewrichtsbeenderen en verder evenals bij het voorbeen, n.l. pijpbeen met 2 griffelbeenderen, koot, kroon- en hoefbeen, terwijl op de achtervlakte van het kogelgewricht 2 sesambeenderen voorkomen en tegen kroon- en hoefbeen het straalbeen. Alleen dient nog te worden opgemerkt dat bij het

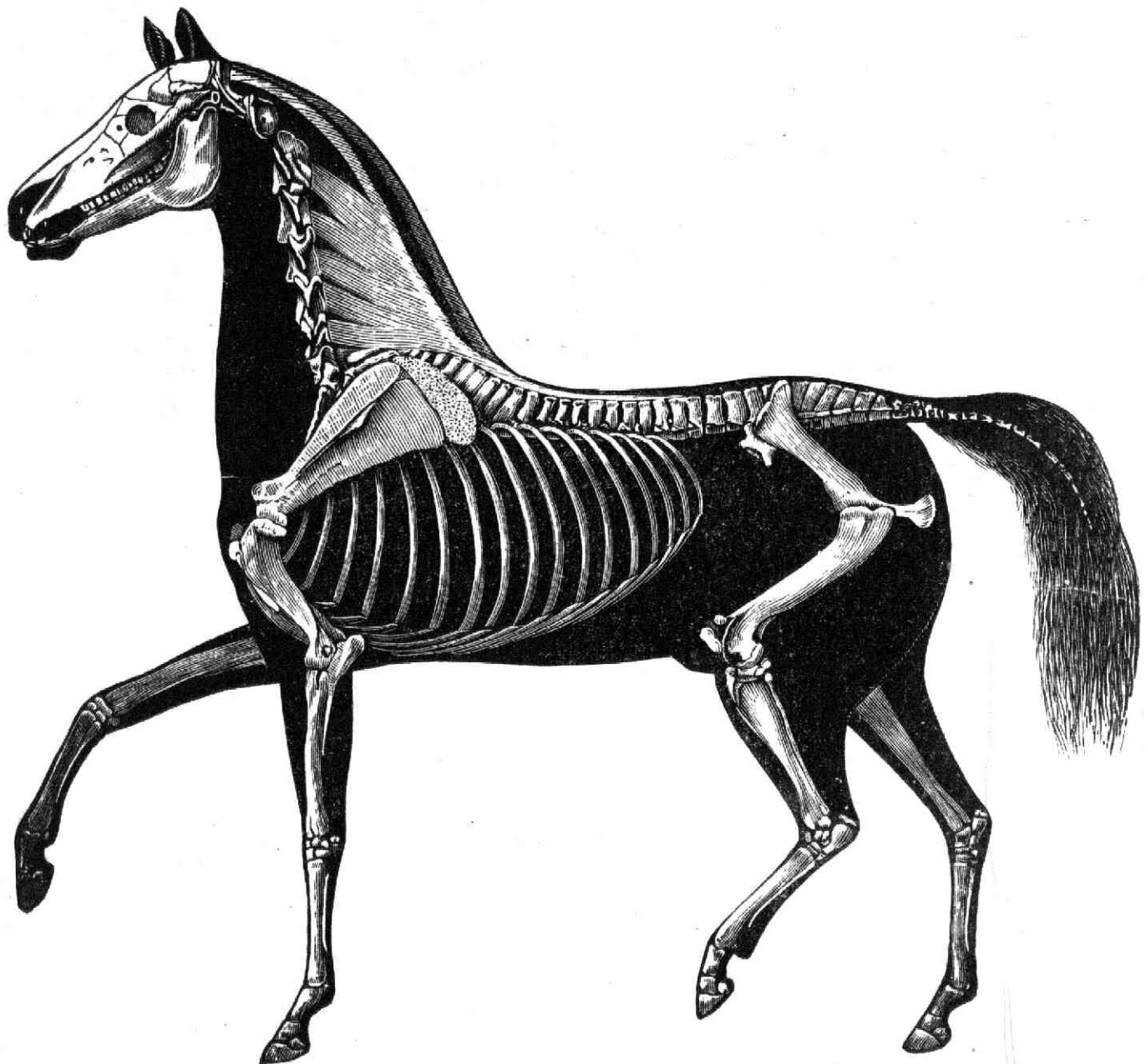

Fig. 2.

dij-schenkelgewricht, d. i. het eigenlijke kniegewricht, op de voorvlakte een groot sesambeen wordt aangetroffen, dat ook tot de vorming van het kniegewricht bijdraagt en den naam van knieschijf heeft.

Buiten het reeds genoemde dijgewricht, dat bewegingen naar alle zijden toelaat, treft men verder uitsluitend scharniergewrichten aan, onvolkomene en volkomene. Het spronggewricht laat uitsluitend buigen en strekken toe, doch is feitelijk nog weer een bijzondere vorm van een volkomen scharniergewricht; het heet katrolgewricht, omdat het onderinde van het schenkelbeen twee overlans verloopende

ovale verdiepingen bezit, die juist passen tegen de twee kammen van het katrolbeen, welke beide kammen men bij de meeste paarden op de voorvlakte van het spronggewricht duidelijk kan waarnemen. Nu is de richting dier kammen en verdiepingen van boven naar beneden tevens wat naar buiten gaande, zoodat bij een versch gewricht, waarvan de spieren en pezen boven en beneden het spronggewricht zijn doorgesneden, bij buiging tot over het hoogste punt der beenkammen het gewricht plotseling als 't ware in eens dicht slaat. Als men het ziet, is het zeer eenvoudig, doch om zich er een voorstelling van te maken is ook niet zoo moeilijk. Wan-

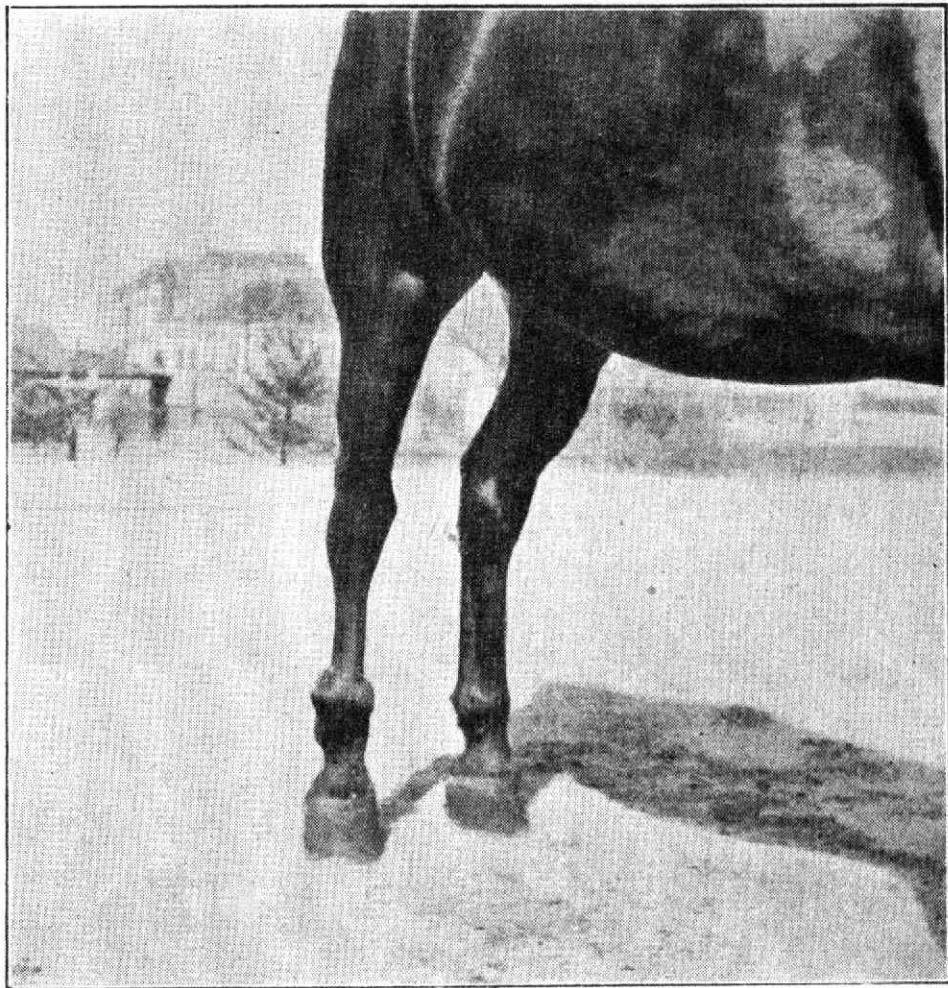

Fig. 3.

neer het spronggewricht wordt gebogen, dan loopt het ondereinde van het schenkelbeen als het ware over het katrolbeen heen, terwijl het schenkelbeen, buiten en binnen, door stevige zijbanden aan het katrolbeen, enkele andere spronggewrichtsbeenderen en het pijpbeen is verbonden. Als het schenkelbeen nu over die beide kammen heenloopt, dan worden door het buitenwaarts gericht zijn der katrol, de zijbanden vrij sterk gespannen, tot op het oogenblik dat het hoogste punt der katrolkam is bereikt, en onmiddellijk daarna flapt het gewricht als het ware in de grootste buiging. Dit dichtflappen wordt onder gewone omstandigheden voorkomen, doordat een dergelijke extra-sterke buiging door de Achillespees wordt verhinderd.

Slijmbeursverdickingen. Van deze vindt men één op de voorvlakte van de knieschijf, één op den knobbel van het hielbeen, één op de binnen-voor-vlakte, vlak onder het spronggewricht (iets verder naar het midden en iets lager dan waar de spatknobbel kan voorkomen), terwijl de voorkootgal reeds bij het voorbeen is besproken. Er wordt evenwel nog even op teruggekomen, aangezien wij in de gelegenheid zijn een duidelijk beeld van dat gebrek te plaatsen.

Vorenstaande figuur 3 is herkomstig van een der thans in Groningen dienstdoende trampaarden; het gebrek bestaat reeds sedert 4 à 5 jaar, is van lieverlede in omvang toegenomen, doch veroorzaakte nimmer kreupelheid. De stand der kooten is wel wat steil, niet recht sterk, maar toch doet het dier steeds uitnemend zijn dienst.

De *knieschijf-slijmbeursgal* wordt weinig aangetroffen. Deze slijmbeurs zou van nature ook slechts bij de helft der paarden worden gevonden en derhalve zelfs bij 50 % nimmer in ontsteking kunnen geraken. Zij kan verward worden met de later te bespreken kniegewrichtsgal, doch deze ligt dieper en is ook niet zoo begrensd onder de huid te voelen. Kreupelheid heeft deze slijmbeursontsteking nimmer tengevolge.

Heel iets anders is het met de *dikke hak*, die vrij veelvuldig wordt aangetroffen en voornamelijk bij paarden waar het gebrek veel last en schade veroorzaakt, n.l. bij jonge luxe-paarden. Meestal ligt er aan die verdikking op den hielbeensknobbel ten grondslag een ontsteking van de slijmbeurs, die onder de huid ligt, doch het kan ook wezen een ontsteking van de slijmbeurs, die onder de pees van den kroonbeenbuiger, direct op den hielbeensknobbel, voorkomt. Natuurlijk kan een verdikking daar ter plaatse ook nog zetelen alleen in de huid of in het onderhuidsche bindweefsel, of in de kroonbeenbuigpees, ja zelfs in een verdikking van den hielbeensknobbel.

Meestal zetelt de oorzaak van het ontstaan der dikke hak of schijthak, naar het Duitsch ook wel piephak genoemd, in het slaan van het dier tegen den stalwand, — in elk geval in een kneuzing, die natuurlijk ook door een naaststaand paard of door den stalknecht kan worden aangebracht, hoewel deze twee laatste gevallen sterk in de minderheid zullen zijn. Al moge de oorzaak van uitwendigen aard zijn, het is mede aan te nemen, dat de aanleg tot het verkrijgen van een dikke hak lang niet altijd dezelfde is. Hoe meer het dier neiging vertoont tot zuchtige, zoogenaamd zwammige beenen, des te grooter is ook het gevaar voor het optreden van genoemd gebrek. Deze eigenschap is zelfs erfelijk en wordt bij Oldenburgsche en Belgische paarden nog al eens aangetroffen.

Kreupelheid veroorzaakt een dikke hak bijna nooit; het dier kan er hoogstens wat stijf door loopen, net als bij een legger, maar het is een ernstig schoonheidsgebrek, dat in vele gevallen moeilijk

is weg te krijgen. De stalknechten van paardenhandelaren hebben meestal geleerd, hoe zoo'n dikke hak het best is te behandelen, zoodat hiervoor door hen dikwerf geen veearts om hulp wordt gevraagd. Indien nog extra warmte in de hak is waar te nemen, wordt er gekoeld; zoodra de extra warmte er uit verdwenen is, wordt een gelijkmatige korst gesmeerd, met behulp van heete bruine teer, een pleister of scherpe zalf, door welke korst men hoopt een gunstig werkenden druk op de onderlaag uit te oefenen. Verouderde en vooral ondoelmatig gesmeerde dikke hakken zijn meestal ongeneeslijk, en vorderen ter genezing steeds veel tijd.

De kleine *slijmbeursverdikking*, die op de *onder-voor-binnenvlakte van het spronggewricht* wel eens wordt aangetroffen en nu en dan aanleiding geeft tot verwarring met den spatknobbel, zit vlak bij de plaats waar de binnenpeestak van den buiger zich vasthecht; ook kan daar ter plaatse een beenverdikking aanwezig zijn, wellicht veroorzaakt door een gedeeltelijke verscheuring van de peesaanhechting tengevolge van een overmatig sterke samentrekking van den pijpbeenstrekker.

Peesscheedegallen. Het meest worden deze aangetroffen bij de buigers, vlak *boven den kogel*. Zij komen het meest aan de achterbeenen voor, doch zijn reeds bij het voorbeen besproken. Op de achtervlakte van het spronggewricht, op de *binnenvlakte van het hielbeen*, komt een scheede van den hoefbeenbuiger voor, waaraan een vrij uitgebreide gal kan optreden. Meermalen veroorzaakt zij geen kreupelheid, maar ook meermalen wèl en dan kan het verkrijgen van genezing soms heel wat moeite veroorzaken en tijd vereischen. Zij staan bekend onder den naam van *waai- of vlotgallen*, die soms verward worden met den spronggewrichtsgal.

De Achillespees bestaat, zooals bekend is, uit twee pezen, die om elkaar heendraaien; de eene is de hiel- of pijpbeenstrekker, die aan den hielbeensknobbel eindigt, en de andere is de kroonbeenbuiger, die over den hielbeensknobbel heenloopt, daar ter weerszijden door een band op zijn plaats wordt gehouden en verder doorloopt tot aan het bovineinde van het kroonbeen. Tusschen die twee pezen kan ook een slijmvocht-ophooping ontstaan, die dan bestempeld wordt met den naam van *Achillespeesgal*.

Op de achtervlakte van het spronggewricht kan onder de pees van den kroonbeenbuiger een verdikking optreden, die bekend staat onder den naam van *hielbeensgal* en ook wel weeke hazehak wordt genoemd. Zij veroorzaakt, evenals een hazehak, dat de lijn van hielbeensknobbel tot pijpachtervlakte een gewelfd voorkomen krijgt, doch de hielbeensgal is meestal van den harden hazehak te onderscheiden doordat de geheele achtervlakte van het gewricht verdikt is, de welving over een grootere lengte verloopt en op het aan-

voelen een zachten ondergrond blijkt te bezitten. Zij geeft meermalen aanleiding tot kreupelheid en in dit geval levert blijvend herstel ook nog al eens bezwaren op, voornamelijk wanneer vrij zwaren arbeid opnieuw wordt geëischt. Op de voorvlakte, vlak onder het spronggewricht, komt nogal eens een betrekkelijk dunne *strekpeesgal* voor, die zelden aanleiding geeft tot kreupelheid.

* * *

Wat de zachte gebreken van het achterbeen betreft, resten nog de gewrichtsgallen ter bespreking, waarvoor bijna uitsluitend het eigenlijke kniegewricht en het spronggewricht in de termen vallen. Ook het kootgewricht toont op de achtervlakte naar boven toe wel eens eene uitzetting, welke afwijking evenwel reeds bij het voorbeen is besproken.

De *kniegewrichtsgal* komt niet veelvuldig voor, maar toch meer dan blijkbaar wordt verondersteld. Tal van personen, die vrij veel met paarden omgaan, kennen deze gal ternauwernood. Zij komt niet veel voor, doch ééns aanwezig, verdwijnt zij zelden, ja neemt dikwerf van lieverlede in omvang toe en veroorzaakt meermalen kreupelheid, die zoowel voor den eigenaar als voor den dokter veelal ernstige bezwaren oplevert. Vooral zware werkpaarden, die aan zoo'n kniegewrichtsgal kreupel worden, herstellen moeilijk, en als zij weder voor denzelfden arbeid als vroeger worden gebezigd, treedt licht opnieuw kreupelheid in, en is het einde van het lied bijna altijd: het dier van de hand doen.

Het is in de meeste gevallen aan te raden bij het optreden van een kniegewrichtskreupelheid het dier na verkregen herstel niet meer aan den arbeid op den harden weg te zetten, doch te verkoopen aan een landbouwer wiens land een zachten bodem heeft.

Dat zoo menigmaal een sleepende kniegewrichtsontsteking, alle behandeling ten spijt, onherstelbaar blijkt te zijn, vindt veelal zijn grond in het feit, dat het gewrichtskraakbeen der beenuiteinden gedeeltelijk is verdwenen, eenigermate in denzelfden trant als later bij spatkreupelheid zal worden vermeld, al moge de oorzaak der kraakbeen-verdwijning misschien verschillend zijn.

De *spronggewrichtsgal*. Een overmatige slijmvochtophooping in het spronggewricht komt veel voor en niet het minst bij de twee rassen die in Nederland veelvuldig ter kruising worden gebezigd, n.l. het Belgische en het Oldenburgsche. Het is dan ook een algemeen bekend gebrek. Het karakter van de gal moge steeds dezelfde zijn, de ontwikkeling, en in overeenstemming hiermede de ernst van het gebrek, is zeer uiteenlopend.

Ingeval het spronggewricht behept is met te veel slijmvocht, dan moet er natuurlijk op een of meer plaatsen een uitpuiling van den gewrichtszak zijn waar te nemen. Dit nu is slechts mogelijk naar

voren en naar achter-boven, d. w. z. tusschen schenkel- en hielbeen in. Is slechts op een dezer twee plaatsen uitzetting van den beursband op te merken, dan bestaat zij in den regel alleen op de voorvlakte. In dit geval heet het gebrek „bloeien”. De eigenaar zegt: „het dier bloeit wat”. De oorzaak van het „bloeien” wordt bijna altijd geweten op overmatig voeren in verband met te weinig beweging. Dit zal in de meeste gevallen ook wel de waarheid zijn, doch de aanleg tot het verkrijgen van zwammige beenen is ook ongetwijfeld van belangrijke beteekenis. Bovendien kan zwakte eveneens aaleiding geven tot het optreden van gewrichtsgallen.

Of de „bloei” er weer gemakkelijk is af te krijgen? Dit hangt veel van den graad af. Als de uitzetting, alzoo de spanning in het gewricht, nog niet zoo groot is, dat bij druk met de hand tegen het spronggewricht van het been, — waarbij wordt verondersteld dat het paard op dat been rust, — als de uitzetting nog niet zoo sterk is, dat de hand het gevoel krijgt alsof tegen een gespannen blaas wordt gedrukt, dan gelukt het veelal bij doelmatige voeding, verpleging en behandeling de overmatige vulling van het gewricht te bedwingen. Ook in dit geval vordert de behandeling dikwerf weken, ja soms zelfs maanden. Is de spronggewrichtsgal op het aanvoelen evenwel sterk gespannen, dan is de kans op genezing werkelijk niet groot.

Als de ophooping van het slijmvocht in het spronggewricht groot is, dan krijgt men in den regel niet alleen uitzetting op de voorvlakte, doch ook tusschen schenkel- en hielbeen in. De laatste uitzetting nemen wij dan waar op de buitenvlakte tusschen schenkel- en hielbeen, soms ook op de binnenvlakte. Indien op alle drie plaatsen uitzetting van de slijmvochtophooping in het gewricht is waar te nemen, dan spreekt men van een *doorgaande spronggewrichtsgal*, ook wel van bolspat of bos, in sommige streken van „bus”. Toch wordt er in de practijk meestal pas dan van bos of „bus” gesproken, wanneer de doorgaande spronggewrichtsgal in vrij erge mate aanwezig is, — gepaard gaat met eenige afwijkingen van spronggewrichtsbeenderen en belemmering voor de beweging oplevert. Het dier behoeft nog niet bepaald kreupel te loopen, doch de buiging in het spronggewricht is moeilijk geworden, — de beweging is niet vlot meer.

Een enkele keer kan door verrekking plotseling een spronggewrichtsgal optreden, waarbij warmte aanwezig is en ook dikwerf kreupelheid. Hierbij gelukt het nog al eens geheel herstel te verkrijgen, doch het verdient aanbeveling in zoo'n geval onmiddellijk een deugdelijke behandeling te doen instellen.

Wordt een dier ten slotte aan zoo'n sleepende, doorlopende spronggewrichtsgal kreupel, dan is van een in te stellen behande-

ling niet veel resultaat te verwachten; het spronggewricht is dan feitelijk versleten. Wordt zoo'n dier nog den winter doorgehouden, dan gaat de patiënt des voorjaars in den regel zoo vroeg mogelijk in de weide, knapt door het krachtig voedende gras en het oefenend stappen, zonder arbeid te verrichten, van lieverlede op, en wordt op het oog nog weer wat beter in zijn gewrichten. De eigenaar weet dan gewoonlijk reeds bij ervaring, dat het dier voor het werk eigenlijk geen waarde meer heeft, doch verkoopt het derhalve ongeveer begin Juni als z.g.n. hooipaard. De koper heeft er echter een slecht paard aan, doet met meer of minder moeite zijn hooioogst er mede af, doch verkoopt daarna zoo spoedig mogelijk. Dan volgt in den regel afmaking.

* * *

In theorie is het gemakkelijk uit te maken of men in een gegeven geval te maken heeft met bloei plus waai- of vlotgallen (besproken in het voorgaande), dan wel met een doorgaande spronggewrichtgal, doch in de practijk is het niet altijd zoo gemakkelijk. Men gaat in zoo'n geval te werk, door met de vlakke hand zacht tegen de voorvlakte van het spronggewricht te drukken en met de andere hand, met duim en vingers, de uitpuilingen tusschen schenkel en hielbeen te omvatten. Indien daarna bij steviger aandrukken tegen de voorvlakte van het gewricht een uitzetten op de achtervlakte, en eveneens bij sterker druk ter weerszijden op de achter-bovenvlakte een sterker uitpuilen op de voorvlakte is waar te nemen, — in dat geval is uitgemaakt, dat er een doorgaande spronggewrichtsgal bestaat, — in het tegengestelde geval, dat het paard waai- of vlotgallen heeft en tevens bloeit.

B. DE HARDE BEENGEBREKEN.

De voorbeenen dienen in hoofdzaak om den lichaamslast te dragen, de achterbeenen om het lichaam te verplaatsen, welke laatste derhalve vooral bij het trekken en bij het springen van enorme beteekenis zijn en, in verband met het schuin ten opzichte van elkaar staan der onderscheidene in het achterbeen voorkomende beenderen, aan hooge eischen moeten beantwoorden ten opzichte van den solieden bouw der gewrichten.

Het is van veel gewicht, dat de voorbeenen soliede zijn gebouwd, den juisten stand hebben. Onverschillig waar men rondziet, overal blijkt het moeilijk om paarden met correct gebouwde voorbeenen te fokken. Een paardenkenner van hooge ontwikkeling en veel ervaring hebben wij wel eens hooren zeggen, dat het verkrijgen van paarden met correcte voorbeenen wellicht de moeilijkste opdracht in de paardenfokkerij zal zijn. Toch is het bekend, dat ook

het ras veel afdoet. Al heeft de bekende schilder E. Volkers ook telkens en telkens het Oldenburger type met voorbeeldige voorbeenen afgebeeld, het valt minder moeilijk een Oldenburgsch paard met goed gebouwde achterbeenen te vinden dan een met zoodanige voorbeenen; bij het Belgische ras daarentegen is naar onze opvatting het tegengestelde het geval.

Al zijn de voorbeenen van groot gewicht, — van nog meer beteekenis voor een dienstpaard zijn de achterbeenen. Paarden die goede lendenen hebben, een goed gespierd kruis, met beste broek, sterke spronggewrichten en onderbeenen, zulke paarden vallen in het gebruik bijna altijd mede.

Aan het voorbeen komen minder vaak zachte gebreken voor dan aan het achterbeen. Met de harde gebreken is het evenzoo gesteld, terwijl daarbij het spronggewricht wederom op den voorgrond staat, welk gewricht dan ook bij de beoordeeling van een paard altijd aan een nauwgezette bezichtiging dient te worden onderworpen.

De harde beengebreken, welke alsnu achtereenvolgens zullen worden besproken, zijn:

a. schiefel; *b.* overhoef; *c.* vorm, zijbeen of verbeend hoefkraakbeen; *d.* spat; *e.* hazehak; *f.* reebeen.

* *
*

De schiefel. Het geraamte, alzoo de beenige grondslag van de pijp, bestaat uit het pijpbeen en de twee griffelbeenderen. Ieder, die zich deze moeite wil getroosten, kan zulks heel duidelijk bij het paard nagaan en het pijpbeen met de beide griffelbeenderen door de huid heen betasten. Het pijpbeen is aan het bovineinde, waar het 't handwortelgewricht mee helpt vormen, en aan het ondereinde bij den kogel iets dikker dan in het geheele middenstuk; de beide griffelbeentjes zitten even ver naar boven als het pijpbeen en dragen ook bij tot de vorming van de onderste gewrichtsvlakte die in het handwortel- of voorkniegewricht voorkomt, dat bovineinde draagt den naam van griffelbeenshoofdje, terwijl naar beneden toe het griffelbeentje in dikte afneemt en zoo ongeveer op 2 à 3 duim breedte boven den kogel in een fijn knopje eindigt.

Wij krijgen dus in de pijp, het pijpbeen, dat boven de onder-vlakte in het handwortelgewricht mee helpt vormen en beneden alleen de bovenste gewrichtsvlakte van den kogel vormt. Het pijpbeen is dus feitelijk de steun tusschen handwortel en koot. Wij vinden echter op zij van de achtervlakte van het pijpbeen de beide griffelbeenderen, welke boven gedeeltelijk de lichaamszwaarte, die op de voorbeenen neerkomt, mee helpen dragen, doch in hun ondereinde geen steun vinden. Die knopvormige uiteinden zijn bij het eene paard duidelijk, bij het andere minder duidelijk waar te

nemen. Soms zit het griffelbeentje tot en met het knopvormige uiteinde aan het pijpbeen verbonden, dikwerf echter is dit uiteinde geheel vrij, alzoo eenigszins van het pijpbeen afstaande. Overigens is het griffelbeentje over zijn geheele lengte door korte vezeltjes aan het pijpbeen innig verbonden, en evenals het pijpbeen zeer strak door het beenvlies overtrokken.

De beenige grondslag van de pijp is eenigszins uitvoerig weergegeven, ten einde zich er goed in te denken, dat de griffelbeenshoofdjes ook belast zijn door een zeker gedeelte van de lichaamszwaarte, terwijl die druk van boven moet worden gedragen door de korte vezels, door het bindweefsel en het beenvlies, waardoor pijp- en griffelbeen bijna over hun geheele lengte innig zijn verbonden.

Men verstaat onder een schiefel, ook wel schuifel of schuifelbeentje genaamd, een beenwoekering of een ontsteking van het beenvlies, voorkomende aan de pijpbeen-griffelbeenverbinding, soms ook aan de binnenvlakte van het pijpbeen.

Vroeger meende men, dat een schiefel alleen door een uitwendige oorzaak ontstond, bij het voorbeen door strijken, bij het achterbeen door slaan tegen den latierboom. Nu vindt men bij het voorbeen de meeste schiefels ook aan de binnenvlakte, terwijl zij aan de achterbeenen weinig voorkomen, en, zoo zij voorkomen, werkelijk meestal aan de buitenzijde. Die genoemde uitwendige oorzaken worden ook tegenwoordig nog als bestaande aangenomen, doch niet als de eenige en zelfs niet als de meest optredende.

De hoofdoorzaak voor het ontstaan van een schiefel is te zoeken in het ongelijk belast zijn van de beide griffelbeenshoofdjes, m.a.w. in het te sterk belast zijn van één der beide. Ieder goed waarnemer kan dan ook opmerken, dat schiefels verreweg het meest voorkomen bij afwijkende standen, voornamelijk bij Franschen stand, daarna bij toontredenden stand, terwijl bodemwijde, bodemnauwe en gestrekte stand vóór, mede den aanleg voor het optreden van schiefel vergrooten.

Evengoed als een abnormale stand de oorzaak van een schiefel kan zijn, zoo zal ook het ongelijkmatig besnijden van den hoof, of het ongelijkmatig dik zijn der ijzertakken, waardoor het paard tijdens het loopen niet geheel vlak op den bodem treedt, aanleiding kunnen geven tot schiefels. Zelfs kunnen wij ons voorstellen, dat een steigerend paard, of een dat op zijde springt, bij het neerkomen op den grond één der griffelbeenderen extra sterk belast. Al deze oorzaken, gelegen in de ongelijkmatige belasting, hebben dus tengevolge een meer of minder sterke rekking van het weefsel dat het griffelbeen aan het pijpbeen verbindt, door welke rekking eene ontsteking kan intreden, die meestal een overlangsovale verdikking tengevolge heeft.

Schiefels, die plotseling ontstaan zijn, hebben meestal kreupelheid tengevolge, hoewel niet altijd. Zij treden herhaaldelijk op bij de drie à vierj. paarden in de handelsstallen, veelal plotseling, zonder bekende oorzaak. Indien direct eene doelmatige behandeling wordt ingesteld, gelukt het heel vaak de schiefel in korten tijd weer te doen verdwijnen. Dit is niet het geval wanneer de schiefel reeds oud en beenhard is, en des te moeilijker natuurlijk al naar mate de oorzaak van het ontstaan minder gemakkelijk is weg te nemen. Uiterst lastig is dat b.v. bij een paard met Franschen stand, dat zich ook tegen de binnenvlakte van de pijp strijkt.

Schiefels, die door strijken zijn ontstaan, komen ook wel alleen aan het pijpbeen voor en hebben dan in den regel niet een langwerpigen maar meer een ronden vorm.

Een schiefel, die aan weerszijden te zien is en over de achtervlakte der pijp doorloopt, heet een doorgaande of doorlopende schiefel, welke een blijvende kreupelheid zou kunnen veroorzaken. Deze vorm van schiefel komt gelukkig zeer zelden voor.

Ten slotte zij nog even opgemerkt, dat wijlen Prof. Dieckerhoff te Berlijn het ontstaan van schiefels hoofdzakelijk heeft toegeschreven aan een rekking of een trekking van de onderarmfascie, hetgeen echter weinig aanhangers vond en ook voor iemand, die met de ontleedkunde van het paard niet geheel vertrouwd is, moeilijk is te begrijpen, zoodat het ons nutteloos voorkomt hierop verder in te gaan.

* * *

De overhoef is bijna zeker het moeilijkste te onderkennen van al de harde beengebreen, aangezien het gebrek weinig voorkomt, waardoor de gelegenheid gering is om een behoorlijke ervaring op te doen, en het vrij gemakkelijk met andere gebreen is te verwarren.

De moeilijkheid der onderkenning straalt ook door in verschillende bestaande beschrijvingen omtrent den overhoef, zoowel in de handboeken over paardenkennis als in die over heekunde van het paard (en andere huisdieren). Soms wordt aangegeven dat een overhoef meer bij zware werkpaarden zou worden aangetroffen dan bij koets- en rijpaarden, — op andere plaatsen wordt daarentegen weer aangegeven, dat bij langere kootbeenderen meer overhoeven zouden optreden dan bij kortere, terwijl juist een werkpaard dikwerf kortere koot- en kroonbeenderen heeft dan een koets- of rijpaard. Nauwkeurige aantekeningen schijnen te dezen opzichte nog weinig te zijn geboekstaafd.

Dat een overhoef in ons land weinig wordt aangetroffen, kan naar onze meening als vrij zeker worden beschouwd, daar ook zij, die bijna dagelijks verschillende paarden onder de oogen krijgen, zelden in de gelegenheid komen om een overhoef te zien.

In verband met de waarde voor de praktijk der paardenkennis, door het moeilijke der onderkennig, — zoodat dikwerf toch het

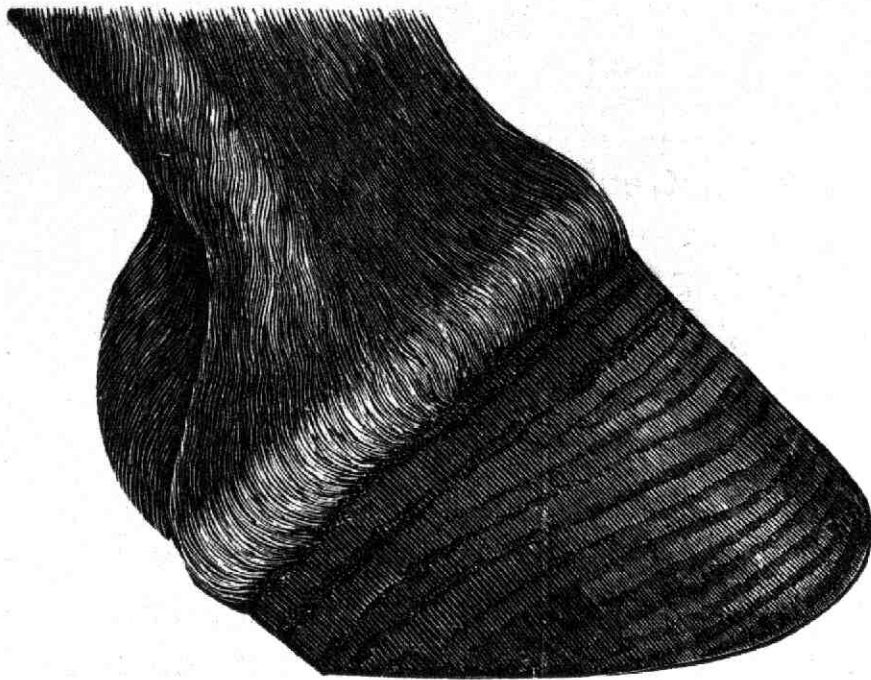

Fig. 4.

advies van een vee-arts-paardenkenner zal worden ingeroepen — benevens het weinig veelvuldig voorkomen van het gebrek, komt het onwenschelijk voor slechts weinig omtrent den overhoef uit te wijden.

In nevensstaande fig. 4 is de ondervoet weergegeven, waarbij de hoof, de kroon en een stuk van de koot zijn te zien. Wanneer we

ons dezen ondervoet langs de middellijn doorgezaagd denken, dan krijgt men het beeld zooals in fig. 5 is aangegeven. Deze doorsnede bekkend, ziet men heel duidelk dat het hoefbeen (B), het straalbeen (C) en het kroonbeen (A) [dit ongeveer voor de helft of het $\frac{1}{3}$ deel] binnen den hoornschoen zijn gelegen, terwijl het bovenste stuk van het kroonbeen en het kootbeen boven dien kroonrand zijn gelegen, en deze

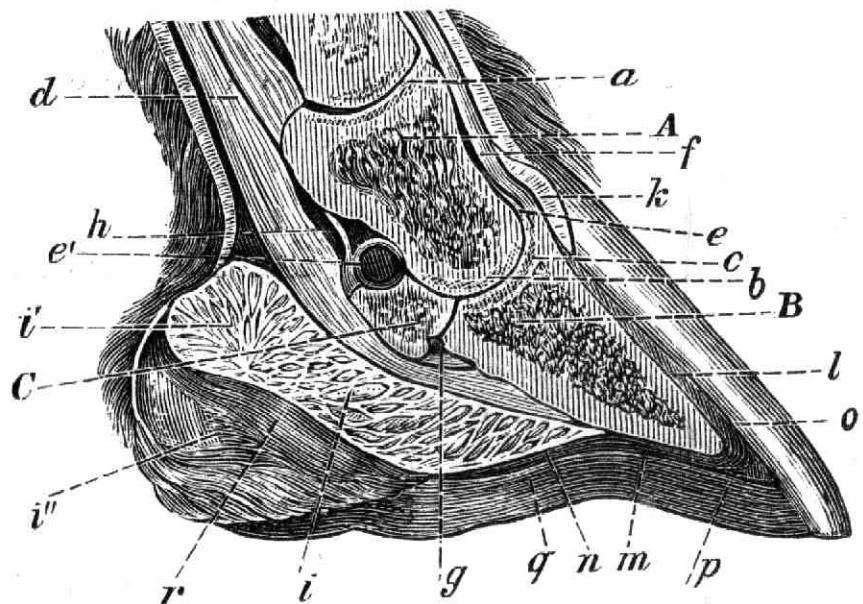

Fig. 5.

ons dezen ondervoet langs de middellijn doorgezaagd denken, dan krijgt men het beeld zooals in fig. 5 is aangegeven. Deze doorsnede bekkend, ziet men heel duidelk dat het hoefbeen (B), het straalbeen (C) en het kroonbeen (A) [dit ongeveer voor de helft of het $\frac{1}{3}$ deel] binnen den hoornschoen zijn gelegen, terwijl het bovenste stuk van het kroonbeen en het kootbeen boven dien kroonrand zijn gelegen, en deze dus feitelijk achtereenvolgens den beenigen grondslag vormen van de kroon en van de koot.

Wat eigenlijk een overhoef is? Men verstaat er soms elke verdikking onder, die men aan de kroon of aan de koot waarneemt, doch deze opvatting komt ons minder juist voor. Naar onze meening zijn niet alleen huidverdickingen, maar ook die beenverdickingen aan koot of kroon, welke ontstaan zijn door een uitwendige oorzaak, of die welke bestaan in een te sterk ontwikkeld zijn der gewrichtsknobbels van koot of kroon, daarvan geheel uit te sluiten. Uit een practisch oogpunt komt het ons juist voor slechts *dan* van overhoef te spreken, wanneer bij betasting blijkt, dat de beenver-

dikking aan koot of kroon niet gelijkmatig aan beide zijden van het been wordt aangetroffen. In de weinige gevallen, dat men overhoef aantreft, is de verdikking meestal waar te nemen op de voorvlakte van den ondervoet, hetzij aan het kootbeen of den rand van het kroongewricht, dus aan het ondereinde van het kootbeen of aan het bovineinde van het kroonbeen.

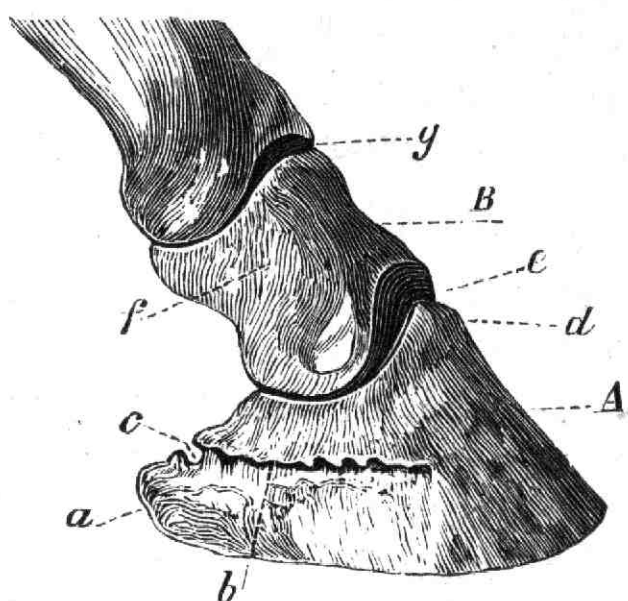

Fig. 6.

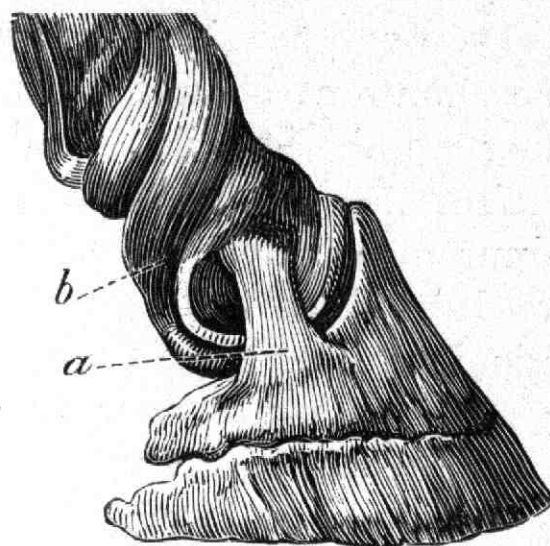

Fig. 7.

Het zal nog wellicht niet voor ieder lezer voldoende duidelijk zijn, wat men onder de gewrichtsknobbels van kroon en koot verstaat. Als men de bovenstaande figuren 6 en 7 beziet, dan is in fig. 4 gemakkelijk de zijband te zien, waardoor hoefbeen en kroonbeen aan elkaar verbonden zijn. Deze zijband zit met het eene einde vast aan een gewrichtsknobbel van het kroonbeen. Zoo'n zijband heeft men ook aan de andere zijde en evenzoo aan beide zijden tusschen het gewricht van kootbeen en kroonbeen. Hierdoor is gemakkelijk vast te stellen waar de gewrichtsknobbels zijn te vinden. Bij veulens zijn deze knobbels bijna altijd opvallend sterk ontwikkeld, welke afwijking bij het uitgroeien van het paard bijna steeds geleidelijk verdwijnt. Dit heeft echter niet in alle gevallen plaats; sommige volwassen paarden houden verdikte koot- of kroonknobbels, die meermalen aanleiding geven tot verwarring met den overhoef, zonder dat het noodig is, dat de eigenaar of koper zich over eene zoodanige afwijking ernstig ongerust behoeft te maken. Is slechts één der knobbels verdikt, en mag uit een verdikking van de huid ter zelfder plaatse niet als vrij zeker worden aangenomen, dat de oorzaak heeft bestaan in een trap of zoo iets, dan zal het bij een jong paard zaak zijn, zulks niet als beslist onschuldig te beschouwen.

Een koot- of kroonbeenverdikking kan op jeugdigen leeftijd ontstaan als gevolg van de z.g. Engelsche ziekte, doch naar onze meening is dit ook niet als een echte overhoef te beschouwen, te

meer daar een zoodanige verdikking zoo goed als nooit aanleiding tot kreupelheid geeft.

Een eigenlijke overhoef is het gevolg van een beenontsteking, misschien ook van een beenvliesontsteking. Hij wordt meestal voor het eerst waargenomen op den leeftijd van 2 of 3 jaar en kan aanleiding geven tot verwarring met de reeds boven aangegeven afwijkingen en ook met den vorm (het zijbeen of verbeend hoefkraakbeen), waarop nader wordt teruggekomen.

De overhoef is volgens de algemeene opvatting als erfelijk te beschouwen, hoewel de statistiek hierover, zoover ons bekend, ook nog weinig aanwijst.

Het gebrek veroorzaakt somtijds een kreupelheid, die op den duur meermalen van zeer ernstigen aard kan worden en niet meer te herstellen valt. Indien een scherp werkend smeersel of het gloeiend ijzer geen baat heeft gegeven, ten opzichte van het kreupel gaan, dan wordt door den veearts als laatste middel het wegnemen der gevoelszenuwen toegepast, waardoor de pijn niet meer wordt gevoeld en de kreupelheid, althans voor eenigen tijd, is verholpen. Uitzondering hierop vormt natuurlijk een zoodanig geval, waarbij de beenuitstorting rondom het kroongewricht het buigen of het strekken van dat gewricht min of meer belemmert.

Doelmatig is het, bij een bestaanden overhoef, nauwgezet op het besnijden van den hoef en den vorm van het onder te leggen ijzer

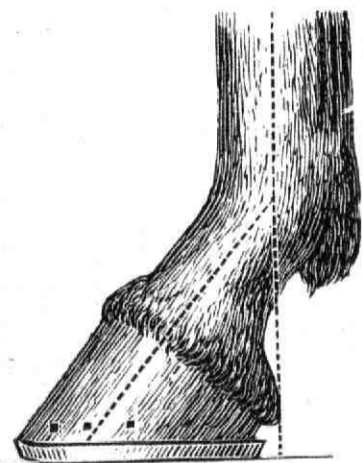

Fig. 8.

Hoef bij regelmatigigen stand, van ter zijde gezien.

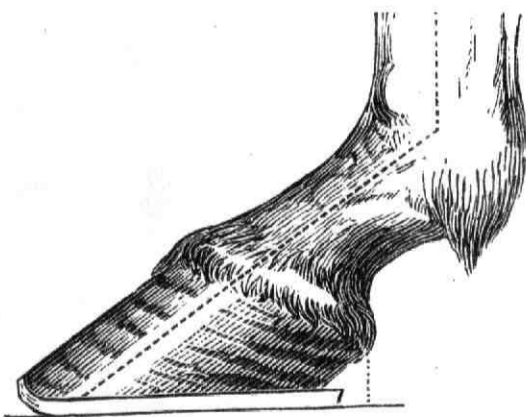

Fig. 9.

Spitse hoef bij te vlakken stand in den kogel.

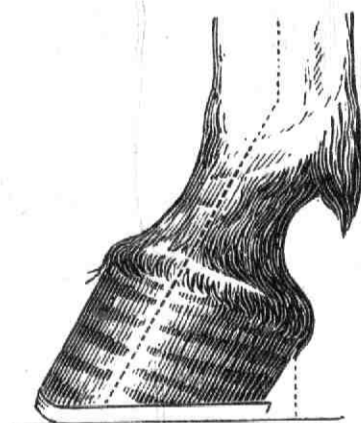

Fig. 10.

Stompe hoef bij te steilen stand in den kogel.

te letten. Deze dient zóó te zijn, dat wanneer het paard op den hoef rust, de hoefas ongebroken is, d.w.z. dat het midden van de koot, van de kroon en van den hoef precies in elkaars verlengde liggen, zooals dus bij een der bovenstaande figuren 8, 9 en 10.

Uiterst voorzichtig dient men in zijn oordeel te zijn, en zwaar-tillend voor de toekomst, indien het jonge paard, niet gelijkmatig aan koot en kroon zijnde, in stap en draf zich min of meer pijn-lijk toont bij het doortreden in de gewrichten van den ondervoet.

Indien de graad nog zóó gering is, verdwijnt de gevoeligheid, het eenigszins pijnlijk loopen, tijdens de beweging, vooral als het paard in quaestie voldoende temperament heeft. Na de beweging, vooral als deze geruimen tijd is voortgezet, treedt dan meestal spoedig terugkeer der „gevoeligheid” op, die een min of meer steilen stand in het onderbeen ten gevolge heeft.

* * *

De vorm, het zijbeen of verbeend hoefkraakbeen.

Vorm is een oude benaming, die in het noorden van ons land meer bekend is dan in de overige provinciën; zijbeen is overgenomen van het Engelsche „sidebone”, welke naam eenigszins wijst op de plaats waar het gebrek wordt aangetroffen; verbeend hoefkraakbeen geeft direct de geaardheid van het gebrek aan.

Om zich een goed idee van het gebrek te kunnen vormen, moet men natuurlijk eerst weten wat of hoefkraakbeen is. Zooals de naam aanduidt, is dit een kraakbeenig gedeelte dat aan het hoefbeen wordt gevonden; het is feitelijk een verlengstuk, dat aan weerszijden van het hoefbeen wordt aangetroffen. Onderstaande figuur beschouwende, stelt A het hoefbeen, B het kroonbeen voor, terwijl

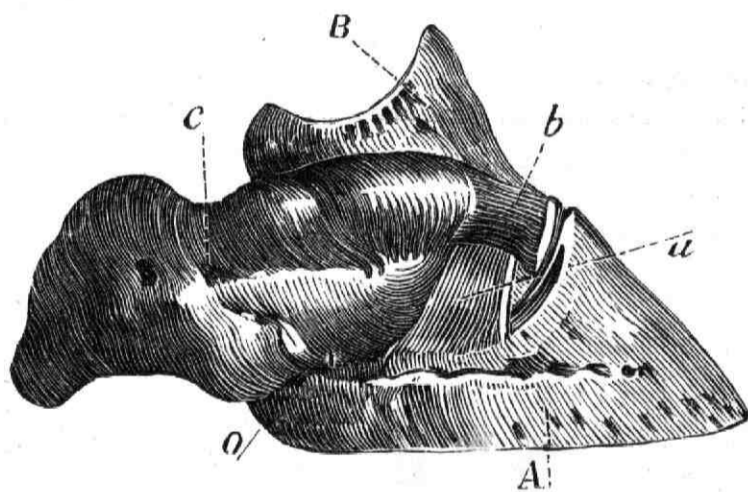

Fig. 11.

verder heel gemakkelijk een scheef vierhoekig verlengstuk is waar te nemen, aangeduid met c. Dit groote, scheef vierhoekige stuk is een der hoefkraakbeenderen. Aan de andere zijde (hetgeen op de fig. natuurlijk niet te zien is) komt een dergelijk kraakbeen voor. In het artikel over den overhoef is met behulp van een fig. er op gewezen, dat hoefbeen, straalbeen en een stuk van het kroonbeen binnen den hoornschoen zijn gelegen. Uit bovenstaande fig. 11 is nu wel na te gaan, dat de bovenrand van het hoefkraakbeen aan den kroonrand moet zijn te voelen, uitgezonderd in het midden van het toongedeelte, waar geen kraakbeen voorkomt.

Kraakbeen is in verschen toestand grijswit van kleur en elastisch. Wanneer het indroogt, verschrompelt, een tijdlang aan de lucht is blootgesteld, dan verdwijnt het grijswitte van lieverlede, de kleur wordt bruin, donkerbruin, terwijl tevens de elasticiteit zoo goed als verloren gaat.

Dat die hoefkraakbeenderen elastisch zijn, kan ieder nagaan bij het levende paard — aangenomen dat dit normale hoefkraakbeenderen bezit. Daartoe wordt de hoef opgenomen en met beide handen omvat,

terwijl de dikke gedeelten der duimen langs den kroonrand komen te liggen. Wanneer men nu met beide handen den hoof samendrukt, dan is met de duimen duidelijk waar te nemen, dat de deelen onder de huid gelegen, elastisch meegeven, — dat zij veeren, en op het oogenblik, dat de druk van weerszijden wordt nagelaten, werken die veerende hoefkraakbeenderen belangrijk mede tot de uitzetting van den hoof. Indien dezelfde bewerking wordt toegepast bij een hoof waarvan zoowel het binnen- als het buitenkraakbeen verbeend is, dan wordt ondervonden, dat het samendrukken van den hoof veel minder of in het geheel niet volgt en derhalve het uitzetten evenmin.

Ieder lezer weet wel, dat alle deelen van het lichaam gevoed moeten worden, zoo ze in het leven willen blijven, en dat die voedende bestanddeelen alleen door het bloed kunnen worden aangevoerd. De hoof heeft niet alleen bloed noodig voor eigen onderhoud, het heeft bovendien ook voedende bestanddeelen noodig voor het vormen van hoorn. De hoornschoen slijt immers voortdurend beneden af en groeit boven aan. Hoe gemakkelijker de bloedstroom door den hoof plaats vindt, des te beter kunnen de voedende bestanddeelen worden afgegeven, — des te beter kan de hoornschoen aangroeien. Nu wordt de bloedstroom door den hoof vergemakkelijkt indien de hoof afwisselend uitzet en samenkrimpt, — welke afwisselende uitzetting en inkrimping het best kan geschieden als de onderscheidene, van nature elastische deelen, waaronder ook de hoefkraakbeenderen, werkelijk elastisch zijn en tevens de hoof afwisselend meer en minder wordt belast, m. a. w. als het dier veel beweging heeft.

De aard van het gebrek is dus zeer eenvoudig, hij bestaat slechts in een verbeening van de hoefkraakbeenderen. Als iemand zich de moeite heeft getroost en de gelegenheid heeft gehad goed te leeren waar de hoefkraakbeenderen zitten, — dan is het ook niet erg moeilijk een vorm te leeren kennen en om een vorm niet te verwarren met een overhoef.

Straks is gezegd, dat een hoof, wanneer deze normaal is, en vrij veel beweging ondergaat, afwisselend uitzet en samenkrimpt; de waarheid van deze bewering is te zien aan ieder oud ijzer dat onder het paard wegkomt. De bovenzijde van zoo'n ijzer bezit altijd glad-geschuurde strepen, het duidelijkst en het breedst dáár waar de verzeneinden van den hoof tegen hebben gelegen. Die gladde gedeelten kunnen natuurlijk alleen ontstaan zijn door wrijving. Het is bekend, dat de uitzetting en de samenkrimping van den hoof juist aan de verzengedeelten het duidelijkst zijn waar te nemen.

Als men nu een hoof heeft, waarvan de kraakbeenderen verbeend zijn, dan is op het oude ijzer van die glad-geschuurde strepen zoo

goed als niets te bespeuren. Er heeft eigenlijk geen noemenswaardige uitzetting en samenkrimping meer plaats. Die hoof wordt aan den kroonrand dikker en door de belemmerde uitzetting en samenkrimping aan den draagrand (de rand die op het ijzer komt), voornamelijk aan de verzengedeelten, langzamerhand kleiner van omtrek.

Wanneer nu de afwisselende uitzetting en samenkrimping zoo goed als achterwege blijft, wordt de bloedsomloop belemmerd, de voeding eenigszins ondermijnd en de gevormde hoornzelfstandigheid minder krachtig en taai, waardoor langzamerhand brokkeligheid intreedt en hiermede een lastig hoefgebrek, waarvan in zoodanig geval de oorzaak niet is weg te nemen.

* * *

In den tijd dat onze paardenhandel, de enkele zwarte hengsten voor de lijkkoetsen daargelaten, niet met Engeland in betrekking stond, was het verbeend hoefkraakbeen hier weinig bekend en in elk geval in den handel zoo goed als niet in tel. Nu sedert de laatste jaar of zes zich de Engelsche handel belangrijk heeft ontwikkeld* en zijbeen vooral in Engeland als een ernstig gebrek wordt beschouwd, ja zoo, dat bijna ieder daarmee behept handelspaard er om wordt geweigerd, — nu zijn onze Nederlandsche handelaars in koetspaarden er ook scherp op gaan letten. Of een handelaar zich op dezelfde wijze, omtrent het al of niet bestaan van een zijbeen, overtuigd als boven is aangegeven? Neen! Dat was een manier om het te leeren. Voor geoefenden is het voldoende, en feitelijk zelfs beter, om het betasten te doen op het oogenblik dat het dier op den hoef rust. De koper tast dan met een of twee vingers op zij over den kroon naar den kroonrand toe en merkt op die wijze vrij spoedig of er verbeening bestaat. Indien deze meer naar voren, alzoo meer naar het midden (al komt ze nooit heelemaal in het midden) aanwezig is, dan wordt het gebrek als ernstiger beschouwd, dan wanneer de verbeening uitsluitend meer naar het achtereinde waar te nemen is. Een Engelsche handelaar is zóó bang voor het gebrek, dat hij in den regel bij ieder paard, ook wanneer er aan den hoornrand niets vreemds is te zien, even den kroonrand betast. Bij een geringe verbeening kan iemand, die handig met de schaar weet te werken, den kroonrand wel zoo'n voorkomen geven, dat er geen afwijking aan te zien valt.

* * *

Verbeende hoefkraakbeenderen zijn het minst erg bij paarden, die op een zachten bodem en stapvoets hun werk kunnen verrichten. Bij zulke is immers ook de beste voorwaarde voor het gezond houden

* Sedert het laatste halfjaar van 1906 is deze weer zoo goed als geheel opgehouden.

van den hoef aanwezig, terwijl het eenigszins wegzakken in den bodem het pijnlijke, dat bij het belasten van den hoef intreedt, eenigermate breekt. Een kwaad gebrek kan het worden voor paarden die in snelle gangen op den harden weg dienst moeten doen. Bepaald kreupel gaat een dier er niet gauw aan, doch is de kreupelheid er eenmaal, dan is herstel ook zoo goed als uitgesloten. Als laatste middel wordt, evenals bij den overhoef is aangegeven, door een vee-arts de zenuwsnede, het wegnemen der gevoeligheid (gevoelszenuwen) toegepast, maar de hulp is toch ook in den regel slechts van tijdelijken aard.

Er is vermoedelijk geen enkel ras waar het gebrek zoo veelvuldig wordt aangetroffen als bij het Belgische. Boven is reeds aangegeven, dat het gebrek voor stapvoets werkende dieren ook veel minder erg is dan voor luxepaarden. In Engeland let men er zeer sterk op, misschien wel wat *te* sterk, — in België ziet men er weinig op, vrij zeker *te* weinig en het is niet onmogelijk dat de tijd eenmaal zal komen dat er ook daar bij de fokpaarden meer aandacht aan zal worden geschonken. Een geluk is het voor de Belgische fokkerij, dat in de laatste 25 jaren een belangrijke verbetering in den hoefvorm valt te constateeren, zoodat de nadeelen der verbeende hoefkraakbeenderen ook beter kunnen worden verdragen.

* * *

Al is de onderkenning van zijbeen bij eenige ervaring vrij gemakkelijk — het is in de meeste gevallen zeer moeilijk om uit te maken of een bestaande hoefkraakbeen-verbeening als gevaarlijk, als ernstig of als van weinig beteekenis moet worden beschouwd. Het gebrek is meermalen erfelijk, terwijl afgezien van den aanleg, de verbeening het gemakkelijkst intreedt als de hoef veelvuldig stooten ontvangt of het kraakbeen zelf dikwerf wordt gedrukt. Het laatste krijgt men nu meermalen bij paarden, die in de boerderij in het span ploegwerk verrichten. Ieder die met deze landbouwwerkzaamheid bekend is, weet ook, dat het vaak voorkomt, dat de paarden aan het eind der „voor” als het ware half over den sloot heenhangen en dan al trekkende aan den slootrand kort moeten om draaien. Tijdens dat draaien nu komt het meermalen voor dat het linkerpaard het rechter tegen den kroonrand trapt, of een der beide zich zelve; vooral wanneer zulks herhaaldelijk gebeurt, kan de bovenrand van het kraakbeen tot verbeening overgaan, doch als deze verbeening zich slechts bevindt boven den kroonrand en zich niet binnen den hoef uitstrekt, dan behoeft men zich over den ernst der afwijking niet ongerust te maken. Het is echter bijna ondoenlijk met zekerheid te zeggen, dat de verbeening uitsluitend in het bovendeel van het kraakbeen aanwezig is of zal blijven. (Door genoemde oorzaak wordt het veelvuldigst het linker

buiten-hoefkraakbeen gekwetst en tot gedeeltelijke verbeening gebracht.)

Een tweede omstandigheid, waardoor somtijds hoefkraakbeenverbeening van weinig ernstigen aard optreedt, wordt verkregen door het aanleggen van een z.g. bungel, welke wordt gebezigd om het over den sloot springen aan het paard te verhinderen. Hierdoor ontstaat ook een herhaaldelijk terugkeerenden druk op den bovenrand van de kraakbeenderen, die dikwerf een gedeeltelijke verbeening ten gevolge heeft.

Verbeening van het buiten-hoefkraakbeen komt meer voor dan van het kraakbeen aan de binnenzijde, vooral bij toontredenden of bodemnauwen stand, tengevolge van een sterker belasten der buitenzijde.

(Indien beiderzijds verbeening voorkomt is het verkeerd het paard van balkijzers of Engelsche hoefzolen te voorzien, omdat zulks de uitzetting, die pijn veroorzaakt, bevordert. Het beste is om ijzers zonder kalkoenen te bezigen en nauwlettend op het zuiver vlak gesmeed zijn der bovenzijde toe te zien, terwijl de ijzertak wat breed wordt genomen en ruim gelegd.)

* * *

De spat.

Er is geen enkel beengebrek, dat in de paardenkennis zoo veel aanleiding tot bespreking geeft, en reeds zoo langen tijd besproken is, als een spat. Waar men tegenwoordig zelfs over het ontstaan der spat nog niet geheel in het reine is en daarover nog verschillende meeningen bestaan, ligt het voor de hand, dat in vroegere tijden zeer veel verschillende opvattingen omtrent dat lijden bestonden en onder spat verschillende spronggewrichtsgebreken werden samengevat.

Ter herinnering zij aangestipt, dat een gewricht een bewegelijke verbinding is van twee of meer beenuiteinden, welke uiteinden met een laagje kraakbeen zijn bekleed, terwijl het geheel door een gewrichts- of beursband is omsloten, welke beursband het vermogen bezit een slijmerig eiwitachtig vocht af te scheiden, waardoor die met kraakbeen bekleede beenuiteinden altijd glad en glibberig blijven. Ieder kan tot goed begrip van deze vrij lange omschrijving een en ander controleeren, b.v. aan een der gewrichten in den vinger. Bij deze controle kan men dan tevens opmerken, dat de beweging in zoo'n vingerknokkel uitsluitend naar één zijde mogelijk is, m.a.w. dat bedoeld knokkelgewricht slechts buigen en strekken toelaat, in den trant van deurscharnieren. Een zoodanig gewricht heet dan ook een volkomen scharniergewricht.

Het spronggewricht is zeer samengesteld. Het wordt gevormd door het onderende van het schenkelbeen (bij den mensch scheen-

been, benevens kuitbeen), de spronggewrichtsbeenderen, en de bovineinden van het pijpbeen en van de beide griffelbeenderen. De spronggewrichtsbeenderen vormen op de achtervlakte slechts 2 rijen, op de voorvlakte 3. Wanneer wij ons bepalen tot de achtervlakte, dan heeft men dus in het spronggewricht feitelijk drie afdeelingen: de bovenste tusschen schenkelbeen en eerste rij spronggewrichtsbeenderen, de middelste tusschen de twee rijen spronggewrichtsbeenderen, en de derde tusschen de 2de rij spronggewrichtsbeenderen en de bovenvlakte van pijpbeen met die der beide griffelbeenderen.

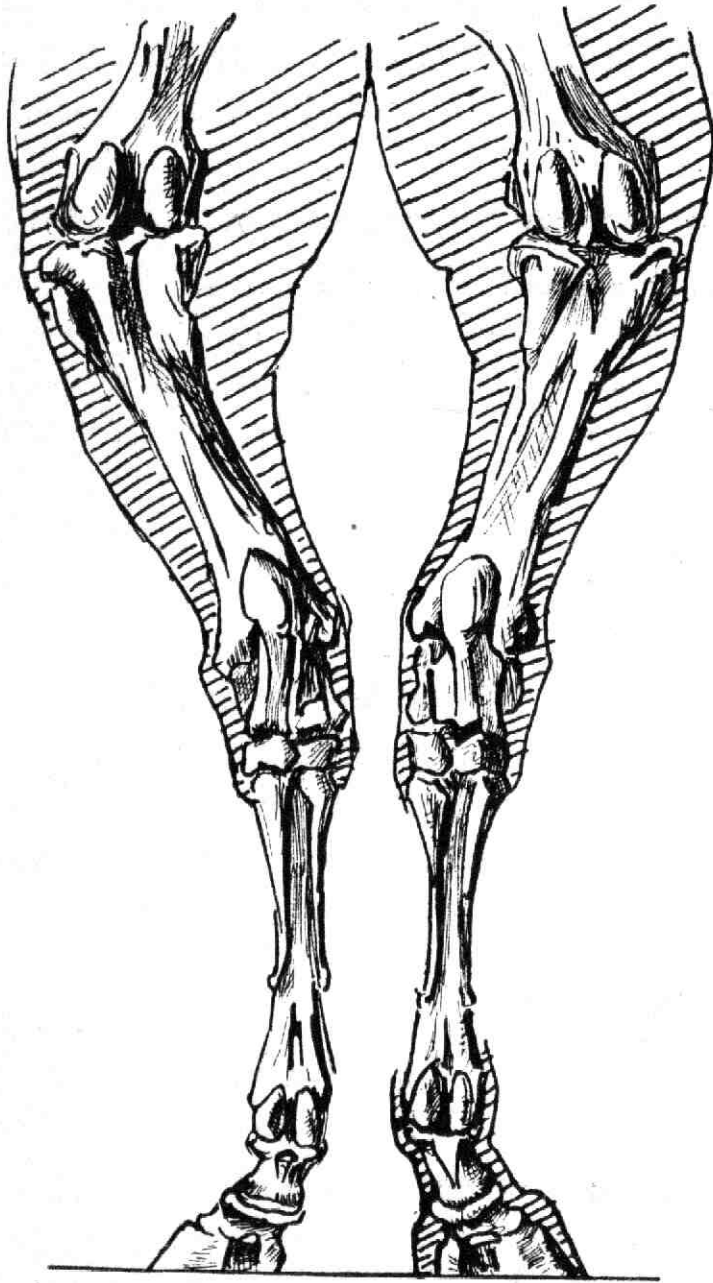

Fig. 12.

De bovenste rij bestaat slechts uit een tweetal, n.l. het hielbeen en het katrolbeen. Ieder weet wel wat de hiel of de hak van het paard is, terwijl op de voorvlakte van het spronggewricht, vooral als dit goed droog is, heel gemakkelijk de twee ronde kammen van het katrolbeen zijn te voelen. Bij de beweging van het achterbeen is in het spronggewricht uitsluitend buigen en strekken mogelijk. In het onderende van het schenkelbeen komen twee smalle verdiepingen voor, welke precies passen tegen de kammen van het katrolbeen. Deze kammen loopen niet in precies dezelfde richting als het spronggewricht zelf. Dit is bij het nauwkeurig betasten weder gemakkelijk te controleeren. De beide kammen

loopen niet alleen van boven naar beneden, doch tevens wat van binnen naar buiten. Het spronggewricht is in zijn bovenste afdeeling derhalve een volkomen scharniergewricht, maar wordt door zijn eigenaardigen bouw katrolgewricht genoemd. Iets anders is het met de middelste en de onderste afdeeling. Hierbij zijn de tegen elkaar aansluitende beenuiteinden bijna geheel vlak en zulke gewrichten zijn, als mede reeds vroeger is aangegeven, beperkte of vlakke gewrichten, — beperkt, omdat ze zoo goed als geen beweging toelaten, — vlak in verband met den vorm der beenuiteinden.

Of het nuttig is dat die beenkammen iets van binnen naar buiten loopen? Zeker! Wanneer men vorenstaand figuur beziet, dan blijkt sterk dat de schenkelbeenderen, van boven naar beneden, naar elkaar toelopen. Dit is op de figuur wel wat erg, maar toch is bij een normaal stel achterbeenen de afstand tusschen de knieschijfgewrichten ongeveer driemaal zoo groot als tusschen de beide spronggewrichten. Als die beenkammen nu in dezelfde richting als het gewricht zelf liepen, dan zou het onderbeen bij het buigen tevens sterk buitenwaarts worden opgenomen, zooals wij zulks bij koehakkigen stand kunnen waarnemen, aangezien de hakken daarbij te veel naar elkaar toe gedraaid zijn.

Fig. 13.

Deze figuur is herkomstig van een spatkreupel paard, dat thans in 1906 nog geregeld dienst doet voor een kolenwagen. Leeftijd 9 j.; de spatkreupelheid bestaat sedert ongeveer 11/2 j. Door het aanwezige winterhaar is de spatverhevenheid minder scherp duidelijk dan 's zomers.

Om beter te kunnen inzien wat eigenlijk een spat is, werd de bouw van het spronggewricht eenigszins uitvoerig behandeld.

* * *

Vroeger, ja zelfs tegenwoordig hier en daar nog, onderscheidde men, al naar de zitplaats, een boven-, een midden- en een beneden of eigenlijke spat. De benaming bovenspat dient te verdwijnen; het is slechts een te sterk ontwikkelde binnenenkel.

Onder een spat verstaat men een sleepend verloopend spronggewrichtslijden, waarbij het kraakbeen van een of meer der onderste spronggewrichtsbeenderen op de voor-binnenvlakte gedeeltelijk of geheel is verdwenen, terwijl het gewrichtsvocht in te geringe hoeveelheid aanwezig is. Het is dus een droge gewrichtsontsteking. Nu beteekent de beweging in de onderste afdeelingen van het spronggewricht wel niet veel, maar toch iets, terwijl die in ontsteking verkeerende gewrichtsvlakten uiting van pijn geven zoodra zij worden belast, alzoo wanneer het dier er op rust. Het dier loopt dan dus kreupel.

Nu weet ieder paardenkenner wel, dat een met spat behept dier niet altijd kreupel behoeft te loopen, terwijl een spatkreupel paard ook niet altijd een spatknobbel vertoont. Bovendien wisten de Ouden reeds, dat de grootte van den beenknobbel niet evenredig is met den ernst van het gebrek, integendeel kan zelfs een groote spatknobbel soms minder erg zijn dan een kleine. Wat de ernst aangaat, is de zitplaats van meer beteekenis. Hoe meer de spatknobbel naar de voorvlakte is gelegen, hoe gevaarlijker het gebrek is te achten. In de tweede plaats

is te onthouden, dat het scherp, meer puntig aanvoelen der beenverhevenheid het gevaar voor een komend ernstig gewrichtslijden groot doet zijn. Toch moet men ook in deze voorzichtig zijn met de voorspelling, daar er zeker gevallen bekend zijn, dat hengsten met scherp aanvoelende spatverhevenheden eenige jaren hebben gedekt, zonder in dien tijd kreupelheid te vertoonen.

Niet alle deskundigen zijn het er over eens van uit welke plaats de gewrichtsontsteking begint, die spat tengevolge heeft.

Wij zullen daarop hier niet nader ingaan, doch de ontsteking zou dan kunnen aanvangen uit de omgeving of vlak onder het gewrichtskraakbeen, alzoo in het been zelf. Zoolang als de gewrichtsvlakte zelve niet is aangedaan, is het waarschijnlijk dat geen kreupelheid zal zijn te bespeuren. Het is mogelijk, dat het kraakbeen reeds eenigermate lijdende is, zonder dat het been in de omgeving verdikt werd, alzoo dat er nog geen spatknobbel aanwezig is, in welk geval wel van een „verborgen” spat wordt gesproken, welke gevallen echter wel bijna altijd tot de groep der waarschijnlijkheden zullen zijn te rekenen.

* * *

Er is straks gesproken van een „middenspat”, waaronder vroeger werd verstaan een welving, een beenverdikking in het midden der binnenvlakte van het spronggewricht. Het is dus een onregelmatig gebouwd spronggewricht dat wel een zekere voorbeschiktheid voor spronggewrichtslijden meebrengt, maar toch met spat haast niet te maken heeft, zoodat ook deze naam gevoegelijk aan de geschiedenis kan worden overgegeven.

Men wenscht het spronggewricht bij ieder paard breed, zoowel van voren als van ter zijde gezien, met een gelijkmatigen overgang van schenkel op spronggewricht, en van hier op pijp. De achterrand van hiel naar pijp moet een zuiver rechte lijn zijn en de binnenvlakte moet geleidelijk naar de pijp en een ietsje in de breedte afnemen. Wij kunnen ons nu best voorstellen, dat het geheele spronggewricht in zijn doorsnede te groot of te klein is in verhouding tot de schenkel- en de pijpdoorsnede. In het eerste geval spreekt men van een scherp geteekend — in het tweede geval van een ingesnoerd spronggewricht. „Scherp geteekend” komt meer voor dan ingesnoerd, terwijl sommigen, wat hier als scherp geteekend is aangegeven, met den naam van „ingesnoerd” aanduiden.

Het is ook mogelijk, dat slechts een der spronggewrichtsrijen ten opzichte van het overige te groot in doorsnede is, zooals b.v. bij de vroeger aangeduide middenspat. In al die gevallen echter heeft men een min of meer onregelmatig gebouwd spronggewricht, waarbij de onderscheidene gewrichtsvlakten niet gelijkmatig tegen elkaar aansluiten en de buitenrand van een of meer der spronggewrichts-

beenderen bovenmatig wordt belast, min of meer wordt geknepen en zodoende in ontsteking kan geraken.

Indien de onderste rij beenderen van het spronggewricht aan den binnen-achterrand te sterk is ontwikkeld, spreekt men wel van „koe- of achterspat”, welke benaming mede kan worden opgeborgen in de geschiedenis.

Hoe komt het nu, dat die kneuzing, die ontsteking, juist op de voor-binnenzijde van het gewricht wordt aangetroffen? Men tracht zulks te verklaren door op de schenkelrichting te wijzen (zie fig. 1). De last van het lichaam komt natuurlijk door en met den schenkel op het spronggewricht. De richting der katrolbeen-kammen is naar buiten, doch de lichaamslast komt grootendeels op de binnen-voorvlakte, redenen waarom volgens sommigen een spat ook het meest zou worden aangetroffen bij kromhieligen stand, en waarom spat-kreupele paarden het minst kreupel zouden gaan indien zij voorzien worden van betrekkelijk lange ijzers met hooge kalkoenen.

* * *

Het is vrij algemeen bekend, dat gering-spatkreupele paarden in het begin der beweging wat kreupel loopen, doch na eenigen tijd, als zij z.g. spatwarm zijn geworden, is van kreupelheid niet meer te bespeuren. Men stelt zich dat zóó voor, dat in de gewrichtsafdeeling, waar het kraakbeen voor een gedeelte is verdwenen en tevens te weinig gewrichtsvocht aanwezig is, de beweging aanvankelijk pijn veroorzaakt, doch dat spoedig de beursband meerder vocht afscheidt en zodoende die eenigszins ruwe been-kraakbeenoppervlakken weer glad en glibberig maakt. Zoodra het dier opnieuw een tijdje heeft gestaan, blijkt de kreupelheid weer te zijn teruggekeerd.

De bouw van het spronggewricht, zoowel op zich zelf als ten opzichte van schenkel en pijp, is van groote beteekenis voor het gevaar een spat te zullen zien optreden. Hoe zwakker het gewricht is, en hoe onregelmatiger van bouw, des te grooter is dat gevaar. In zooverre is het gebrek natuurlijk ook in elk geval erfelijk.

Afgezien van den aanleg, is ook van beteekenis welke werkzaamheden van het dier worden gevegd. Een nadeeligen invloed hebben alle omstandigheden, die aanleiding geven tot een sterke en tevens ongelijkmatige belasting van het spronggewricht, zooals: het zwaar trekken tegen een glibberige hoogte op (men denke aan het uitrijden van mest uit min of meer laag gelegen plaatsen, zoogenaamde „dobben”), ongelijkmatige bestrating, koehakkigen of hielwijden stand, ongelijk hooge kalkoenen enz.

Ten opzichte van het gevaar der erfelijkheid dient ook al weer een groote voorzichtigheid in acht te worden genomen en steeds te worden onthouden dat fok-

dieren met overwegend goede eigenschappen en beantwoordende aan het gewenschte type niet te spoedig om één gebrek moeten worden veroordeeld. De geschiedenis der Oldenburgsche fokkerij wijst te dien opzichte op Agamemnon, die wegens spat werd afgekeurd maar niettegenstaande zijne afkeuring door zijn overige goede eigenschappen door vele fokkers werd gezocht en veel in het geniep dekte. Evenzoo wijst de geschiedenis der Holsteinsche paardenfokkerij op den voornaamsten stamvader Ethelbert, die tijdens zijn leven door velen als met spat behept werd verklaard en na zijn dood bij onderzoek aan de Veeartsenijschool te Berlijn het bewijs leverde geen droge spronggewrichtsontsteking, geen spat te hebben gehad, doch alleen een onregelmatig gebouwd spronggewricht, dat wel degelijk een gebrek is, doch een overigens best fokpaard niet geheel ongeschikt maakt.

* * *

Of spatkreupelheid te genezen is? Dit hangt er van af welke werkzaamheden het dier moet verrichten, hoe oud en hoe erg de kreupelheid is, hoe of de bouw van het dier over het geheel is, waar de ontsteking valt waar te nemen en hoe oud of het dier is. Over het geheel zouden ongeveer de helft der spatkreupelen weer rad kunnen worden.

Wat of men er onder verstaat als het dier z.g. vast op zijn spat wordt? Dat de onderste afdeeling in het spronggewricht als het ware verdwijnt, d.w.z. dat de beide gewrichtsvlakten daarvan geheel met elkaar vergroeien. In dit geval is er geen kreupelheid meer, hoewel de buiging in het spronggewricht in den regel wat geringer is geworden.

* * *

De hazehak.

De bouw van het spronggewricht is in het voorgaande eenigszins uitvoerig vermeld. Daarbij is aangegeven dat op de achtervlakte twee rijen spronggewrichtsbeenderen voorkomen, waarvan het bovenste het hielbeen is en het onderste den naam draagt van dobbelsteenvormig been, dat voor een deel rust op het hoofdje van het buiten-griffelbeen.

De achtervlakte van het spronggewricht en van de pijp, alzoo de lijn vanaf den hielbeensknobbel tot aan de achtervlakte van den kogel, moet zuiver recht zijn. Dit is soms niet het geval, b.v. bij een hazehak, waar in die lijn een welving voorkomt, *juist op de plaats, waar het verlengde van de middellijn van den schenkel de achtervlakte van het spronggewricht raakt*, dat is dezelfde plaats waar hielbeen en dobbelsteenvormig been tegen elkaar aansluiten. Als men achterstaande figuur (herkomstig van een Belg, in 1892 ten behoeve der

Groningsche Trammaatschappij aangekocht en in 1903 als versleten nog voor f 185 verkocht) nauwkeurig beziet, dan is juist op de aangegeven plaats duidelijk de welving waar te nemen. Om zich in de

Fig. 14.

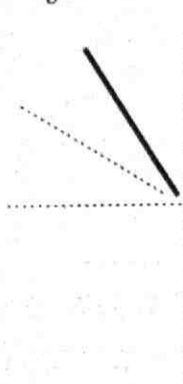
vaststelling niet te vergissen, moet men dus in gedachten altijd de middellijn van den schenkel door het spronggewricht heen verlengen. Als deze verlengde lijn niet ongeveer in het midden der welving uitkomt en dus de verdikking hoger of lager zit, dan heeft men *niet* met een hazehak te maken, doch met iets anders, meestal met een kneuzing ten gevolge van een klap of slag.

Onder een hazehak verstaat men, dat het hielbeen en het dobbelsteenvormige been, die anders door een stevigen band op hun plaats worden gehouden, ten opzichte van elkaar uiteen zijn geweken, met dien verstande, dat er als het ware een knik in het spronggewricht is ontstaan. Bij het paard zelf ziet men dat min of meer scherp geknikt zijn niet, doordat de achterste band en de hier overheen loopende pezen tezamen het uiterlijk voorkomen der achtervlakte meer afgerond maken.

Een hazehak kan optreden ten gevolge van een onvoldoend sterken band op de achtervlakte, alzoo ten gevolge van slapte. Deze oorzaak kan later soms verdwijnen en zoo is ook de mogelijkheid niet uitgesloten, dat bij een jong paard een hazehak nog weer verdwijnt; meestal evenwel blijft een bestaande hazehak aanwezig, ja wordt op ouderen leeftijd veelal iets dikker. Voorkomende bij een ouder paard, en vooral wanneer dit aan den arbeid blijft, verdwijnt een hazehak eigenlijk nooit weer. Dit kan men zich ook wel verklaren. Wanneer hielbeen en dobbelsteenvormig been ten opzichte van elkaar wat naar voren overbuigen (het 1ste met zijn boven-, het 2de met zijn benedeneinde), dan drukken immers de voorste gedeelten der gewrichtsvlakten, waarmee zij elkaar aanraken, sterker tegen elkaar, terwijl aan de achterste gedeelten geen aansluiting meer bestaat. Als het dier nu met dezen gewijzigden toestand niet alleen blijft doorloopen, maar ook moet dragen of trekken, dan herstelt de natuur de aanraking der gewrichtsvlakten in den regel, d.w.z. aan de voorste gedeelten treedt als het ware eenige

verschrompeling in en bij de achtergedeelten eenige woeking, totdat beide vlakten weer aan elkaar sluiten. Is er eenmaal vervorming der gewrichtsvlakten opgetreden, dan is de welving op de achtervlakte ook bijna zeker voor „goed” tot stand gekomen.

Als men het spronggewricht van ter zijde bekijkt, dan dient de hoek, die de middellijn van den schenkel en het verlengde van die der pijp in het gewricht met elkaar maken ongeveer 150° te bedragen. Voor weinig ervarenen zij even herinnerd, dat een rechte hoek, dus een waarbij de twee lijnen haaks op elkaar staan, 90° bevat, en een gestrekte hoek gelijk is aan het dubbele van een rechten, en derhalve juist een rechte lijn vormt. Om nu een hoek van 150° te krijgen heeft men slechts den tweeden rechten hoek in drie gelijke deelen te splitsen en daarna een van 30° van den gestrekten

hoek af te trekken, zooals door nevenstaand figuurtje is aangegeven. Het is licht te begrijpen, dat een hazehak te gemakkelijker ontstaat hoe kleiner die hoek in het spronggewricht is, m. a. w. hoe krommer het paard in de hakken is, en hoe vroeger het dier aan den arbeid wordt gezet. Ook werkt het arbeiden op een lossen, veenachtigen bodem het ontstaan van een hazehak zeer in de hand. Een en ander is in onderscheidene streken van ons land bij ervaring voldoende bekend.

* *

Als een hazehak eenigszins plotseling optreedt, dan gaat zulks in den regel gepaard met kreupelheid, die onder de meeste omstandigheden na eenigen tijd van lieverlede verdwijnt. De gewrichtsvlakken en de pezen aan de achtervlakte van het spronggewricht hebben zich dan weer naar den nieuwen toestand gevoegd. Het voorbeeld van bovenstaande brok-schimmelmerrie, die reeds op 4- à 5-jarigen leeftijd hazehakken had, en elf jaar trouw dienst gedaan heeft voor den Groningschen tram, kan mede ter illustratie dienen, dat hazehakken geen besliste belemmering opleveren om uitstekende diensten te kunnen verrichten.

Is een paard werkelijk eenigen tijd achtereen kreupel aan een hazehak, dus eenigszins blijvend kreupel, dan kan het dier ook daardoor bijna waardeloos zijn. Men heeft dan te doen met wat men wel eens noemt een „echten, gemeenen” hazehak. Het is dan net alsof er in het geheele spronggewricht een knik bestaat en wanneer men het dier langs zich heen ziet stappen, dan is het alsof de buiging niet alleen tusschen schenkel en eerste rij spronggewrichtsbeenderen plaats vindt, doch ook zichtbaar is tusschen de eerste en tweede rij spronggewrichtsbeenderen zelve. In zoo'n geval is spoedig van de hand doen bijna altijd gewin.

* *

Bij het voorkomen van een hazehak is het dus van gewicht of het spronggewricht overigens sterk gebouwd is, en of de hoek in het gewricht goed en vooral niet te klein is. Hiermede heeft men ook rekening te houden bij de beoordeeling, of een paard met hazehak al dan niet geschikt voor de fokkerij is te achten. Toch ziet men ook een hazehak bij een overigens goed gevormd spronggewricht vaker overerven dan men o.i. in verband met de oorzaak van het gebrek zou kunnen vermoeden.

Het is niet altijd even gemakkelijk om hazehak en reebeen van elkaar te onderscheiden, waarop bij de bespreking van het reebeen nader wordt teruggekomen.

Het reebeen.

Zooals uit het voorgaande voldoende bekend is, vindt men in het achtergedeelte van het spronggewricht het hielbeen en daaronder het dobbelsteenvormige been, dat op zijn beurt voornamelijk steunt op het pijpbeen en het hoofdje van het buitengriffelbeen.

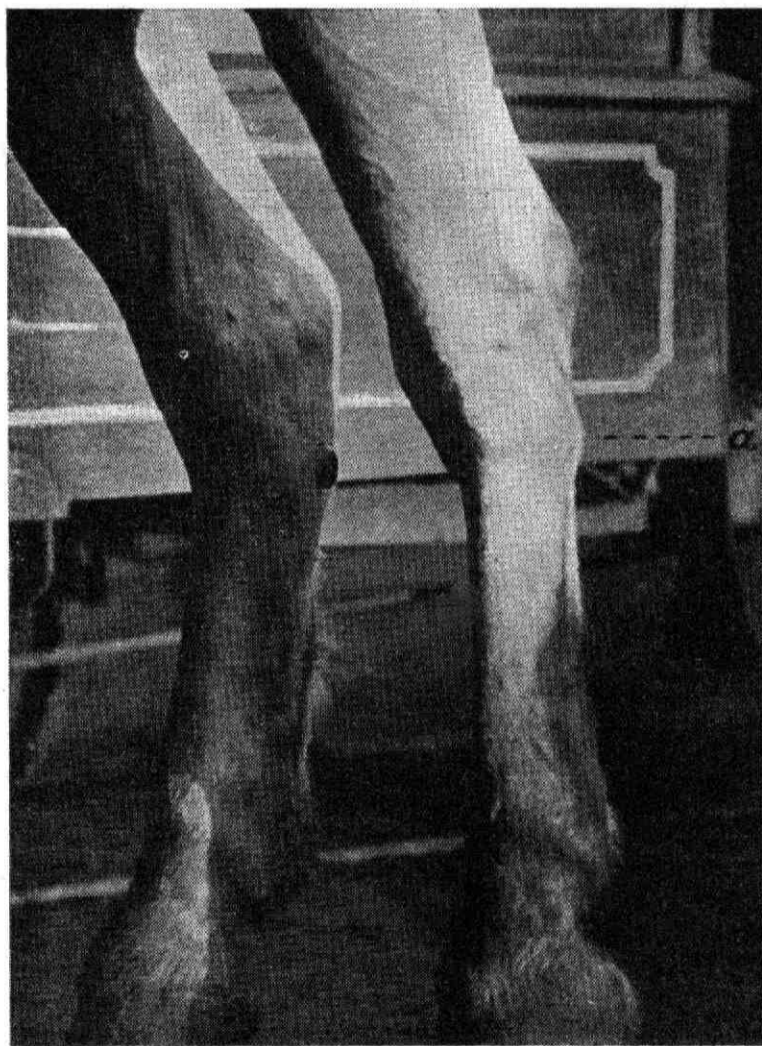

Fig. 15.

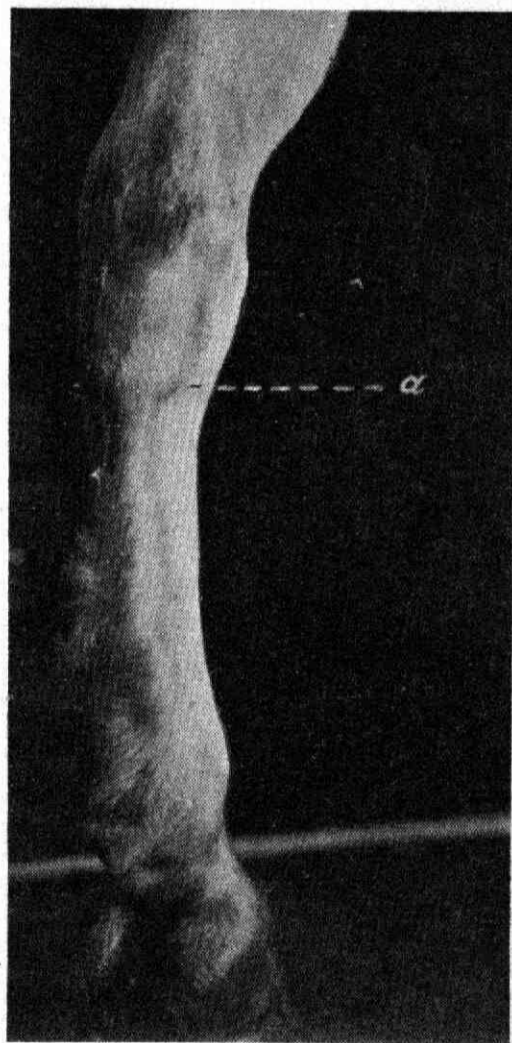

Fig. 16.

In het vorige art. over den hazehak is er op gewezen, dat bij dit lijden genoemde twee beenderen min of meer een hoek met elkaar vormen, alsmede dat het niet altijd even gemakkelijk is om hazehak en reebeen van elkaar te onderscheiden.

Een reebeen is een verdikking van de buitenzijde van het dob-

belsteenvormige been. In de twee hierbij opgenomen afbeeldingen, afkomstig van een en hetzelfde paard, komt aan beide beenen een duidelijk reebeen voor, op de plaatsen door een stippellijn (*a*) aangegeven. In fig. 1 is de stippellijn bij het linkerbeen, terwijl die van fig. 2 betrekking heeft op het rechterbeen. Wanneer wij nu het oog richten op het rechterbeen van fig. 1, dan is duidelijk aan de achterlijn van spronggewricht en pijp waar te nemen, dat niet alleen aan dat gewricht een reebeen zal zijn waar te nemen, zooals uit fig. 2 blijkt, doch tevens het beeld van een hazehak voorkomt. Dit is ook inderdaad het geval.

Men spreekt ook van reebeen indien het hoofdje van het buitengriffelbeen te dik is, soms zelfs ook bij andere verdikkingen op de buitenvlakte van het spronggewricht, welk laatste in elk geval onjuist is te achten.

Bovenstaande afbeeldingen zijn herkomstig van een ongeveer 13-jarigen schimmelruin, ingevoerd uit Amerika, vermoedelijk van gekruist Percheron-ras en sedert 1897 aan de Groningsche Tram-maatschappij (en nog steeds) dienstdoende. De bewuste ruin is nimmer aan een zijner reebeen of aan zijn hazehak kreupel geweest. Zijn spronggewrichten zijn overigens ook breed en sterk gebouwd, terwijl de gang achter behoorlijk goed is. Toch is de voorspelling wel te wagen, dat het dier nog zeker een paar jaar den gevorderden tramdienst zal kunnen verrichten.

Om uit te maken of men met hazehak dan wel met reebeen heeft te doen, moet derhalve nauwkeurig op de achterlijn van den hielbeensknobbel naar de pijp worden gelet. Als het reebeen die achterlijn ook op het gezicht geheel vrij laat, dan is verwarring met hazehak ook op het oog alléén wel te voorkomen, doch als de beenverdikking voorbij die achterlijn steekt, dan is het oog, om het oordeel des onderscheids te vormen, niet altijd voldoende. Men moet dan het voorbeen van dezelfde zijde laten opnemen, zoodat het dier voldoende op het achterbeen rust en weinig gevaar oplevert den onderzoeker te kunnen slaan. Daarna strijkt men met een vinger vanaf den hielbeensknobbel vlak langs de achterlijn van het spronggewricht. Ingeval er reebeen aanwezig is, dan gaat de vinger niet over-, doch slechts langs de verhevenheid, terwijl bij het bestaan van hazehak duidelijk over een verhevenheid wordt heengegleden.

In een geval van twijfel moet men nimmer verzuimen door tasten een goede basis voor zijn oordeel te vinden. Hen, die meenen dat het oog altijd voldoende is, zij herinnerd, dat bij het handig hanteren van schaar, lucifer, glas en petroleumlap een kleine hazehak best aan het oog is te onttrekken. Intusschen verdient het o. i. aanbeveling, het onderzoek, vooral bij spat, hazehak of reebeen,

indien betasting noodig wordt geoordeeld, zulks zooveel mogelijk te doen buiten den kring van het publiek — alzoo in den stal —, althans bij keuringen of op tentoonstellingen, en zoo daartoe de gelegenheid bestaat. De eigenaar is er niet op gesteld dat ieders aandacht op een gebrek van zijn paard wordt gevestigd.

In die gevallen, waarbij het reebeen, alzoo de verdikking van het dobbelsteenvormige been, ver naar achteren zit, zoodat er bijna twijfel bestaat of het reebeen dan wel hazehak is, ziet men na verloop van een grooter of kleiner aantal jaren dikwijls hazehak te voorschijn komen. In zulke gevallen evenwel zal er o. i. meestal geen echte hazehak, geen hoekvorm tusschen hielbeen en dobbelsteenvormig been zijn ontstaan, doch alleen een verbreiding der verdikking van het dobbelsteenvormige been naar achteren.

Zooals uit den aard van het gebrek gemakkelijk is na te gaan, behoort een reebeen in hoofdzaak tot de schoonheidsgebreken indien spronggewricht en onderbeen overigens solied zijn gebouwd. Niet licht moet men het tellen indien het spronggewricht smal en fijn is, of de pijp te fijn gebouwd ten opzichte van het spronggewricht. Wij krijgen in zoo'n geval immers weer het nadeel van ongelijkmatige belasting ten gevolge van den onregelmatigen bouw — van de uiteenloopende grootte der op elkaar rustende gewrichtsvlakten, zooals in het artikel over de spat is besproken.

Al is het reebeen in hoofdzaak een schoonheidsgebrek, toch moet er bij fokpaarden meer aandacht aan worden geschonken dan tegenwoordig dikwerf geschiedt, daar het gebrek veelal zeer erfelijk is en bij handelspaarden meer afbreuk doet aan den prijs dan eigenlijk noodig is, maar waarmede toch zeer zeker rekening dient te worden gehouden.

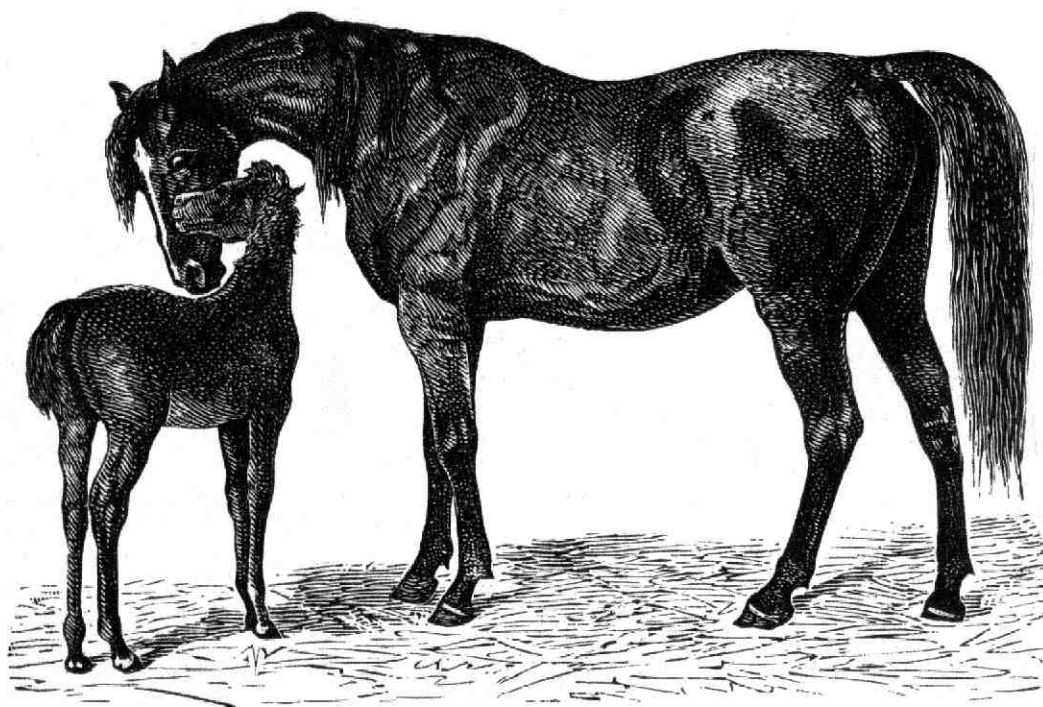
* * *

Hiermede wordt de serie artikelen over beengebreeken afgesloten. Er kan uit het gegeven overzicht gebleken zijn, dat het uiterst nuttig ware indien omtrent verschillende dier gebreken nadere onderzoekingen werden ingesteld, waarbij de groep van paardekenners samenwerking diende te hebben met — en te verlenen aan veeartsen, die door hun werkkring in staat zijn de ziekelijke afwijkingen, na afmaking van het dier, nauwkeurig te onderzoeken. De paardekenners zouden de verschijnselen, waaronder de gebreken zijn te voorschijn gekomen en van lieverlede verergerd, hebben op te teekenen, — dergelijke paarden bij het intreden der periode van geringe waarde dienen aan te koopen en op te zenden naar de tweede groep van onderzoekers, waarbij in de eerste plaats wordt gedacht aan 's Rijks Veeartsenijschool te Utrecht en in de tweede plaats aan de onderscheidene in Nederland voorkomende openbare slachthuizen.

Het zal velen vreemd aandoen, dat het onderwijs in ziektekundige ontleedkunde aan vornoemde inrichting van onderwijs, zij het dan ook door zeer bekwame personen, nimmer is gegeven door een vee-arts, doch door een arts. Er bestaat evenwel het voornemen te dezen opzichte wijziging *) aan te brengen, hetgeen zeer toe te juichen is. De eventueele nieuwe docent zal mede op speciaal vee-artsenijkundig terrein, b.v. in een nader onderzoek over zachte en harde beengebreeken en tal van andere voor de paardenkennis en paardenfokkerij belangrijke onderwerpen, een ruim arbeidsveld vinden.

*) Deze wijziging is bereids tot stand gekomen. Met ingang van 1 Juli 1906 is tot die functie geroepen Dr. H. Markus, vee-arts, onderdirecteur der Rijksseruminrichting.

A. W. H.

RIJTUIGPAARDEN DIE ZWAAR IN DE HAND GAAN. (Trekken).

„Geachte Heer, ik zit in de war met mijn rijtuigpaard. 't Is zeer „mak en heeft veel looplust — maar daarbij de onhebbelijkheid af „en toe zeer zwaar op de hand te leunen, bepaald te trekken, vooral „als ik het in een kort verzameld tempo wil doen gaan. De mond „blijft gesloten. Hoofd en hals worden goed gedragen. Het dier „is 7 jaar oud.

„In het idee, dat ik met een overgevoeligen mond te doen had, „heb ik een trens met lederen bit gebruikt — het trekken bleef, „minstens genomen, 't zelfde; op 't oogenblik rijd ik het dier op „een gewone rijtuigstang, recht mondstuk waarover leder, en het „paard trekt nòg.

„U zoudt me zeer verplichten mij mede te deelen, welk soort „stang U meent dat dienen zou; dat trekken vind ik „ellendig.”

Tot zoover de brief van een mijnheer, wien ik gaarne zou doen opmerken, *eerstens*: dat het bijna niet doenlijk is met stelligheid te beslissen over een speciale wijze van opstangen van een paard, dat men zelf nimmer bereden, gereden of zelfs gezien heeft, en *tweedens*: dat, hoewel ik me gevleid gevoel door zijn verzoek om advies, ik huiverig ben als het er op aan komt een recept voor een rij-middel af te geven. •

Rijden is kunst, en met een recept voor een middel wordt U geen kunstenaar.

Gaarne wil ik met den eigenaar nagaan *wat* zijn paard doet, en dit besprekende, trachten de *oorzaak* van het „trekken” op te sporen, om, zoo mogelijk, tot eene behandeling van die *oorzaak* te geraken.

„Het paard heeft veel looplust, leunt af en toe zeer zwaar op de „hand (trekt), vooral in kort tempo. De mond blijft gesloten. Hoofd en hals worden goed gedragen.

„Hoofd en hals worden goed gedragen.” Ik had gaarne geweten *wat* U daaronder verstaat, eveneens of het paard met of zonder opzetteugel gereden wordt.

U spreekt niét van de lendenen. — Die zijn zeker goed — eerder

wat hol dan bol, anders zou 't paard in snel tempo meer geneigd zijn tot „trekken” dan in kort tempo.

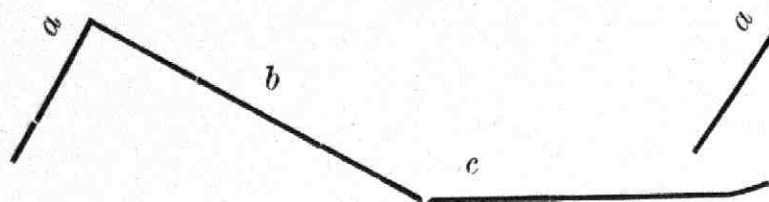

Fig. 17.

Fig. 18.

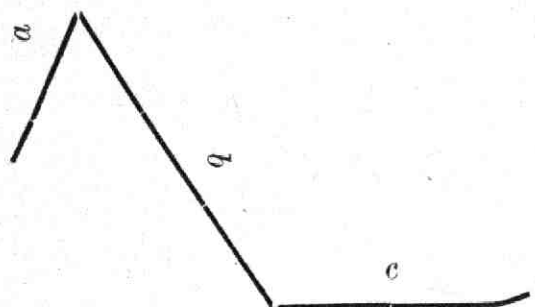

Fig. 19.

Uit Uwe kwalificatie der halshouding, maak ik op dat er *geen* opzetteugel gebruikt wordt.

Beschouwen we volledigheidshalve: A de toestand zonder, B met opzetteugel. a. hoofd, b. hals, c. lenden.

In gewonen, goeden draf moeten hoofd en hals de houding aannemen

als schematisch voorgesteld in fig. 17.

In kort tempo, die van fig. 18.

In snel tempo, die van fig. 19.

In ieder dezer schematische figuren zijn hoofd en hals *goed* gedragen, *in verhouding tot de overeenkomstige snelheid*, d.w.z.

de goed gedragen hals bij snel tempo, is niet meer goed gedragen als dezelfde houding blijft bij kort tempo — en omgekeerd.

A. Neemt Uw paard achtereenvolgens de geteekende houdingen aan, bij draf, *snellen* draf en *korten* draf?

Ik ben bijna zeker van niet, en ook, dat het in *alle* gangen een houding vertoont overeenkomende met fig. 18 — *die* halshouding gaat steeds gepaard met ietwat *hol* staan der lenden en alle gevolgen daarvan, o.a. onmogelijkheid voor het zwaartepunt om zich naar de achterste helft van het paard te verplaatsen, — onmogelijkheid voor de achterhand zich *onder* dat zwaartepunt te plaatsen en de massa *dragend* voorwaarts te drukken.

Die massa wordt dan bij Uw paard in horizontalen zin vooruitgeschoven door de achterbeenen; het zwaartepunt komt daarbij nog verder naar voren. — *Dat* wilt ge echter niet, want nu zou het *snel* gaan en ge wilt *kort* draven, — best — maar dan moet *gij* ook willen een deel van de vooruitgestuwde massa *op* Uw hand *dragen*, en dat *dragen* door U, noemt ge *trekken* van het paard.

B. Uw paard loopt *met* een opzet. Dus in alle gangen gedwongen

tot een houding als in fig. 19. Nu wordt het „trekken” vooral in *snellen* gang erg.

Waarom?

Immers de afstand in verticalen zin van het massa-gewicht tot het steunpunt er voor (het bit — uw hand) is grooter geworden dan bij *A*, door den opzet.

En de hol staande lenden beletten aan de achterbeenen nog meer dan bij *A* zich onder de massa te buigen om die opwaarts te drukken tot *op* Uw hand.

Dragen als in *A* kunt ge dus niet meer. — 't Paard zal nu, om zoo te zeggen, zijn gewicht *naloopen* en het zal hoe langer zoo sneller gaan — tenzij ge het met de hand *tegenhoudt*. Dat *tegenhouden* kost U begrijpelijkerwijze kracht, en daarom noemt U dat *tegenhouden* met Uw hand *trekken* van het paard.

Met of zonder opzet dus, Uw paard zal trekken.

— *In den mond* zit echter 't kwaad *niet*, het schuilt in de *lenden*. Die zijn goed, goed aangezet, maar stijf onbuigzaam, onvoldoende geoefend om zich te welven, en om, door zich te welven, te beuren.

Er bestaat geen *stang*soort, die U daarin helpen kan.

Een zware zal het paard pijnlijk zijn in den mond niet alleen, maar ook in de spronggewrichten en achterkogels, omdat de lenden den druk niet temperen.

Een zachte zal niet zoo pijnlijk doen, maar juist daardoor het paard er toe brengen zich er zeer sterk tegen te leggen.

Er blijft U dan ook maar één weg over, maak de *lenden* buigzaam, veerkrachtig, daarmee geschikt tot welving, d.i. tot hun taak.

Zijt ge ruiter, met ondervinding, geduld en tijd, ga dan op Uw paard zitten en maak het buigzaam. Dit duurt echter lang.

Wilt ge echter spoedig en zeker tot een goed resultaat komen, bewerk het paard dan met de „lange leidsels.”

Door eigen toepassing, en aanschouwing der toepassing door anderen, heb ik de overtuiging dat paarden, als door vrager bedoeld, mits normaal gebouwd, na 10 à 14 dagen met een uur daags oefening, zeer voldoende buigzaam geworden zijn om ze weder in te spannen.

Zij gaan dan ook goed op alle stangen en in alle tempo's, en de eigenaar behoeft niet meer te „trekken”.

De „lange leidsels-methode” vindt Gij in détails behandeld in „Het Paard”, jaarg. 1903, no. 1, waar de heer F. F. Leopold de africhting van jonge tuigpaarden bespreekt.

Voor Uw speciaal geval kunnen de tuigdeelen eenvoudiger zijn. Het paard opgetrensd met een kneveltrens en getuigd met het zadelschoftje met staatriem, waaraan strengdragers. Door de zadelingen de lange leidsels, waarvan ge de uiteinden in uw hand neemt. Ga op een besloten ruimte, rijdt uw paard vooruit, er achter loopende; begrijpt het den toestand dan op een grooten cirkel (10 à 12 Meter middellijn) gijzelf in 't midden, ietwat achter het paard blijvend.

Paard op de rechter- en linkerhand draven — *binnenleidsel niet, buitenleidsel wèl* door den strengdrager en achter om 't paard langs.

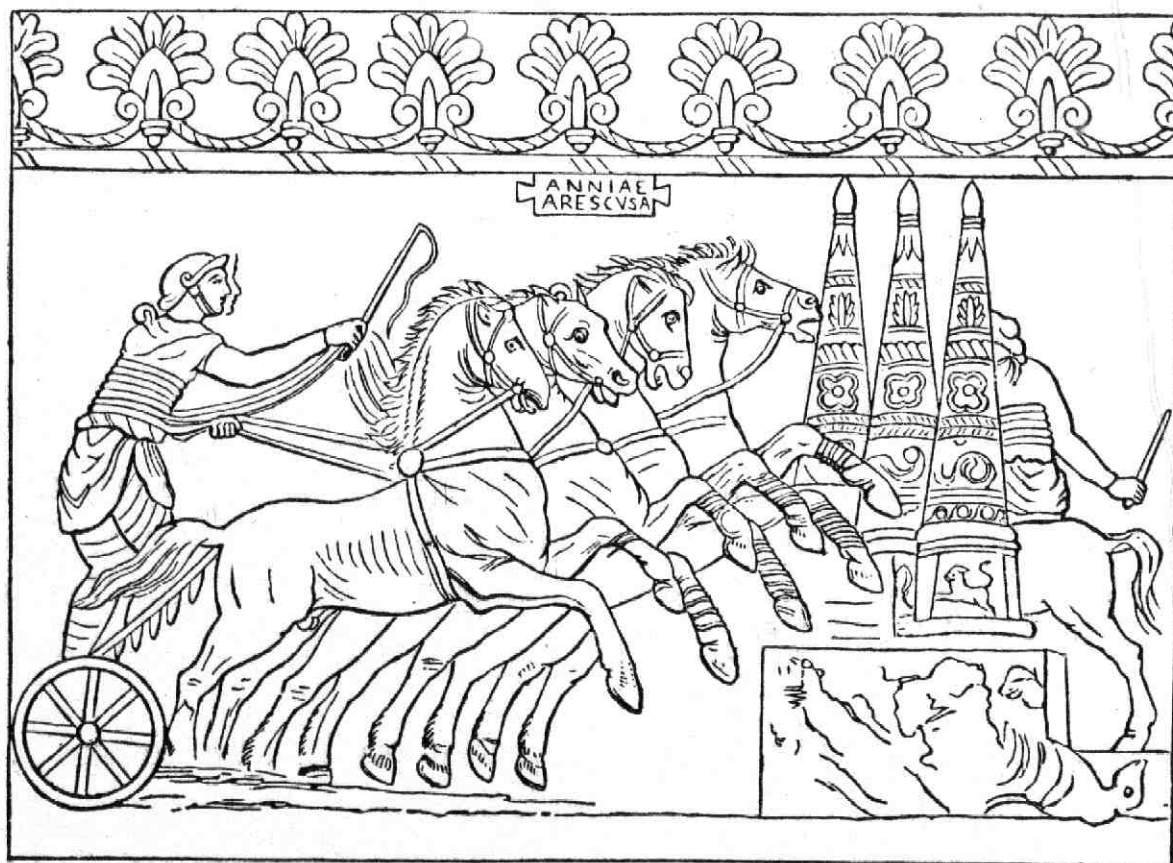
Plaats het paard voor- en achterhoeven op den cirkel; buigt het zich volgens den cirkel, dan cirkel verkleinen en hierop draven, tot het zich volgens *dezen* cirkel buigt.

Stappen, verschillende drafttempo's, kleine voltes en *teruggaan* beoefenen.

Span het paard na 14 dagen weder in, en moge u zich dan verheugen over het resultaat.

Is uw paard nymphomaan (pisruin of -merrie), dan kunt ge deze methode *niet* toepassen.

T. T.

DE LEVENSLOOP VAN EEN PAS GEKOCHT ARTILLERIE-REMONT EPAARD TOT ZIJNE INDEELING BIJ DEN TROEP.

Jaarlijks worden ter remonteering ten behoeve der 3 Regimenten Veld-Artillerie 100 paarden in het binnenland aangekocht, terwijl hieraan 30 à 40 in Ierland gekochte paarden worden toegevoegd. Het korps Rijdende-Artillerie, alsmede de geheele Cavalerie, worden met in Ierland aangekochte paarden geremonteerd.

Van de 100 in het binnenland aangekochte remonten worden 50 in het na- en 50 in het voorjaar gekocht. De in het najaar aangekochte kunnen $3\frac{1}{2}$ - en 4-jarig zijn, de in het voorjaar aangekochte voor het meerendeel 4-jarig met 10 3-jarige. Ook kunnen 5-jarige paarden aangekocht worden, doch, gelijk bekend, zijn voor het leger bruikbare 5-jarige paarden bijna niet in den handel te krijgen. De werkelijk 5-jarige zijn of ziek geweest, hebben één of twee veulens gehad, of hebben reeds te veel arbeid verricht.

De provincies, welke nagenoeg uitsluitend in de behoefte aan remonte-paarden voorzien, zijn Gelderland, Groningen en Noord-Brabant.

De prijzen varieeren tusschen *f* 500 en *f* 600, gemiddeld *f* 570, alle reis- en andere onkosten mede inbegrepen.

Als regel blijven de in het najaar aangekochte paarden ongeveer $\frac{3}{4}$ jaar, de in het voorjaar aangekochte, uitgezonderd de 3-jarige, een klein $\frac{1}{2}$ jaar in het remonte-depot te Milligen, zoodat zij voor het meerendeel als 4-jarige en voor de minderheid als 5-jarige bij de Regimenten Veld-Artillerie worden ingedeeld om in dressuur te worden genomen.

Het verblijf in het remonte-depot te Milligen dient voor de in het binnenland aangekochte remonten, om ze door krachtvoer en daarmee overeenstemmende beweging zoo te ontwikkelen, dat de africhting met vrucht kan worden begonnen; voor de in Ierland aangekochte remonten *tevens* om ze te acclimatiseeren en zodoende de troepenstallen buiten besmetting te houden. Bij fokkers en landbouwers is er toch in het algemeen geen sprake van een stelsmatig opvoeden der jonge paarden; verschillende omstandigheden zijn oorzaak, dat dit ook moeilijk kan geschieden. Ook voeding en stalling laten dikwijls zeer veel te wenschen over. De jonge remonten bij het remonte-depot laat men zooveel mogelijk losloopen in

koppels, zoowel in de open lucht als in de stallen, zelfs 's nachts, zoodat de paarden overdag kunnen stoeien en zich altijd vrij kunnen bewegen, gevolgd door gedwongen beweging, eerst in stap en daarna in snellere gangen. Op deze wijze wordt getracht de paarden geschikt te maken voor de latere dressuur en ze zoo krachtig te doen worden, dat ze gedurende een tiental jaren hun dienst goed kunnen verrichten.

Hoewel mede gewenscht wordt geacht de paarden in de laatste weken van hun verblijf in het remonte-depot ook te doen berijden, ontbreekt hiertoe echter het noodige personeel, maar wel vinden ook hier voorbereidende oefeningen plaats, die de dressuur ten goede komen, als opzadelen, opnemen van de voeten, enz., terwijl eventueel lastige of zenuwachtige paarden handelbaar worden gemaakt. *)

Hoewel als algemeene regel geldt, dat de dressuur elk voorjaar omstreeks Juni aanvangt met alle goed op kracht zijnde paarden die minstens den leeftijd van 4 jaar bereikt hebben, zoo geschiedt de aflevering uit het remonte-depot gewoonlijk eenige maanden later, hetzij in ééne hetzij in twee afleveringen.

De dressuur van het artilleriepaard wordt verdeeld in *drie tijdperken*, voorafgegaan door *voorbereidende oefeningen*.

De voorbereidende oefeningen, waarmede reeds een aanvang werd gemaakt aan het remonte-depot, dienen om het paard vertrouwd te maken met den mensch en met zijne nieuwe omgeving, het te gewennen aan arbeid, oplettendheid en gehoorzaamheid, het geven van eenige rugwieling en halsbuiging alvorens het te berijden en ruiters en onderwijzers in staat te stellen het karakter van het paard te beoordeelen.

Hoewel het longeeren hiertoe eene zeer nuttige oefening is, zoo eischt dit normaal te veel tijd en hierin geoefend personeel, waarom de voorbereidende oefeningen in den regel bestaan in „*trek-oefeningen aan de hand*”, waarbij men meerdere paarden tegelijk kan oefenen.

De paarden zijn opgetrensd en opgedekend of gezadeld en voorzien van een borstgareel, bovendien van een kaptoom met korte longe, waaraan zij geleid worden.

Na gewenning aan de aanraking der strengen met de achterbeenen, worden zij voor de slede gespannen met behulp van een trekknuppel, voorzien van een paar losse strengen, welke de eerste dagen uit voorzorg rechts en links door een man moeten worden vastgehouden, totdat de paarden volkomen mak voor eene plotse linge aanraking der strengen zijn geworden.

*) Zie hieromtrent „Het Paard”, jaargang 1901, no. 10: „*Organisatie der Bereden-Artillerie*” enz., door Majoor der Artillerie J. H. Knel.

Heeft het paard na eenige dagen rustig leeren aantrekken, dan dient de aandacht van den geleider er verder op gevestigd te zijn het paard den teugel te leeren aannemen, waartoe hij, hoewel met de eene hand het paard aan de longe blijvende leiden, met de andere hand de beide teugels licht in gevoel neemt; het terughouden van het paard en het halt houden geschiedt steeds met den kaptoom.

Afhankelijk van de krachtsinspanning, die men van het paard wil vergen, wordt de slede meer of minder belast. Zoo worden deze trek oefeningen tevens eene nuttige voorbereiding tot de ontwikkeling der trekspieren.

De gewilligheid bij het aanzetten en voorttrekken van den last, de houding, die het paard hierbij aanneemt, de rust en de regelmaat van den stap, geven een uitstekenden maatstaf ter beoordeeling van hetgeen men later in de dressuur van het paard te wachten heeft.

Terughoudende paarden veelal zijn heftig bij het aanzetten, trippelen en nemen den teugel niet aan; trage vertoonen dit onmiddellijk door luiheid; zwakke nemen een zeer gestrekte houding aan met zeer lage hoofdstelling; paarden met eenzijdigen rugdwang maken ongelijke passen met de achterbeenen; hengstige merries slaan naar de strengen of gaan er op liggen. Paarden, die gewillig aanzetten en in een goede houding rustig en regelmatig voortstappen zijn uitverkoren dieren, welke niet alleen in de dressuur als rijpaard geen moeilijkheden zullen opleveren, maar aangeboren eigenschappen als rijpaard bezitten.

Tijdens deze voorbereidende trek oefeningen aan de hand behooren de paarden te worden gewend aan het leeren dragen van den ruiter en het leeren van de eerste voortdrijvende en terugwerkende hulpen, opdat zij, na afloop dier oefeningen, onmiddellijk in klassen ingedeeld en bestegen kunnen worden.

Nadat de paarden door de eerste oefeningen voldoende zijn voorbereid, worden zij in klassen ingedeeld om in dressuur te worden genomen, welke ten doel stelt de natuurlijke krachten van het paard door een doelmatige gymnastiek voor den dienst geschikt te maken en het aan den wil van den ruiter te onderwerpen.

De zaak, waarnaar bij de dressuur van het artillerie-paard wordt gestreefd, is ontwikkeling van de voortdrijvende kracht en evenwicht in den gang. De ontwikkeling van de voortdrijvende kracht is het resultaat van oordeelkundige voeding, verzorging, beweging en entrainement; het zich leeren bewegen in de evenwichtshouding, noodig voor volharding, duurzaamheid, handelbaarheid en gehoorzaamheid, is het resultaat van eene reeks gymnastische oefeningen, welke opklimmend vermeerderde belasting en buigzaam maken der achterbeenen ten doel stellen.

Gang en aanleuning dienen als maatstaf ter beoordeeling omtrent het gaan en de vorderingen van het paard.

Gelijk gezegd, wordt de dressuur van het artilleriepaard verdeeld in drie tijdperken; het eerste hoofddressuurstijdperk omvat „*de africhting van het artillerie-paard tot trekpaard.*”

In dit tijdperk, dat in gunstige omstandigheden, wat opkomst der jonge remonten betreft, met 1 November, doch in ieder geval vóór het invallen van den winter moet zijn afgelopen, moeten de jonge paarden volkomen *mak* en *vertrouwd* in het tuig leeren gaan en geoefend worden in het in beweging brengen van zware lasten, waarbij zij zich rustig en met vertrouwen in het haam moeten leggen.

Hiertoe moeten zij, in eene bespanning van 4, vande hands worden aangespannen naast 2 afgerichte bijdehandsche paarden, waarvan men de *zekerheid* heeft, dat zij goed rustig aantrekken, ook dan, wanneer de jonge paarden dit aanvankelijk niet doen. Geleidelijk worden zij daarbij gewend aan het rammelen der voertuigen op harde wegen. De dagelijksche arbeid wordt langzamerhand vermeerderd, waarbij natuurlijk rekening moet worden gehouden met de krachten der paarden.

Dat de africhting van het artillerie-paard als *trekpaard* voorop wordt gesteld heeft mede ten doel ze bij eventueele mobilisatie voor de batterijen beschikbaar te hebben als V.H.-trekpaard.

Tevens wordt in het eerste tijdperk zoo goed mogelijk de grond gelegd voor de latere manege-dressuur, om het paard onder den ruiters te leeren loopen, d.i. dat het zich in natuurlijke houding ongedwongen leert voortbewegen.

Daartoe wordt aanvankelijk zoo mogelijk in een groote open rijbaan en zoo spoedig doenlijk naar buiten op rechte lijnen gereden, waarbij van de paarden geleidelijk meer gevergd wordt, naarmate zij in kracht toenemen. Hierbij moet het paard leeren *onder alle omstandigheden met vertrouwen gehoorzaam voorwaarts* te gaan op den druk der beenen, onder het nemen van eene *onafgebroken* aanleuning *aan* of *op* den teugel.

De halswervelen en het nekgewricht moeten daarbij in een zoodanig onderling *vast verband* zijn gebracht, dat een aanhouden der teugels dit verband *niet* verloren doet gaan.

Ten einde eene geleidelijke opklimming der oefeningen te waarborgen, wordt als eisch gesteld, dat aan het einde van dit tijdperk de paarden 2400 M in 10 minuten in draf kunnen afleggen, zonder dat hun ademhaling merkbaar versneld is. Deze conditie der paarden kan men verkrijgen, zonder dat zij in dat tempo van 240 M behoeven te worden geoefend. Het tempo van den draf bij de oefeningen moet zoo spoedig mogelijk op 225 M worden gebracht.

Na de africhting van het artillerie-paard als V.H.-trekpaard treedt

het tweede hoofddressuurstijdperk in: „*de africhting van het artilleriepaard tot rijpaard*”, waarbij gestreefd wordt naar het verkrijgen der *evenwichtshouding*.

Daar het standpunt van dressuur, verkregen bij het zich leeren bewegen in de natuurlijke houding onder den ruiter, verschillend kan zijn, moeten de paarden nu zoo noodig opnieuw in klassen worden ingedeeld, ten einde zooveel mogelijk paarden, die eenzelfde standpunt van dressuur innemen, in een klasse te vereenigen. Aangezien de *natuurlijke houding onder den ruiter* echter de eigenlijke basis der dressuur, en alle verdere bewerking van het paard te veroordeelen is, zoolang deze houding niet is verkregen, moet ook na de africhting als trekpaard hieraan nog de noodige tijd worden besteed, alvorens tot de oefeningen van het 2de tijdperk over te gaan. Ook tijdens dit tijdperk geschieden de oefeningen zooveel mogelijk in de open lucht, bij voorkeur in een groote open rijbaan. Geleidelijk opklimmende wordt meerdere krachtsinspanning van de paarden gevorderd, zoodat aan het einde van dit tijdperk, omstreeks Juli, de paarden 6000 M. in 25 minuten in draf moeten kunnen afleggen, zonder dat de adem merkbaar versneld is.

Ter verkrijging van evenwicht moeten de achterbeenen door belasting tot een *vermeerderd buigen* worden gebracht, waarvan de *oprichting* het noodzakelijk gevolg zal zijn. Het paard moet door de oefeningen leeren het gewicht gelijkmatig te verdeelen over de ondersteunende beenen, zoowel *stilstaande* als *in beweging* en bij het maken van overgangen dit gewicht nog *vermeerderd* op de achterbeenen over te nemen. De *hoofdaandacht* van ruiter en onderwijzer moet gericht zijn op het *goed volgen* en *juist onderzetten* der achterbeenen.

Als grondslag der oefeningen van het tweede tijdperk dient het leeren aannemen van *buiging op hulpen van den ruiter*, om het den ruiter mogelijk te maken op de achterbeenen te kunnen *inwerken*, het paard op zijne hulpen zich te leeren *verzamelen*, te *wenden*, in één woord het *handelbaar* en *gehoorzaam* te maken.

De verschillende dressuuroefeningen dienen dan ook in hoofdzaak, om de hinderpalen op te ruimen, die het aannemen van de gewilde buiging, op de hulpen van den ruiter, in den weg staan, welke hinderpalen bestaan in *ongeoefendheid* en *onbuigzaamheid* van spieren, die door een doelmatige gymnastiek buigzaam moeten gemaakt worden.

De buigingslessen worden gereden in stap, draf en galop, in een vrij en verkort tempo, waarbij echter op den voorgrond staat, dat verkorting van het tempo altijd verkregen moet worden als *gevolg* van meerdere buiging en verzameling en niet door een eenvoudig langzamer worden van het tempo, waarbij de elasticiteit der bewegingen verloren zou gaan. Het tempo van den galop mag in de

manege tot *uiterlijk* 250 M. worden verkort, buiten rijdende zal het tempo niet korter dan 300 M. mogen zijn. Met de beoefening van den galop wordt echter eerst in de laatste maanden van dit tijdperk aangevangen. De oefeningen, welke aldus tot een vermeerderd buigen der achterbeenen moeten leiden, zijn het maken van wendingen, het rijden van voltes, het verzamelen tot het maken van goede overgangen en het verkrijgen van evenwicht in den gang, de passade, het in travers van hand veranderen, en het achterwaarts gaan, terwijl mede moet worden beoefend het overschenken, het springen aan de hand en onder den ruiter en de besturing met ééne hand.

Het derde tijdperk, aanvangende omstreeks Juli, omvat eene herhaling der oefeningen van het 2de tijdperk, doch de paarden, getoomd met stang en trens in plaats van enkele trens. Stang- en gebitteugels worden in beide handen verdeeld genomen, gelijk voorheen de trensteugels, de stangteugels aanvankelijk zoo lang, dat zij niet in gevoel komen, terwijl zij geleidelijk verkort worden, tot zij ten slotte op de lengte der gebitteugels zijn gekomen. De stang mag niet misbruikt worden om te streven naar eene zoogenaamde verbetering van de bijgebrachte houding van het paard, waarmede niets anders kan worden bereikt, als dat de paarden achter den teugel komen. Ten slotte worden de paarden in dit tijdperk geoefend in het rijden in het terrein, en gewend aan vreemde voorwerpen en het rijden met de wapens.

Acht de depot-commandant het noodig, dan kunnen de paarden, thans zonder afgerichte paarden, opnieuw worden aangespannen. Omstreeks November, na een dressuur van hoogstens 18 maanden doorloopen te hebben, worden de paarden, alvorens in de batterijen over te gaan, voorgesteld aan den Regimentscommandant op de wijze door dezen te bepalen. Mochten bij de batterijen enkele paarden tot moeilijkheden aanleiding geven, die daar niet te overwinnen zijn, zoo kunnen zij worden voorgedragen, om ter verbetering van de dressuur, opnieuw bij het depot van het regiment in africhting te worden genomen. C.

EENIGE ZAKEN UIT DE FOKKERIJ, WELKE VOOR DEN FOKKER VAN BELANG ZIJN EN WAAR HIJ BELANG IN ZOU KUNNEN STELLEN. *)

Hoewel er in ons land velen met den naam van paardenfokker worden aangeduid, is het aantal, dat uitsluitend daarin een middel van bestaan tracht te vinden, toch zeer gering. In het buitenland worden hier en daar groote Staats- of particuliere fokinrichtingen gevonden, welke stoeterijen worden genoemd. Bij ons bepaalt het zich tot particuliere fokkers, die zelden in het bezit zijn van meer dan drie of vier veulenmerriën. Natuurlijk blijft de ervaring op het gebied van fokken voor elk afzonderlijk daardoor betrekkelijk zeer gering. Niet alleen echter de ervaring leert, welke zaken bij de voortteling in acht moeten worden genomen, maar nog meer de kennis van den bouw en de verrichtingen van de voorttelings- of geslachtsorganen (genitaliën).

De geslachtsorganen spelen allen een grootere of kleinere rol bij de voortteling en kunnen daardoor geen van allen worden gemist. Ze liggen zoowel bij merrie als hengst, voor zoover ze niet uitwendig zichtbaar zijn, in de buik- en bekkenholte.

De geslachtsorganen van de merrie.

De merrie heeft een baarmoeder (uterus) of vruchtzak, waarin onder normale omstandigheden het veulen wordt gevormd en verblijf houdt tot de baring (partus). De baarmoeder ligt bijna geheel in de buikholte, alleen het zich naar achteren vernauwende gedeelte, de baarmoederhals, komt in de bekkenholte. Normaal is de baarmoederhals bijna gesloten en het indringen in de baarmoeder bijna niet mogelijk. De baarmoeder heeft het vermogen om door samentrekken kleiner en daarna weer groter te worden, wat niet alleen bij het uitdrijven van de vrucht van groot belang is, maar ook bij de paring (coïtus).

Verder liggen in de buikholte, in de lendenstreek achter de nieren, de eierstokken (ovariën). De eierstokken zijn voor de merrie wat de ballen (testikels) voor den hengst zijn. In Duitschland worden ze dan ook wel „weiblichen Hoden” (vrouwelijke ballen) genoemd. In de eierstokken wordt de kiem (het ei) gevormd, waaruit

*) Zie mede „Het Paard” no. 6 en 7, Jaarg. 1903.

later het veulen zich zal ontwikkelen. Zij zijn kleiner dan de ballen van den hengst en bij jonge dieren grooter dan bij oude. De eierstokken staan door de eileiders in verbinding met de baarmoeder. De eileiders zijn twee buizen, welke de in de eierstokken gevormde eieren opvangen en naar de baarmoeder leiden.

Uitwendig zichtbaar is de kling (vulva), welke door een kringspier wordt gesloten. In den benedenhoek van de kling bevindt zich de kittelaar (clitoris), welke geheel overeenkomt met de roede (penis) van den hengst; alleen is de kittelaar veel kleiner en geleidt niet de urine. Door de kling komt men in de scheede (vagina); deze is een met een slijmvlies bekleed kanaal, dat onder den endeldarm ligt en voor over de blaas heengaat. De scheede gaat van de kling tot aan de baarmoeder.

De geslachtsorganen van den hengst.

Bij den hengst bevinden zich in de schaamstreek de ballen. De ballen zijn klierachtige organen, welke het zaad (sperma) produceeren, hetwelk voor de bevruchting noodig is. Ze hangen vrij en bewegelijk aan de zaadstreng in den balzak, de linkerbal in den regel iets lager dan de rechter. Het zaad wordt door de zaadleiders gevoerd naar de roede. De roede geleidt bij de bevruchting het zaad naar de plaats van bestemming. Zij is tevens de geleider van de urine.

De roede bestaat uit een sponsachtig weefsel, dat door meerdere of mindere bloedsvulling zwelt of weder inkrimpt, waardoor zij grooter en kleiner, hard en vast en weder slap wordt. In dit sponsachtige weefsel bevindt zich in het midden een buis, waardoor het zaad en de urine gaan. Aan het voorste gedeelte van de roede bevindt zich een verbreed gedeelte, de glans. Gewoonlijk is de roede klein en teruggetrokken in een huid- en slijmvliesplooï, den koker. Bij de paring daarentegen is zij gezwollen en vergroot en zoover mogelijk uitgeschacht. Het zaad wordt altijd met eenige kracht uitgescheiden.

Bevruchting.

Voor bevruchting is noodig het samenkomen van het rijpe ei met het rijpe zaad; komt daarna het bevruchte ei op de geschikte plaats met voor ontwikkeling gunstige voorwaarden, dan zal drachtigheid optreden.

Op bepaalde tijden laten zich rijpe eieren uit de eierstokken los, welke dan bevrucht kunnen worden. Gedurende deze periode, welke de bronstperiode wordt genoemd, zijn bij de merrie eigenaardige verschijnselen waar te nemen. Wanneer de merrie deze verschijnselen vertoont, wordt gezegd dat zij hengstig of willig is.

Voor den fokker is het van veel belang te kunnen zien, wanneer de merrie hengstig is, daar de hengstigheid er op wijst dat rijpe eieren voor bevruchting voorhanden zijn. De baarmoederhals zal dan tevens verder geopend zijn en de toegang van het zaad tot de baarmoeder gemakkelijker worden gemaakt. Dit is het moment waarop de hengst bij de merrie moet worden gebracht; elke andere dekking is, zoo niet schadelijk, dan toch overbodig en nutteloos.

De verschijnselen van hengstigheid.

De verschijnselen van hengstigheid zijn zeer karakteristiek en springen in tegenwoordigheid van den hengst duidelijker in het oog.

Het geheele voorkomen, de blik, de houding van de merrie zijn veranderd. Wilde paarden schijnen makker. De dieren laten zich dikwijls moeilijker leiden en zijn bij het roskammen kittelig en dringen zich tegen den poetser aan. Het aannemen van een eigenaardigen stand om gedekt te worden en een eigenaardig verlangend hinneken, zijn dikwijls daarbij waar te nemen. De staart wordt gelicht. Herhaaldelijk worden kleine hoeveelheden urine geloosd. De kittelaar en de kling zijn gezwollen en vergroot. Het slijmvlies is rooder dan gewoonlijk en uit de scheede komt een helder geleiachtig of slijmig vocht, een enkele maal met een streepje bloed er door, vooral als de merrie nog kort geleden een veulen ter wereld heeft gebracht. De kling trekt zich voortdurend samen en laat afwisselend kittelaar en slijmvlies zien (z.g. blinken).

De uier en de tepels zijn gezwollen; bij een veulenmerrie zal de melk van samenstelling zijn veranderd (eiwitrijker).

De merrie zal het ruiken en bijten van den hengst gewillig toelaten, terwijl ze anders den hengst van zich af zal slaan. Ook aan den hengst kan men het merken. Een oude ervaren hengst is voorzichtig bij het bespringen van een niet hengstige merrie. Hij wordt bij hengstigheid van de merrie door een eigenaardigen reuk, welke zij dan bij zich heeft, aangetrokken. De hengst geeft dit te kennen door een omkrullen van de bovenlip (fleemen) en een in den wind steken van den neus.

De hengstigheid duurt 5 à 6 dagen. Soms veel korter en duurt zij, zooals dit bij het rund het geval is, maar 24 à 36 uren. Bij drachtigheid blijft de hengstigheid achterwege en is dekken verkeerdt, kan zelfs tot verwerpen aanleiding geven.

Treedt geen hengstigheid op, dan is daar weinig aan te doen; het beste is nog de merrie in de nabijheid van den hengst te plaatsen.

Zonder dat verschijnselen van hengstigheid aanwezig zijn, kan het toch gebeuren, dat de merrie op bepaalde tijden bij den hengst op hengstigheid wordt onderzocht en soms ook gedekt. Zoo zal het niet kwaad zijn dit te doen drie weken nadat verschijnselen

van hengstigheid zijn waargenomen, of dat de merrie is gedekt geworden.

Ook kort na het veulenen zal dit geschieden. Den 9^{en} of 11^{en} dag

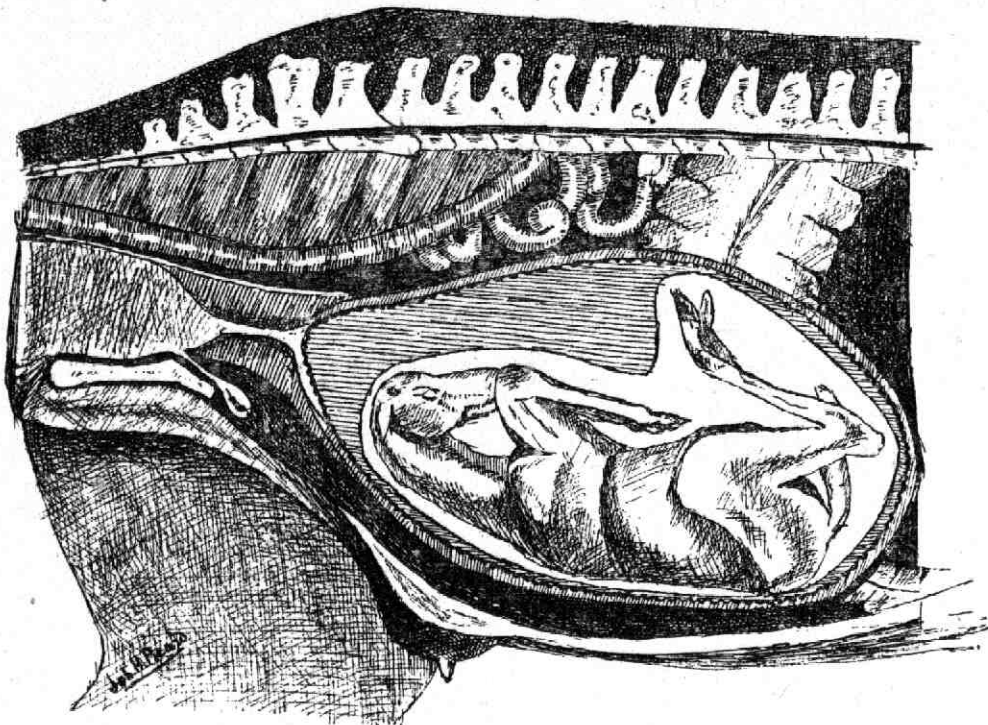

Fig. 21. Baarmoeder in gesloten toestand.

nadat het veulen ter wereld is gebracht zal de merrie, bij niet al te groot verzet, gedekt worden. Dit vindt zijn grond in het feit,

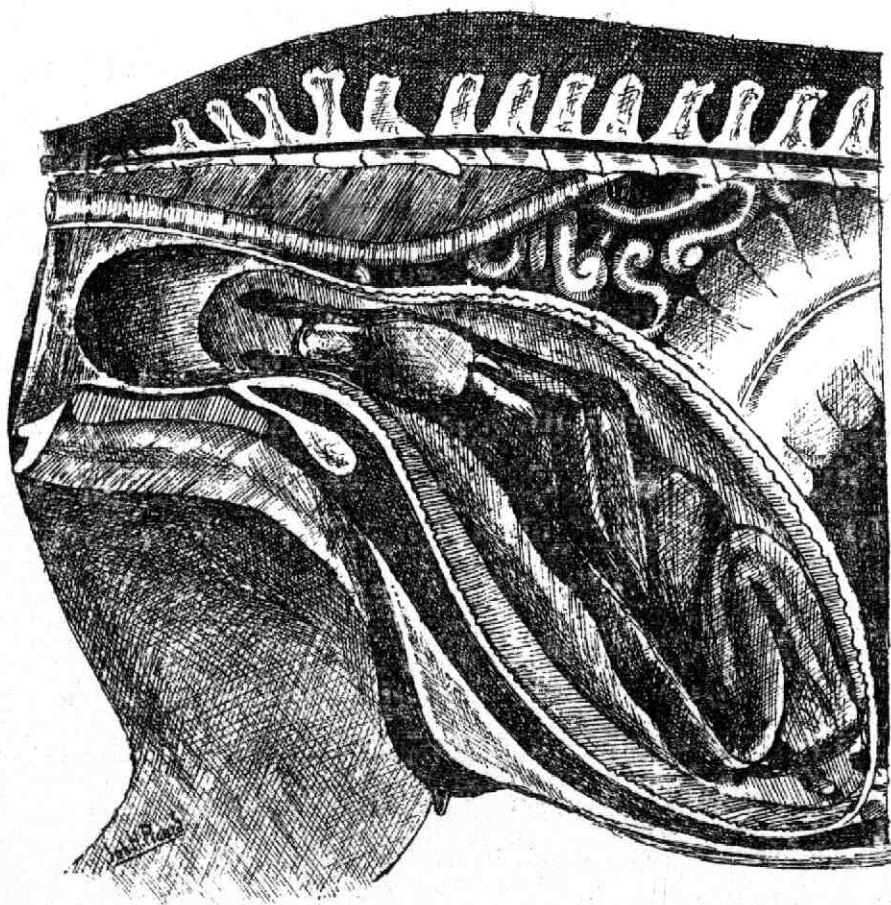

Fig. 22. Baarmoeder in geopenden toestand, voor de doorlating van vochtblazen en het veulen.

dat dan de kans op bevruchting ook zeer groot is. De geboorteweg is direct na de baring het wijdst en de toegang tot de baarmoeder het gemakkelijkst. Het bij het dekken ingebrachte zaad zal dus

ook gemakkelijk komen waar het zijn moet. Is het zaad eenmaal in de baarmoeder, dan kan het daar nog \pm 8 dagen verblijf houden voordat het sterft. Wordt dus in dien tijd een rijp ei losgelaten dan heeft het kans om bevrucht te worden. De baarmoeder wordt langzamerhand weer van buiten afgesloten en het is goed te laten dekken voordat de toegang weder geheel is opgeheven. Direct na de geboorte moet de baarmoeder echter zeer veel veranderingen ondergaan om weder normaal te worden en moeten nog tal van zaken als restes van de nageboorte, enz. worden uitgedreven, zoodat dan het dekken niet is aan te bevelen. Het is goed tot den 10^{den} dag te wachten. Op sommige plaatsen laat men 9 dagen op andere plaatsen 11 dagen na het veulenen dekken en met evenveel succes; meestal is dan ook de merrie tevens hengstig. Is de merrie dit niet, dan wordt zij het in den regel toch kort daarop, vandaar dat zij veelal 3 of 4 dagen na den 9^{den} of 11^{den} dag nog eens wordt gedekt, wat vrijwel overbodig is als de eerste dekking goed is geschied. Ongeveer vier weken na het veulenen, dat is ruim 3 weken na den 1^{en} sprong, is de baarmoeder weder geheel normaal en is het goed de merrie nog eens bij den hengst te brengen. Dit is ook het oogenblik om te laten dekken, wanneer geen sprong is voorafgegaan.

Bij paarden, die voor het eerst zullen worden gedekt en vooral bij oude paarden moeten bijzondere maatregelen worden genomen. Het is hierbij goed te wachten tot zij in de weide hebben geloopt en z.g. aan den groei zijn. Zwaar vermoeide paarden moeten ook niet bij den hengst worden gebracht, omdat zij zich in den regel laten dekken, hengstig of niet.

Het dekken.

Het dekken dient ook meer van naderbij te worden beschouwd. Hoewel niet met positieve zekerheid kan worden gezegd, dat na het dekken ook drachtigheid zal optreden, kan toch de kans daarvoor zoo groot mogelijk worden gemaakt, wanneer de voorgeschreven maatregelen bij het dekken maar worden opgevolgd. Niet zelden wordt helaas dit belangrijke onderdeel toevertrouwd aan personen, die schier onbewust zijn van hetgeen bij het dekken plaats grijpt.

Bij het dekken dringt de uitgeschachte roede zoover mogelijk in de scheede en wordt het zaad met kracht uitgestort in den geopenen baarmoederhals (altijd wanneer de merrie hengstig is). Zoowel door eigen beweging als door het samentrekken en weder uitzetten der baarmoeder wordt het zaad als het ware in de baarmoeder gezogen. Het indringen van de roede in de scheede wordt gemakkelijk gemaakt, doordat het afgescheiden slijm de wanden glad en glibberig heeft gemaakt en alles ook gemakkelijker nageeft.

De dekplaats, dekbenooidigheden en het laten dekken.

Om het dekken zoo goed mogelijk te laten geschieden wordt een geschikte plaats uitgekozen. De dekplaats moet ruim zijn, zoodanig dat merrie noch hengst zich kunnen beleedigen aan voorwerpen er op of er omheen. Zoo mogelijk moet zij afgezet zijn, zoodat bij losraken van hengst of merrie, zij niet direct geheel vrij zijn. Een sloot in de nabijheid of gaten in den bodem zijn zeer ongewenscht. Zeer goed voldoet een manège; deze heeft bovendien nog het voordeel, dat alleen die personen kunnen worden toegelaten, die er bij tegenwoordig mogen zijn en minder gewenscht publiek, als nadeelige afleiding, wordt geweerd.

De bodem mag niet hard of glad zijn om uitglijden en vallen te voorkomen. De mesthoop, welke de landbouwers wel eens als dekplaats gebruiken, is ongeschikt; de dieren zakken er te veel in weg. Een stuk weiland of de plaats waar de koeien worden gemolken (het melkhok), leenen zich daar beter voor. Helt de bodem iets zoo kan dit geen kwaad, het water kan dan bij niet overdekt zijn afvloeien en de merrie kan voor iets lager dan achter worden geplaatst. Staat de merrie voor iets lager dan zullen de buiksingewanden ook naar voren gaan, de baarmoeder ligt daardoor wat vrijer en zal gemakkelijker het zaad kunnen opnemen, bovendien staat de hengst iets hooger dan de merrie, waardoor hij gemakkelijker kan dekken en de roede verder kan laten indringen.

Bij de merrie moeten de achterijzers worden afgenomen om te voorkomen, dat de hengst bij achteruitslaan ernstig wordt beleedigd. Daarom is het ook goed de merrie te spannen, want bij niet hengstig zijn zal de merrie altijd den hengst trachten af te slaan. Een touw van behoorlijke dikte wordt om de koot van het linker achterbeen geslagen en gaat tot een handbreedte boven de linker voorknie, hier wordt het eenige malen om den onderarm geslagen en het einde tusschen de windingen gestoken, zoodanig dat nog een eindje uitsteekt, waaraan zoo noodig kan worden getrokken en dit het touw weder geheel los doet gaan. Ook wordt wel eerst een touw om den hals geslagen als een collier en hieraan het andere touw bevestigd; dit is omslachtiger, minder goed, omdat het linker voorbeen daardoor vrij blijft en bovendien bij ongelukken gevaarlijker, omdat het in den regel niet zoo gemakkelijk is los te krijgen. Het spannen van alle vier beenen is onnoodig en zelfs niet gewenscht, daar het aanleiding zou kunnen geven tot het dekken van de merrie met geweld. Hoe minder touwen en hoe vrijer de merrie is hoe beter, daar bij hengstigheid de merrie uit zich zelf wel stil zal staan. Een praam mag ook alleen maar gebruikt worden bij het aanleggen der touwen.

Als hengstenvoerder moet steeds dezelfde persoon worden gebruikt, die nauwkeurig alle verschijnselen bij de merrie waarneemt en zoo het juiste oogenblik weet, waarop de hengst bij de merrie moet worden toegelaten. Wisselt dit personeel, dan zal het constateeren van hengstigheid voor elk afzonderlijk moeilijker zijn, omdat het gemakkelijker is naarmate men de merrie meerdere malen bij den hengst heeft gezien.

De hengstenvoerder moet niet alleen kunnen zien of de merrie hengstig is, maar moet ook het dekken verder behoorlijk kunnen regelen. Hij moet den hengst behoorlijk in bedwang kunnen houden en hem kalm bij de merrie brengen. De hengst zal aan de gekluisterde kant bij de merrie worden gebracht, hier zal hij eens ruiken en bijten, wat niet direct mag worden tegengegaan, daar door deze kitteling meer slijmachtig vocht wordt afgescheiden, waardoor de weg, welke de roede neemt, gladder en wijder wordt en dus het indringen ervan vergemakkelijkt. Direct er op springen en dekken is dus minder goed. Is de roede zoover mogelijk uitgeschacht dan mag de hengst op de merrie springen, de hengstenvoerder trekt den staart weg en zal de roede in de scheede voeren. Wordt de hengst hierbij niet geholpen, dan zal hij onnoodig kracht verspillen en kan het bij een eenigszins vurigen hengst aanleiding geven tot vergissingen, d. w. z. dat de roede in den endeldarm dringt en dezen doorboort, wat zeer gevaarlijke gevolgen kan hebben. Is de roede eenmaal ingebracht, dan moet de merrie zoo rustig mogelijk worden gehouden. Terugzetten van de merrie is geheel verkeerd, omdat daardoor de buksingewanden wederom naar achteren worden gedrongen; het vooruitschieten van de merrie is ook niet goed daar dan de roede niet ver genoeg kan indringen. Rustig wordt de hengst op de merrie gelaten tot de geheele handeling is afgelopen. Daarna wordt de merrie ontspannen en wat rond gestapt. Zoo mogelijk wordt de merrie nu eenigen tijd rustig geheel alleen geplaatst, in elk geval niet in de nabijheid van een hengst.

Utrecht, 17 Maart 1903.

Z.

ONDERZOEK OP CORNAGE BIJ JONGE PAARDEN.

Beginsel: Leer uw paard *begrijpen* wat ge van hem eischt, *vóór* ge zulks eischt.

De aanstaande koper en de eigenaar betreden met het dier de ruimte, waar het onderzoek zal plaats hebben: eene overdekte manege of een omheind stuk terrein.

Het eene einde van een longe of lang touw wordt aan het hoofdstel van het paard bevestigd, het andere einde in handen gegeven aan dengeen, die 't paard tijdens het onderzoek houdt. Twee of drie helpers, met fiksche zweepen, worden binnen en buiten den te doorloopen cirkelomtrek geposteerd en nu *moet* de patient het maar *kunnen*.

Duchtig ranselen en schreeuwen van de helpers om 't paard in galop te jagen — trekken, liefst met het longe-einde om het lichaam geslagen van den middenman, om het dier eenigszins op een cirkel te houden — 't paard zelf, absoluut onbekend met datgene wat men er van vergt, schuw en angstig, stormt vooruit, staat stil, weer vooruit, wijkt, tracht uit te breken of keert te maken voor de zweepen, die het van alle kanten duchtig doen gevoelen *hoe* hard er wel mee geslagen kan worden.

Deze jammerlijke voorstelling duurt eenigen tijd en — 't is gebeurd — glad van streek, onrustig, overal omkijkend, dampend en het geheele lichaam versierd met koorden, dáár waar de slagen vielen, — staat het dier de beslissing „*al* of *niet* cornard” mede af te wachten.

Tweede manier. — Begrijpt het paard *heelemaal* niet wat het aan de longe doen moet, en blijkt 't dat dit begrip „tant soit peu” er niet in te ranselen is, dan wordt een voorbeen opgebonden en het paard op drie beenen vooruit en buiten adem gezweept.

Op deze twee wijzen gaat het *al te dikwijls*; zij, die veel cornage-onderzoeken bijwonen, zullen dit beamen; landbouwers en fokkers

zullen dit doende echter moeten erkennen dat *zij zelf* van die onhebbelijkheden *oorzaak* zijn, om niet te zeggen dat zij die *gewild* hebben.

Gelukkig voor hen, dat de in Nederland gefokte jonge paarden over 't algemeen een, hun ras eigen, goedigen aard hebben en met zich laten sollen — daardoor loopen die cornage-onderzoeken gewoonlijk af zonder verrekking — of langdurige onhandelbaarheid achter te laten.

Ongelukkig voor het paard, dat er op die wijze misbruik gemaakt wordt van zijn waardevolle karakter-eigenschap: goedigheid.

Wee den eigenaar of den koper, als hij de cornage-proef op boven beschrevene wijzen moet toepassen op een dier met een heftig temperament, dat zich verzet en den indruk van de onderzonden absurde mishandeling behoudt.

Vermijd alle onaangenaamheden.

Leer uw paard begrijpen wat ge van hem eischt, vóór ge het eischt.

Leer uw paard als het rijp wordt voor verkoop — 14 dagen achter elkaar — in de weide, op uw erf, iederen dag hoogstens 10 minuten, aan een touw op den cirkel gaan. Het eene einde van het touw door den zij-ring aan den neusriem van het halster, onder de kin langs, vastmaken aan den buitenring. (Anders loopt ge kans het buiten-halsterbakstuk in het oog van uw paard te trekken, als het straks in beweging is.)

Een man leidt het paard op den cirkelomtrek, de 2e, met het touweinde en de zweep, blijft in 't midden.

Zeer spoedig begrijpt het dier wat men van hem wil —, na 3 of 4 dagen is de middenman alléén voldoende, en na 14 dagen galoppeert het zeker en rustig rond; het kent zijn lesje voor 't a.s. cornage-onderzoek. —

„Te veel moeite — te tijdroovend” — zullen sommigen zeggen. — Voor dergelijke *onwilligen* is deze raad = boter aan de galg, — doch dien bid ik van „paardenharte” toe, dat zij zelf eens „op adem” zullen worden onderzocht. — Ik vraag, voor die gelegenheid, bij voorbaat, voor mijn koetsier een emplooi als helper: *hij hanteert de zweep prachtig.*

T. T.

CORRECTIE VAN PAARDEN, DIE BUITENWAARTS OP DE DISSELRIEMEN HANGEN.

Beginsel: lage buitenteugel in de richting van buiten naar binnen aangehouden, belast den binnenschouder.

Alle paarden, die de slechte gewoonte hebben aangenomen naar buiten te dringen en op den disselriem te hangen, buigen daarbij den hals sterk naar buiten (de holle kant naar den dissel), en werpen het geheele gewicht van de voorhand op den buitenschouder.

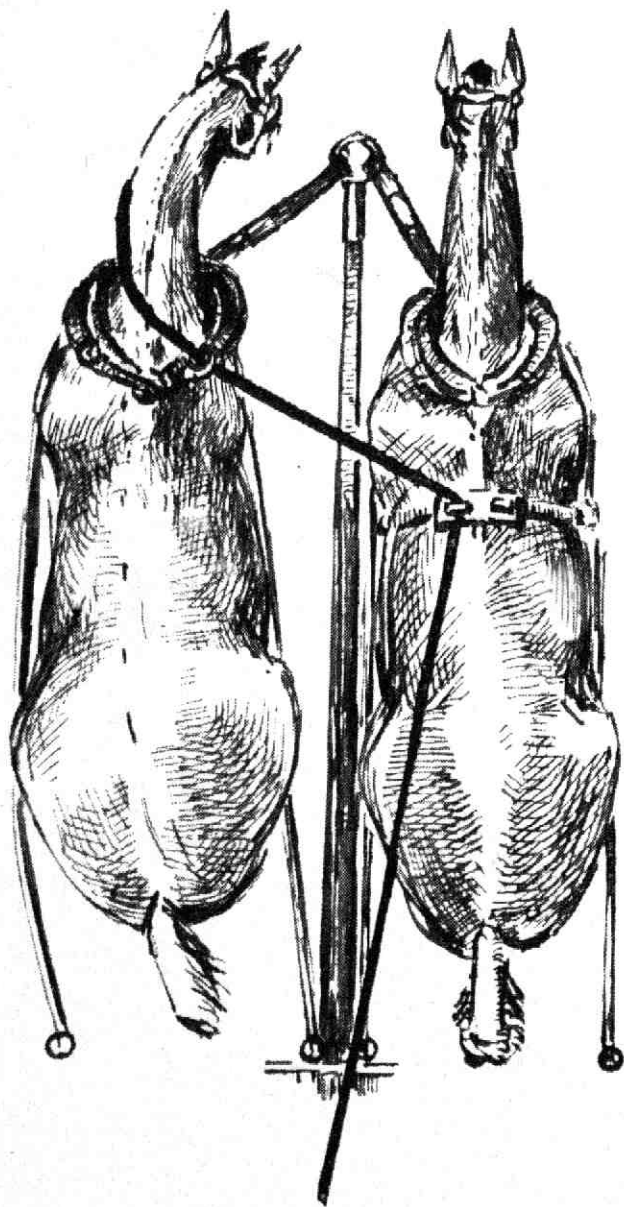

Fig. 23.

Aangenomen, dat het *bijdehandsche* (linksche, van den bok gezien) paard alléén met het euvel behept is.

Correctie: Span de paarden vierkant in, — d. i. de strengen van *ieder* paard even lang — de disselriem van het te corrigeeren paard een handbreed langer dan gewoonlijk, de kruisleidsels behoorlijk op maat.

Gesp één, van een paar *eenspan*leidsels in den *linker* stangring van het dringende paard, breng deze leidsel over den hals en door den *rechtschen* ring van den gareelbeugel, vervolgens door den *linkschen* ring van het zadeltje (schoftje), dat op het *vandehandsche* (rechtsche) paard ligt, neem het einde van deze leidsel in de hand, bij de tot besturing dienende kruisleidsels en rijd aan, liefst op een weg, waar ge voorloopig niet behoeft te wenden. Eene lichte, in den beginne *constant* wer-

kende aanhouding van deze hulpleidsel noodzaakt, door de richting waarin de aanhouding werkt, het paard min of meer links gesteld te gaan (den neus naar links te nemen) en belet daardoor het gewicht van de voorhand geheel op den buitenschouder te rusten, doch verdeelt dit op de beide voorbeenen. — Zeer spoedig zal het paard

zich nu recht en evenwijdig aan den disselboom plaatsen en gaan. — Bij de eerste inwilliging van het paard, de werking van de hulpleidsel staken en deze slechts weer „in gevoel” brengen, zoodra 't paard weer neigt tot hangen.

Dringt alléén het *vandehandsche* (rechtsche) paard van een span, dan de hulpleidsel aan *dat* paard, op dezelfde omschreven wijze, aanbrengeu, doch in tegengestelden zin.

Dringen *beide* paarden van een span, dan ieder afzonderlijk tegen een goedgaanden schoolmeester tuigen, en ieder afzonderlijk corrigeeren.

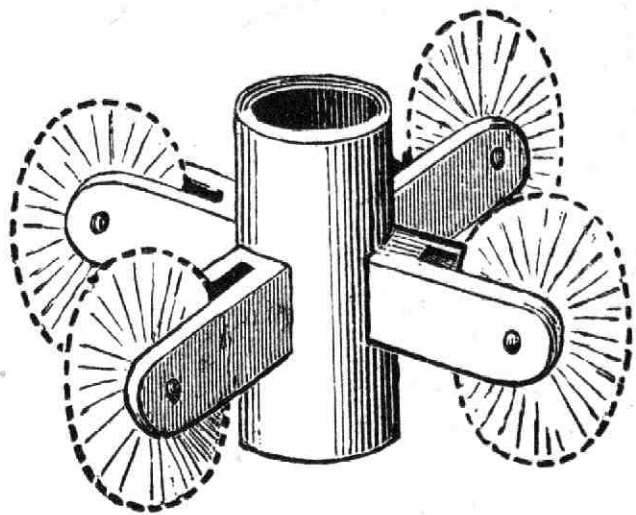

Fig. 24.

De zweep *kan* gebruikt worden, om den buitenschouder zacht aan te tikken d. w. z. om met den slag te strijken van onder naar boven en van buiten naar binnen op dien schouder en *nergens anders*.

Slaan er mee, is fout, — 't maakt het paard heftig en geeft gewoonlijk aanleiding tot de beruchte

vervoeging: „ik sla — gij slaat — wij slaan.”

Voor een handig menner, met wat praktijk en routine (*niet* de eerste de beste, die wel eens op een bok gezeten heeft), is het gelijktijdig corrigeeren der beide paarden van een buitenwaarts hangend span, naar boven omschreven wijze, geene moeilijke opgaaft. — Vingervlugheid en accuratesse verzekeren de behandeling der alsdan aanwezige 4 leidsels.

Voor de correctie van paarden, die naar *binnen*, tegen elkaar en den disselboom dringen, is het gebruik van een eenvoudig instrumentje gewoonlijk voldoende.

Ik zag het met succes toepassen aan de Dresseerschool te Groningen. Het bestaat uit een metalen kokertje waaruit 4 takjes ontspringen, ieder voorzien van een spoorraadje. 't Wordt op de zweep geschoven tot kort onder den boog. Dringen de paarden, dan steekt men met het booggeinde van de zweep even tusschen de plek, waar de dieren tegen elkaar leunen.

De aanraking maakt op den toeschouwer den indruk van de uitwerking van een tooverstaf, op de paarden blijkbaar eveneens: ze stuiven van elkaar.

't Aanbrengen van pinnen of stekels op den boom zelf, wat veel gedaan wordt, heeft het nadeel, dat bij eene korte wending, het buitenste paard zich prikt en straft, *niettegenstaande* het zijn plicht doet.

T. T.

SPAANSCHER RUITER.

Alweer een ruiter — uit den zadel!

Gevraagd: een Spaansche ruiter in ruil voor een goed zadel!

Zeker, in onze dagen kan veel; een pianola, die zich zelf bespeelt, vervangt den klavierkunstenaar, — een gramfoon geeft d'Andrade's Don Juan in uw huiskamer, terwijl de artist zelf zijn bock drinkt op de Boulevards te Parijs. — Te St. Louis was het mogelijk 20 duizend mijlen onder zee af te dalen, terwijl men boven den grond bleef. — *Dat kan allemaal perfekt!* — maar een paard africhten met een automaat, *dat kan niet.* —

Voor den kunstenaar gelukkig! — Voor den knutselaar, de belastingbetalers en de legerafrschaffers — hélaas! —

Wat zou 't gemakkelijk zijn als we onze cavaleriepaarden in stede van mannetjes, Spaansche ruiters op den rug plaatsten, met automatisch teugel- en beenwerk, met automatische sabel-exercitie, en sommigen met opgewonden gramphones voor de commando's. — Geen vloeken, geen ruw kazerneleven, geen ijselijkheden, ja zelfs geen 18 maanders meer! Hoe goedkoop en hoe gemakkelijk!

De commandant der Residentie drukt op zijn derde koperen knoop, en de parade begint en loopt af, zonder fout, zonder onaangenaamheden, in 25 minuten, en de soldaat blijft thuis als kostganger voor 't huisgezin.

Aan wie de uitvinding!

Is de ruiler van 't zadel tegen den Spaanschen ruiter er mee bezig! Welnu, ga in op zijn verzoek, al wie een Spaanschen ruiter bezit! — met een zadel er voor in de plaats, geeft ruilen voor u geen huilen!

Wij weten dat de Spaansche ruiter is een werktuig, een houten vork, die men een paard op den rug bindt. Aan dat werktuig zijn gespen; het paard krijgt een trens in den mond, met 2 bijzet- en 2 opzetteugels, die op bepaalde lengte in de gespen van het werktuig worden gegespt. Zóó worden hals en hoofd in de houding getrokken en gedwongen, die de africhter het paard toedenkt, en in *die* houding wordt het paard gelongeerd, of nog erger, — omgekeerd in zijn vak gezet, dagelijks gedurende een bepaalden tijd.

Vraagt ge waarvoor? dan is 't antwoord „om het dier af te buigen, om het houding te geven.”

Me dunkt, *dat* is voorloopig genoeg!

Neen *niet* genoeg, — zoolang de Spaansche ruiter voor *dàt* doel niet afgeschaft wordt, en tot kachelhoutjes gekleefd is!

Waarom?

't Voornaamste deel in 't paard is de wervelkolom, bestaande uit een *vrij* gedeelte: hals en hoofd — en een *ondersteund* gedeelte: de ruggegraat, *samen* vormende één geheel.

De ondersteuning geschiedt door vier zuilen, de beenen, — de achterbeenen zijn de veeren die de wervelkolom voorwaarts stuwten, — de voorbeenen steunen veerkrachtig de voortgestuwde massa.

Het *vrije* gedeelte, hals en hoofd, dient tot regelaar van de beweging, en tot stuur van de in beweging gebrachte massa. —

Naar gelang van de houding waarin hals met hoofd zich plaatst ten opzichte van de ruggegraat, kan de achterhand zijn volle stuwkracht leveren *tot het ontwikkelen van snelheid* (rennen — hals voorwaarts gestrekt) òf wordt *de stuwkracht verminderd* (hals ingetrokken en achterwaarts gebracht bij halt houden uit den galop).

Of de volle stuwkracht wordt gedwongen in stede van snelle voorwaartsche, *langzame* *hooge* beweging te leveren (hals hoog opgericht — zweefdraaf).

Hieruit blijkt, welk nauw verband er bestaat tusschen hals en hoofd (het *vrije*) en de ruggegraat (het *ondersteunde* gedeelte van de wervelkolom), waarmede voor- en achterhand met elkaar verbonden zijn.

Dàt verband moet bewaard en niet verbroken worden!

De beenen van den ruiter wekken de stuwkracht der achterhand, die werkt op het achteruiteinde van de wervelkolom. De ruitershand (het bit) werkt in op het vooruiteinde van de wervelkolom, en van dáár langs de geheele wervelkolom regelt zij de uitwerking van de stuwkracht — m. a. w. de wervelkolom is **geleider** voor de bitwerking naar de stuwens en omgekeerd.

Brengt men nu een knik in die wervelkolom, verbreekt men de geleiding, dan ligt het paard in tweeën, en de werking van het bit en de ruitershand reikt slechts tot den knik en kan zich niet tot op de stuwkracht doen gelden; dus, de stuwkracht niet meer te regelen, het paard baas, en de ruiter aan zijne genade overgeleverd!

De Spaansche ruiter nu knikt een paard in tweeën!

De knik in de geleiding heeft plaats op 't punt waar de hals aan

de ruggegraat is verbonden, in de schoft, en, de wervelkolom bestaat thans niet uit 2 aan elkaar verbonden, doch uit twee afzonderlijke stukken. —

De dekhengst, die een merrie nadert, het paard dat zich in vrijheid opwindt, „maakt”, — verkort zich, verzamelt zich; de hals wordt wel gestrekt maar bijna loodrecht op de ruggegraat genomen, de achterbeenen ver onder, en 't laat ons in die houding den prachtigen, sterk gecadenceerden zweefgang zien, die in de rijkunst „passage” heet. —

Door africhting, door kunstige inwerking op 't paard, middels beenen en teugels, dwingt de ruiter zijn paard tot die houdingen en tot die gangen. — Daarbij echter blijft de geheele wervelkolom, hoewel uiterst buigzaam *één geheel*, als in vrijheid, wat de ruiter op een *werkelijk* verzameld paard duidelijk opmerkt in de *veerkrachtige weerstand* die zijn hand geeft — en ondervindt. Dit is het zekere gevoel, dat het paard zich strekken zal *zoodra* en *zooveel* de hand dit toelaat; 't zelfde wat men ondervindt als men een stalen kling tegen den grond buigt. —

Elk verzameld paard draagt den hals hoog opgericht, maar — en *hier zit 'm de kneep* — iedere hoog opgerichte hals is geen bewijs van een verzameld paard! —

Iedereen vindt het aangenaam een paard „verzameld” te zien gaan, of het onder zich te hebben en zóó mooi — dat velen, en daaronder de meeste *Spaansche ruiter-liefhebbers*, zich tevreden stellen met *den schijn* van verzameling; n.l. dat het paard alleen met hals en hoofd hoog opgericht ga, telkens als ze zich in de spiegelruiten bekijken. —

Zich de moeite geven tot verzameling het paard af te richten = dank je wel! voor velen, en = „niet kunnen” voor *de meeste Spaansche ruiterlieden*.

„Niet kunnen” is geen schande —, een kikkert schaamt zich niet dat ie geen veeren heeft! maar — denken dat de kenners zich even hard zouden vergissen als de *Sp. r. man* zelf en werkelijk zouden meenen een verzameld paard onder een *ruiter* te zien, alleen doordat de hals er op staat — *dat* is wèl erg — dat is een ander even dom veronderstellen als men zelf is — dat is de kikkert, die wil doen gelooven en zelf gelooft, dat een „aanklevende” veer een „uitgegroeide” is!

Welnu, om *dien* schijn aan te nemen, wordt gewoonlijk de Spaansche ruiter gebruikt; door den handelaar voor den *dommen* klant, en door den dommen klant voor *zichzelf*.

De handelaar heeft gelijk, hij *moet* zijn waar zoo smakelijk mogelijk presentereen, dit is *plicht* voor iederen handelsman niet alleen, maar indien hij door africhting de „halzen er op” moest laten brengen, dan zou dit zóóveel tijd nemen, dat hij voor zijn paarden prijzen moest bedingen, die *niemand hem zou willen betalen*.

„En de pottemené m'n jongen, dat weet je”!

De handelaar koopt dus zijne paarden, maar omdat hij ze zoo spoedig mogelijk aan de koopers moet monsteren, met „de halzen er op!” krijgen ze den Sp. r. op den rug; zoo hoog mogelijk opgezeten en zoo kort mogelijk bijgebracht. Zoo verwrongen worden de dieren een paar uur daags in een manege of in een box opgesloten, of er wordt mee gestapt, gedraafd en gegaloppeerd. De „schijnruiter” of de koetsier — wiens paard niet behoorlijk afgericht is, en die dit zelf niet kan — grijpt eveneens naar den Spaanschen ruiter, ja ruilt er een zadel voor! —

En nadat hem uitgelegd is hoe 't instrument gebruikt moet worden, doet hij 't zelfde als de handelaar hierboven.

Wat gebeurt er met zoo'n paard?

Het dier, aldus op- en bijgezet, ondergaat een ontzettende ver-

moeienis, vooral in lenden en spronggewrichten!

Die gedeelten *ontlasten*, door hals en hoofd te laten zakken, kan het niet, dus zoekt het zich een *houding*, waarin het minder pijn lijdt, dus òf het maakt de lenden hol en steekt de achterbeenen zoover mogelijk achteruit, òf het maakt de lenden *bol*, brengt daarbij de achtervoeten zoover mogelijk naar voren, het kruis neemt een hellenden stand

en hangt over de spronggewrichten, juist alsof 't dier wilde gaan zitten.

Vooraf de houding no. 3 ziet men veel aannemen. In gevallen 3

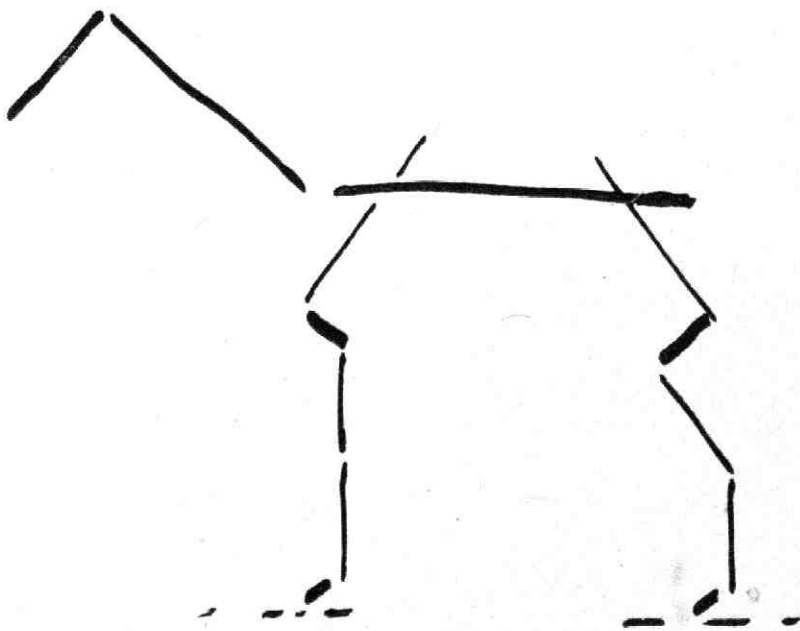

Fig. 25.

1. Normaal.

en 2 is de hals bovendien zijwaarts gebogen, d. i. hol aan de eene, bol aan de andere vlakke!

Na een paar dagen is 't paard bij den handelaar klaar om ver-

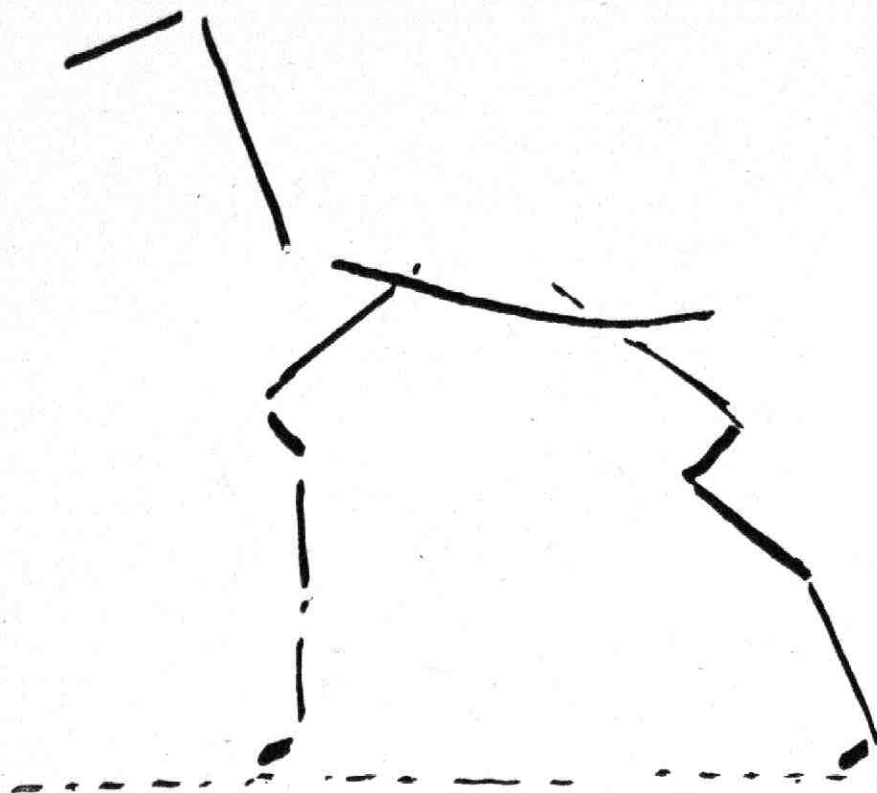

Fig. 26.

2. Spaansche ruiter — *holle lenden.*

zonder bloed of temperament, niet met buitengewoon regelmatig gebouwde paarden, niet met paarden die goed afgericht waren toen ze bij den handelaar kwamen.

toond, geprobeerd en verkocht te worden.

Is de koper geen kenner, geen ruiter, en bij de monsteringen, tijdens 'tprobeeren, bekoord door die schoone als „aangeboren” hals-houding, dan vliegt hij er „in,” om na een paar dagen er mee „door” te vliegen!

Of dit **altijd** gebeuren moet?

Neen, *niet* als de koper ruiter is, niet met *goedige* paarden,

Fig. 27.

3. Spaansche ruiter — *bolle lenden.*

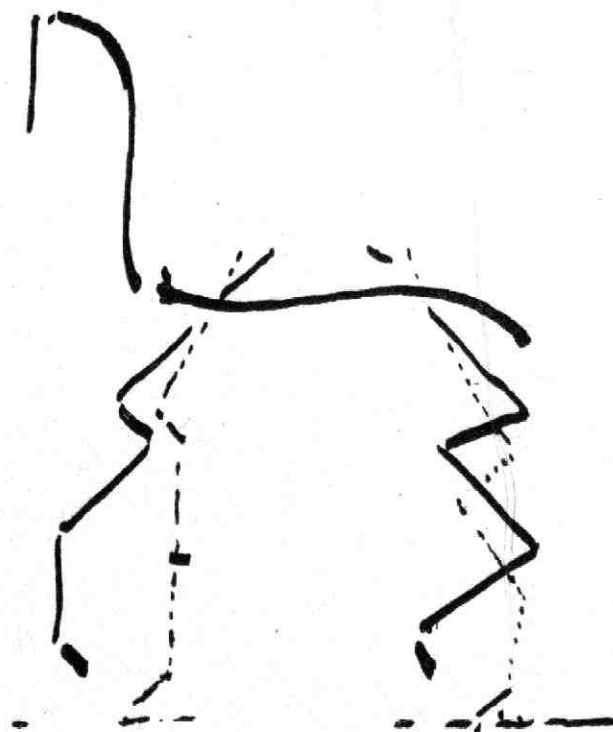

Fig. 28.

4. Verzameld.

Maar wèl met alle paarden met veel bloed, loopijver, moed, temperament, die den eernaam „lastpakken” dragen, die ons van uit

het buitenland geworden omdat men er daar geen lust in had. Helaas, 't zijn gewoonlijk *diè beste* paarden, die kennis maken met den Spaanschen ruiter!

Waarom die paarden niet doorgingen tijdens den proefrit en eerst eenigen tijd *daarna, nadat* de Spaansche ruiter gebruikt werd?

— Wel, tijdens den proefrit en nog dagen daarna is het paard moreel en lichamelijk onder den invloed van de ondergane marteling! Bij 't in de hand nemen der teugels en het voelen van het bit, verbeeldt het zich met den Spaanschen ruiter te doen te hebben, het herinnert zich dat ieder verzet daartegen ('t zich op 't bit leggen), *pijn doet*, 't houdt den hals doodstil opgericht, en de ruiter is verrukt over den *zachten mond!* en 't goed gedragen hoofd!

Maar eindelijk snapt 't paard, na voorzichtig probeeren, dat de hals niet meer vastgeschroefd zit, de pijn uit lenden en spronggewrichten gaat over, zijn temperament werkt weer . . . en nu op een gegeven oogenblik staat het klaar lenden en spronggewrichten en hals te strekken! Bij de eerste de beste gelegenheid, een verkeerde spoorstoot, een schrik, een mooie groote ruimte voor U, dan Salut! want ge gaat op marsch om de „zware sigaren”.

Of dit te voorkomen is?

Ja, door het paard eerst af te richten, of te doen africhten voor men 't gebruikt. De *ruiter* heeft op zoo'n paard zijn diagnose vlug gesteld, hèm overkomt 't niet. —

In ieder geval, de man met den Spaanschen ruiter — beginne met *dien* te vernietigen! Natuurlijk eerst *nadat* hij er „tusschen uit” is geweest! —

Aan hem herhaal ik:

De *Spaansche ruiter heeft het paard in tweeën gebroken*, langzamerhand heeft het op- en bijzetten gedurende uren de wervelkolom in twee stukken geknipt, die tegen elkaar staan, doch geen verband houden — samen geen „geleider” vormen.

Het paard bestaat nu uit een stuk, d. i. hoofd met hals *tot* de schoft, en een tweede stuk, d. i. het lichaam *van af* de schoft.

Laat hij *dit* paard nu niet eerst africhten, de twee stukken weder samenvoegen, maar gaat hij er zóó op zitten, dan werken de beenen op het grootste stuk *alleen*, het paard strekt den draf, neemt den galop aan, de ruiter gebruikt de beenen en *trekt* aan de teugels, daardoor richt zich de hals hoe langer zoo meer op, maar dat trekken heeft niet meer den minsten invloed op het groote achterste lichaamsstuk, dat door de verkregen snelheid wordt voortgeslingerd en zich hoe langer hoe sneller verplaatst, zonder dat de man die er op zit die snelheid temperen kan.

Dit is het reine „er tusschen uit” zijn! Heeft 't paard een sterke achterhand, dan stopt het zichzelf; maar zijn de lenden en spronggewrichten slecht — dan — ja dat dan de man van den Spaanschen ruiter zijn ziel aanbevele aan St. George; misschien beperkt *die* 't verdiende loon tot eene ribbekneuzing.

Als 't dan nog maar geholpen heeft om hem aan 't verstand te brengen, dat africhten *kunst* is en van uit den zadel gebeurt, en dat zulks niet per *automaat* gebeuren *kan*, heeft de man goedkoop een goede les gehad.

T. T.

EEN PRACTISCH „STOOM”TOESTEL VOOR PAARDEN.

„Stoomen” is door koken of branden van vloeibare of vaste zelfstandigheid stoom of damp doen ontstaan, die wij het paard laten inademen om de slijmvliezen der ademhalingswerktuigen vochtige warmte of geneesmiddelen toe te voeren.

Uw paard hoest erg, vooral bij pogingen tot eten of drinken — het slikt moeilijk, de slijmvliezen van den mond zijn rood en heet, de keel is gevoelig bij betasting met de vingers — het dier is triest en loom.

Uw veearts diagnostiseert keelaandoening en schrijft, onder meer voor: „stoomen”.

— Uw paard is verkouden in 't hoofd, droezig, heeft een luchtpijptak-aandoening, de slijmvliezen der ademhalingswerktuigen zijn ontstoken — influenza?

„Stoomen”!

Kort — in ons klimaat vooral, kan ieder paardenbezitter, landbouwer, koetsier of staljongen verplicht worden eene „stooming” toe te dienen en *moet dit dus doeltreffend kunnen doen.*

„Stoomen” is zeer oud in zijne toepassing; tot nu toe wordt het bijna overal gedaan. Middels een emmer, een verhit stuk blik of blad van een schop (al naarmate het te gebruiken ingrediënt vloeibaar of vast is) en een zak zonder bodem, als geleidkoker voor de dampen.

De zak om 't paardehoofd — de dampende emmer of gloeiende schop, waarop b.v. teer, — daaronder. *Of wel* de zak, en *dan* niet bodemloos, gevuld met heete gekookte haver, gerst of mais, aan het paardehoofd gebonden, de neus er in.

Eenvoudig genoeg! ja, *in theorie*; — doch *al* te eenvoudig, ondoelmatig, moeilijk aanwendbaar en daardoor met geringe resultaten, *in de praktijk.*

't Paard boven den emmer staat niet stil, het dampen der vloeistof houdt spoedig op door afkoeling, de teer op de gloeiende schop *ontvlamt* zeer licht, en in den mondzak heeft de patient tien kansen van de negen om zich den snuit jammerlijk te *verbranden* en voorgoed kopschuw te worden.

Voor den stalknecht, als hij goed en trouw probeert, wordt zóó het stoomen een wanhopige taak — is hij slordig en zonder controle, dan stoomt hij *niet*, ook al zegt hij het te zullen doen of het

te hebben gedaan. — De eigenaar wordt ongeduldig en korzelig bij 't geringe resultaat en de veearts, die alle patienten niet persoonlijk stoomen kan, wordt huiverig een middel voor te schrijven, waarvan hij de waarde toch zeer hoog schat.

't Stoomen raakt in discredit.

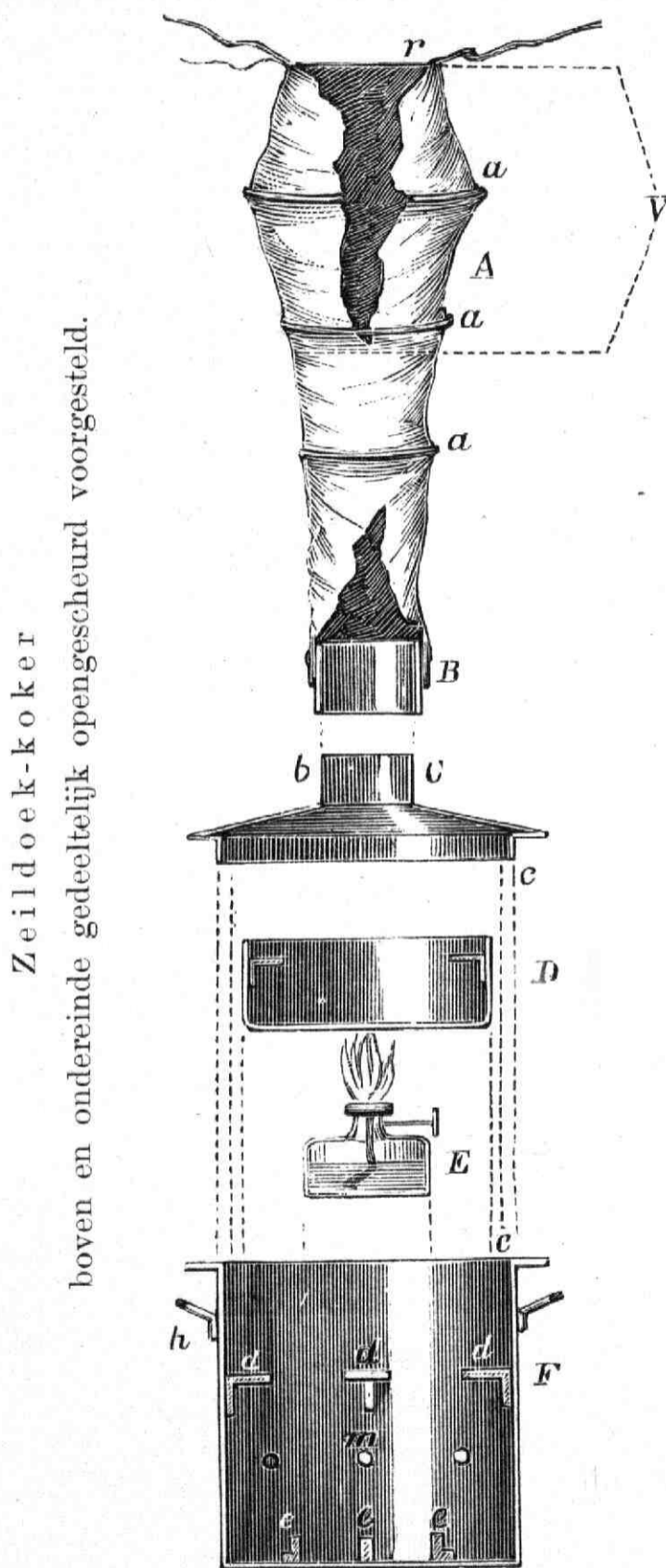

Fig. 24.

zeildoek-koker omvat metalen manchets *B*, hoog 10 à 12 cM — openingswijdte 10 cM.

B past op *b*, de schoorsteen (5 à 6 cM. hoog en 9½ cM. buiten-

Het hierbij beschreven toestel, heeft proefondervindelijk bewezen te kunnen voldoen aan de eischen, welke aan een behoorlijke „stooming” moeten gesteld worden.

Alle metaaldeelen zijn van gegalvaniseerd plaatijzer, het materiaal waarvan de algemeen bekende zinken emmer wordt gemaakt.

De kegelvormige koker *A* is van zeildoek. De binnenkant er van over een breedte *V*, zoo noodig met taf gevoerd — (ter vergemakkelijking van reinigen en desinfectie).

Lengte van den zeildoek-koker 1 Meter.

Het zeildoek op afstanden aan ringen *a* vastgehecht, om het dichtflappen van den koker te beletten (de ringen zoo noodig vertind tegen 't roesten). Bovenste rand *r* van den koker middels schuifbandjes aan het halster van den patient te bevestigen.

Bovenste ring *a* zoo wijd, dat de neusgaten niet afgesloten worden door het zeildoek.

Onderste einde van den

Verticale doorsnede van het toestel.

werks wijd) van den deksel *C*. Deksel *C* past met zijn rand *c* juist in de opening *c* van den emmer *F*.

Een pan *D*, *handvatjes aan den binnenwand*, middellijn zoo, dat de rand *c* van den deksel er omheen past.

De pan *D* komt te staan op 4 voetjes *d* aangebracht aan den binnenwand van emmer *F*.

Onder pan *D* en op den bodem van den emmer *F*, de metalen spirituslamp *E*, tusschen 3 steunstukjes *e*. De lamp *E* heeft een verstelbare vlam.

De emmer *F*, 25 cM. middellijn en 40 cM. hoogte, heeft een deurtje ter behandeling van de lamp, en de wand is op ongeveer 15 cM. hoogte met gaatjes *m* doorboord, voor luchttoetreding. Twee handvatten *h* aan den buitenwand.

* *
* *

Gebruik.

Vul de pan met het ingrediënt, dat de stoom of damp moet leveren, plaats haar op de voetjes *d*.

Steek de lamp daaronder aan en *sluit het deurtje van den emmer F*.

Draai het gehalsterde paard om in zijn stand — „zet het op” — dat is rechts en links ruim vast, strik het bovineinde van den zeildoek-koker aan den neusriem van het halster.

Zoodra de stoom uit schoorsteen *b* komt, wordt de zeildoek-koker met het ondereinde *B* op den schoorsteen *b* geschoven en het „stoomen” treedt in werking.

Maakt het paard heftige bewegingen met het hoofd, loopt het achteruit, geen nood — dan trekt het zelf den zeildoek-koker van het toestel, en 't is dus zoo goed als onmogelijk dat die omvalt. — Buitendien de helper staat er bij.

In een grooten stal, waar veel paarden te behandelen zijn, is, om tijd te beparen, het gebruik van 2 of 3 zeildoek-kokers bij één toestel gewenscht; terwijl de eene patient gestoomd wordt, maakt men no. 2 klaar en de verplaatsing van den emmer naar patient no. 2 is 't werk van een oogenblik.

Is de pan leeggekookt, dan kan de bijvulling zeer gemakkelijk plaats hebben door schoorsteen *b*.

Op deze wijze kunnen 10 à 15 paarden per uur gestoomd worden — er gaat weinig stoom verloren dus de behandeling is doeltreffend en — het werk kan door één man gedaan worden — veilig — en 't bezit van buitengewone stalknechtcapaciteiten wordt er niet voor vereischt.

T. T.

OVERGANG VAN DROOG VOER OP GRAS.

In den tijd van de nieuwe aardappels, salade, vruchten moeten wij met het eten van een en ander wat voorzichtig zijn, willen wij daarvan geene onaangename gevolgen ondervinden. Vooral zijn we bang voor de ingewanden van het jonge volkje en voor hen die nu juist niet kunnen beschikken over zeer sterke spijsverteringswerktuigen. Bezorgde vaders en moeders, inclusief familieleden, vrienden enz. beijveren zich met het uitspreken van de gewone raadgevingen, waarvan de wetenschap reeds sedert eeuwen van geslacht tot geslacht in het menschelijk brein is voortgeplant. Zoo wordt er gewaarschuwd tegen het eten van veel nieuwe aardappelen, tegen het gebruik van veel salade zonder daarbij andere spijzen te nuttigen, tegen het nuttigen van veel vruchten op de nuchtere maag — en wordt aangeraden, na het eten van aardbeziën b.v., die zoo extra verkoelen, een kiepertje cognac te gebruiken. Dat *verwarmt*, zegt moeder!

Dat zaakje is dus in orde, doch hoe staat het met de zorgen voor onze huisdieren en inzonderheid voor het paard? Zeker wel goed hier en daar, waar men een bovenmatige belangstelling aan den dag legt voor alles wat paard is en waar men wel eens den indruk krijgt, dat de humane gevoelens worden onderdrukt door groote belangstelling in hippische zaken. Toch gebeurt ook daar nog veel in de paardenhuishouding waarmee men, willens of onwillens, de gezondheid der dieren bedreigt of hunne bruikbaarheid en arbeidsverrichting benadeelt.

Een paardenhouder, die denkt goed voor z'n paarden te zijn, kan van de meening uitgaan: de dieren zooveel te moeten geven als ze lusten. Dat is dan toch geen kleinigheid! Hoeveel menschen loopen er rond die lang niet genoeg krijgen? Toch zal die milde opvatting dikwijls een nadeel voor zijne paarden tengevolge hebben. Het komt dus niet altijd er op aan, dat er maar volop voedsel gegeven wordt, doch de voeding moet de eischen van doelmatigheid kunnen doorstaan. Er moet oordeel bij de voeding zijn!

Die behoefte aan oordeelkundige voeding doet zich het meeste gevoelen bij den overgang van het oude op het nieuwe voedsel en bij de verandering of wijziging van voedingsmiddelen.

In eene stalinrichting moest wegens defect aan de pletmachine de haver gedurende eenigen tijd ongebroken worden gegeven en het resultaat daarvan was, dat de dieren niet zooveel van de

ongeplette haver verteerden en er dus een grooter rantsoen moest worden gegeven om gelijk voedingseffect te krijgen als tijdens de voeding van geplette haver. Ik informeerde bij de firma of er ook nog andere verschijnselen werden waargenomen, 't geen ontkennend werd beantwoord. Toch had dit wel gemakkelijk kunnen plaats hebben en heeft een dergelijke wijziging der voedseltoediening dikwijls nadeelige gevolgen gehad, b.v. spijsverteeringsstoornissen en koliek.

De ingewanden richten zich geheel naar het gebroken voedsel en zijn, eenmaal daaraan gewoon, later niet of niet voldoende in staat, ongebroken voedsel te verwerken. Dit feit wordt dan ook als een nadeel van de voedseltoebereiding genoemd, vooral bij groote tram- of omnibusmaatschappijen, waar men soms, door werkstaking van menschen of machines, voor het feit geplaatst kan worden, de toebereiding van het voer plotseling na te laten.

Plotseling ander voer te geven, b.v. bij een paard dat steeds een haverrantsoen gewoon is, een gelijke hoeveelheid rogge toe te dienen, zal in den regel nog meer de spijsverteering in de war brengen. Ook de verwisseling van oude haver door nieuwe, van oud en nieuw hooi heeft dikwijls de spijsvertering in de war gebracht.

Het lichaam moet geleidelijk aan het gewijzigde voedsel gewennen, waarom dan ook wordt aangeraden de 1e nieuwe haver gemengd met oude haver, het 1e nieuwe hooi door oud hooi te geven. Voornamelijk is die vermenging aangewezen wanneer de nieuwe voedingsmiddelen eigenlijk nog niet rijp (niet geschikt) voor de voeding zijn, b.v. haver die niet eenige weken gelegen heeft en hooi dat niet behoorlijk is uitgebroeid.

Wanneer de paardenhouders hier en daar eens in eigen boezem tasten, zullen velen moeten erkennen dat ze dikwijls vorenstaande voedingseischen in den wind slaan en 't gaat er toch meestal goed om! Och ja, wie kan ook met alle kleinigheden rekening houden! Meestal gaat het goed, maar niet altijd; zoo hier en daar slaat het onweer eens in, doch velen blijven voor de nadeelen gespaard en die velen worden in hunne onverschilligheid gehard.

* *
*

Zoo staat ook straks weer voor de deur de verwisseling van droog voer met het jonge gras. De droogvoeding der paarden op stal bestaat in hoofdzaak uit hooi, strosoorten, haver, boonen, rogge — in 't algemeen: voedingsmiddelen welke weinig vocht en veel prikkelende vezelstof bevatten. Zoo hier en daar wordt nog al veel gebruik gemaakt van boonen en boonenstroo — voedingsmiddelen welke betrekkelijk rijk zijn aan looistofhoudende- en dus samentrekkende stoffen, waardoor de voedselbrij, op haar verder verloop door de dikke darmen, langzamerhand een vrij vaste

hoedanigheid aanneemt en de uitgescheiden mestballen meestal vrij vast en zwartachtig van kleur zijn.

De verschillende weefsels zullen, tengevolge van de aanhoudende stalvoeding, ook een vastere, minder waterhoudende samenstelling verkrijgen — en op het maximum van dezen toestand zal men dan de dieren direct in het jonge, saprijke gras jagen, dat voor nagenoeg $\frac{3}{4}$ deel uit water bestaat! Hoe zal dat afloopen? O, wel goed, zeggen sommigen, — immers de paarden krijgen op stal ook water zooveel als ze lusten en het water, dat ze nu als bestanddeel van het gras binnenkrijgen, drinken ze minder!

Dat is wel aardig, volgens Bartjes uitgerekend, maar daarbinnen in maag en darmen gaat het niet zoo eenvoudig toe als op de rekenlei — en dan moeten wij al direct de opmerking maken, dat het water, 't geen als bestanddeel van voedingsmiddelen wordt opgenomen, zich anders verhoudt ten opzichte van de beteekenis voor het lichaam, dan het gewone drinkwater. Dat weten immers de melkveehouders ook wel bij ervaring! Waarom voeren ze liever, bij hooi en lijnkoek, wat pulpe, mangelwortelen, rapen, en andere saprijke voedingsmiddelen? Immers omdat ze weten, dat juist die sappen in de voedingsmiddelen een zeer gunstigen invloed uitoefenen op de melkproductie, terwijl een 20 liter drinkwater per dag meer, ten opzichte van de melkproductie, geen effect heeft.

Ook onze veulenmerries zullen dus van het jonge groen de goede gevolgen ondervinden en in de melkproductie vooruitgaan.

Niet zoogende paarden moeten het overtollige vocht op andere wijze verwerken, en een algemeen gevolg zal zijn, dat de weefsels waterrijker worden. Dit zal voor werkpaarden aanleiding geven tot meer zweeten en spoediger vermoeidheid, zoodat dan ook de weidegang voor veel loopende paarden niet aan te bevelen is.

Doch hoe staat het nu, afgezien van deze opmerking, met den plotseligen overgang van droog voer op gras? Het paard, dat in z'n droog voer de voedingsstoffen vrij geconcentreerd, naast weinig waterbestanddeelen, ontving, krijgt nu plotseling eenige procenten voedingsstoffen, gemengd met veel water. Een gevolg daarvan is, dat de paarden veel van dat gras moeten opnemen, om toch voldoende voedingsstoffen voor onderhoud enz. van het lichaam te bekomen, zoodat zij ook onwillekeurig enorm veel water binnenkrijgen. Dit vele water verdunt de spijsverterings-sappen, waardoor de vertering niet wordt bevorderd — integendeel — gestoord. Het gras bezit weinig prikkelende vezelstof, zooals we die in hooi, stroo en granen aantreffen, welke vezelstof ook een gewichtige rol bij de spijsvertering vervult, al is de voedingswaarde daarvan op zich zelf gering. Die stof toch bevordert door de prikkeling van maag- en darmwand de afscheiding van

verterende sappen en tevens wordt daardoor de massa van de voedselbrij vergroot en zoo stevig, dat zij langzaam het spijsverteringskanaal passeert en er voldoende gelegenheid bestaat: ten 1e voor de vertering van de verteerbare stoffen en ten 2e voor de opname van die verteerde stoffen in de bloedbaan.

De plotselinge grasvoeding werkt in dezen storend. De voedselbrij wordt te dun, prikkelt te weinig de spijsverteringsklieren en stroomt te spoedig door maag en darmen, zoodat in de meer waterhoudende, soms vloeibare ontlasting (mest) nog veel onverteerbare stoffen worden aangetroffen. De doorloop (diarree), welke dikwijls in het begin van den weidetijd optreedt, wordt mede bevorderd door de plantenzure zouten, welke in het gras aanwezig zijn en de scherpe werking welke daardoor op de darmen wordt uitgeoefend.

Geeft men naast het gras droogvoer, dan wordt daardoor de prikkeling van maag- en darmklieren bevorderd (meer verterings-sappen afgescheiden), de voedselbrij wordt minder waterig, de vertering en de opname van de voedingstoffen in het bloed bevorderd.

Gelukkig regelt zich het lichaam langzamerhand naar de veranderde voeding, zal het dus op den duur het gras beter verdragen — en zullen de voedingstoffen beter verteerd en opgenomen worden.

Het is echter zeer gewenscht de spijsverteringsorganen in deze wat te hulp te komen en ze niet buiten noodzaak sterke toeren te laten uitvoeren.

Daartoe make men den overgang van droog voer op weide zoo geleidelijk mogelijk, door b.v. in den winter, naast hooi, stroo, koren en boonen, ook wat saprijk voer, zooals melasse, aardappelen, wortelen enz. te voeren. Dit is tevens zeer wenschelijk om verstopping, tengevolge van boonestroovoeding, te voorkomen. Vooral in het begin van den weidetijd trachte men tevens nog wat droogvoer (hooi, stroo of haver) te geven; ja, waar de omstandigheden het mogelijk maken, mag men dit gerust gedurende den geheelen zomer volhouden. Vooral werkpaarden en jonge paarden zijn zeer dankbaar voor eenig droog voer.

Is het gras van minder goede kwaliteit, dan is droog voer, in den vorm van krachtvoer, noodzakelijk, om in het te kort aan voedende stoffen te voorzien, doch ook naast zeer krachtig gras is het effect van droog voer niet te ontkennen. De beste grassoorten zijn voldoende rijk aan voedende stoffen, doch die stoffen worden niet steeds voldoende benut. Het droogvoer doet de kracht van het gras nog meer tot z'n recht komen en oefent een voedselsparende werking uit.

Vooral ook waar gras op stal wordt gevoerd, komt deze werking van droogvoer zeer tot z'n recht.

H. A. K.

TWEE PRAKTISCHE UITVINDINGEN VOOR AFSTANDSRITTEN.

Corpsstabsveterinär H. Kösters, Chef van de Koninklijke Militaire Hoefsmidschool te Berlijn, heeft voor afstandsritten en andere

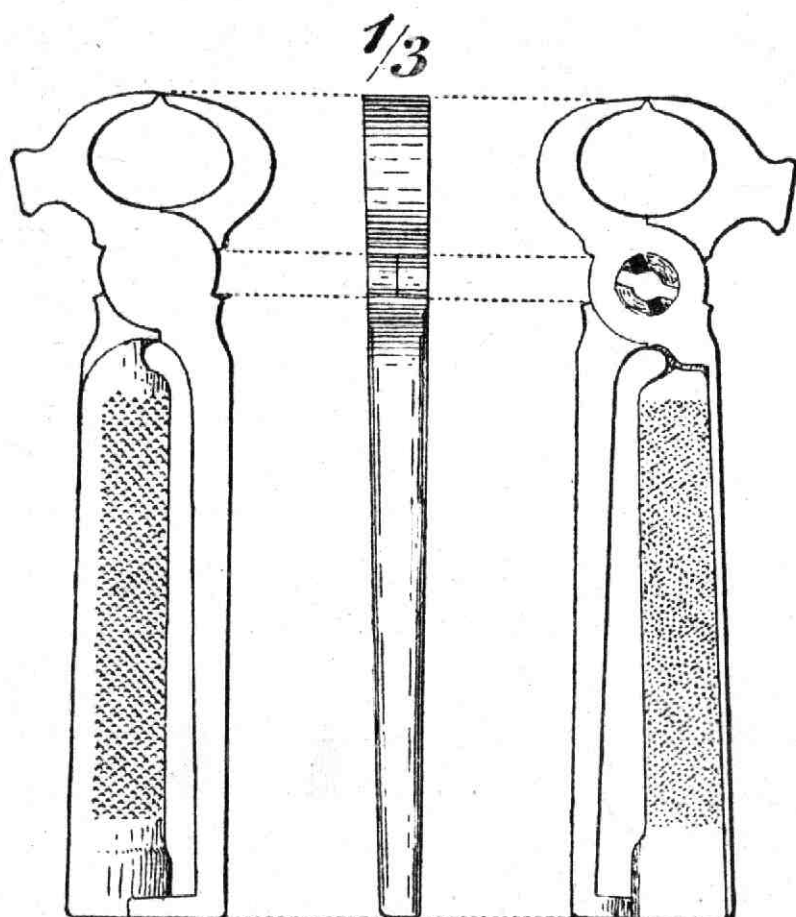

Fig. 30.

gevallen van nood een beslagwerktuig geconstrueerd. Beslagtang, hamer, rasp, vijl, houwkling en nietenkapper zijn in een geheel vereenigd.

Voor afstandsruiters en zij die veel met paarden moeten omgaan lijkt het mij een zeer licht en practisch instrument te zijn.

Verder maak ik nog melding van een „Anbinde-Ring”, bij de Deutsche cavalerie in gebruik, om de paarden vast te zetten bij manoeuvres, voor het gevecht te voet, enz.

Het geheel bestaat uit een houtschroef, waarvan het andere uiteinde is voorzien van een vierkante opening, waardoor een ring gaat. Een gedeelte van dien ring is tapsch vierkant gesmeed, zoodat dit juist in de opening past en daarin vast te zetten is.

In dezen toestand kan men de houtschroef zeer gemakkelijk zelfs in het hardste hout inschroeven.

Draait men nu den ring een kwart slag terug, dan komt deze los naar beneden te hangen en kan dan dienen om het paard aan te binden.

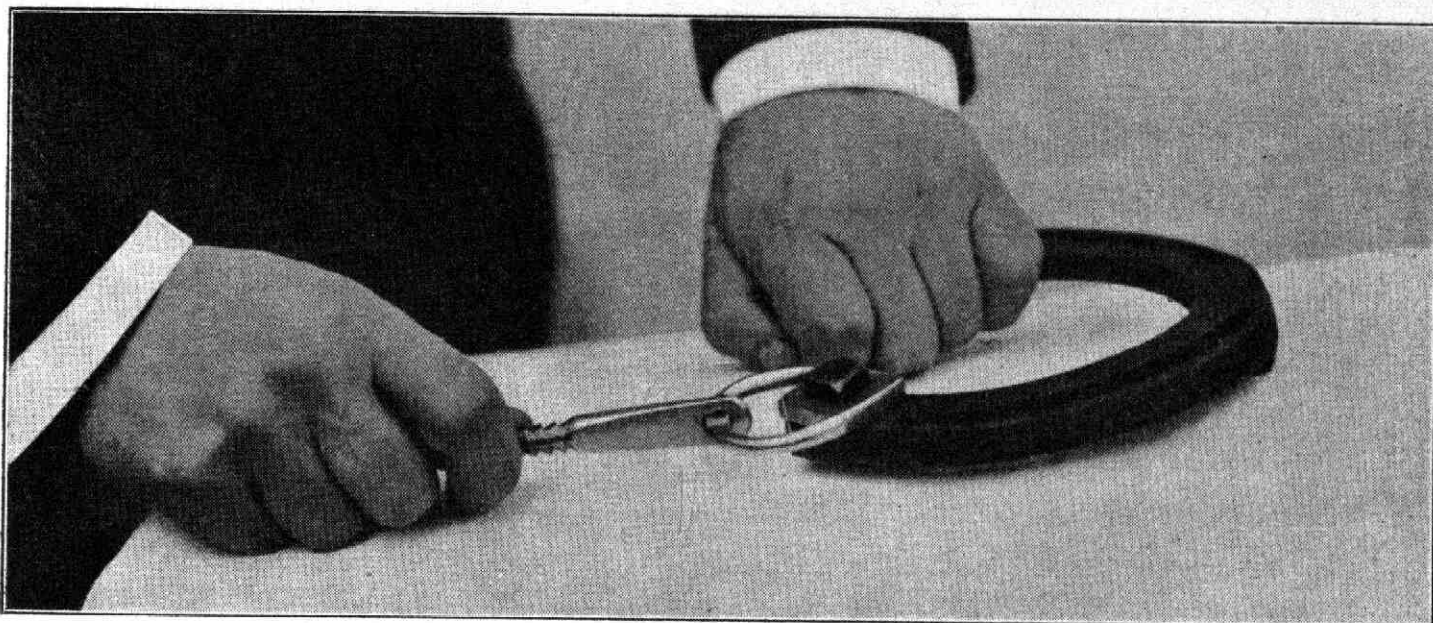

Fig. 31.

De ring is tevens ingericht als schroefsleutel voor scherp beslag, zoodat in een klein bestek vele nuttige eigenschappen zijn vereenigd.

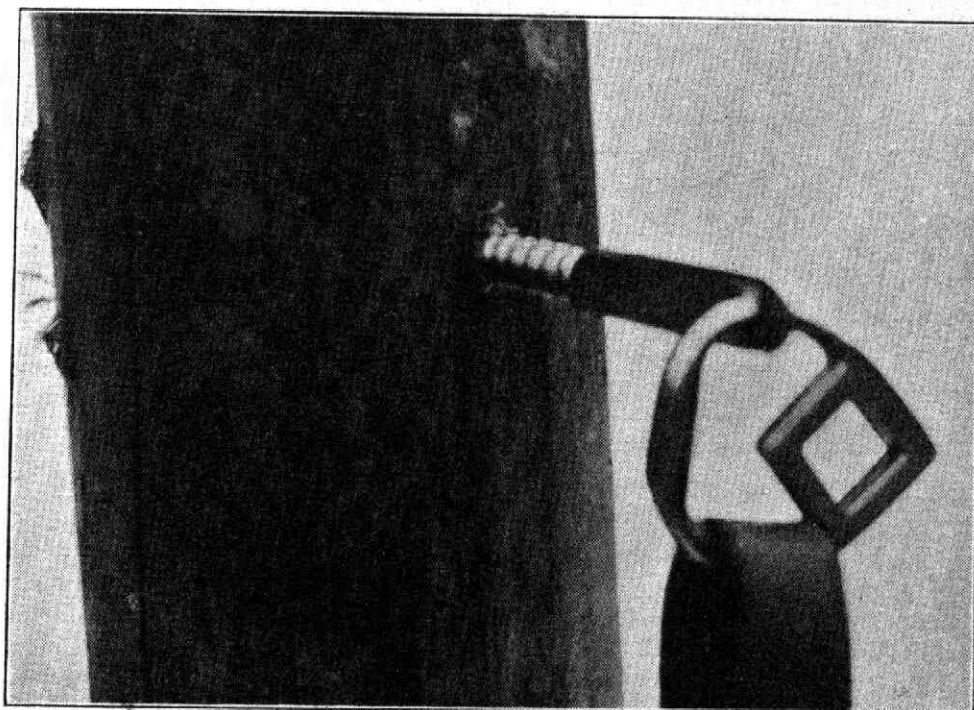

Fig. 32.

Wegens het groote gemak en den geringen omvang is het ook voor afstandsruiters zeer aan te bevelen.

L.

HET WEDDEN.

In 1899 kwam te Brussel een boekje uit getiteld: „*Courses et paris*” van de hand van Cooper Nick. Onder de hoofdstukken: „*le jeu aux courses*” en „*les paris et les systèmes de parier*”, komen daarin verschillende interessante beschouwingen voor, die voor de talrijke bezoekers van wedrennen en harddraverijen lang niet van belang ontbloot zijn.

Niet iedereen is in alle details op de hoogte van de zoogenaamde geheimen of trucs der bookmakers en de beginselen waarop hunne wijze van werken berust. Ik wil daarom trachten in beknopte vorm het in die hoofdstukken daaromtrent medegedeelde weder te geven. Zij, die er meer van willen weten, behoeven zich slechts met de lectuur van het origineel bezig te houden, waarin talrijke voorbeelden en officiële opgaven vermeld zijn.

Courses hebben hun ontstaan te danken aan de fokkerij. Zij alleen vormen een maatstaf om de snelheid en het uithoudingsvermogen der fokproducten te beoordeelen. Zij alleen vermogen de noodige fondsen bijeen te brengen die, althans voor een deel, de enorme uitgaven der fokkers kunnen goedmaken.

Nauw er aan verbonden zijn de weddenschappen.

De voorspoed der courses dagteekent eerst vanaf het oogenblik, dat het groote publiek begon een persoonlijk aandeel te nemen in den uitslag.

In zijn werk: „*Les courses de chevaux en France*” zegt A. de Saint Albin terecht:

„Zonder weddenschappen geen wedrennen, zonder paris geen „publiek. Als gevolg natuurlijk geen inkomsten, geen prijzen en — „geen harddraverij- of renvereeningen”.

Het afschaffen van courses staat dus gelijk met het tegengaan van de fokkerij, een der hulpbronnen voor den rijkdom van een staat.

Al zijn dus weddenschappen evenmin als andere hazardspelen uit een moreel oogpunt te verdedigen, het verbieden er van op courses zou de bedenkelijkste gevolgen na zich kunnen sleepen.

In Engeland, Frankrijk, Duitschland en Oostenrijk is de noodzakelijkheid van het toelaten van gelegenheden om te wedden ten duidelijkste gebleken. De regeeringen dier landen hebben zelfs door het maken van wettelijke bepalingen hiervoor eene regeling

getroffen. In Engeland hebben alle pogingen van den *Anti-gambling-league*, om het wedden tegen te gaan, tot op den huidigen dag volkomen gefaald.

In Frankrijk, Duitschland en Oostenrijk is het resultaat van den strijd tegen de wedrennen geweest, de instelling van den *Pari-mutuel*, ten onzent als *Totalisator* bekend. Deze heeft bijna overal grooten opgang gemaakt en grootendeels de *pari à la cote*, waarover straks nader, vervangen.

In Frankrijk is het parieeren een oogenblik op de renbaan te Longchamps verboden geweest. De bookmakers werden geweerd en zelfs achtervolgd — doch de wedders en het publiek bleven óók weg. De courses werden niet meer bezocht en de inkomsten van de Vereeniging daalden in enkele dagen met 100.000 francs!

Aldra zag men in, welke groote fout men begaan had en de Commissarissen van de Jockey-club wisten, in vereeniging met de besturen der andere Vereenigingen, gedaan te krijgen, dat het verbod, in het belang van den landbouw en de fokkerij, met spoed werd ingetrokken.

De renvereenigingen werden daarop gemachtigd om *voor eigen rekening* een *Pari-mutuel* te exploiteeren, onder de bepaling dat van de opbrengst 4 % voor de Vereeniging, 1 % ten behoeve van de fokkerij en 2 % voor de armen zou worden afgestaan. De overige 93 % mocht onder de wedders worden verdeeld.

In 1891 werd bovengenoemde instelling wettelijk geregeld en de *pari à la cote* verboden. De bookmakers, welke voor dien tijd het monopolie vrij wel hadden, werden echter ondanks dit verbod getolereerd en hebben in zekeren zin nog het wedden *op credit* in handen. De weddenschappen *à contant* bij den totalisator gesloten, blijven evenwel verre in de meerderheid.

In Duitschland en Oostenrijk heeft men hetzelfde beginsel, met nog minder vrijheid voor de bookmakers, toegepast. In eerstgenoemd land zijn zij zelfs verboden en wordt er ook de hand aan gehouden.

In België hebben deze lieden nog volkomen vrijheid en schijnt de *pari-mutuel* niet te kunnen bloeien.

In ons land worden zij op enkele banen toegelaten, de totalisator heeft het pleit gewonnen. Wedkantoren zijn echter in Vlissingen en Middelburg gevestigd en nemen orders aan voor binnen- en buitenlandsche rennen volgens in de sportbladen geannonceerde voorwaarden.

De pari à la cote.

Deze wordt zoo genoemd, omdat de gever de verhouding vaststelt of de *cote*, waartegen hij de paarden wil geven, in verband met

de kans die zij hebben om te winnen of te verliezen. Men krijgt dus een paard $\frac{3}{1}$, d.w.z. betaalt een zekeren inzet om dien driemaal terug te krijgen.

Door optelling der *cotes*, zoodanig berekend dat zij altijd een voordeel voor den gever verzekeren, welk paard of ook wint, krijgt men het „book” (boek) of „bettingbook”. De gever draagt den naam van „bookmaker” (boekmaker), welk woord bij ons ook burgerrecht gekregen heeft, met zoovele andere op sportgebied.

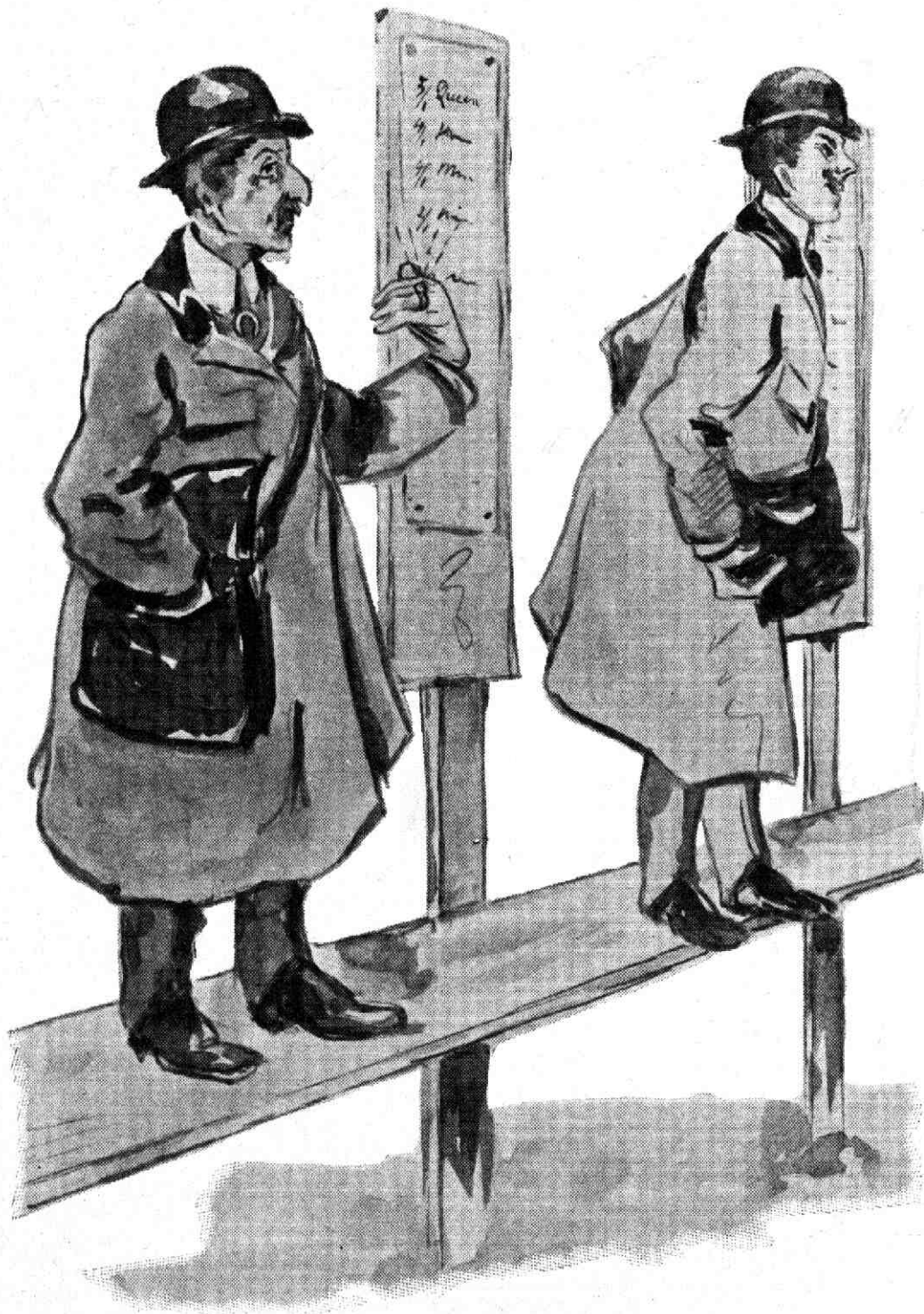

Fig. 33.

De bookmaker is eigenlijk niets anders dan een tusschenpersoon voor de wedders op de verschillende paarden. Voor zijne moeite krijgt hij een commissieloon en wel door de paarden tegen een *mindere* cote te geven (in het Engelsch *odds*) dan de juiste berekening der winst- en verlieskansen zoude aangeven. Hij houdt daarvoor in alle gevallen een verschil in zijn voordeel, hetzij hij slechts

enkele paarden geeft, of wel dat hij een „book” maakt of alle paarden geeft.

Voorbeeld.

In een course van 5 paarden heeft elk paard tegen zich de kans dat een der vier anderen wint. Geeft de bookmaker nu alle paarden tegen 3, dan moet hij op den winner drie maal den inzet uitbetalen. Hij heeft er echter 4 ontvangen, zoodat hij er nog een over houdt.

<i>Cote</i>	<i>paard</i>	<i>inzet</i>		<i>komt bij</i>	<i>te betalen</i>
$\frac{3}{1}$	A.	10	+	30	= 40
$\frac{3}{1}$	B.	10	+	30	= 40
$\frac{3}{1}$	C.	10	+	30	= 40
$\frac{3}{1}$	D.	10	+	30	= 40
$\frac{3}{1}$	E.	10	+	30	= 40

totale inzet *f* 50, totaal te betalen *f* 40.

Winst *f* 10 zonder de minste risico voor hem zelf.

De meeste wedders kennen de berekening van den bookmaker niet en zijn al blijde als zij hun paard tegen een goede cote kunnen krijgen. Was de cote voor alle paarden dezelfde, zooals in het bovenstaande allereenvoudigste voorbeeld is aangegeven, dan zou men er gemakkelijk achter kunnen komen, maar dit is juist zelden of nooit het geval. Door de groote verscheidenheid wordt het minder juiste van de verhouding gemasqueerd.

Als voorbeeld uit de werkelijkheid, nemen wij den door de Nederlandsche Harddraverij- en Renvereening uitgeschreven *Hockey-prijs*, die 29 October 1905 te Woestduin is verreden.

Er waren toen 8 paarden ingeschreven, die wij zullen aannemen als tegen de vooraanstaande cotes verkrijgbaar.

<i>Cote</i>	<i>paard</i>	<i>inzet</i>		<i>komt bij</i>	<i>te betalen</i>
$\frac{3}{1}$	Neger . . .	250	+	750	= 1000
$\frac{3}{1}$	Fonkel . . .	250	+	750	= 1000 (wint)
$\frac{4}{1}$	Zeeland . . .	200	+	800	= 1000
$\frac{6}{1}$	Billiton . . .	143	+	858	= 1000
$\frac{6}{1}$	Helena . . .	143	+	858	= 1000
$\frac{7}{1}$	Goudgeld . . .	125	+	875	= 1000
$\frac{12}{1}$	Ardent . . .	77	+	924	= 1000
$\frac{12}{1}$	King Edward	77	+	924	= 1000

totale inzet *f* 1265, tot. te betalen *f* 1000

Winst voor den bookmaker alzoo *f* 265 of 26.5 % van de aangeboden sommen.

Alvorens verder deze berekening na te gaan, dient nog te worden vermeld dat bij de meeste weddenschappen, speciaal die welke op wedkantoren worden aangenomen (Eng. bettingrooms), het „play

or pay" geldt (loopen of betalen). De weddenschap gaat met andere woorden door of het bedoelde paard start of niet.

Volgens Stonehenge's „*British Pural Sports*”, waarin onder het hoofdstuk „Rules on betting” een 20-tal nadere bepalingen van de Engelsche Jockeyclub voorkomen omtrent het wedden, zijn er daar te lande enkele rennen waarbij steeds het „play or pay” geldt. Hiertoe behooren o. a. de *Derby*, de *Oaks*, de *St. Leger* en nog verschillende andere zoogenaamde „klassieke” rennen.

De berekening van den bookmaker in het zoeven besproken geval is echter onjuist, want zij is er alléén op gebouwd, om hem voordeel te verschaffen.

De totale inzet bedroeg volgens onze veronderstelling *f* 1265, zoodat om de kans voor ieder gelijk te laten zijn, de uitbetaling aan den winner óók dezelfde som had moeten bedragen. De cote had dan gegeven moeten worden zooals in onderstaand staatje is opgegeven.

<i>Cote</i>	<i>paard</i>	<i>inzet</i>	<i>komt bij</i>	<i>te betalen</i>
$\frac{4}{1}$	Neger . . .	250	+ 1015	= 1265
$\frac{4}{1}$	Flonkel . . .	250	+ 1265	= 1265
$5\frac{1}{4}$	Zeeland . . .	200	+ 1065	= 1265
$\frac{8}{1}$	Billiton . . .	143	+ 1123	= 1265
$\frac{8}{1}$	Helene . . .	143	+ 1123	= 1265
$\frac{9}{1}$	Goudgeld . . .	125	+ 1140	= 1265
$\frac{15}{1}$	Ardent . . .	77	+ 1189	= 1265
$\frac{15}{1}$	King Edward	77	+ 1189	= 1265
totale inzet <i>f</i> 1265, tot. te betalen <i>f</i> 1265				

Juist in dit verschil tusschen de werkelijke cote en die, welke door de bookmakers wordt aangeboden, ligt hun kracht. Hierdoor komt een enorm percentage in hun voordeel, waartegen de berekeningen der wedders een zwaren strijd hebben te voeren.

Natuurlijk komt het voor dat de bookmaker niet alle paarden, doch slechts enkele kan plaatsen. Zelfs is dit vrijwel regel en komt het alleen nu en dan voor dat er enkele nemers van „het veld” (the field, le champ) zijn. Hieronder verstaat men alle overige paarden met uitzondering van den *favoriet*, het paard dat beslist de meeste kans heeft om te winnen.

Dikwijls worden een of twee paarden goed genomen en de andere niet of althans niet serieus. De bookmaker noemt dit „*marcher contre le favori*” en oogenschijnlijk is hij daarbij zeer in het nadeel. In de werkelijkheid is dit echter niet zoo erg als het lijkt.

Indien hij zelfs alléén de *favoriet* geplaatst heeft, in het bovenstaande voorbeeld nemen wij eens aan *Neger*, die in werkelijkheid de cote $\frac{4}{1}$ moest hebben, dan heeft deze één kans om te winnen

tegen vijf, of ook, vier kansen om te verliezen van de vijf. Deze laatste zouden hem viermaal 250 of f 1000 opbrengen.

Wint *Neger*, dan moet hij tegen de door hen aangeboden cote, driemaal 250 of f 750 bijpassen, zoodat hem nog een voordeel van f 250 overblijft, die hij in elk geval minder behoeft te betalen.

In de meeste gevallen zal de winst van den bookmaker afhangen van zijn handigheid in het maken van combinaties. Hij kan de paarden plaatsen „à livre ouvert” hij kan „arbitreeren”, hij kan paarden „couplé” of „riplé” geven of „à double triple évent” enz.

A livre ouvert plaatsen geschiedt meestal door de bookmakers die hun zaken in 't groot doen en over veel kapitaal te beschikken hebben. Zij accepteeren alle pari's, hoe hoog het bedrag ook wezen moge. Dit is de logische toepassing van het voordeelig standpunt, dat zij door hun hoog percentage innemen.

Arbitreeren bestaat uit het geven van een paard tegen een zekere cote om er, bijaldien het veel wordt genomen, tegen een lagere alleen mede door te gaan. De handelwijze wordt alleen toegepast door voorzichtige lieden, of door hen, die slechts over een beperkt kapitaal kunnen beschikken.

Hoewel de toepassing niet zoo ingewikkeld schijnt, zijn er toch een „goede neus” en een bron, die „goede inlichtingen¹” kan verstrekken voor noodig.

De *cote des chevaux couplés* krijgt men op de volgende wijze. De cote van elk paard vertegenwoordigt de waarschijnlijkheid dat het wint tegen het veld. Een paard met de cote $\frac{2}{1}$ heeft een derde van de som der kansen van alle andere concurrenten. Door de fracties op te tellen die de winkansen voorstellen van elk paard afzonderlijk, krijgt men de waarschijnlijkheid van winnen die zij *gezamenlijk* of „couplé” hebben.

Staan b.v. de paarden *A B C* en *D* respectievelijk genoteerd $\frac{2}{1}$, $\frac{3}{1}$, $\frac{4}{1}$, $\frac{5}{1}$; anders gezegd is de kans om te winnen voor *A* $\frac{1}{3}$, voor *B* $\frac{1}{4}$, voor *C* $\frac{1}{5}$ en voor *D* $\frac{1}{6}$, en wil men *A* en *D* *couplé* nemen, dan is hun gezamenlijke kans alzoo: $\frac{1}{3}$ of $\frac{2}{6} + \frac{1}{6} = \frac{3}{6}$ of $\frac{1}{2}$ of 3 kansen tegen 6, dan wel 1 tegen 2 om te winnen. Natuurlijk kan men dit ook met 3 of meer paarden doen.

Om de winkans te weten van het veld tegen *A* en *D* moet men daarentegen den teller van de bovenbedoelde breuk van den noemer aftrekken. Men krijgt dan $6 - 3 = \frac{3}{6}$ of drie win- tegen 3 verlieskansen. Deze kans, toevallig gelijk aan de eerstgenoemde, noemt men „égalité”.

Eindelijk heeft men *double* (triple) *évent*, waarbij de cote wordt verkregen door de hierboven genoemde breuken met elkaar te vermenigvuldigen.

Is bijvoorbeeld het paard *A* tegen *égalité*, *B* voor $\frac{5}{1}$, *C* voor $\frac{6}{4}$

te bekomen, of wat hetzelfde is; heeft *A* 1 winkans tegen 2, *B* 1 tegen 6 en *C* 4 tegen 6, dan is voor *A* en *B* *double évent*: $\frac{1}{2} \times \frac{1}{6} = \frac{1}{12}$ of 12 maal den inzet, voor *A* *B* en *C* *triple évent* $\frac{1}{2} \times \frac{1}{6} \times \frac{4}{6} = \frac{4}{72}$ of $\frac{1}{18}$ dus 18 maal den inzet.

De bookmakers, en in het bijzonder de Engelsche, bepalen zich er toe om de cijfers van de cote met elkaar te vermenigvuldigen waardoor men natuurlijk een kleiner totaal krijgt.

In dit geval wordt b.v. *double évent* voor *B* en *C* $\frac{1}{6} \times \frac{4}{6} = \frac{4}{36}$ terwijl het zoude moeten zijn $\frac{1}{6} \times \frac{4}{6} = \frac{4}{36}$.

De berekening van de cote voor paarden die *placé* (geplaatst) zijn, komt op hetzelfde neder en zal dus niet herhaald worden. *Geplaatst* noemt men, indien er van 4 tot 7 paarden (soms 5—8) medeloopen, de *eerste* en *tweede* aankomende; namelijk wanneer de ren geldig is en er dus geen disqualificatie volgt wegens te weinig gewicht bij het inwegen of om andere redenen. Indien er 8 (9) of meer paarden medeloopen, heeten de *eerste*, *tweede* en *derde* aankomende aldus.

Als algemeene regel geeft men de paarden *placé*, indien er twee zijn, tegen $\frac{1}{3}$ en als er drie zijn tegen $\frac{1}{4}$ van de oorspronkelijke cote.

Bij *dead-heat* (gelijk aankomend), waarbij dus de beide paarden den prijs deelen als zij niet over moeten loopen, is de som die op elk winnend paard wordt betaald, gelijk aan de helft van den inzet en de winst bij elkaar geteld.

Een inzet (mise) van *f* 10 op het paard *A* gezet tegen $\frac{2}{1}$, geeft dan: $\frac{10 + 20}{2} = f 15$.

Hoewel niet veel, is dit toch billijk, want de bookmaker moet nu niet alleen op twee paarden uitbetalen, in plaats van op één, maar hij mist bovendien de inzetten die als grondslag voor zijn berekeningen dienden.

Bij triple of meervoudig *dead-heat*, iets wat slechts hoogst zelden voorkomt, moet de som van inzet en winst door 3 of het hoogere getal gedeeld worden.

De Pari-mutuel of Totalisator.

Veel eenvoudiger dan de reeds beschreven wijze van wedden werkt de totalisator, zooals hij bij ons steeds genoemd wordt.

Het is eene instelling van den lateren tijd en afkomstig van het ouderwetsche „*poule*”, eene benaming thans nog voor een gelijksoortig biljardspel in gebruik. De spelers gaven daarbij allen eenzelfde inzet en lootten welk paard uit de course hen werd toegevozen. De trekker van den winner kreeg dan den geheelen inzet.

Op ditzelfde beginsel is de totalisator gegrond met het onderscheid dat:

1e. elk speler op een of meer paarden kan zetten die hij zelf uitkiest;

Fig. 34.

en 2e voor *geplaatste*.

Het duidelijkste zal dit uit een eenvoudig voorbeeld blijken. Stel dat er 200 kaartjes verkocht zijn en dat de eenheid f 2,50 is.

2e. ieder het bedrag van zijn inzet zelf bepaalt, — met dien verstande dat het veelvouden zijn van de vastgestelde eenheid (unité) en

3e. het bedrag dat door de spelers van de niet winnende paarden verloren wordt, pons-ponsgewijze over de winners wordt verdeeld, nadat van de geheele som een zeker % voor administratiekosten enz. is afgetrokken.

Het is dus een automatisch bookmaker, die alle inzetten registreert, ze optelt en verdeelt.

Het hierboven genoemde %, dat van te voren van de geheele som wordt afgetrokken, bedraagt in Frankrijk b.v. 8, waarvan 1 % voor de fokkerij, 2 % voor de armen en 4 % voor de renkas der Vereeniging, die de course heeft uitgeschreven en 1 % voor den aanleg van waterleidingen *). Hier te lande bedraagt het 10 % en is men minder onbaatzuchtig, want zij komen alle tien als administratiekosten aan de renkas.

De totalisator werkt op twee wijzen. 1e. voor *winnende* paarden

*) Om een denkbeeld te geven van de ontzaggelijke sommen die in Frankrijk bij den pari mutuel omgaan, zij hier vermeld dat in 1898 b.v. 225 miljoen francs zijn omgezet. Het aandeel voor de fokkerij bedroeg dit jaar dus 2.250.000 francs; dat voor de armen 4.500.000 francs en dat voor de Vereenigingen 9.000.000 francs!

Het totaal van 1891 tot en met 1904, bedroeg volgens no. 51 van „Het Paard”, jaarg. 1905, meer dan 3 milliard.

Er werd dan ontvangen	f 500
Hiervan gaat af voor administratiekosten 10 % of	„ 50
Zoodat te verdeelen blijft	f 450

Nemen wij nu aan dat er 10 paarden hebben medegeloopen en dat op den winner 30 kaartjes genomen zijn, dan moeten *in het eerste geval* de f 450 hierover verdeeld worden, zoodat op elk kaartje $\frac{450}{30} = f 15$ wordt uitbetaald.

In het tweede geval zullen er van de 10 paarden, zooals wij hier voor gezien hebben, 3 placé zijn.

De f 450 moeten nu in 3 gelijke deelen worden gesplit, zoodat voor elk paard $\frac{450}{3} = f 150$ verdeeld kan worden. De eerstaankomende had 30 nemers gevonden, zoodat dus elk $\frac{150}{30} = f 5$ uitbetaald krijgt.

Op den tweede aankomende hebben b.v. 50 personen gehouden. Deze krijgen dus ieder $\frac{150}{50}$ of f 3 uitbetaald.

Zijn op den derde aankomende 10 kaartjes genomen, dan wordt op ieder $\frac{150}{10} = f 15$ uitbetaald, waarmede dus de beste zaken zijn gemaakt.

In Frankrijk heeft de verdeling in het *tweede* geval eenigszins anders plaats.

Na aftrek van het genoemde aantal %, wordt daar van het overschot éérs^t nog de som afgetrokken die op de twee (drie) geplaatste paarden was gewed.

De nemers van deze krijgen namelijk in de eerste plaats hun inzet terug. De rest wordt over de twee (drie) winners gelijkelijk verdeeld, waardoor men, zooals hieronder zal blijken, eene eenigszins andere verhouding krijgt.

Van de f 450, die volgens het veronderstelde geval te verdeelen waren, worden nu eerst $(30 + 50 + 10) \times f 2.50$ of f 225 afgetrokken. Van de overblijvende f 225 komt elk paard nu nog $\frac{1}{3}$ of f 75 ten goede.

Zij, die op den winner gehouden hebben, krijgen alzoo op elk kaartje: $f 250 + \frac{75}{30} = f 5$.

De nemers van den tweede aankomende ontvangen: $f 2.50 + \frac{75}{50} = f 4$.

Op den derde aankomende wordt: $f 2.50 + \frac{75}{10} = f 10$ uitbetaald.

De berekening is niet zoo eenvoudig als de eerst beschrevene; daarom zouden wij die dan ook de voorkeur geven.

Wanneer de favoriet wint, zijn daarop, zooals van zelf spreekt, de meeste kaartjes genomen en gebeurt het meermalen dat de uitbetaalde som *minder* bedraagt dan de inzet. Dit komt natuurlijk omdat de administratiekosten in elk geval van het totaal worden afgetrokken.

Omgekeerd zijn de uitbetalingen meestal zéér groot als een „outsider” wint, een paard dat men zeer weinig of geen kans had toegeschreven om te winnen.

Zelfs komt het voor, dat niemand op zoo'n paard gehouden heeft — doch dan vervalt alles aan de renkas.

De groote uitbetalingen hebben juist het enorme succes van den totalisator verzekerd. Bovendien kan ieder wedder zich elk oogenblik van den stand van zaken overtuigen. De nummers van de op het bord aanwezige kaartjes geven dadelijk het verkochte aantal aan. Fraude of vergissingen kunnen om zoo te zeggen niet voorkomen en alle maatregelen worden getroffen om te zorgen dat zulks niet geschieden kan.

Zelfs heeft men automatische verstrekkers van kaartjes in gebruik gesteld, die op de baan te Auteuil, en op verschillende andere, met succes werken. Op kleine banen heeft men één, op groote- talrijke gelegenheden aangebracht, om bij het dikwijls verbazend drukke bezoek, het nemen en uitbetalen der kaartjes zoo vlug mogelijk te kunnen doen plaats hebben.

In vergelijking met de *pari à la cote* heeft de *pari mutuel* zeer vele voordeelen.

Hij is in het belang van eigenaren en publiek en geeft de minste aanleiding tot geknoei.

Hij werkt regelmatig, vlugger en juister.

Hij brengt een zeer belangrijk winstaandeel in de kas der Vereenigingen (zie de noot). Deze komen daardoor tot grooter bloei en kunnen grooter prijzen uitloven, waardoor wederom de deelneming grooter en dus de fokkerij bevorderd wordt.

De opbrengst eindelijk, die vroeger voor een groot deel in de zakken der bookmakers verdween, komt op deze wijze velen en velerlei ten goede.

De totalisator geeft geen kaartjes meer uit als de paarden gestart zijn. Het bedienend personeel wordt door middel van een elektrische verbinding met dat tijdstip in kennis gesteld. Ook hiervan profiteeren de bookmakers, die soms nog tot de paarden bij den distanciepaal gekomen zijn, gelegenheid geven om op eenig paard of op het veld te wedden; natuurlijk tegen eene aanzienlijk lagere cote!

Eindelijk dient nog vermeld te worden, dat ook uit een moreel oogpunt de totalisator verreweg de voorkeur verdient, omdat alle inlagen *à contant* moeten geschieden, terwijl de bookmakers en speciaal de wedkantoren, zeer veel *op credit* werken en aldus de gevolgen der speelwoede op bedenkelijke wijze verergeren.

Zoover gaat dit zelfs, dat een berucht bookmaker eens verklaarde: „Onze beste klanten zijn die welke niet betalen, want daardoor neemt het bedrag onzer zaken toe en kunnen wij een voordeeliger cote bedingen!”

Om op de banen te mogen „werken” moeten de bookmakers een vast tarief betalen, dat voor den paddock (1e rang) in den regel

f 50 en voor het middenterrein (2e rang) *f* 25 bedraagt. Ook wordt van hen, als zij niet voldoende bekend zijn, een behoorlijke borgstelling geëischt.

OMSTANDIGHEDEN, DIE VAN INVLOED ZIJN OP HET WEDDEN.

- a. De qualiteit van het paard;
- b. De vorm (conditie);
- c. De afstand en het gewicht;
- d. Het berijden;
- e. De toestand van het terrein en het parcours;
- f. Slot.

Sedert ruim een halve eeuw heeft het wedden op de renbaan een enorme vlucht genomen. Het zijn niet langer alleen eigenaars van paarden en groote lui die parieeren doch ieder, van welken rang of stand hij zij, heeft en vindt tegenwoordig gelegenheid te over om zijn „penningske” te wagen.

In Frankrijk is het de *Pari-mutuel* in het bijzonder, die daartoe veel heeft bijgedragen. In Parijs is er geen concierge of zelfs geen „bonne à tout faire,” die niet in een van de vele sportbladen eene studie maakt van de „tips” of „prosnostics” (voorspellingen), die betreffende de aanstaande courses gegeven worden.

Toch zijn er nog altijd lieden genoeg, die, met minachting op den pari-mutuel nederziende, weddenschappen sluiten om enorme kapitalen en met afwisselend succes werken, totdat — zij eindelijk het bijltje er bij neder moeten leggen. De Engelschen noemen hen „plungers”.

Het wedden bestaat, ook voor deze plungers, echter niet uit een willekeurig plaatsen van grootere of kleinere sommen op het een of andere paard. Integendeel, het is feitelijk een wetenschap en een kunst, die bijzondere kennis vereischt en tevens een groote vaardigheid, om deze met vrucht te kunnen toepassen.

Bij het wedden moet men nimmer zooals men het noemt: „alles op een kaart zetten.” Ondanks de beste combinaties kunnen onvoorziene omstandigheden dikwijls aan alle verwachtingen den bodem inslaan.

Op een enkel geval mag men nooit afgaan; een goed paard kan door een slecht geslagen worden, zonder dat er een reden voor te vinden is. Wel kan men gevolgen trekken uit een *serie* paris; deze kunnen een *systeem* vormen, als zij op logische gronden zijn aangegaan, en dit systeem kan zeer dikwijls de overwinning op het toeval behalen.

Teneinde die gronden na te gaan, dient men één voor één de

verschillende elementen te bestudeeren, waarop zij gebaseerd zijn. Men rekent hier toe: de innerlijke hoedanigheden van het paard, — de vorm (wel te onderscheiden van het model), — het berijden, — de afstand, — het gewicht, — de toestand van het terrein, — het parcours of de vorm van de baan.

Alle gegevens hieromtrent hebben een meerdere of mindere praktische waarde en deze, in verband met de verkregen resultaten en de statistiek, kunnen leiden tot *systematisch wedden*, waarbij men zoowel met de opgenoemde technische elementen als met de waarschijnlijkheid rekening houdt en dus een dubbele kans op succes heeft.

a. DE QUALITEIT VAN HET PAARD.

Fig. 35.

De innerlijke hoedanigheden van het renpaard of van den harddraver maken natuurlijk den voornaamsten factor uit, die van invloed is op den uitslag der course. Zijn snelheid, zijn uithoudingsvermogen, zijn humeur, zijn moed, zullen alle het hunne bijdragen tot de overwinning — of de nederlaag.

Een speler, die op een paard houdt, omdat het een vorigen keer gewonnen heeft, handelt volkomen in den geest van het oorspronkelijke doel waarom de wedrennen zijn ingesteld. Zij beoogden niets anders dan uit te maken welke de beste exemplaren van het ras waren, maar — hoe weinig paar-

den zijn nimmer geslagen? *Eclipse*, *Kincsem*, *Ormonde*, *Common* en nog enkele andere.

De inrichting der tegenwoordige races belet zelfs dat een paard talrijke malen wint en tracht door het geven van overwicht, handicaps, sellingraces (verkoopsrennen), het regelen der afstanden, zooveel mogelijk de kans voor alle paarden gelijk te maken.

Bovendien is dit ook een eisch van het publiek, want als de waarschijnlijkheid niet bestond dat ook een ander eens kon winnen, zou de belangstelling weldra verflauwen en eindelijk nul worden!

Er zijn paarden, die op kleinere afstanden een groote snelheid kunnen ontwikkelen; de Engelschen noemen deze „*flyers*.” Andere hebben een grootere ausdauer, meer uithoudings- of volhardingsvermogen, en zijn op lange afstanden de baas; men noemt die

„*stayers.*” Weder andere zijn gewillig en doen steeds hun uiterste best, — in tegenstelling van hen die koppig zijn, moeilijkheden bij den start geven, of dikwijls in het geheel niet af willen gaan.

Er zijn er, die ijverzuchtig zijn; die alleen als zij aan het hoofd gaan geven wat zij kunnen; wier jaloerschheid wel eens zoover gaat dat zij hunne kameraden onder weg attaqueeren. Nog andere breken dikwijls uit, zijn zoogenaamde „*pullers*” of moeilijk te houden. Er zijn er die geblinddoekt in de baan moeten worden gebracht en er zelfs mede moeten loopen, kortom — de verscheidenheid van karakter, van kunnen en willen, is groot en zooals reeds gezegd is van daaraan evenredigen invloed.

Het beste renpaard zal in den regel wel zijn dat, hetwelk het model heeft van de meeste goede racepaarden, dat gebouwd is met een diepe borst, schuine schouders, lang kruis, goede spronggewrichten enz. De ondervinding leert echter dat, zooals de Engelschen het noemen „*High breeding*”, goede afkomst, adel als men wil, van nog veel meer gewicht zijn. Van twee paarden, de eene van volmaakte vorm maar minder goede afkomst, de andere van minder goed model doch uit het beste bloed gesproten, zal de laatste naar alle waarschijnlijkheid de winner zijn. Men vat dit samen in het spreekwoord:

„An ounce of blood is worth a pound of bone”.

„Een ons bloed staat gelijk met een pond been.”

De kansen van de verschillende deelnemers aan een course zijn daarentegen in den regel niet zoo uiteenlopend, omdat er zoo tal van factoren zijn — er op berekend om ze gelijk te maken. Dikwijls is alleen een bijkomende omstandigheid noodig om den uitslag in het voordeel van den een of den ander te beslissen. Daarom kunnen de straks nader te omschrijven ondergeschikte factoren, zooals de vorm, het gewicht, het berijden, de afstand of het terrein, in de practijk dikwerf zulk een voorname rol spelen.

De vroegere „*performances*” (verrichtingen), die in principe over de kans zouden moeten beslissen, hebben daardoor niet meer de overhand en zijn van niet meer belang dan een der andere factoren.

Een groote moeilijkheid ligt ook in het schatten van de verdienste van een paard.

Op het exterieur (uiterlijk) afgaan is dikwijls bedriegelijk. De ondervinding heeft de juistheid van het axioma bevestigd:

„The horse can run in all forms”, dat wil zeggen:

„Een paard loopt goed in elken vorm.”

De edele afstamming is niet altijd uit de resultaten te zien. Toch vormen de ren op zich zelf en de stijl van vroegere verrichtingen, de eerste hulpbron die ons in moet lichten. Een paard dat goed geloopt heeft toonde een qualiteit, die in normale gevallen óók

later zal blijken. In vergelijking met onbekende paarden heeft het in allen gevalle veel voor; een paard dat nog niet verloren heeft, verdient zelfs een bijzonder vertrouwen, want het heeft reeds een gevestigden naam.

Voor den *Derby* was dit o.a. het geval met *Saint-Gatien*, *Ormonde*, *Donovan*, *Isinglass* en andere beroemdheden, die „the great event” of, zooals de Engelschen het ook noemen, „the blue Ribband of the Turf” *) gewonnen hebben, nadat zij in voorafgaande rennen overwinnaars waren geweest.

Waren de rennen nog even primitief als vroeger, dan zou de kennis der innerlijke hoedanigheden van het paard een van de beste hulpmiddelen zijn om de juiste keuze bij het wedden te kunnen doen. Edoch behalve bij enkele klassieke rennen, waarbij de gelijkheid van gewicht en de belangrijkheid der prijzen eene regelmatige classificeering tengevolge hebben, werken bij de courses in het algemeen zooveel vreemde factoren samen, dat zij beletten dat de qualiteit van het paard de hoofdrol speelt.

A priori moeten dan ook weddenschappen veroordeeld worden, gesloten op den favoriet „de la dernière heure” (van het laatste oogenblik) en niet minder die, welke afgaan op de pronostics der vele sportbladen, die hoofdzakelijk gebaseerd zijn op de laatste verrichtingen hunner uitverkorenen.

Uit de statistiek blijkt o.a. dat van 45 Fransche sportbladen, die regelmatig pronostics gaven, in een jaar tijd 44 verlies en slechts één winst had opgeleverd; dat wil zeggen, als iemand regelmatig op de in hun tips aanbevolen paarden een zekere eenheid had gezet.

Met het houden op den favoriet is het precies hetzelfde. Iemand die b.v. in België regelmatig *f* 10 op de laatst aanbevolen favoriet had gezet van de 118 rendagen in 1898, zou een totaal verlies van *f* 300 hebben geleden. Gedurende de 10 maanden die het seizoen duurt (Februari—November) wonnen de favoriets slechts 199 van de 450 flat-races en 51 van de 118 hindernis-rennen.

b. DE VORM.

In het rentijdperk der paarden komt een belangrijk element voor dat dagelijks een uitslag op de baan wijzigen kan, dat is de „vorm” (Eng.: form), de varieerende toestand van de conditie, bij het coursepaard, het resultaat van eene goede gezondheid en eene uitstekende voorbereiding (training).

Hoewel hetzelfde woord, is de beteekenis een geheel andere dan model, lichaamsvorm. Men zegt b.v. dat het paard „in goeden”, „in prachtigen” vorm was bij deze of geene course.

*) Deze uitdrukking is afkomstig van *Gladstone*, die de *Derby* met de orde van den Kouseband vergeleek, welke aan een blauw lint gedragen wordt.

De *vorm* is ook niet de *conditie*, want deze kan men uiterlijk beoordeelen, terwijl eerstgenoemde alleen blijkt uit de verrichtingen. Het is eigenlijk de uitdrukking voor de quintessence van hoedanigheid, die, hoewel niet te zien, toch meestal samengaat met uitmuntende gezondheid en niet minder goed entrainement.

Zijn belangrijkheid is zóó groot, dat zij het individu een geheele verandering kan doen ondergaan naar gelang het den „*vorm*” bezit of verliest.

Paarden „in goeden vorm” te hebben, is het ideaal van den trainer (entraineur), het doel van al zijn inspanning — dat hij lang niet altijd bereikt. De handigste vaklui moeten er zich toe bepalen, het gunstige moment af te wachten, of de hand te leggen op paarden die naar hun oordeel die graad van perfectie bezitten (reclameeren bij verkoopsrennen).

De goede vorm hangt dikwijls van het jaargetijde af. Merriën b.v. zijn meestal in September en aan het einde van het seizoen in goeden vorm. Elk paard heeft eigenlijk een tijd van het jaar waarin het in den besten vorm is en de aandachtige opmerkers, zoowel de entraineur als de wedder, kunnen als zij dit weten er meermalen groot nut van hebben.

Op zich zelf beschouwd is de „vorm” van een paard eigenlijk een denkbeeldig element en alleen te constateeren door het succes. Op het eerste gezicht schijnt hij niet tot basis van een systeem te kunnen dienen. Toch zal een speler, die systematisch alle winnende paarden aandachtig nagaat, de meeste paarden, die in goeden vorm zijn, een rol laten spelen in zijn ondernemingen. Het systeem, gebaseerd op het wedden op paarden in goeden vorm, heeft zelfs uitstekende resultaten opgeleverd.

De vorm als basis nemende, moet men er nog aan denken, dat het van belang kan zijn om de zoogenaamde „Verbetering” van den vorm na te gaan. Behendige eigenaren en trainers leggen als zij kunnen de hand op paarden, die hen in goeden vorm toeschijnen.

Bij een trainer gebracht, die behendiger is dan zijn voorganger, kan de „vorm” dier paarden dikwijls nog aanzienlijk verbeterd worden.

Hiermede mag wel degelijk rekening gehouden worden.

De juistheid van deze basis voor berekeningen wordt dagelijks door talrijke voorbeelden bevestigd. Menig gereclameerd paard heeft zijn nieuwen eigenaar enorme voordeelen bezorgd.

Het moet echter erkend worden, dat in deze kwestie lang geen geringe competentie in coursezaken vereischt wordt.

C. DE AFSTAND EN HET GEWICHT.

Zooals reeds gezegd is, onderscheidt men „*flyers*” of paarden

met veel snelheid en „*stayers*” of paarden met veel „fond”. Alle volbloedpaarden, afstammende van dezelfde Arabische hengsten, met zorg geteeld, goed gevoed, opgekweekt en geëntreineerd, bezitten zooals men het noemt „fond.” Dit woord heeft bij ons ook burgerrecht verkregen en komt overeen met het Duitsche „*ausdauer*” en ons volhardings- of uithoudingsvermogen — doch zegt toch nog iets meer.

Door hun gemeenschappelijke afstamming en gelijksoortige opvoeding zouden de volbloedpaarden alle ongeveer evenveel „fond” moeten bezitten, doch in de practijk blijkt dat dit niet het geval is. De *teeltkeuze* speelt in de fondquaestie een voorname rol. Enkele volbloed-families bezitten deze eigenschappen in groote, andere slechts in geringe mate. Het is daarom te betreuren, dat de leidende vereenigingen er niet voortdurend op gewerkt hebben om de productie van paarden, die veel uithoudingsvermogen bezitten, aan te moedigen.

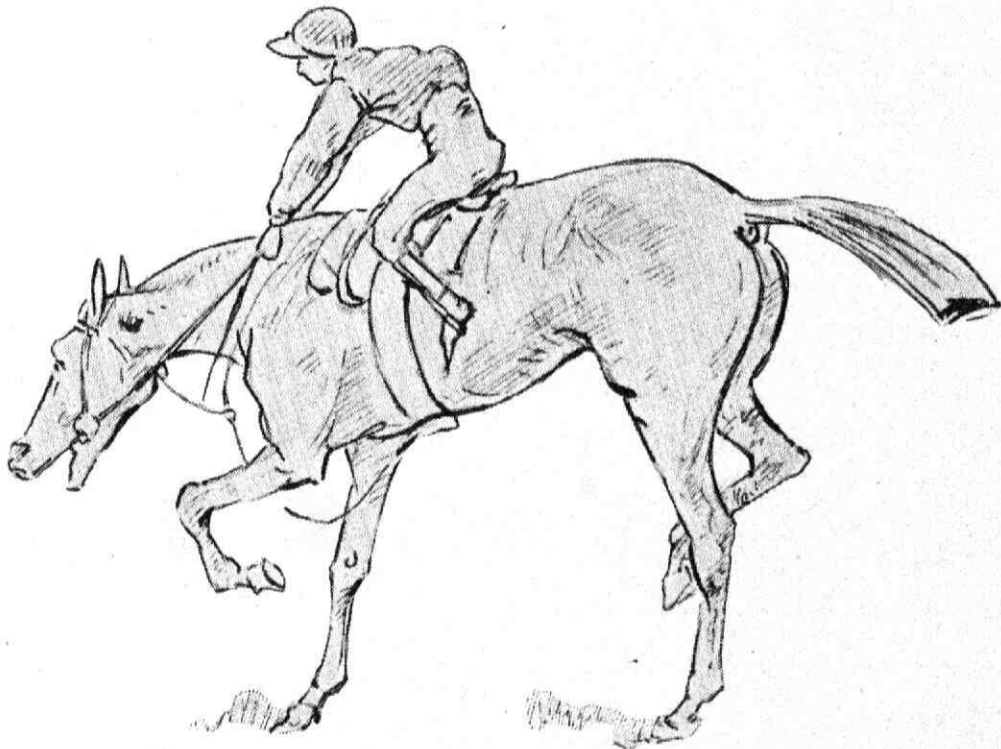

Fig. 36.

De Engelsche *Jockey-club* heeft jaren lang het verkeerde pad ingeslagen en uitsluitend het aanfokken van paarden met groote snelheid in de hand gewerkt. Eerst in den laatsten tijd heeft men die fout ingezien en is men teruggekeerd op den goeden weg.

Er zijn twee spreekwoorden, gezegden, axioma's als men wil, die geheel anders luiden, doch eigenlijk hetzelfde bedoelen. De Engelschen zeggen :

„*It is the pace that kills.*”

De Franschen :

„*La vitesse c'est le fond.*”

Ze vereischen eene nadere uitlegging.

Beide gaan uit van het standpunt dat een paard, begiftigd met

veel snelheid, op een willekeurigen afstand zich metende met een tegenstander die minder snelheid heeft, door zijn superioriteit in gang zich in het begin kan menageeren (sparen) om bij het einde van de course — in den „finish” dus, — over meerdere krachten te kunnen beschikken. Dit beginsel is in ons oude spreekwoord: „Niet hard van stal loopen”, ook al nedergelegd.

Het „fond” is niet een zichtbaar iets, het blijkt alleen gedurende de course.

Men heeft gemeend dat het entrainement „fond” gaf. Dit is niet juist. Enkele dieren, die den naam hadden snelheid te bezitten, bleken later ook op groote afstanden goed te zijn. Schijnbaar was de bewering dus waar, doch de paarden bezaten dien aanleg reeds, maar de omstandigheden leidden er oorspronkelijk niet toe om dezen tot zijn recht te doen komen.

Er zijn volbloed-familiën wier afstammelingen bekend zijn om hun fond, b.v. *Waxy*, *Stockwell*, *Monarque*, *Whalebone*, *Dollar*. Maar ook andere, zooals *Flying Dutchman*, *Sorcerer*, *Melbourne*, *Blair Athol*, *West-Australian*, *Springfield*, *Xaintrailles* e. d., die om hun snelheid worden geroemd.

Uit het oogpunt van „fond” is de belangrijkheid van de afstamming dus lang niet weg te cijferen.

Het gewicht dat de paarden moeten dragen — van hun eigen gewicht is natuurlijk hier geen sprake — heeft een zeer belangrijken invloed op den uitslag. Het bekende spreekwoord: „de laatste loodjes wegen het zwaarste”, is hierbij zelfs ook in letterlijken zin van toepassing.

Enkelen achten dien invloed zóó groot, — bij de tegenwoordige renpaarden, alle van een zelfde ras, onder dezelfde omstandigheden opgevoed en waarbij de eigenschappen in het algemeen tusschen de beste en de slechtste zoo weinig verschillen, — zóó machtig, dat door het regelen der gewichten dat verschil geheel kan geëlimineerd worden.

Isonomy b.v. sloeg in den Manchester cup in 1880 met een hoofd-lengte den 3-jarigen *The Abbot*, wien hij niet minder dan 40 MLbs. gaf en die moeilijke overwinning wordt hem altijd als de schoonste uit zijn rencarrière aangerekend.

Er zijn tal van voorbeelden, die bewijzen dat het gewicht een vrij duidelijke grens afbakt tusschen paarden van klasse en van verschillenden ouderdom.

Na langdurige ondervinding heeft men een verdeeling van gewichten kunnen samenstellen volgens den ouderdom; men noemt die de „schaal”.

In het algemeen vrij juist, laat deze echter nog talrijke wijzigingen toe, welken den handicapper de noodige vrijheid van han-

delen laten om door een billijke gewichtsregeling de kansen voor alle deelnemers ongeveer gelijk te maken.

Het „vroeg rijp — vroeg rot” is op volbloedpaarden in zekeren zin dikwijls van toepassing. Middelmattige paarden geven zelden beter verrichtingen te zien dan zij als 2-jarigen toonden. Verscheidene groote winners, zoogenaamde „*cracks*”, hadden op het einde van hun 3e jaar hun hoogste punt bereikt. Te betreuren valt het echter, dat men zoo vroegtijdig met de voorbereiding der volbloeds begint. Oudtijds dacht men daar niet aan; *Eclipse* b.v., het renpaard bij uitnemendheid, kwam eerst op zijn 5e jaar in training en sloeg al zijn tegenstanders steeds en op elken afstand.

d. HET BERIJDEN.

De „monte” (Eng. mount), de ruiter (c.q. driver) dus is als 't ware de helft van het paard, het hoofd van den centaur waarvan het paard het lichaam is; de vereeniging van menschelijk intellect en dierlijke kracht, die het in de hand heeft om het maximum van arbeidsvermogen te doen verrichten.

De jockey (pikeur) is de geest die leidt, het paard het werktuig, dat den arbeid verricht.

Welken invloed kan een goede jockey, een handig pikeur niet op zijn paard uitoefenen maar — zoo een is zeldzaam en een goed paard misschien nog zeldzamer, natuurlijk beide in absoluten zin beschouwd.

Het beroep van jockey, niet minder dat van pikeur, eischt eene vereeniging van uitgezochte hoedanigheden, die men slechts hoogst zelden in één persoon vereenigd vindt. Bovendien moet niet vergeten worden, dat er nog een groot onderscheid bestaat tusschen vlakke baan- en hindernisjockey's. Een goede flat-race jockey behoeft nog geen hindernisruiter te zijn en het omgekeerde, een steeplechase jockey, is, dikwijls alleen al door zijn meerder gewicht, nog minder voor de vlakke baan geschikt.

Veel bevattelijkheid, een groote mate van paardenkennis, laat ons liever zeggen kennis van paarden, armen en beenen van staal, een hand van fluweel — in een course krijgt men dikwijls door zachtheid meer gedaan dan door ruwheid of kracht — tact en koelbloedigheid, handigheid, oordeel, eerlijkheid en stilzwijgendheid niet te vergeten, dit alles wordt van een goed jockey vereischt en soms nog meer! Moet het ons dus verwonderen dat er zoo weinigen gevonden worden, die niet in den dubbelen zin des woords: „gewogen en te licht bevonden” zijn?

De koning der jockey's van de 19e eeuw was ongetwijfeld *Fred. Archer* en deze vereenigde als flat-race jockey vrij wel alle genoemde eigenschappen in zich. Bij zijn dood treurde heel Engeland

en het scheelde maar weinig of hij was in de Westminster Abbey bij de beroemde mannen bijgezet!

In onze eeuw stond de Amerikaan *Tod Sloan* eenige jaren aan het hoofd, totdat hij evenals zoovele voorgangers, voor de verleiding bezweek en hij wegens minder eerlijke handelingen tijdelijk verlotf kreeg om eens uit te rusten van zijn vermoeienissen. De Jockeyclub en dus ook de andere verboden hem m. a. w. voorhands zijn beroep uit te oefenen.

Toch heeft zijne eigenaardige wijze van rijden veel succes gehad. Hij zat als 't ware op de schoft van zijn paard, doch daar hij met de daarvoor noodige korte beugels onmogelijk in den finish behoorlijk kon aandrijven, vermoedt men dat zijn succes hoofdzakelijk moet worden toegeschreven aan zijn oordeel en zijn bijzonder fijne hand. Vele Amerikaansche en ook Engelsche jockey's hebben zijn zit nagevolgd met meer of minder succes.

Voor den flat-race-jockey is er eigenlijk geen voorgeschreven houding te paard. Hij kiest die welke hem het gemakkelijkst is, waarbij hij het lenigst kan zijn en de meeste aansluiting heeft.

Bij het rijden over hindernissen moet de houding meer stabiel, de zit vaster zijn, opdat de jockey niet door de fouten, die het paard maakt, worde medegesleurd en hij zoonoodig zijn paard kan ondersteunen en helpen.

De quaestie van het berijden is een hoogst gewichtige, zoo niet de gewichtigste, en men dient er dus eene bijzondere aandacht aan te schenken.

Tod Sloan b.v. behaalde in 1898 43 overwinningen van de 98 keer dat hij uitkwam, dat is 43,87 %; op hem volgde *T. Cannon* met 26,67 %, daarna *Watts* met 21,29 % enz. Het verschil was dus nog al groot en *Sloan* bezorgde zijn nemers menig voordeel.

Gewoonlijk houdt men bij de classificeering der jockey's alleen rekening met het aantal gewonnen races. Dit is niet juist en zelfs onpractisch. Voor een wedder is voor alles het cijfer van belang dat de verhouding aangeeft van de overwinningen tot het aantal gereden races. Dit cijfer geeft feitelijk pas de handigheid, de bekwaamheid, de kunde als men wil, van den jockey aan. Als het constant is en over een voldoende lang tijdsverloop gaat, vertegenwoordigt dit cijfer zooals van zelf spreekt de kans van winnen.

Toch is de ruiter die het grootste aantal „winning mounts” heeft (het grootste getal gewonnen races), nog niet altijd hij, wiens overwinning het grootste geldelijke voordeel opleveren voor den parieur.

Men moet namelijk nog met een andere coëfficiënt rekenig houden, dat is de cote of anders de uitbetaling van den totalisator, welke op den geldelijken uitslag der pari's een begrijpelijken invloed uitoefenen.

Tot juist begrip van een en ander zou men een geheele reeks staten met tal van kolommen moeten bestudeeren, waarin over tal van jaren de namen der jockey's zijn opgenomen (zoowel flat- als steeple-jockey's) met het aantal gereden, gewonnen, verloren rennen, de cote waartegen hunne paarden startten enz, alles berekend naar een zekere eenheid van inleg.

Korthedshalve zullen wij ons bepalen tot het vermelden van het resultaat, dat er bij de hindernisjockey's een nauwer verband bestaat tusschen het gemiddelde cijfer der „winning mounts” en het resultaat van winst of verlies. Dit bewijst dat in deze soort van rennen een grootere regelmaat heerscht en dat de wedder voordeel zal hebben, in zekeren zin zijne operatiën hiertoe te beperken.

Bovendien geeft die regelmaat een prachtige kans op succes aan voor een *reeks* weddenschappen, gebaseerd op de factor „jockey,” om zoo maar te noemen.

Nu dient nog iets gezegd te worden over de *verbetering der monte* (van het berijden), die dikwijls bij pari's een nieuw element voor succes kan uitmaken.

Het is duidelijk, dat als een paard slecht gereden is, het onder een beteren jockey een superieure verrichting te zien zal geven en op zijne concurrenten revanche zal nemen over vroeger geleden verliezen.

Tod Sloan liet in Engeland paarden winnen die in geen jaren, ja zelfs die nog nimmer het eerst den winpaal voorbij gingen!

De wedder, die de relatieve handigheid van den jockey opmerkt, en van deze „verbetering in het berijden” een uitgangspunt voor zijne berekeningen maakt, zal daardoor een bijzonder gegeven bezitten, dat in zekeren zin overeenkomt met de vroeger besproken verbetering van den vorm van het paard. Hij zal een kans meer hebben en wel eene, waaraan een groot deel der parieurs niet gedacht heeft.

Hierdoor krijgt zijn pari een grooter waarschijnlijkheid om te slagen en bovendien kan deze een grooter geldelijk voordeel aanbrengen, doordat men allicht een grooter som verwedden zal dan men anders gehouden zoude hebben.

Het is dus logisch om op *beroemde jockey's in groote cursen* te houden.

Voor klassieke rennen, zooals de *Two Thousand Guinea's*, de *Derby*, de *Oaks*, de *St.-Leger*, de *Prix du Jockyclub*, de *Grand prix de Paris*, de *Liverpool Grand National*, het *Union Rennen*, de *Groote prijs van Baden-Baden* en nog zoovele andere, worden de eerste jockey's reeds lang van te voren (soms meer dan een jaar) door de verschillende eigenaars geëngageerd om hunne paarden te rijden.

Geleid door hun persoonlijke ondervinding, door vroegere ritten en voorgaande meetings, beschikkende over tal van vertrouwelijke

gegevens, hen door hunne omgeving, door vakgenooten, trainers of staljongens, allicht eerder en beter bekend dan eenig ander, kunnen zij met vrij volledige zaakkennis een beslissing nemen, welk paard zij prefereeren. Het uitverkoren paard zal dus altijd een ernstige mededinger zijn, zelfs al kan het niet bogen op den steun van het publiek.

Men vergeete dus nimmer de lijst der winnende jockey's na te zien en houde er rekenschap mede, want — de jockey is de helft van het paard!

e. DE TOESTAND VAN HET TERREIN EN HET PARCOURS.

De toestand van het terrein is natuurlijk van een merkbaren invloed op de moyens van het paard.

Naarmate de grond hard, elastisch, glibberig of mul is, zal ook de gang meer of minder vlot en gestrekt zijn. Dagelijks kan men dit om zoo te zeggen opmerken. Zoo is het ook opgevallen dat zwarte paarden moeilijk gaan op hard terrein en men beweert dat dit door de minder goede vorming hunner hoeven komt. Dit is b.v. met de meeste afstammelingen van *Dollar* het geval. Enkele geslachten zijn bekend om hun goed gaan in zwaar terrein, wellicht door hun lichter bouw. Andere gaan goed op doorweekt terrein en dit schijnen hoekig gebouwde paarden in het bijzonder te doen.

In het algemeen blijkt uit de ondervinding, dat de meeste paarden voor een of ander terrein de voorkeur hebben en hierop het meeste presteeren. De wetenschap hiervan is echter moeilijk te verkrijgen; over het algemeen is deze basis vrij onzeker en mag men er zeker niet alleen op af gaan.

Nu en dan wordt er in tips en courseverslagen in de sportbladen wel eens melding van gemaakt dat de grond voor dit of dat paard te hard of te zacht zou zijn of bleek te zijn. Men kon deze gegevens allicht noteeren en er een volgenden keer zoo noodig rekening mede houden. Hetzelfde is het geval met:

Het Parcours.

De vorm van de baan, vlak of geaccidenteerd, rechts of links omgaand, recht of ovaal, met groote of scherpe bochten, kortom het „*parcours*”, heeft ook menigmaal den uitslag van een ren gewijzigd.

Ten onzent, waar de banen niet zoo veel met elkaar verschillen, zeker niet wat geaccidenteerdheid aangaat, zal deze factor wel minder gewicht in de schaal leggen dan in het buitenland. In Engeland bijvoorbeeld, houden tal van trainers paarden in reserve, speciaal in handicaps, om van hunne bekendheid met een of ander parcours gebruik te maken, om hun slag te slaan. Zij zorgen dan

dat hun concurrent zooveel mogelijk een „*dark horse*” blijft, d. w. z. een paard waarvan het publiek weinig of niets af weet.

Men zegt wel dat een paard een bijzondere voorliefde voor eenige renbaan bezit, omdat het zich daar beter thuis voelt, doch dit kan even goed aan den bodem als aan het parcours liggen. Het blijkt evenwel dikwijls waar te zijn en dit kan ook best het geval zijn met paarden die meermalen op eenzelfde baan uitkomen en nog meer, als zij er op getraineed zijn, zooals b.v. bij ons in Breda zou kunnen voorkomen, omdat het courseterrein ook voor andere doeleinden wordt gebruikt. Het paard bezit een goed geheugen en het behoeft ons dus niets te verwonderen, dat het bijvoorbeeld een baan met goeden ondergrond en zuivere bochten prefereert boven een die zwaar is en scherpe bochten heeft.

Al is de factor volstrekt niet een der gewichtigste, men mag hem toch niet vergeten.

Wij hebben nu achtereenvolgens de verschillende factoren die in meerdere of mindere mate van invloed kunnen zijn op de course uitvoerig besproken.

Wij hebben gezien dat de inwendige eigenschappen van het paard in theorie weliswaar een der voornaamste factoren zijn, doch ook, dat zij door de instelling der handicaps, overwichten enz. voor het grootste deel geëlimineerd worden. Men moet dus de voorkeur geven aan een wedsysteem, dat zonder de technische eischen die op den vorm, de monte en andere elementen van de course berusten, weg te cijferen, toch de waarschijnlijkheidsrekening in eere houdt en gebaseerd is op gevolgtrekkingen uit de statistiek.

De toepassing daarvan biedt bovendien aan het meerendeel der wedders nog andere voordeelen aan.

De juiste beoordeeling van de qualiteit en de verrichtingen van een paard eischen een bijzondere zaakkennis, die de meeste amateurs bij gebrek aan ondervinding, werkzaamheid in die richting, attentie of geheugen, niet of althans onvoldoende bezitten.

Bij gebrek aan een gegronde studie zullen zij verkeerde gevolgtrekkingen kunnen maken, doch dat niet alleen, maar de pari, gebouwd op de qualiteit en de verrichtingen van het paard in het openbaar, heeft nog een ander en veel gewichtiger nadeel en dat is, — dat het de methode van iedereen is!

Deze nadeelen bestaan niet of althans in geringe mate bij de toepassing van een systeem gebaseerd op de statistiek. De systematische weddenschappen vereischen noch bijzondere kennis, noch bijzondere studie. Zij berusten op vaste gegevens, omdat de parieur zich bepaalt tot het houden op den concurrent, of zoo men wil den jockey, die de grootste waarschijnlijkheid om te winnen op zich vereenigt.

Terwijl hij zijn operatiën op deze positieve gevolgtrekkingen baseert, volgt de systematische wedder zijn eigen weg, niet dien van anderen en profiteert daardoor van cotes en verhoudingen, die geldelijk meer voordeelig zijn, des te meer zelfs, naarmate de slotsom zijner berekening minder doorgrond of voorzien is door de meerderheid der andere spelers.

Resumeerende, volgen hieronder nogmaals de hiervoor aangegeven aanbevelenswaardige systemen:

De *vorm*.

De *verbetering van den vorm*.

De *monte*.

De *verbetering van de monte*.

De *keuze van zekere jockey's voor bepaalde rennen*.

De speler nu, die deze verschillende zaken — welke alle met elkander in overeenstemming zijn en naast en met elkaar gebruikt kunnen worden, toepast, heeft de meeste kans om met succes bij totalisator of bookmaker zijn beurs te bevoordeelen.

f. SLOT.

Deze studie zou niet volledig zijn, indien nog niet even vermeld werden eenige wijzen van parieeren, die hoewel meermalen toegepast, alleen op het toeval berusten en dus om geen enkele reden aanbevolen kunnen worden.

In het hazardspel b.v. hebben alle nummers een gelijke kans om getrokken te worden, doch is dit eenmaal geschied, dan is de kans dat dit *nog eens* gebeurt zooveel *geringer* en omgekeerd, is het *nog niet* getrokken, dan is de kans des te *grooter*.

Van dit beginsel uitgaande, zijn er wedders die bij voorkeur houden op een paard, een jockey, een trainer of wat men wil, die laat ons het noemen „nog niet aan de beurt zijn geweest”. Het behoeft niet betoogd te worden dat dit systeem, zoo toegepast, uitermate weinig kans op succes heeft, tenzij het bovendien gebouwd wordt op logische gegevens, afkomstig van de resultaten van vorige courses.

Zoo zijn er sportbladen geweest die hebben aanbevolen om op de *nummers van het officiële programma* te houden in bovengenoemden geest en die daartoe de noodige gegevens in staten verzameld hadden. Andere telden het aantal keeren op dat de paarden in de prognostics van diverse bladen vermeld waren. Het paard dat $\frac{1}{3}$ of meer aanbevelingen op zich vereenigde, moest winnen en — het is toevallig wel eens uitgekomen.

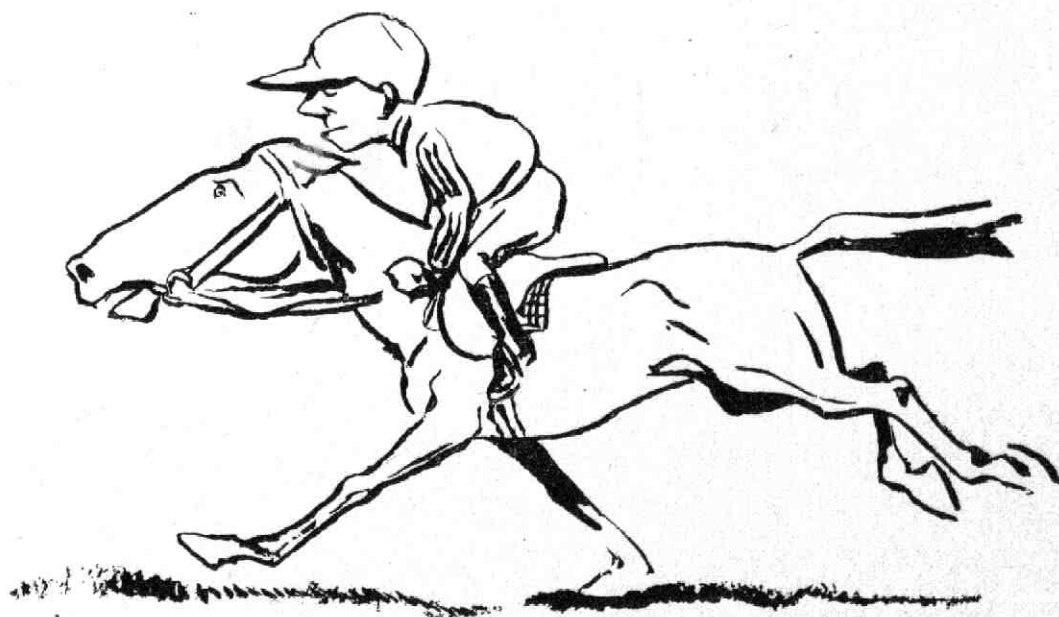
Zoo kan men ook op verschillende wijzen houden in den geest zooals zulks te Monte-Carlo veel geschiedt. Men kan n.l. spelen met gelijke inzetten, met opklimmende en afdalende. Hierbij komen

dan allerlei combinaties en namen voor zooals: *paroli*, *martingale* enz. Aangezien hierbij zuiver het terrein van het hazardspel wordt betreden, dat niets met houden op courses te maken heeft, zullen wij ons tot de vermelding alleen bepalen en den lezer, die zijne krachten eens bij den totalisator beproeven wil, den raad geven, de hiervóór staande *conclusie* nog eens aandachtig na te gaan alvorens hij, zooals het oude spreekwoord zegt: „bed en bulster verspeelt!” en hij zij indachtig de bekende regels van onzen *Jacob van Lennep*:

„Menigeen vraagt in de harten
„En koopt niets dan schoppen in.”

en

„Reken niet te veel op goed,
„Dat ge nog ontvangen moet.
„Want licht is de reek'ning mis
„En dan is alles uit de gis!”

OVER TOILET VAN EEN PAARD.

Een vrouw (althans zoo vertelde mij een expert op 't gebied van „zijn en wezen” der betere helft van 't mensdomein) kan, door geschikte toepassing van smaak en toilet, aangeboren schoonheid verhoogen, kleine gebrekjes verbergen, en heeft zodoende meer kans te bekoren, dan een harer zusteren, die, hoewel bedeed met meer regelmatig schoon, in 't geheel geen waarde hecht aan toilet, en zooals Anna Lohman zulks noemt, „hobbezakt”.

Ik zelf heb, zonder expert te zijn, wèl opgemerkt, dat, als Marietje ('n nichtje) naar 't bal gaat, mamaatje en toilet- en haar-artiesten meewerken, om Marietje's succes te verzekeren. En Marietje is mooi, maar „getoiletteerd” is ze dan „beeldig!” Een cynisch „paar-demensch” deelde mij mede, dat na 't toilet Marietje op 't laatste oogenblik van maatje een paar rijksdaalders in den zak krijgt . . . om mee te rammelen. — „Da's de monster-gember”! zei hij.

Mogelijk.

In ieder geval, mij lijkt, dat er is iets analoogs in den indruk van Marietje's verschijning „en salon” en in dien, tewegg gebracht door 't binnenkomen van een paard in den concours-ring, als het door zijn verzorgd, coquet uiterlijk uitnodigt tot een vriendelijken halsklop. — (Ik zeg „indruk” en maak geen vergelijking tusschen „Marietje” en „een paard” — deze nuanceering wensch ik opgemerkt).

Hoe 't maken van „indruk” te verzekeren?

Nichtje's toilet aan anderen overlatend (*mijn* hulp begeert ze daarbij niet, en vindt bovendien, dat de geur van „gekapt hooi”, die ik wel eens uit stal meebreng, niet haalt bij haar „foin coupé” van Piver) — zal ik trachten aan te toonen dat, om prettigen indruk te maken, toilet voor een paard noodzakelijk is, *waarom* zulks 't geval is, en *hoe* 't wordt aangebracht.

* * *

Ieder, die een met zorg getoiletteerd paard ziet, ook de kenner, *zelfs* meneer X — wouldbe sportsman — gelegenheds-jurylid, geraakt als het dier de eerste keer wordt voorgebracht onder de bekoring van een eigenaardige distinctie die „Royal” heeft, en die wellicht niet opgemerkt zou zijn, toen hij nog bij den fokker in de wei liep, er voor den ploeg stond en links wendde als men riep „hot! Kees!”

Dáár was hij loom in z'n verschijning, zonder opvallende lijnen in bouw en omtrek; de hals leek kort en stug, het oog stond droo-

merig als hij opkeek, de staart was erg „eenvoudig”, slecht gedragen en slecht verzorgd, de buik was onbehoorlijk rond, de huidharen waren grof, lang, zonder pittigen kleur, dikke morsige vetlokken

Fig. 38.

bedekten de achterzijden der pijpen en kootholten en de hoeven waren slordig.

Thans, daar in de box, waarvan we zoo juist de deur openden en

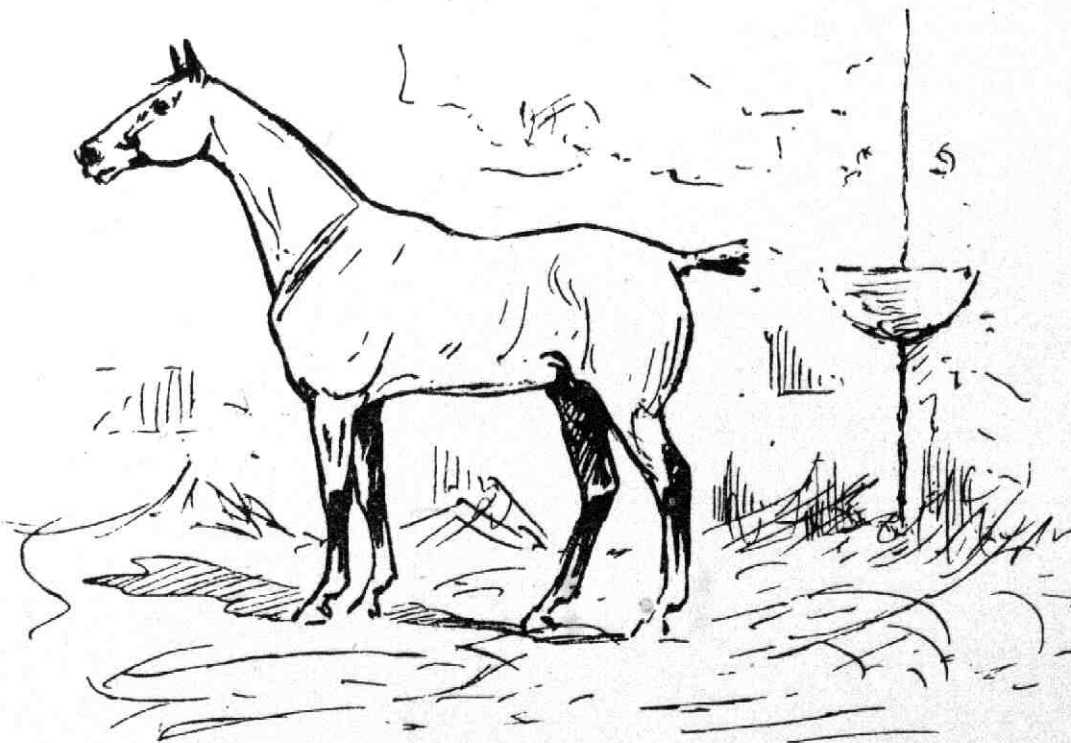

Fig. 39.

't volle licht op Royal lieten vallen, staat het paard recht op zijn vier verzorgde voeten, z'n blik is levendig, het hoofd staat vrij en

bewegelijk op den schijnbaar langer geworden hals, de staart wordt afgestoken, het dier heeft „lijnen” gekregen, 't is een „model” geworden, en straks opgedraafd toont het „manieren”.

Dat alles is veroorzaakt door 't toilet, en zoo zal, als men de tondeuse aan 't oor houdt, *die* U vertellen, *hoe* 't mogelijk was, dat een rijkscommissie voor aankoop van paarden hetzelfde dier te *B* kocht, dat zij te *A* had afgekeurd.

Of er iets oneerlijks is in dat toiletteeren? — Neen stellig niet! In elken tak van handel is het recht en plicht, de voorradige koopwaar goed te onderhouden, en die zóó uit te stallen dat ze zich 't voordeeligst voordoet. Bovendien zijn de middelen daartoe geen geheim; die z'n oogen de kost geeft en goed-maat is met den „stalkapper” van de een of andere groote inrichting, kan zich rekenschap geven dat bij toilet geen hekserij te pas komt.

Anders is 't gesteld achter de coulissen van 't tooneel waar de ronselaar optreedt; als ge dáár even om den hoek kijkt ziet ge lobooren middels een draadje in de normale houding gebracht, ge ruikt er de lucht van terpentijn, waarmee zoeven duchtig de kooten van een „dweil” werden ingewreven om hem één minuut in z'n leven te doen draven, in dat potje zit hoefkit en getah-pertja om hoornkloven dicht te metselen, de vijl en dat staafijzertje op 't vuur maakt een paard van 10 jaar, 6 jaar in den mond, beter dan de beroemdste verjongingselixer, — edoch verdiepen we ons niet in 't werk van dezen artiest — laat ons nagaan wat er met een paard gebeurt, dat volgens de regelen van de kunst aangekleed wordt, dan behoeft ge u straks bij de monstering geen overdreven illusies te maken.

* * *

Vóór alles dient het toilet van een paard in overeenstemming te zijn met diens model; ik bedoel, dat 't niet aangaat *Ben-Ali* van Oscar-Carré een „scheerkwastje” als staart toe te denken, daar een Arabier nu eenmaal langen staart en manen *moet* hebben, — omdat — nu ja — omdat velen „paardenkenners” toch *iets* ter bekijking en beoordeeling dient overgelaten te worden.

De carossier, de polo-poney, de harddraver en de volbloed eischen ieder voor zich een bepaald voorkomen, zonder hetwelk zij even weinig imponeerend zouden schijnen als een generaal zonder pluimsteek, sommige „gentlemen” zonder gouden armband en monocle, en een bookmaker zonder paardenhoofd- of hoefijzerdasspeld.

't Mag als bekend worden aangenomen, dat *gezochte* schoonheids-eigenschappen (zie het art. „Oog — theorie — portemonnaie” in no. 50 '04 van „Het Paard”) van een paard zijn: droog hoofd, lange, onbespekte hals, droge, hooge schoft, scherp geteekende silhouet-

lijnen boven en onder, droge beenen, goed kruis, breede, stevige billen en een fijnbehaarde huid.

Welnu, het toilet heeft de bedoeling — en goed aangebracht ook het resultaat — deze lijnen en vormen beter te doen uitkomen; men maskeere niet onder overvloedige haartooi de scherpe lijnen die een kloek model begrenzen, en die door ze *niet* aan te scherpen, ronde gebogen vloeiende omtrekken en iets „molligs”, iets „paffigs” doen ontstaan.

Intusschen moet men hierbij consequent blijven en dus na 't schoone aan een romp te hebben „gemarkeerd”, dat niet beëindigen met er van achteren een geweldigen volstaart in te schroeven.

De geleerden zijn 't hier echter niet over eens, en in 't leger mag heelemaal niet worden getoiletteerd aan manen en staart, zoodat vele inspecteurs de reputatie hebben, *onverdiend natuurlijk*, alle mogelijke toilet te verafschuwen . . . en toch, wat zouden vele „troepers”, lomp en van weinig qualiteit als ze thans *lijken*, vlug prachtgebouwd blijken als men mocht toiletteeren; bovendien wat een vereenvoudiging voor zorgvuldig poetsen en verplegen, en daardoor van belang voor de gezondheid der dieren, wat een goedkoope stimulans voor de verkrijging van gewenschte liefde tot — en gepaste ijdelheid van den man op zijn paard.

Onnoodige kleinigheden!?

Misschien! — Tucht, schaar en kam schijnen moeilijk ééndrachtig gereglementeerd te kunnen worden — *òf* — moet in 't leger, evenals het hoofd van den soldaat er dient te blijven om 't opschuiwen van den stropdas te beletten, het verbod op toilet gehandhaafd worden, om het „poetsen” bestaanbaar te houden?

En Gij, Kolonel die Uw regiment ter parade commandeert in Uw groot tenue, Uw goud, Uw nieuw zadel en Uw maagdelijk hoofdstel — meent ge als straks alle oogen op U gevestigd zijn op 't oogenblik dat ge met een salut van Uw in den zon schitterenden degen, Uw regiment presenteert aan den Inspecteur, meent Ge dan werkelijk dat Uw ongetoiletteerd paard niet een beetje heel . . . oneerbiedig afsteekt, bij Uw eigen keurig verzorgde verschijning? — Aangezien Ge Uw groot tenue bij die gelegenheid niet kunt en niet zoudt willen omwisselen met een huisjasje om in overstemming te blijven met het voorkomen van Uw strijdros, breng dan het uiterlijk van Uw paard in verhouding tot U zelf. — Gij zijt in gala! steek het paard ook in groot tenue!

* * *

Die de kermisdame van 300 K.G. met een corset „droit devant” wil optuigen en Cleo de Merode of, nog erger, Isadora Duncan baggerlaarzen als schoeisel zou aanraden, moet zich, ook al is hij meester in 't behandelen van kam en tondeuse, onthouden van

een paard te toiletteeren. Ik bedoel „smaak” is een *onmisbaar* vereischte daartoe!

* * *

Het toilet bij een paard wordt aangebracht aan 't hoofd, de manen, de beenen en den staart, bij een zorgvuldige behandeling en verpleging van de geheele huid.

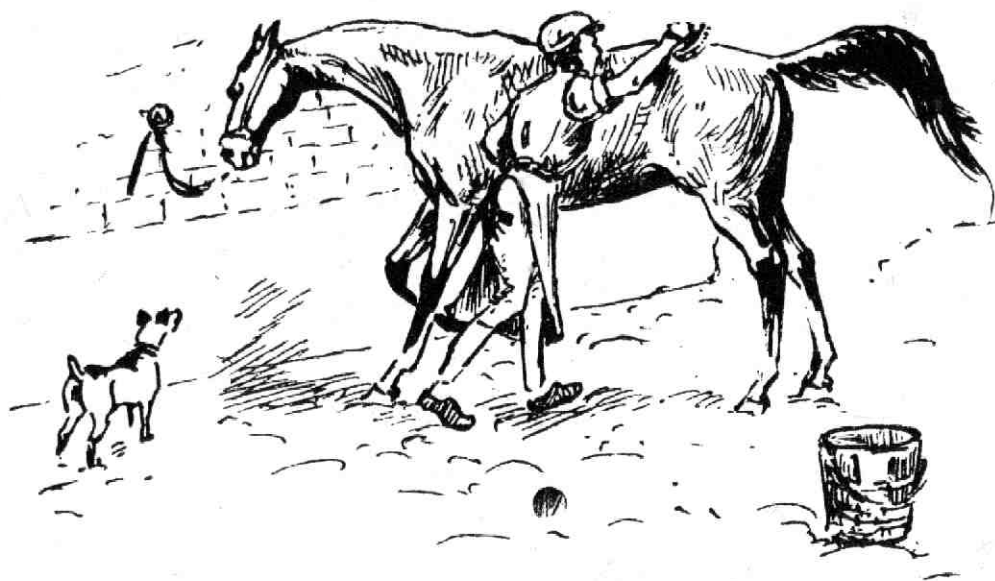

Fig. 40.

Tot dit laatste dienen *rosborstel* (de *roskam* is ter reiniging van den borstel), hooivlecht, wollen doek, linnen lap, en „ellebogenvet” van den stalknecht.

Doet *die* zijn plicht niet, dat het dan toch nimmer *beneden* de *waardigheid* van den sportsman zij (aangenomen dat 't niet *boven* zijn *kunde* is) *zelf* in hemdsmouwen aan den knecht *voor te doen* wat *poetsen* is; gij bewijst hiermede aan „Jan” dat de baas „gladder” is dan verondersteld werd, en dat ge hem controleeren *kunt*; bedenk dat „het oog van den meester” meer respect afdwingt dan 't „weekloon van meneer.”

* * *

Het *hoofd*. Hoe edeler paard, hoe fijner de hoofdbeharing, hoe droger het hoofd! Korte haren, een fijne maantop, doen een hoofd droog schijnen. In tegenstelling met sommige voorschriften, die verzoeken den maantop te laten groeien om oogen en ooren tegen vliegen te beschermen, in strijd met de meening van hippologen — dierenbeschermers, die verklaren dat de maantop dient om het schelle licht in de oogen te temperen, zijn we van oordeel dat juist die lok, bij te zware ontwikkeling, het gezicht hindert en aan de ooren kittelt, m. a. w. „vliegje” speelt evengoed als het insect dat hij behoorde te verjagen.

Dus bij een luxe-paard de *maantop* *dunnen*, door deze achterover te slaan, het dikke ondergedeelte glad af te scheren, en 't blijvende bovengedeelte door uittrekken *dunnen*; niet *te kort* maken.

Op de *kaakboorden* en in de *keelgang* de lange, grove, wollige haren afzengen met de *vlam*; knippen met de schaar geeft hakkels.

Van *wangen*, *onderkin*, *lippen* en *neus*, de snor en baardharen wegknippen.

Van de *ooren* komt de schoone schelpvorm uit door de randen en de lepelholte van 't wollige haar te ontdoen.

De lepels vouwt men met de randen op elkaar dicht en knipt voorzichtig de haren langs de randen scherp weg; daarna het inwendige van de schelp naar buiten drukken en het bovengedeelte voorzichtig afzengen; knippen zonder hakkels is lastig!

Van de *manen* schere men 't bovenste gedeelte achter den maantop, ter breedte van het hoofdstelkopstuk (niet méér) glad op den hals af, de *manen* van af dat punt tot de schoft worden gedund en verkort, door de overvloedige en te lange haren uit te trekken, — men kome *nimmer* met een *handschaar* aan de manen! Dit dunnen en korten doet men middels den manenkam — (men verbanne den metalen kam, en gebruike nooit anders dan dien van hoorn); neem de langste haren tusschen duim en vingers van de linkerhand, schuif met den kam in de rechterhand de overigen naar boven, draai de vastgehouden haren om een paar tanden en ruk ze uit. Ga, zoo doende, zóólang met deze bewerking voort tot de manen de gewenschte lengte en dikte hebben.

Is de kam van den hals zeer breed en bovendien zwaar begroeid, zóó dat door trekken niet voldoende gedund kan worden, — sla dan als de haren rechts hingen, deze over naar links en scheer nu over de geheele halslengte een strook van een à twee vingerbreedte glad af en breng de overgebleven manen weer naar rechts. Dit afgeschoren gedeelte moet om de veertien dagen opnieuw behandeld worden, daar de opkomende stoppels het liggen van de overgebleven maanharen bemoeilijkt.

't Is mode de manen *rechts* overhangend te houden — (hierbij is met een natten manenborstel behandelen dienstig) — en ze niet veel langer dan 1 à 1½ handbreed lang te laten.

Geheel geschoren manen. Bij korte, gestopte modellen met kleine taille, cobs en poney's scheert men maantop en 't behang van den kam wel geheel af. Dit flatteert zeer; de manen worden dan van weerskanten vlak tegen den kam van onder naar boven opgeschoren, zoodat de bovenkant scherp is; dit „snit” dient zeer kort gehouden te worden; aan het onderste gedeelte van den kam krijgen de geschoren manen iets meer lengte, daardoor lijkt de hals langer en de schoft hooger. De bewerking geschiedt met de tondeuse.

De *beenen*. Hierbij vereischt de behandeling van handschaar en scheermachine groote handigheid, want 't is niet voldoende om de gelegenheidsparden-verkoper na te doen, die een wonderwerk

meent verricht te hebben als hij de haren van koot, kogel en achterzijde van den pijp glad afgeschoren heeft; zijn paard moge dan wellicht behagen aan de liefhebbers van fijn beenwerk, — de verstandige handelaar is er juist op uit te doen voorkomen of zijn koopwaar op vier stevige zuilen staat; daartoe ontdoet hij kogel en koot wel van overtollig vacht, doch zal nimmer toestaan dat van de haren op de achterzijde van de pijp van handwortel tot spoor, *meer* wordt afgenomen dan 't gedeelte dat buiten de denkbeeldige verticaal van de spoor omhoog verloopend, valt. Immers worden de haren onder de knie *te kort* afgenomen, dan geeft zulks den indruk van ingesnoerd te zijn; dus de voor en zijkanten van de pijpen *vlak* maken en de achterzijde van de pijp niet *geheel* opscheren met de tondeuse, doch zoonoodig een scherpe handschaar geopend en „te paard” op de pees plaatsen en daarmee de haren van boven naar beneden afsnijden.

Fig. a.

Fig. b.

Fig. c.

Fig. d.

Fig. a. is een been met vol behang.

b. een *te glad* afgeschoren been.

c. zoo als het wezen moet.

d. een met een natte spons gladgestreken been.

De kogel van onderen „vierkant” bijwerken, vooral niet rond en de spoor bloot leggen; een paard zou hierdoor lang in en recht op de kooten schijnen.

De kootholte bij paarden met gevoelige huid niet te kort uit-

scheren (de korte stoppels wonden bij 't plooiën) en *in ieder geval* bij *alle* paarden nauwkeurig rein houden. De kroonrand *niet* geheel kaal scheren zooals gewoonlijk gebeurt, doch met de tondeuse van onder naar boven de te lang overhangende haren wegnemen, daardoor wordt het begin van den hoornwand geen witte zichtbare naakte lijn!

De hoeven: mooi effen aan de buitenoppervlakte, dus goed gereinigd, netjes afschrappen en met vaseline *inwrijven*. 't Beslag te leggen door een goeden smid. (Ik breng in herinnering, dat de stokmaat van een paard stijgt en daalt met de dikte der ijzertakken).

Van *buik* en *liezen* worden de lange haren afgezengd.

Het afbranden der haren kan met een brandend stroowischje geschieden, doch 't werken met zoo'n fakkel eischt groote handigheid. Die niet zeker is van zijn zaak gebruike liever de spiritus- of de gasvlam om er mede te zengen; die zengtoestelletjes zijn kant en klaar bij iederen zadelmaker te koopen; de spiritusbrander heeft het nadeel dat de vlam uitdooft als hij ondersteboven gehouden wordt, dan morst de spiritus bovendien, — het gastoestel is 't beste en 't handigste in 't gebruik, al is de vlam wat vinnig.

De *staart* is het gewichtigst en het moeilijkst te behandelen deel, dat òf een slecht toilet veel verbetert, òf — bij overigens goed toilet — een mooi paard iets belachelijks geeft, alnaarmate de staart met smaak en in overeenkomst met het model van het dier werd gefatsoeneerd.

Bij *alle* paarden moet de wortel, als die tot aan de inplanting behaard is, rechts en links hiervan over eenige vingerbreedten van haren ontdaan worden door uitrukken, zóó dat de eigenlijke haardos ietwat van het lichaam verwijderd begint, en de geheele staart daardoor niet in de billen geschroefd, maar op het uiteinde van den rug „ingepant”, schijne.

De carossier hebbe een niet te zwaar begroeiden, langen, noch te korten, weinig behaarden wortel. Is de wortel te lang, dan een paar wervels er af; is de beharing zeer zwaar, dan aan den binnenonderkant in de lengterichting van den wortel een strook afscheren of uittrekken. Men legt voor deze bewerking den staart op den rug. De overgebleven haren na zorgvuldig kammen, middels den kam dunnen; men krijgt dan den korten pijlstaart. (Zie fig. 41.)

Men moet gezien hebben hoe een korte staart de mooie lijnen van een machtige achterhand veel meer tot hun recht brengt dan een lange „schweif”, — dan stapt men over de al te groote weekgevoeligheid heen, die „coupeeren” als „wreedheid” doet qualificeeren, vooral als men daardoor aan 't mooie 't „nuttige” verbindt en *goede* reiniging mogelijk maakt.

Voor *korte staarten*, waarbij de wortel tot op 2 of 3 handbreedten

lengte wordt afgeknot, heeft men de keuze tusschen het „scheerkwastje”, de „kamerschuijer” en de „fluitsgewijze snit”.

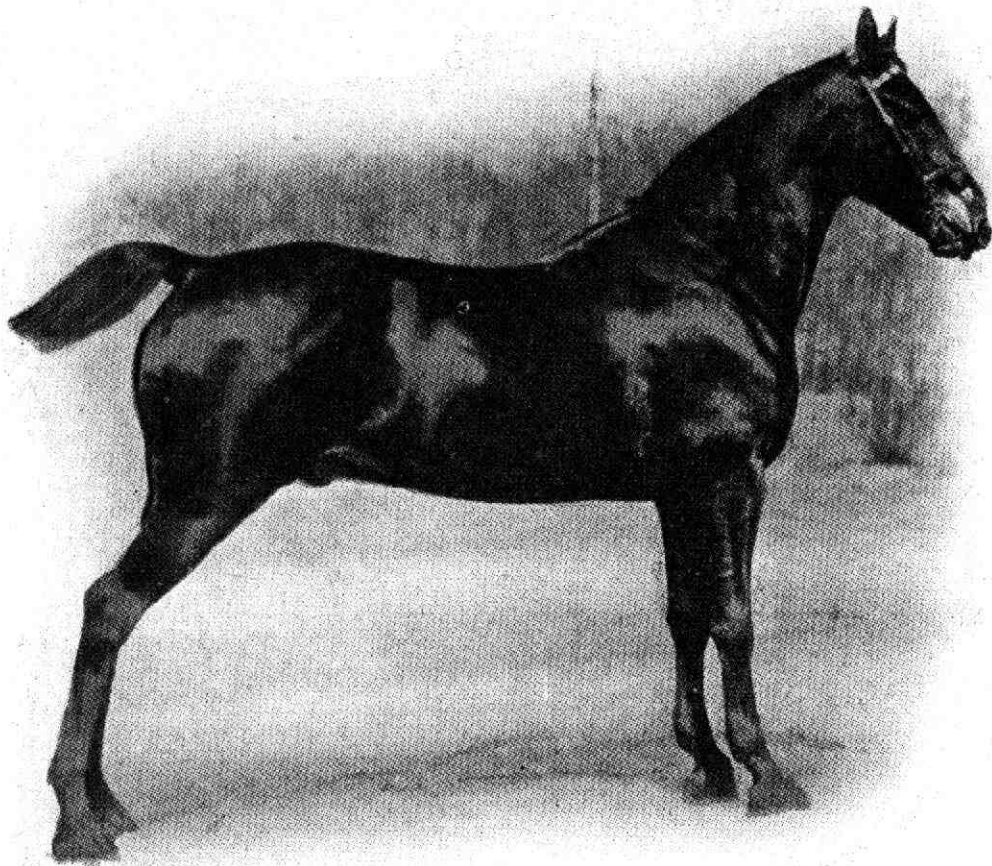

Fig. 41. (*Pijlstaart.*)

De „scheerkwast” voor paarden van kleine taille verkrijgt men door den gedokten staartwortel horizontaal te houden, de haren

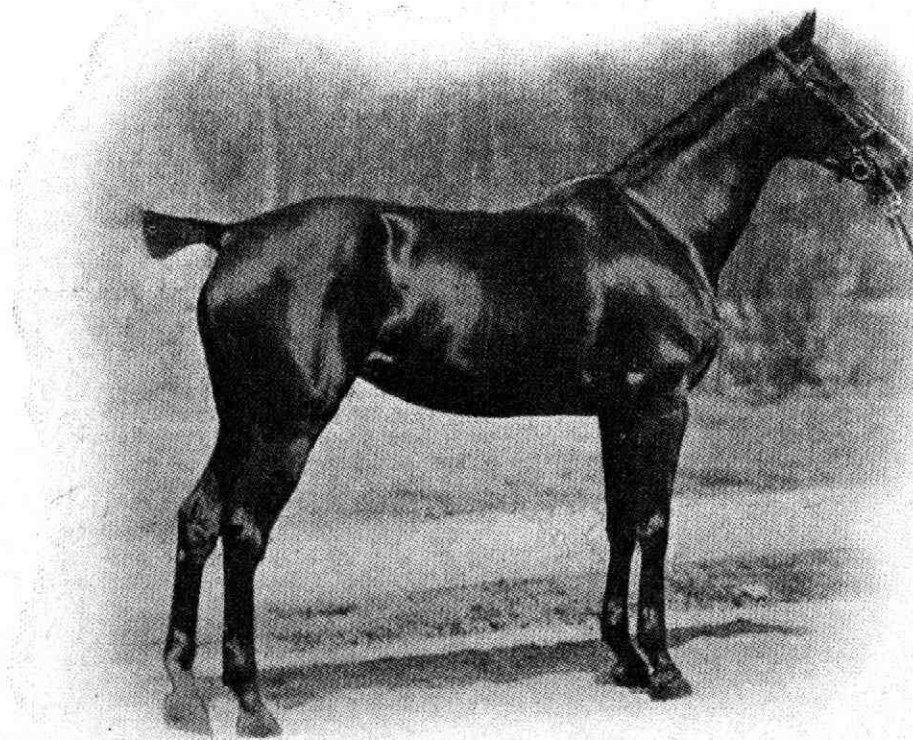

Fig. 42. (*Scheerkwast.*)

naar achteren bij elkaar te houden en vlak achter het worteleinde

te ombinden met een touwtje en nu met een mes, loodrecht op de richting van den wortel, de haarbundel juist naast het touwtje af te snijden; het mes zij zeer scherp (nooit een schaar), om „hakkels” te voorkomen; hoe rechter de coupe — hoe mooier! (fig. 42).

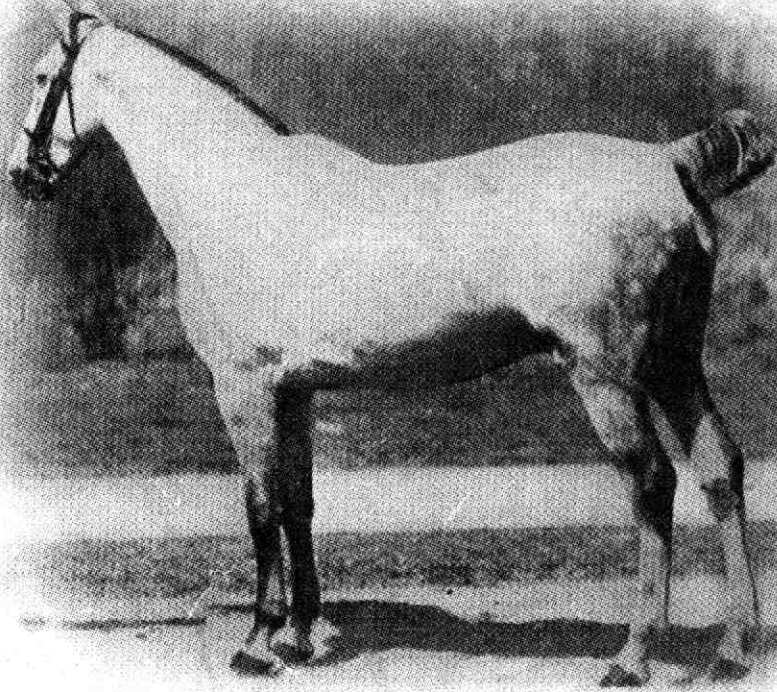

Fig. 43. (*Kamerschuur.*)

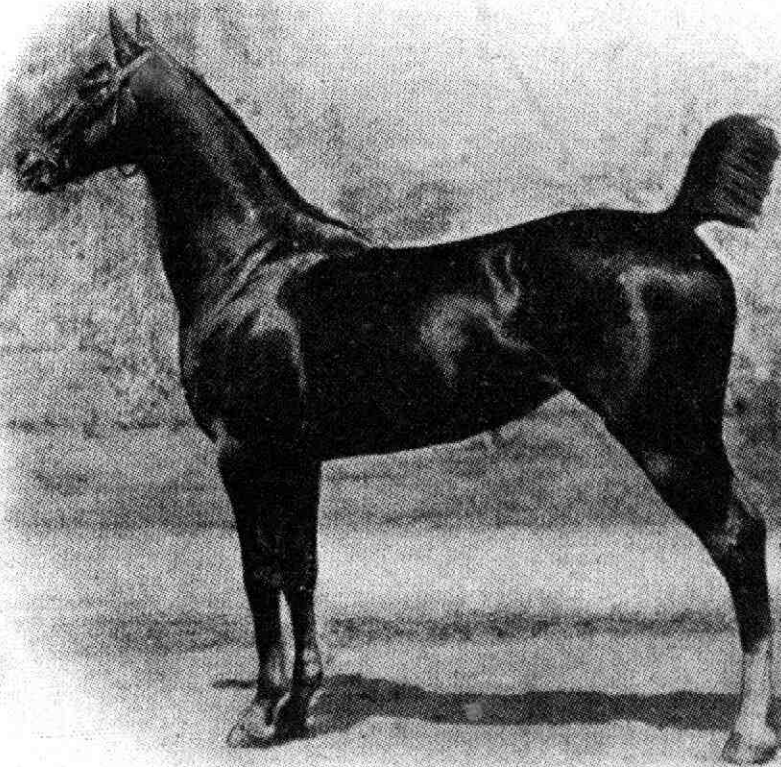

Fig. 44. (*Idem.*)

De onderbinnenkant van den wortel van de afhangende haren ontdoen.

Het „kamerschuijer”-model, alleen geschikt voor paarden die horizontaal of hooger dragen, verkrijgt men door aan den binnenonderkant van den wortel de haren aan weerszijden af te nemen, de

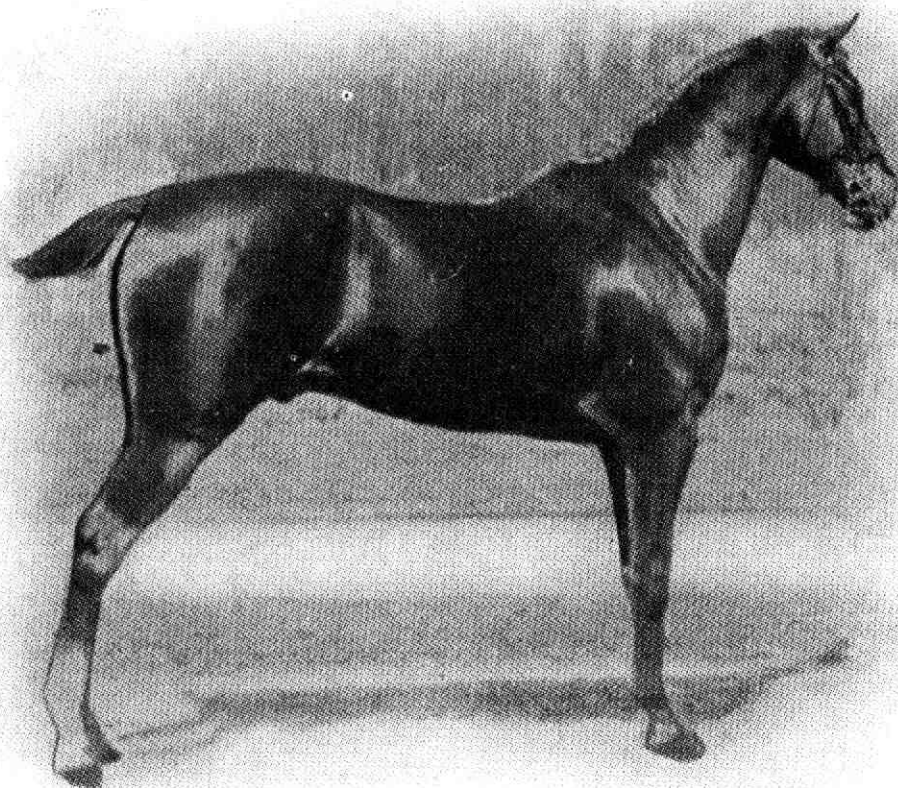

Fig. 45. (*Fluitstaart.*)

wortel horizontaal te houden, de gebleven haren gelijkmatig naar beneden uit te kammen, en deze met een handschaar van achter

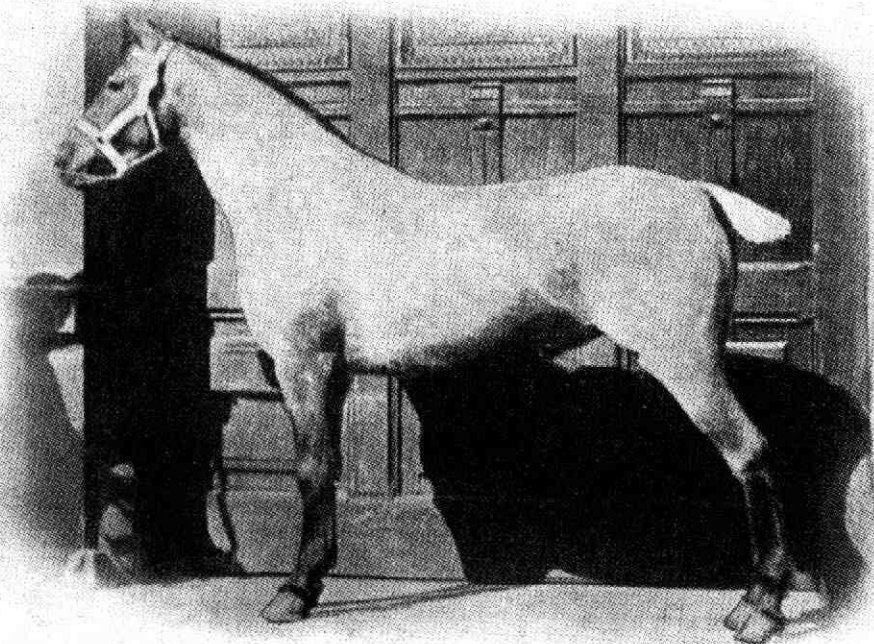

Fig. 46. (*Idem.*)

naar voor op gewilde lengte af te knippen; men krijgt dan rond den wortel als 't ware „franje”, die *overal* absoluut gelijke lengte hebben moet. (Zie fig. 43 en 44.)

De „fluitstaart” is geschikt voor *die* dieren, die den staart niet goed horizontaal dragen; — men maakt het „fluit”-model door de haren een handbreedte achter het worteleinde saam te binden, den staart omlaag te trekken, en met een scherp mes de bundel haren naar zich toe, doch in *aflopende* richting, door te snijden. 't Fatsoneeren geschiedt daarna met een gewonen handschaar en door uitrukken. (Zie fig. 45 en 46).

Ik herhaal, dat bij alle soort staarten, de inplanting van den wortel *vrij* van staarthaar worde getrokken — dan staat de staart vrij.

* * *

Staarten die ondanks 't ontdoen van overvloedigen zwaren haardos en coupeeren absoluut niet gedragen worden, worden genicteerd. — Alleen *dàn* als de hefspieren krachtig zijn is zulks aan te bevelen, zijn die slap en bieden de buigspieren geen fikschen weerstand als men poogt den staart op te lichten, dan is nicteeren overbodig!

Het nicteeren bestaat in 't doorsnijden der buigers welke zich aan de onderzijde van den staartwortel bevinden.

Aangezien de bewerking thuis behoort op chirurgisch-veeartsenij-kundig gebied, dan wel door een zeer ervaren practicus geschieden kan, ontraden wij ten stelligste iedere proefneming door een leek.

* * *

Misschien kan het zijn nut hebben er even aan te herinneren, dat in den handel glazen paardenoogen verkrijgbaar zijn en staarten in ieder gewenscht model te koop liggen voor eigenaars van éénoogige of ratsoortige dieren.

* * *

Is het paard getoiletteerd, dan krijgt het de monsterles; er wordt hem geleerd zich netjes voor te doen, als hij aan de hand vertoond wordt. Uit zijn stal aan een keurig wit halster gebracht aan welks halsterlonge een riempje is, dat het paard om de onderkaak gegespt wordt, en welke laatste dus niet gekneld wordt, zooals een lus van de longe in den paardenmond gelegd het wèl doet, wordt het dier op de monsterplaats gevoerd en op een bepaald plekje, waar de bodem ietwat helt, zóó neergezet dat de voorhand op het hoogste punt komt te staan. Zacht aantikken met de hand of het uiteinde van de monsterzweep achter de ellebogen, doen het dier leeren zich te *strekken*, de voorbeenen netjes naast elkaar en de lichaams-ontrek scherp afgeteekend tegen den witten muur of het houten beschot, die de monsterplaats begrenzen. Zoolang het dier niet in beweging vertoond wordt, moet het stilstaan als een beeld. Vastgehouden door een ongeoeffend man, die de bakstukken omklemmt, ontbreekt er aan 't stilstaande en gemonsterde paard die levendige uitdrukking, die een geoeffend man, met dat onbeschrijfelijke wat een paardemensch eigen is en door de longe of den teugel op

't dier weet over te brengen, er onmiddellijk uithaalt; bij den laatsten komt de hals er uit en „maakt” het paard zich.

Na dit netjes gestrekt staan (dat eenige keeren per dag beoefend wordt) stelt men het dier in beweging; eerst in stap, daarna in draf.

Loomheid verdwijnt door 't kletteren met de zweep, 't kloppen tegen 't beschot, of het handgerammel in den hoed.

Aan het einde van de longe of den trensteugel, begeleid door een man in hemdsmouwen, 't hoofd even naar links gebogen, en bij elken drafpas de draagvlakte zijner ijzers latende zien, *draaft* het paard niet, het *zweeft* en krult zich den staart op den rug!

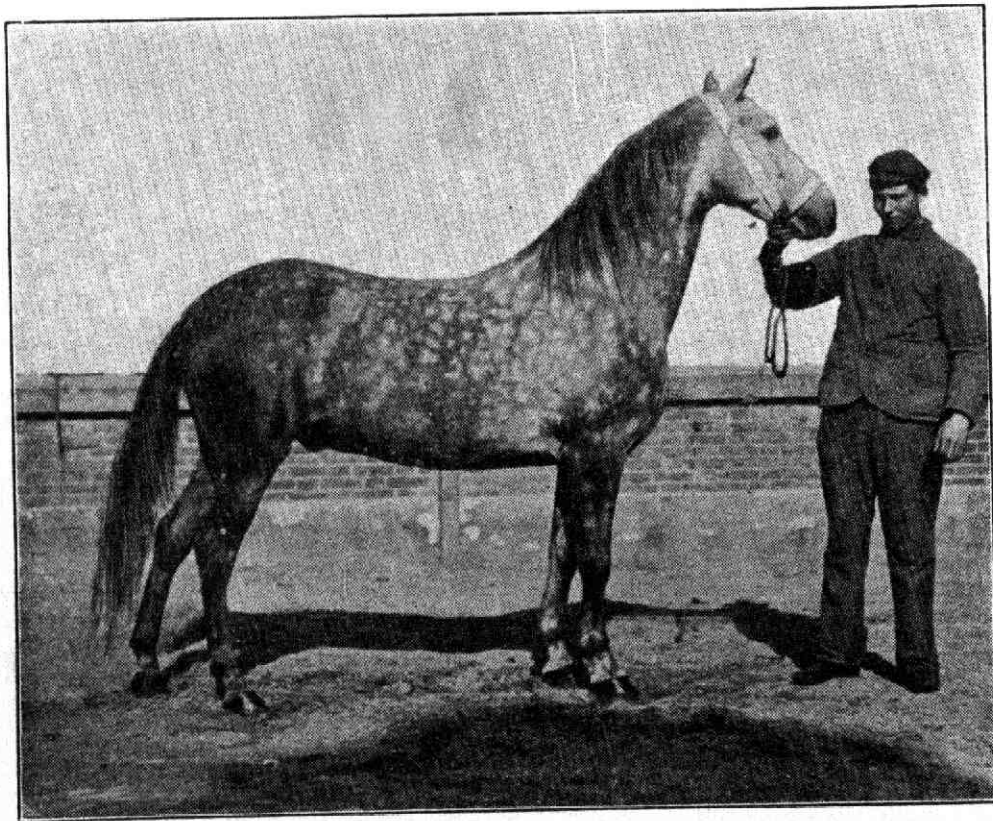
Ho! — da's goed en genoeg voor den eersten keer; zet maar op!

Dan wordt de leerling weer teruggebracht naar de plaats waar hij daareven stilstond en zich strekte, om dit nogmaals te doen.

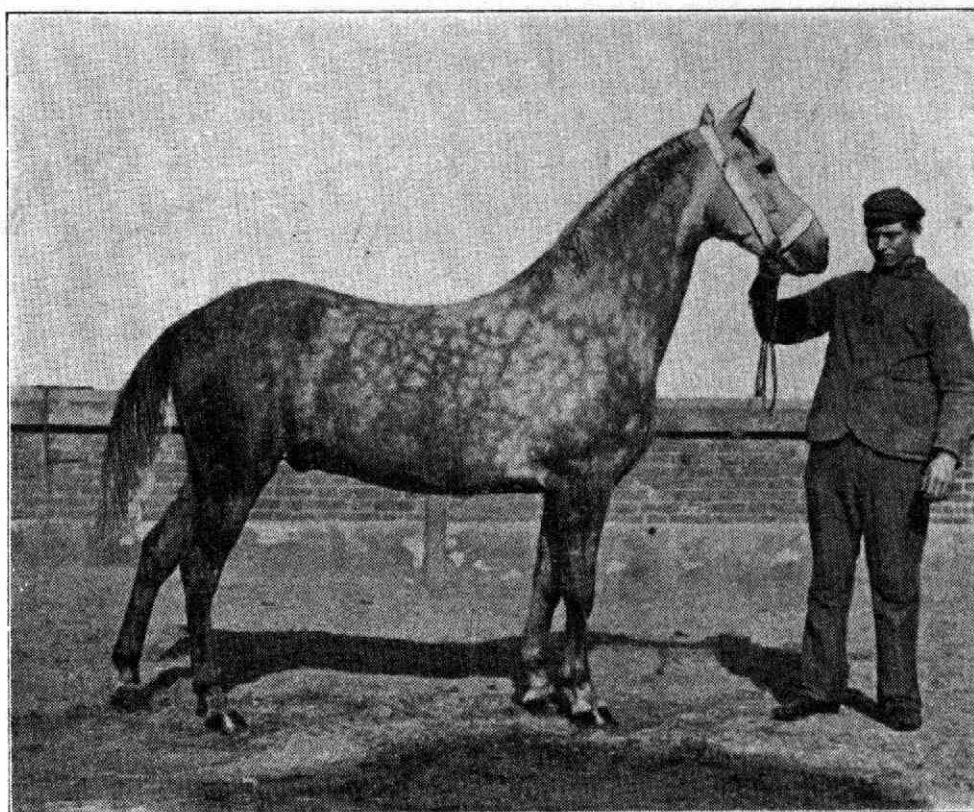
Nog eenige dergelijke lessen en de opvoeding voor 't monsteren is voltooid.

De koper kan komen! — Op *dien* dag zal 't schilderij volmaakt zijn: dan neemt de gember deel aan 't feest.

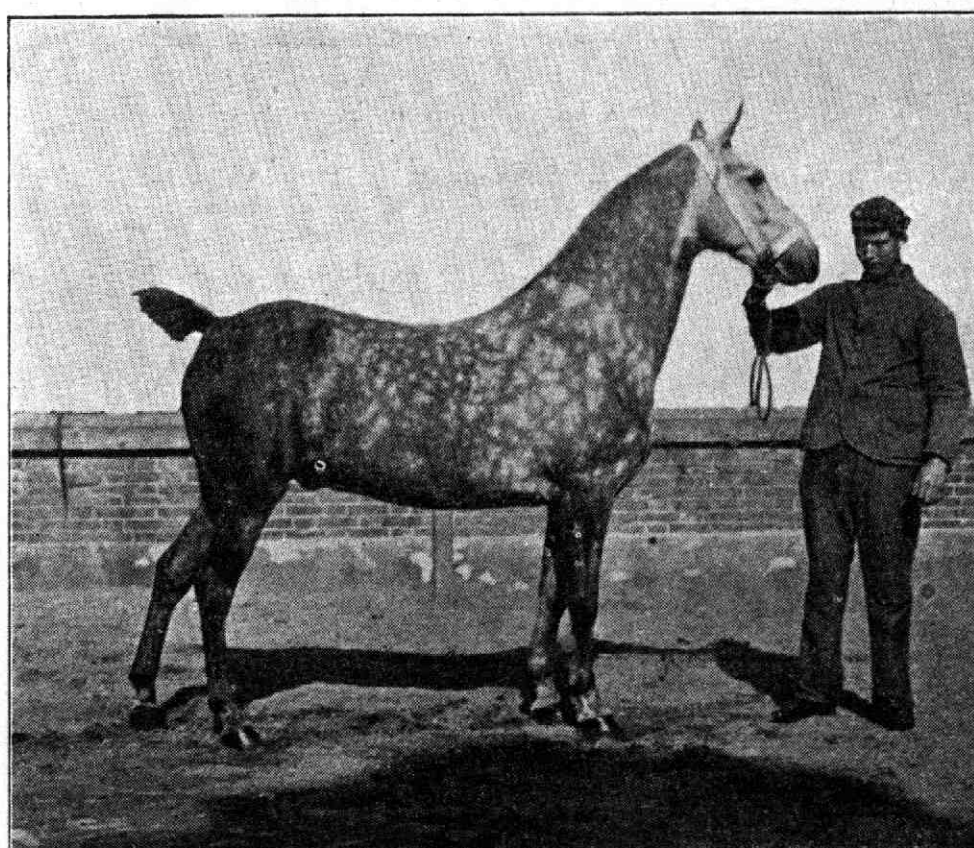
T. T.

Paard met lange manen en staart.

Hetzelfde paard met gedunde manen en staart.

Hetzelfde paard met korte manen en gecoupeerden staart.

DE NATUURLIJKE SCHEEFHEID VAN HET PAARD.

De natuurlijke scheefheid van het paard uit zich bijna zonder uitzondering in de wijze, waarop het paard den rechter achtervoet zijwaarts afzet en met den linker schouder, die zich aan de linkerzijde van hals en nek aansluit, naar links dringt, waardoor de wervelkolom niet gelijkmatig van voren naar achteren verloopt, maar onmiddellijk achter den schouder eenigszins een valschen knik heeft.

Deze wijze van bouw is vermoedelijk in hoofdzaak een gevolg van de ligging van het veulen in de moeder (links gebogen).

Richtig benut, maakt deze scheefheid het mogelijk den drang van het paard naar voren, wanneer de achterhand met geweld tegen de tegenstaande vuist inwerkt, te bemeesteren zonder stoornis voor de veerkrachtige rugwerkingen en dus betrekkelijk gemakkelijk en onder behoud van een doorgaande teugelwerking. De ruiter zal daartoe zijn zit zoodanig naar het paard moeten regelen dat linkerschouder en rechter-achtervoet in zijn macht blijven tusschen linker-knie en rechter-schenkel, wanneer de beweging der achterhand, niettegenstaande den foutieven, scheeven stand, toch direkt en onverminderd op de voorhand inwerkt en aldus door de teugels kan worden beheerscht.

Alle ongehoorzaamheid vindt haar oorsprong in de scheefheid van het paard, waardoor ieder in elkander schuiven (verzamelen) van het paard wordt verijdeld.

Daarom zal in de dressuur gestreefd moeten worden het paard *recht* te maken, waartoe als algemeene wijze van doen op de rechterhand meer schouderbinnenwaartsachtig moet worden te werk gegaan, waarbij de voorhand vóór den binnenachtervoet wordt gebracht en op de linkerhand meer traversachtig, waarbij de zuivere buiging links meer begunstigd wordt. Alleen bij deze wijze van doen kan het paard op den duur recht gemaakt worden. Het traversachtige in schouderbinnenwaarts op de linkerhand en het schouderbinnenwaarts-achtige in travers op de rechterhand, de vloeiende overgangen van travers tot schouderbinnenwaarts en omgekeerd en de daartoe leidende inwerkingen, bevestigen vast de gebogen-rechte richting van het paard en werken richtig voorbereidend tot een ware verzameling.

Daar de dressuur ten doel stelt het paard *recht* te maken, be-

paalt de graad van scheefheid, welke het paard van nature bezit, in hooge mate de moeilijkheden, die het in de dressuur oplevert.

In stap aan de hand geleid wordende, uit zich deze scheefheid doordien het paard den rechterachtervoet in de eerste plaats niet recht onder het lichaam, doch min of meer zijwaarts daarvan plaatst, maar bovendien dat het met beide achtervoeten niet een even grooten pas naar voren maakt en wel zal het, aan den linkerkant geleid wordende, gelijk in den regel geschiedt, met het rechterachterbeen een grooteren pas naar voren maken dan met het linkerachterbeen, terwijl het linkervoorbeen een grooteren pas naar voren maakt dan het rechtervoorbeen. Gaat men een paard, waarbij deze scheefheid sterk uitkomt, aan de rechterkant geleiden, dan zal het zich terughouden en trippelen.

Als algemeene regel kan men stellen, dat ieder paard van nature *links* meer buigzaam is dan rechts, onder welke buigzaamheid hier wordt verstaan de buigzaamheid der achterbeenen in heup- en achterkniegewrichten; als oorzaken hiervoor gelden, behalve de natuurlijke ligging in de moeder, het normaal aan de linkerkant geleiden der paarden.

Door het wel juist ondertreden van het linker- en het niet juist ondertreden van het rechterachterbeen zal het paard, indien het hiertoe niet door juiste inwerkingen van den ruitser wordt gedwongen, slechts één teugel spannen, n.l. den linker- en den rechterteugel niet aannemen. Een gevolg hiervan is dat alle teugelhulpen voor wendingen, ophoudingen, enz. met den linkerteugel geschieden, waarbij dus in de wending links op den binnenteugel, in de wending rechts op den buitenteugel gewend wordt.

Daar nu het middel om het paard in de dressuur buigzaam en handelbaar te maken tot grondslag heeft de recht-gebogen houding met een constante aanleuning nemenden buitenteugel en nagevelijken binnenteugel, zal dus allereerst gestreefd moeten worden om op de rechte lijn aanleuning op beide teugels te verkrijgen, alleen mogelijk indien de ruitser door zijn zit en inwerkingen het naar buiten dringen van den linkerschouder en van het rechterachterbeen weet te beletten. Eerst nadat deze gelijkmatige aanleuning op de rechte lijn in voldoende mate is verkregen, waarbij de scheeve richting van het paard steeds behouden bleef, kan met succes worden overgegaan tot het doen aannemen der recht-gebogen houding, waarbij de binnenhulpen op buiging, de buitenhulpen op aanleuning werken.

Daar het paard steeds zal trachten het rechter-achterbeen te onttrekken aan de noodzakelijkheid om zich juist onder te plaatsen en aldus eenig meerder gewicht over te nemen en de beheersching van een achterbeen als buitenbeen voor den ruitser gemakkelijker

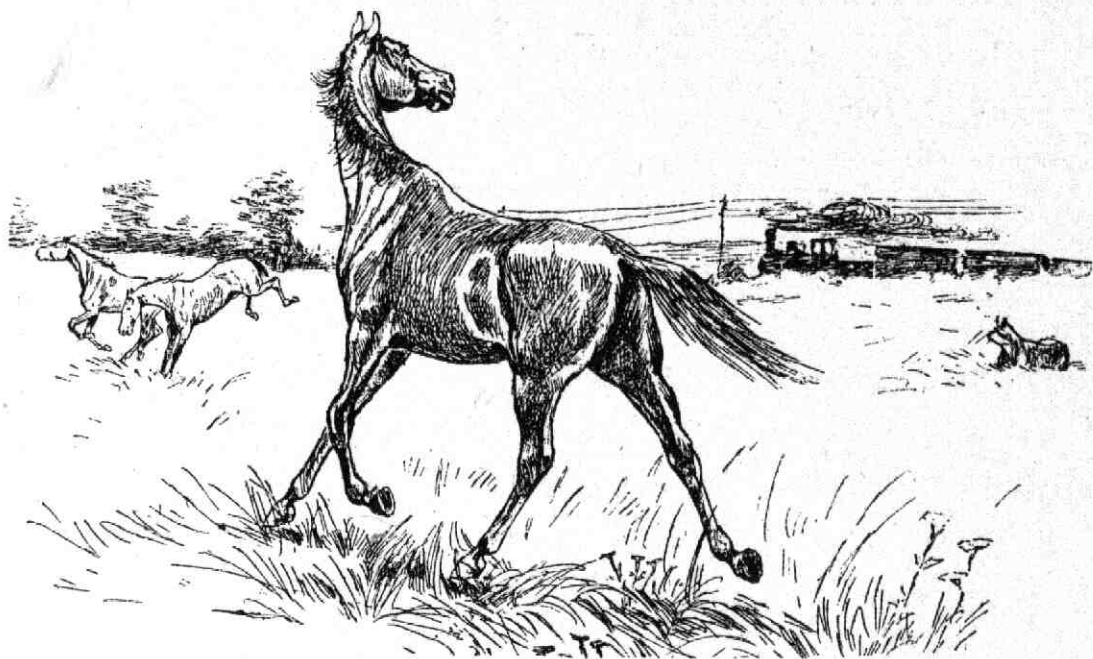
is dan dit als binnenbeen het geval is, zal het paard aanvankelijk op de linkerhand meer verzet tegen de buiging toonen dan rechts en wel in te sterkere mate al naardat de natuurlijke scheefheid grooter is, terwijl het zich op de rechterhand, waar het 't rechterbeen als binnenbeen aan de buiging zal weten te onttrekken, williger betoont.

Eerst nadat het, *door oefening op beide handen*, er toe gekomen is op de linkerhand de juiste buiging aan te nemen, en den rechterteugel als buitenteugel gespannen te houden, zal de moeilijkheid (de dwang) zich verplaatsen naar de rechterhand, waar het rechterachterbeen, nu genoodzaakt kunnende worden zich juist onder te zetten, zich tegen de vermeerderde buiging zal trachten te verzetten. Deze verandering van dwangzijde zal zich in den loop der dressuur bij elke nieuwe oefening opnieuw vertoonen en is dus in hoofdzaak een gevolg van den scheeven bouw van het paard, waarbij het het rechter-achterbeen aan de juiste wijze van onderzetten zal trachten — en gewoonlijk aanvankelijk als binnen-achterbeen ook zal weten te onttrekken.

De natuurlijke neiging om met den linkerschouder naar links te dringen en het rechter-achterbeen zijwaarts te plaatsen, uit zich bij het beoefenen der recht-gebogen richting in hoofdzaak door een streven om op de linkerhand te trachten naar binnen te dringen en aldus op den cirkel dezen te verkleinen op de rechterhand om naar buiten te dringen en dus den cirkel te vergrooten. De travers-achtige inwerkingen op de linkerhand en de schouderbinnenwaarts-achtige inwerkingen op de rechterhand moeten hier als correctieven dienen en medewerken om het paard op den duur recht te maken, d. w. z. gelijke buigzaamheid rechts en links te geven, waardoor het zich zonder tegenstreven juist zal kunnen leeren verzamelen. Het is ten slotte vooral in het schouderbinnenwaarts rechts, dat het paard de noodige schoudervrijheid moet verkrijgen, om het rechter-voorbeen dermate te kunnen doen vooruitgrijpen, dat het paard in staat is lange drafpassen en lange galopsprongen te maken.

C.

IN DE WEI!

In de wei loopen! Een uitdrukking door zoo menig menschenarts gebezigd om daarmee aan te duiden een natuur-geneeswijze door middel van frissche buitenlucht, vrije beweging en eenvoudige, krachtige voeding. Wat wordt daarvan al niet verwacht — en met recht! Het bezigen van de uitdrukking wijst aan, dat de gunstige werking van de weide op de gezondheid van onze huisdieren algemeen bekend en zoo opvallend is, dat de medicus, om kortweg zijne bedoeling aan te geven, de voor *zijne* patienten ietwat plat klinkende raadgeving uit de veeartsenijkundige praktijk heeft overgenomen. En de veearts! Hij kan voor zijne patienten niet beschikken over een ruime collectie badplaatsen met zoovele algemeene en speciale geneeskrachtige uitwerkingen! Al z'n hoop en troost om sommige hardnekkige, telkens terugkomende, met medicijnen spottende ongesteldheden te genezen en van de vaak ietwat lastig wordende eigenaren af te komen, is het „in de wei loopen”! Dat is de groote badplaats ten behoeve van de veeartsenijkundige praktijk, wanneer wij ten minste nog geen rekening houden met die enkele gevallen van werkelijke, dierlijke zeebadgasten, waarvan ons in den laatsten tijd mededeelingen zijn gedaan en waarvan ook in „Het Paard” melding is gemaakt.

Het valt niet te ontkennen, dat, evenals de modder- en andere baden, ook de weide wel eens in den steek laat, doch daarentegen zien we tal van genezingen tengevolge van de wei, die zeker op stal niet tot stand gekomen zouden zijn.

Vol verwondering slaat menig eigenaar de handen in elkaar en

spreekt z'n verbazing uit „dat er *zooveel* in dat *gras* zit"! Nu ja — we weten dat gras een zeer gunstigen invloed heeft, dat we in gras hebben een ruime hoeveelheid zeer verteerbare voedingsstoffen in gepaste verhouding, dat de dieren algemeen het jonge gras gaarne eten en we daarvan bij melkvee de hoogst mogelijke productie hebben te verwachten. — Toch hebben we in een vorig artikel (pag. 82), ten opzichte van gras voor de paarden, nog enkele waarschuwendende wenken gegeven en waren daarbij nog vrij wat optimistisch in onze beschouwingen, wijl sommigen den weidegang voor paarden bijna geheel afkeuren.

Heeft het gras dan — naast hooge voederwaarde — nog bijzondere eigenschappen, welke op de gezondheid van het dier een gunstigen invloed uitoefenen? Beslist wel, — immers we wezen er reeds in ons vorig artikel op, dat van het in gras aanwezige vocht een grooter procentgehalte dan van gewoon drinkwater in het bloed wordt opgenomen om mee te doen aan het stofwisselingsproces. Door die vochtvermeerdering zal de bloedstroom krachtiger worden. Het hart werkt onwillekeurig beter, zonder geforceerd te worden. Die krachtige, versnelde bloedstroom maakt een opname van meer zuurstof in het bloed noodzakelijk, zoodat ook de werking der longen (het station voor de zuurstofopname) wordt aangezet. De krachtige uitzetting van de longen in de frissche, malsche buitenlucht, maakt deze organen meer weerstandbiedend voor de opname van schadelijke kiemen. Immers juist vele ziektekiemen woekeren in die deelen van de longen welke bij een oppervlakkige ademhaling zich weinig of niet uitzetten (longtoppen). Het van zuurstof voorziene, krachtig vloeiende bloed komt in voldoende hoeveelheid aan in alle weefselcellen, ook dáár waar in gewone omstandigheden de bloedstroom niet zoo krachtig is, omdat ze te ver van het hart (de pers- en zuigpomp voor het bloed) verwijderd zijn. Iedere weefselcel is te beschouwen als een klein wezentje op zich zelf en het geheel van al die kleine wezentjes is de mensch of het dier.

Wanneer nu in al die samenstellende deelen van het lichaam (in die cellen) het krachtig vloeiende, van veel zuurstof en voedsel voorziene bloed aankomt, en iedere cel op zich zelf hiervan profiteert, dan kan men zich gemakkelijk voorstellen, dat de gezamenlijke uitwerking (de groei) voor het geheele lichaam een goede zal zijn. In de cellen toch heeft de stofwisseling plaats, dáár worden stoffen opgenomen, omgezet en uitgescheiden. Zijn er ziekelijke producten aanwezig, dan moeten ze deels door de krachtige stofwisseling te gronde gaan.

De aanwezigheid van verschillende plantenzure zouten in het gras is mede behulpzaam voor het oplossen van ziekelijke afzettingen in het lichaam en deze zouten veroorzaken mede een matige

diarrhee, die ook reeds van oudsher als bijzonder bloedzuiverend wordt geroemd.

Zoo wordt er dan door weidegang bijzonder krachtig op het organisme ingewerkt, zoowel wat betreft de groei, alsook de vernietiging van schadelijke stoffen en kiemen.

Wij zien onder invloed van een goede weide herstel van ziekelijke beenvorming, gewrichts- en spierrheumatisme, slechte bloedvorming (bleekzucht) en algemeene zwakte.

Een goede weidegang, gedurende slechts één zomer, geeft aan onze paarden dikwijls een meerdere diepte. Hoogbeenigheid is nog een gebrek van vele, overigens beste, jonge paarden. Eén zomer in 't land — is het remedie dat hiertegen het meeste baat.

Van den gunstigen invloed door het „in de wei loopen” op het zenuwleven uitgeoefend, ontdekken we in de dierenhuishouding niet zoovéél als bij den mensch, om de eenvoudige reden, dat het er met die zenuwen bij de dieren niet zoo allermiserabelst uitziet als bij den, met rede en met zoo veel begaafden, mensch — die intusschen dikwijls geen baas over z'n zenuwen kan blijven! Toch is het verhoogde stofwisselingsproces mede een gevolg van een krachtiger zenuwleven, waardoor sterkere prikkels voor het verrichten van de levensfuncties gegeven worden.

Een zeer gunstigen invloed van den weidegang zien wij nog, voornamelijk bij paarden, ten opzichte van de hoeven. Immers slecht groeiende, droge, brokkelige en klemhoeven, zullen in de weide, zooal niet geheel genezen, toch veel verbeteren. De meerdere groei van gezonde, elastische hoornstof, veroorzaakt door de verhoogde bloedstoevoer, wordt hier zeer in de hand gewerkt door het loopen in de zachte weide, waardoor de hoeven met hun geheele ondervlakte den bodem raken en daarin iets wegzakken, zoodat ook de straal over z'n geheele oppervlakte op den bodem aankomt, 't geen een goede uitzetting van het elastische straalkussen — binnen en boven den straal gelegen — waarborgt. Deze werking van het straalkussen regelt de opvolgende uitzetting en inkrimping van den hoof, door welke afwisselende werking de bloedsbeweging in dat lichaamsdeel zeer wordt bevorderd.

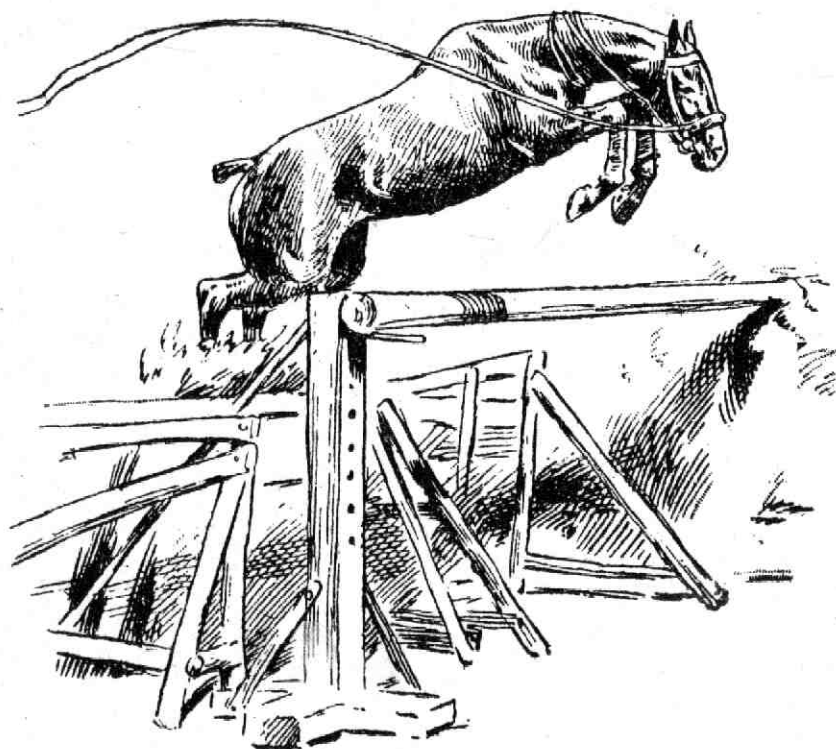
Ook de spieren, voor het paard van zoo'n groot belang, zullen zich in de weide goed kunnen ontwikkelen, omdat ze, meer dan op stal, worden geoefend door de beweging welke de dieren dikwijls in zoo ruime mate nemen.

Veelzijdig is alzoo het nut dat door weidegang kan worden verkregen. Te beter komen de groote voordeelen tot hun recht, wanneer wij door verstandige leiding de enkele nadeelen zoo gering mogelijk trachten te maken.

H. A. K.

DE TEUGELHOUDING BIJ HET SPRINGEN.

Het Hollandsche *doen*, en de buitenlandsche *methode*.

„Methode tot inspringen”.

De groote internationale concoursen te 's Hage hebben ons sinds 1903 gedwongen te kijken naar buitenlanders, en er toe gebracht te erkennen dat hun *methodisch* springen goed is.

Zijn de paarden of de ruiters der buitenlanders van betere kwaliteit dan de onze — neen — de meeste niet. Maar! **wij** willen zitten „model” volgens 't boekie — en de buitenlanders hebben in plaats van in 't „boekie” te lezen goed toegekeken hoe een *paard* in vrijheid sprong, hoe het daarbij gebruik maakte van verschillende lichaamsdeelen, en die opmerkingen hebben zij zich ten nutte gemaakt bij het berijden hunner springpaarden.

Zij hebben 't talent hunne methode (laten slippen der teugels, het paard niet in zijn vrijheid belemmeren tijdens den sprong) onberispelijk toe te passen met hand en zit.

Die toepassing is zeer moeilijk, maar hun *methode* beter en rationeeler dan het Hollandsche *doen*: d. i. teugels kort en vast, en 't paard verzameld tijdens den sprong.

Waarom?

Ik breng in herinnering wat iedereen weet, n.l. hals en hoofd zijn 't paard een hefboom, een tegenwicht, in werking gebracht bij al zijn bewegingen, zelfs in rust, al naarmate het belasten of ontlasten wil 'n voor- of achterbeen, of voorhand, of achterhand in haar geheel.

De ruiter, baas zijnde over hals en hoofd, kan dus, door deze in een of andere houding te plaatsen, vergemakkelijken of beletten de beweging van een of ander lichaamsdeel v. h. paard, bevorderen of verminderen de werking van zekere spiergroepen, — doch *ook*, indien de ruiter eenmaal 't plaatsen van hoofd en hals te zijner beschikking hebbend, zulks *niet* doet in overeenstemming met de uit te voeren beweging, *belemmert* hij de regelmatige uitvoering dier beweging niet alleen, doch is oorzaak, dat de belemmerde beweging plaats heeft ten koste van eenige ledematen.

Dit feit vooropgesteld, ontleden we den sprong van het paard.

Deze is samengesteld.

1°. Aanloop.

2°. Zich verzamelen, 't zich „spannen”, daarna het uitstrekken der ledematen, waardoor de massa boven en over de hindernis gestuwd wordt.

3°. 't Neerkomen.

Wij merken op, dat de beweging van hals en hoofd, door de verschillende standen waarin zij zich plaatsen, hierbij:

1°. de spanning vergrooten van de lichaamsdeelen, die den afzet moeten leveren;

2°. daarna dien afzet bevorderen;

3°. hun gewicht voegen aan dat van de vooruitgeslingerde massa en daarmee ontlasten de spanveeren (lendenen en sprong- en achterkootgewrichten);

4°. richting van de massa, tijdens den zweeftoestand beheerschen;

5°. de voorbeenen ontlasten op 't oogenblik, zij bij 't neerkomen na den sprong, de massa opvangen.

Aanschouwelijk dus in de schematische voorstellingen

47

48

49 en 50

51

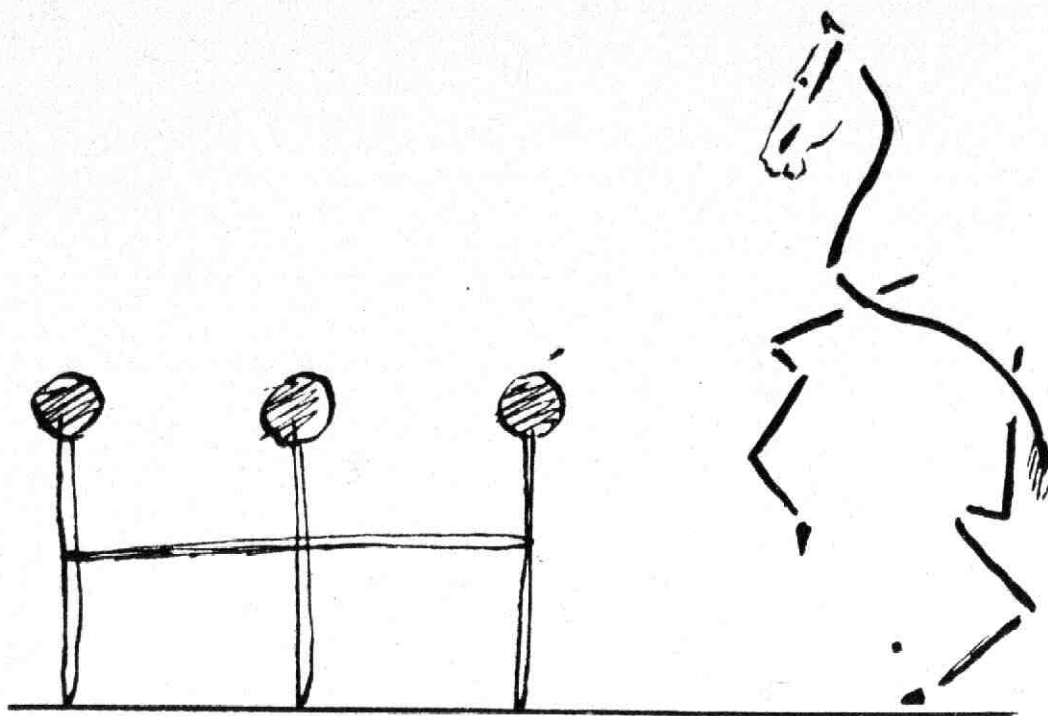

Fig. 47.

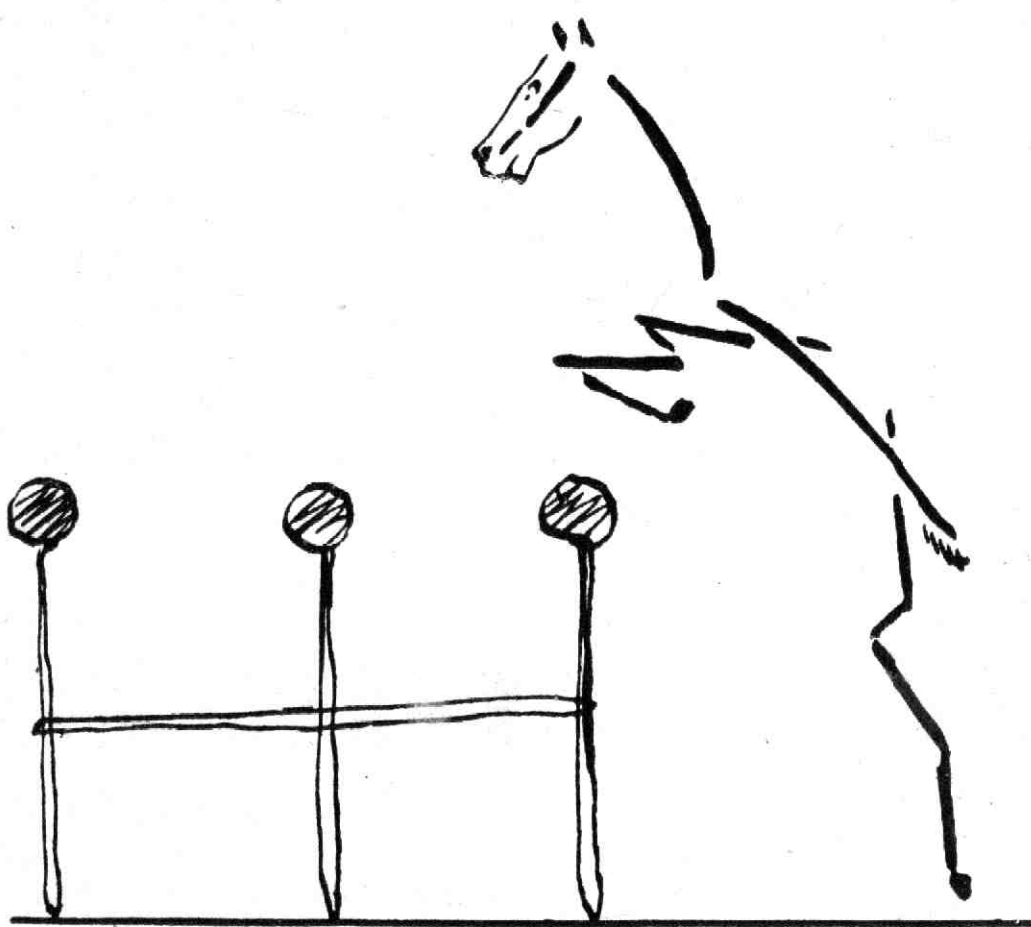

Fig. 48.

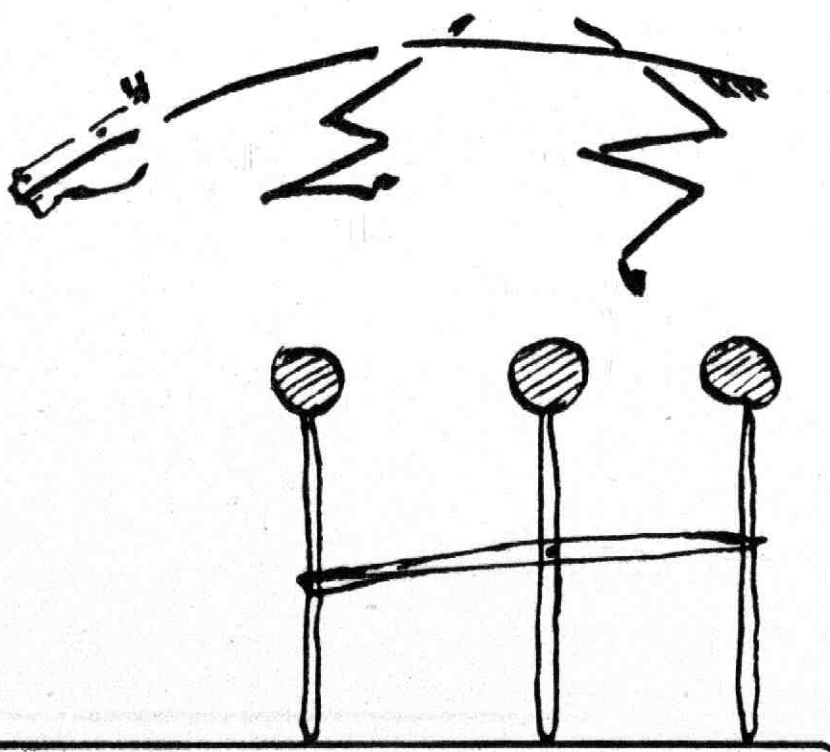

Fig. 49 en 50.

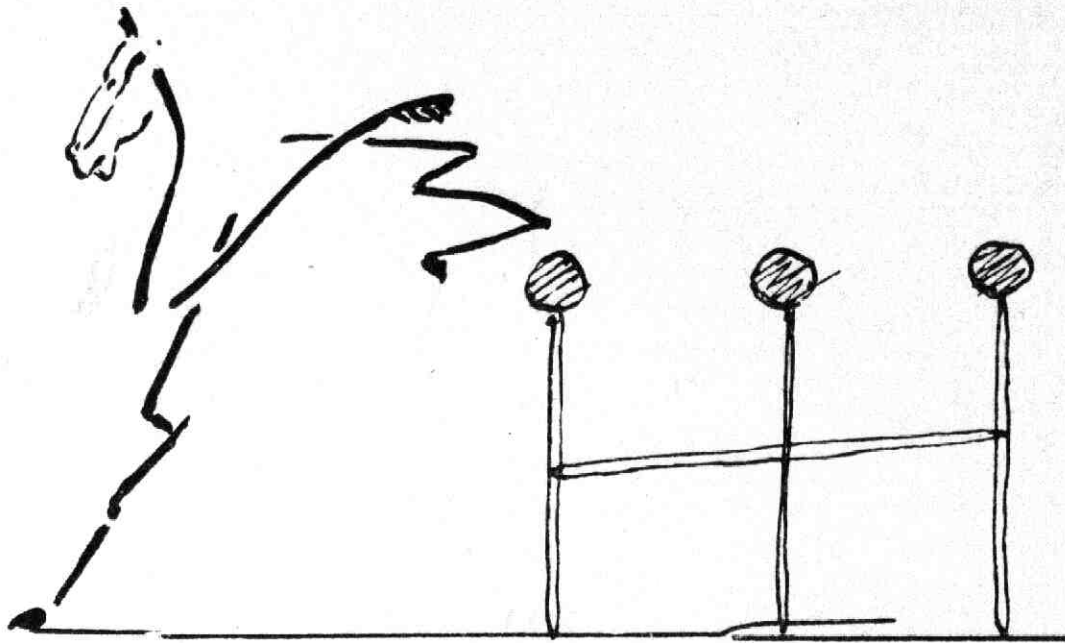

Fig. 51.

Iedereen die een paard zonder ruiters over een fiksche hindernis zag gaan, heeft 't bovenstaande kunnen opmerken, terwijl de fotografie anders zienden wel heeft moeten overtuigen (fig. 51).

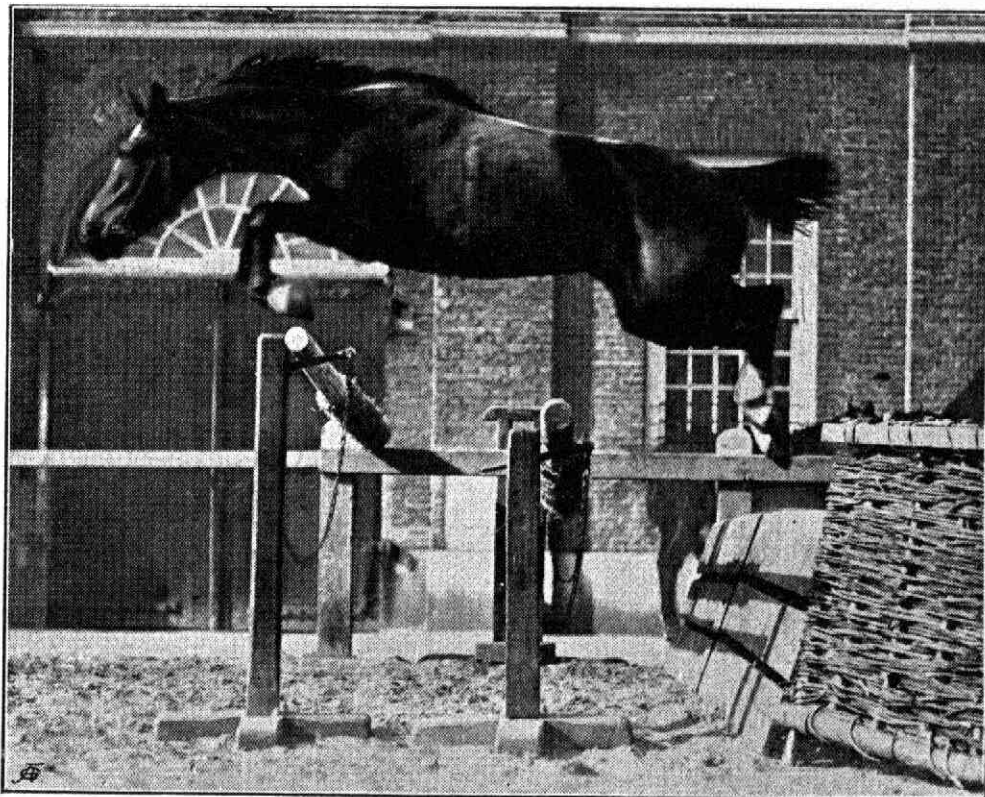

Fig. 52.

Belet men de in fig. 49 aangegeven medewerking van hoofd en hals, dan moet de sprong dus geleverd worden door snelleren aanloop, en ontspanning van lenden en spronggewrichten *alléén*.

De hollandsche ruiters nu, door te springen met korte, vastgehoudene teugels, beletten werkelijk daarmee aan hoofd en hals hunne medewerking aan de beweging te leveren.

Hunne paarden springen dus zóó: zie fig. 53.

Lenden, spronggewrichten en achterkooten moeten hierbij den arbeid van hals en hoofd overnemen, zijn echter tegen dit *overwerk* op den duur niet bestand, *moeten* snel slijten, terwijl bovendien de onder deze omstandigheden springende paarden alle zijn op de voorhand, zelden licht. Zij *moeten* noodzakelijk als dollen op de hindernis aanrennen.

En gebeurt het, dat zij, niettegenstaande de belemmering, toch vlot en met groote handigheid (vergeef me 't woord) springen, dan is dit, omdat zij hebben geleerd ten koste van *pijnlijke* aanrakingen met de hindernis, de werking van hals en hoofd te vervangen door de grootst mogelijke snelheid bij den aanloop en overinspanning van lenden en achterhand.

Springen deze paarden tegen de hindernis of maken zij een fout op 't oogenblik van neerkomen, dan vallen ze bijna onvermijdelijk, tenzij ze met een wanhopige poging tot strekken van hals en hoofd de (reglementaire) *vuist* forceeren, en den daaraan verbonden ruiters uit het zadel trekken. Immers slechts met behulp van hals en hoofd konden de gevolgen van de fout voorkomen worden, als niet de fout zelf reeds was vermeden door hals en hoofd ter beschikking van 't paard te laten.

Uit een groot aantal foto's, genomen van Nederl. springpaarden onder den ruiters, is 't merkwaardig te zien, hoe vele paarden zich letterlijk verdraaien om zonder vallen over de hindernis te komen, de monden open, (met recht „opgesperde” kaken); de achterhand rechts of links zijwaarts gedraaid, de hals met een hoek op de ruggegraat, de ruiters rechtop maar vaak met ver vóór gestrekte onderdanen, en het zitvlak hooghoedhoogte uit den zadel — de eenige aanrakingspunten van paard en ruiters zijn mond-**vuist** (let wel, geen hand) en knieën.

De meeste buitenlanders daarentegen hebben *tijdens den sprong* de monden der paarden dicht, de handen op hare normale plaats, de halzen der paarden in actie, de teugels gevierd en toch zacht gespannen, het zitvlak *in 't zadel*, het bovenlichaam in de lenden soepel meebuigend.

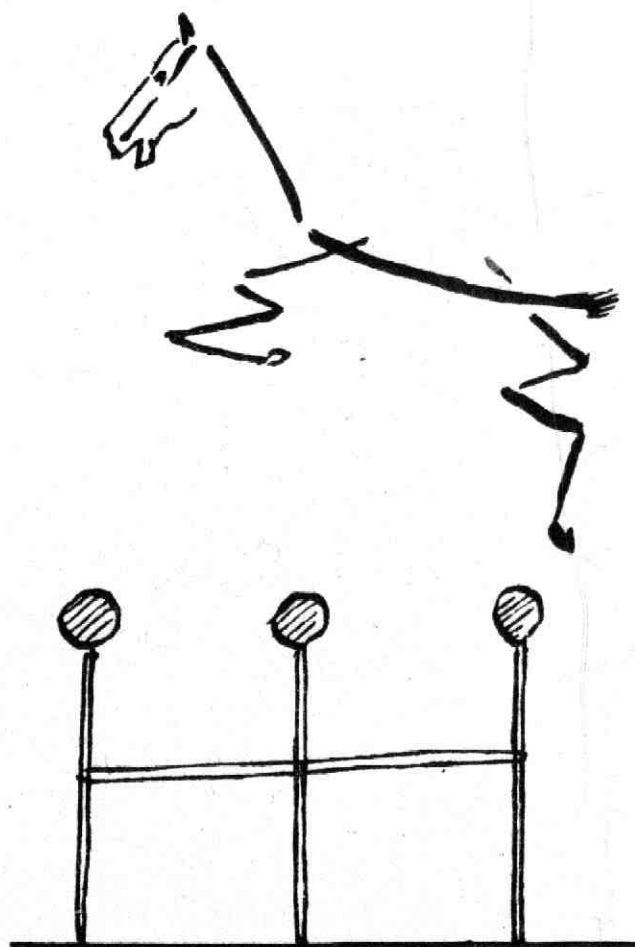

Fig. 53.

De wijze van springen van vele Hollanders, het „doen” noemde ik het, is geen *methode*, is onaangenaam en hortend, niet vloeiend, om te zien, maar ook gevaarlijk voor de ledematen v. h. paard.

Door de snelheid, verkregen met als een dolleman op de hindernis aan te rennen, is het vele der Nederlandsche springpaarden mogelijk, *vastgehouden* zonder fout, over een sloot van $2\frac{1}{2}$ à $3\frac{1}{2}$ M. te komen, en zich over eene boom van 1.25 M. te slingeren, maar wee! — als zij over zeer zware samengestelde hindernissen worden gebracht — hoog en breed tegelijk!

Dan komen de fouten der korte en vastgehouden teugels aan 't licht, en al wordt er *niet* „gevallen”, de kans op succes wordt *wèl*, en feitelijk *met opzet* buiten gesloten.

Met *opzet*, omdat de ruiter, wil hij zijn paard goed en veilig laten springen, dit de volle beschikking over hals en hoofd dient te laten, d. i. tijdens den sprong de teugels tusschen de vingers te laten glijden *als* en *zooveel* het paard daaraan de behoefte doet gevoelen.

Dan *zit* de ruiter vanzelf!

Dit is *methode* der *buitenlanders*!

Ik wensch de aandacht er op te vestigen, dat deze methode bij hare *allereerste* toepassing niet onmiddellijk *het* resultaat zal geven, *op paarden* waarmee *sinds jaren* gepoedeld is!

Paarden en ruiters dienen beiden opnieuw in africhting te komen *methodisch* en dan zal 't resultaat verrassend zijn; d. i. de paarden dienen er eerst weer toegebracht te worden hals en hoofd te *gebruiken* en daarna de ruiters er in geoefend, zulks niet te verhinderen.

Voor die methodische africhting verwijs ik gaarne naar het werkje van den 1e Luit. der Veld-Art. W. L. v. Warmelo.

WAT NIET TE DOEN, BIJ DEN AANKOOP VAN HET PAARD.

'k Neem aan ge reeds zóó dikwijls gelezen hebt wat ge *wèl* moest doen, dat ge zulks van buiten kent.

Voor 't geval ge onbekend zijt met wat ge **niet** moet doen, kan 't ondervolgende misschien dienen.

1. *Niet* vergeten von Wrangel's

„Der ein Pferd sucht, oder ein Weib ohne Mängel”

„Hat im Stall nie ein Rosz, im Bett nie ein Engel”.

2. *Niet* bij den handelaar verschijnen, vergezeld van de heele bitter-kletstafel als Areopagus. De man met „*het oog*” zij bij U, tenzij ge 't zelf hebt*).

*) Zie het artikel „Oog, theorie en portemonnaie”.

3. *Nooit* Uw koetsier meenemen als adviseur. Hierover bestaat een drama getiteld: „Kwik en Kwak logeeren in 't haasje.”

4. *Niet* deelen Tante's angst: de paardenhandelaar heeft een geweten waarin zijn brik met de vier „achten” rijdt. Tante's *feitelijke* angst, als ze dat zegt, is, dat de oppervlakte van uwe hippische kennis kleiner is dan de ruimte van een hoefzool.

5. *Niet* „uit de hoogte”, niet „gewichtig” bij den handelaar:
„Want soms, gewoonlijk als we 't juist *niet* willen,
„Scheurt de broek ons, bij de!”

6. *Niet* verzoeken *geen* gember te willen. — „Best meneer, — t dier heeft 't trouwens niet noodig”, een storm van de slimste bedreigingen barst los tegen de knechts en onderwijl . . .

Fig. 54.

is 't toch gebeurd! Men is „rolvast”!!

7. *Niet* meenen: de *natuurlijke* stand van een paard is *gestrekt*.

8. *Niet* aan de tong gaan *hangen*, om den leeftijd te *bepalen**).

9. *Niet* een *schijnhouw* naar 't oog doen, om „blindheid” te zien.

10. *Niet* in de lenden *knijpen*; als U gevraagd werd waarom ge 't *wel* deed „scheurt de broek”.

11. *Niet* neerhurken bij de

Fig. 55.

*) Zie het artikel „Oog, theorie en portemonnaie”.

achterbeenen om een spat te ontdekken. Dan „scheurt de broek” twee maal!

12. *Niet* een schuifel zoo groot als een kippenei betasten onder de opmerking: „hé, dat paard heeft een schuifel”.

13. *Nooit* een gemonsterd paard afbreken. Vraag een ander te zien. In dien tusschentijd:

14. *Geen* verhalen doen over Uwe familie, noch betoogen over hippologie.

15. *Niet* te grif gelooven, als bij de monsterring van een „cornet à pistons” aan U gezegd wordt:

„Voor een kenner als U, kan ik het niet verbergen, dat paard is licht cornard — ikzelf, ben er mee ingevlogen.”

Of als U een stijven prijs gevraagd wordt: „voor U is de prijs zooveel, — een ander vraag ik meer!

16. *Niet* op 't paard gaan zitten, voor het U voorgereden is.

Fig. 56

17. *Niet* koopen, voor ge 't *zelf* gereden hebt *buiten*, in stap, draf en galop, en zoo mogelijk alleen.

18. *Niet* aarzelen het geneeskundig onderzoek op te dragen aan een veearts; over de *belangrijkheid* van een gebrek ten opzichte van de *bruikbaarheid als rij- of tuigpaard*, hebbe 't oordeel van den veearts echter eerst kracht, als hij zelf reeds de noodige paarden onder den zadel of tusschen de boomen „verbruikte.”

19. *Niet* doen als Nathan Kohn en „twee bieden” als 10 gevraagd wordt*).

*) Zie het artikel „Oog, theorie en portemonnaie”.

20. *Niet* den monsterknecht vergeten, die zonder gember meeliep en zich voor U liet uitfoeteren.

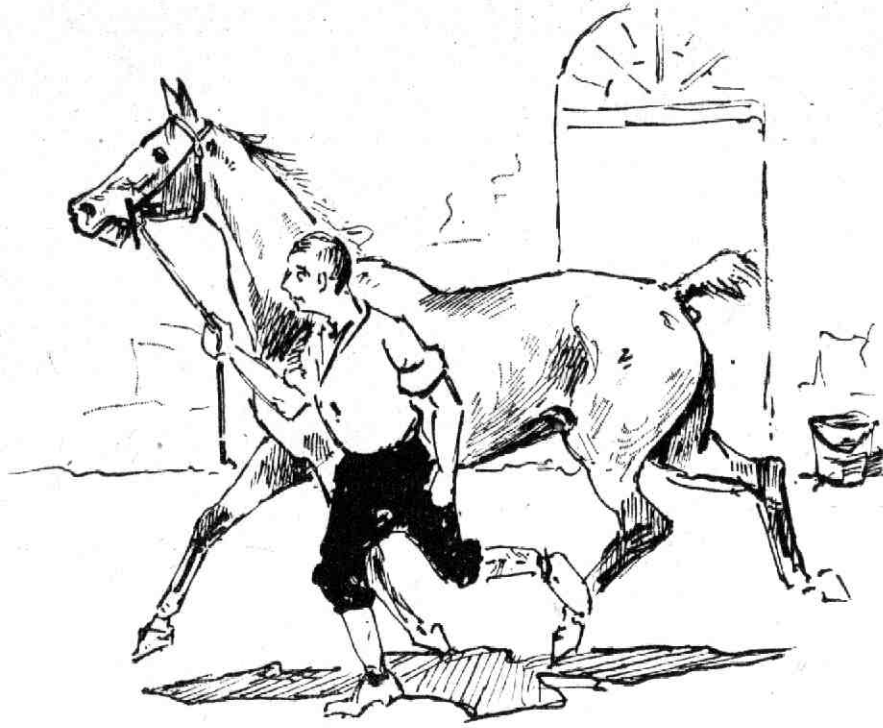

Fig. 57.

21. *Niet* over 't hoofd zien, dat de aankoop van een paard = de aankoop van een loterij-lot. — Aan U, dank zij Uw „oog”, of dat van den vriend, of den veearts, om het nummer te koopen dat de grootste winstkans geeft.

22. *Niet* procedeeren; **22** = *dubbel elf!*

T. T.

STAPPEN!

(Historisch). Er werd opname in de contrôle gevraagd van een rijpaard-volbloed.

Meneer, ik houd niet van die dieren — 't zijn trippelaars, ze *kunnen* niet *stappen*, maar zóó zóó draven, 't zijn zenuwknopen, waar je meer verdriet dan plezier van hebt. —

Ik heb 't liever niet op de contrôle!

Dergelijke beoordeelingen houden *wellicht* verband met den eigenaardigen afkeer, die velen in Holland nog steeds gevoelen voor den volbloed als dienstpaard, — zijn volkomen verantwoord door den eisch, dat een paard bij de exercitie *stappen* moet, doch *stellig* geven ze aanleiding tot spijt en tot een klein barstje in 't glazuur, dat er schittert op de ambitie onzer jongeren.

Waarom dit?

Er schijnt nu eenmaal een flesch met chloroform aan den ingang v. d. stal te moeten hangen, en *dat* is al niet prettig; er zijn vrijwillige snuivers daaraan genoeg — weinigen is al te veel! — doch waarom het aantal „rustige rust”-liefhebbers langzaam maar zeker vermeerderd door ook de *niet*-liefhebbers van een slaapmiddel, *toch* de flesch onder den neus houden?

Als wij, zoo goed als de allerjongsten, straks die tintelende ambitie noodig hebben op 't oogenblik, dat men ons roept, naar buiten, 't terrein in, de hindernis over, de lange afstand door, in 't perk met den buitenlander, die ons onze prijzen komt betwisten op 't concours dat in ons land gegeven wordt, als we die energie noodig hebben voor ons zelf, voor 't paard en voor het corps, een energie waarvoor 't een genot is ze te geven en te verbruiken tot de laatste milligram, en dan nóg voorraad te scheppen uit den *wil*, — zie, *die* energie schrijne men niet, die doove men niet! Men sluiere niet den gloed van 't starretje dat daar flonkert in onze ruitersziel, men temme niet, want tusschen "tam" en "laksch" staat geen zware hindernis, — dáár is het terrein gewoonlijk vlak als een grasbaan, en 't gras is er malsch, hélaas — maar waterig en zonder pit — goddank!

Het paard moet kunnen *stappen* — accoord! — men geve den tijd het dit te leeren — en blijft het na gezetten tijd een *trippelaar*, dan kome het paard *niet op* de contrôle, doch de ruiter *wél onder* contrôle, want die ruiter kent zijn vak niet!

Ik houd staande, *dat ieder normaal paard*, een volbloed zoo goed als een ander, *kan stappen* en *goed* ook, maar velen wil dit geleerd zijn.

En als ik hiermede de handschoen slinger in 't kamp der „slaapmiddel-liefhebbers”, dan ga de rekenschap van die daad hierbij — theoretisch in 't onder volgende en practisch, zoo men wil, om een inzet, varieerend tusschen 's Keizers baard en de waarde van een rijpaard — dit laatste uit te loven als prijs om 't schoonste en best gereden paard op een groot Nederlandsch concours!

Ieder normaal paard kan stappen, en als 't dit niet *doet*, dan is zulks de schuld van den ruiter, die het niet in dien gang plaatsen en bevestigen kan.

Ik bedoel hiermede niet, dat een van de *vele* trippelaars die er zijn, afgestaan voor een rit van een uur, zelfs onder de meest rationeele toepassing van de vereischte hulp, direct *stappen* zal, — 'k acht 't zelfs zeer waarschijnlijk *dit* paard, niettegenstaande iedere poging van U, zal *blijven* trippelen! Maar ik bedoel Uw eigen paard, dat ge reeds eenigen tijd bezit, waarop ge gewoonlijk rijdt — welnu als dat paard trippelt — geen stap heeft — dan zijt *gij* de schuldige — en niet 't paard.

Er zijn *vele* trippelaars, — òf omdat ze worden bereden door hen, die geen notie hebben van de eenvoudige beginselen waarop „beweging” gebaseerd is, niet weten aan welke voorwaarden van houding en gewichtsverdeeling 't paard moet voldoen om te *kunnen* stappen, en onbekend zijn met de toepassing der middelen, om het paard in die voor den stap gunstige voorwaarden te plaatsen — òf — omdat dergelijke toepassing te veel moeite kost.

Deze laatsten zijn de genarcotiseerden — de ruikers aan de chloroformflesch — bij wie elke belangstelling verdoofd is en die graag van af de canapé „trek uit sabel” meemaken! — *Die* zijn rijp voor desertie, in tijd van vrede, van 't paard naar de automobiel, van „sport” naar tran„sport”.

Ons blijft de vraag: hoe beweegt zich 't paard in stap?

Bij ieder paard ligt de oorsprong tot *langzame* beweging in 't begin van *vallen* van zijn gewicht (zijn zwaartepunt) òf vooruit, of achteruit, of naar rechts of naar links.

Dit begin van vallen is gewild door 't dier zelf, òf een gevolg van invloed van buiten, in casu — van de inwerking v. d. ruiter.

Is 't de wil van 't paard om voorwaarts te gaan, dan brengt 't zijn gewicht, zijn zw. p., naar voren en opdat het hierdoor niet valle, voorkomt het dien val *mechanisch*, door vooruit te plaatsen

ter ondersteuning v. h. gewicht *dàt* voorbeen, in welks richting het zw. p. zich verplaatste.

Hield het voorwaarts gaan van 't zw. p. nu toch niet op, dan zou de val alsnog plaats hebben; — zoodra dan ook die voorwaartsche beweging van 't zw. punt gestuit, *ondervangen* is door het rechter-voorbeen b. v., dan gaat 't zw. punt terug naar achteren tot boven 't linkerachterbeen — van daar uit rolt het gewicht weder onmiddellijk vooruit, wordt ondervangen links voor, vandaar terug naar rechts achter en van daar weer naar rechts voor en zoo voort — telkens ondervangen door het gelijknamige been.

De regelmatige natuurlijke stap, de eenig bruikbare, is 't gevolg van 't vooruitbrengen en neerzetten van elk der vier beenen, in de volgorde r.v., l.a., l.v., r.a. enz.

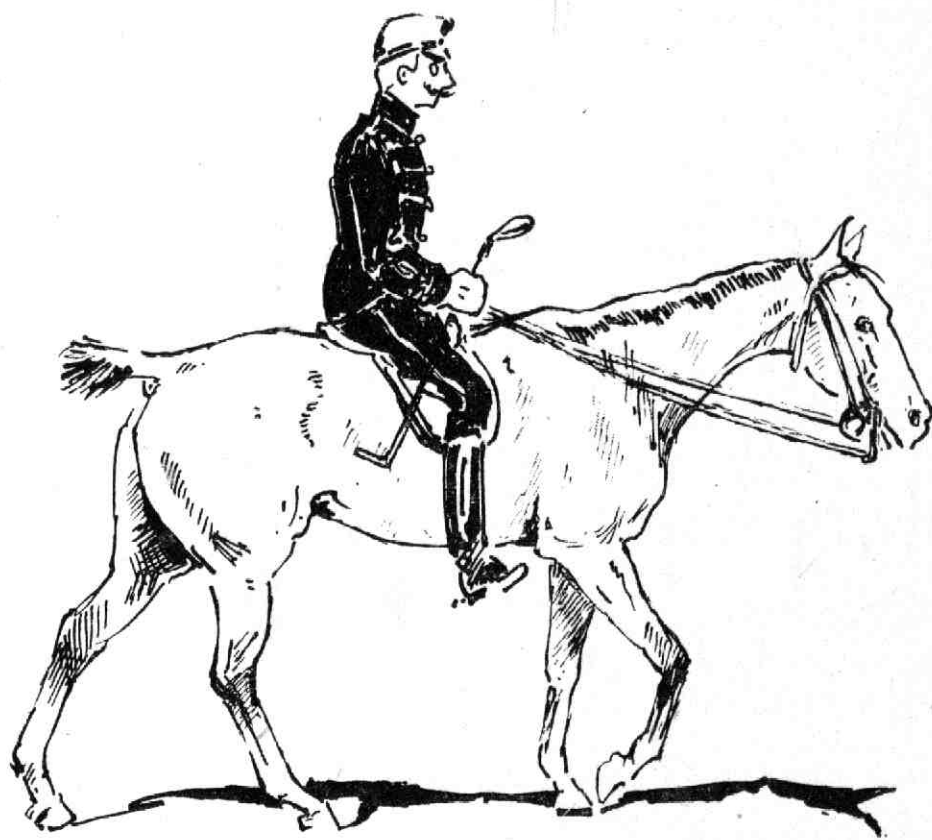

Fig. 58. (*Stappen.*)

Het neerzetten van elk been wordt veroorzaakt door 't „rollen” van het gewicht, dat zich dus opvolgend bevindt *boven* r.v., l.a., l.v., r.a., r.v. enz.

Deze verplaatsing, deze heen en weer beweging van het gewicht, het zw. p., wordt *geregeld* door bewegingen van hals met hoofd; die zakken en worden gestrekt naar rechts voor, om het zw. p. naar r.v. te krijgen, ze worden omhoog gebracht, en ingetrokken, naar l.a. om het zw. p. naar l.a. te brengen, gezenkt en gestrekt naar l.v. om 't gewicht l.v. te doen overhellen, opgebeurd en ingetr. naar l.a., enz. ('t gevoel van langs den omtrek *van een 8 „gedeind”* te worden, dat sterk de lange stap van een volbloed geeft).

Wij stellen hieruit het axioma: *De stap ontstaat uit de „rolling” van het zw. p. tot telkens boven een been, en wordt geregeld door ’t zenken (strekken), opheffen (verkorten) van hoofd met hals.*

De eerste voorwaarde dat een paard kunne stappen, is dus dat het de beschikking hebbe over hals en hoofd.

Speelt in den stap hals met hoofd een belangrijke rol, we weten tevens dat de hals zeer nauw verbonden is aan de lenden, zóó dat als de lenden gespannen, samengetrokken worden, de hals zulks ook wordt, en de laatste zich hierbij opheft, zich verkort en achterwaarts gaat. In dezen toestand verplaatst zich het zw. p. naar achteren, en *blijft* boven ’t achterstel, zóólang de samentrekking van lenden en van hals volgehouden wordt.

Die samentrekking wordt geleverd *òf* door het paard *uit zich zelf*,

Fig. 59. (*Trippelen.*)

het „houdt zich terug”, het „geeft zich niet”, *òf* door den *ruiter*, die ’t paard terughoudt door ’t hoofd op te beuren en den hals in elkaar te schuiven — doch het resultaat is ’t zelfde, n.l.: het zwaartepunt *is* en *blijft* boven het achterstel, en *kan* niet meer naar voren rollen, het „stappen” wordt bemoeilijkt.

Doch niet alleen het zw. p. wordt vastgezet door saamgetrokken lenden, niet alleen de hals wordt bemoeilijkt, zoo niet belet om hare veerkracht (uitstrekken en intrekken) te behouden, doch die volgehouden samentrekking vermindert ook de maximum werking der *beenen*.

We weten toch dat de lengte der stappen, niet alléén afhankelijk is van de draaiwijdte der betrokken gewrichten, doch ook een

gevolg is van 't welven en ontwelven der lenden. Immers hoe meer de lenden *bol* staan, hoe meer de achterbeenen de voorbeenen zullen kunnen naderen; hoe meer de lenden *hol* staan (d. i. door strekken der lendenspieren), des te meer zijn de achterbeenen van de voorbeenen verwijderd.

En er even aan herinnerend dat het in elkaar trekken van den hals gepaard gaat met het *bol* staan v. d. lenden, het uitstrekken, met het *hol* staan der lenden, onverschillig of 't een gevolg of oorzaak is van 't ander, komen we tot de conclusie dat de maximum *lengte* van stap, met behoorlijke regelmatigheid wordt verkregen, en niet anders is te verkrijgen dan door de gelijktijdige samenwerking der drie factoren:

1e. Strecken der lendenspieren (waardoor de lenden *hol* staan, zich ontwelven).

2e. Strecken van den hals.

3e. Strecken van 't been.

Dit oogenblik van strekken, wordt onmiddellijk voorafgegaan door een oogenblik van welven.

Het paard dat zich verzamelt, zich in elkaar schuift = gespannen boog.

Ontspant 't dier zich, strekt het zich, = boog die, zich ontspannend, de pijl voortstuwt.

Evenmin als de steeds *gespannen* boog de pijl zal voortstuwen als er geen ontspanning volgt, evenmin kan het steeds in zich saamgetrokken, „gespannen” paard, zijn zw. punt, zijn gewicht naar voren stuwen.

Ergo — het paard dat *geen* stap heeft, dat trippelt, de beenen onregelmatig en snel door elkaar ploetert, = de altijd gespannen boog, die zich niet ontspant, en is of een stijf, onveerkrachtig dus niet voldoende afgericht paard, of een zich stijfmakende, terughoudende rakker. Het onvoldoend afgerichte dient dus veerkrachtig, „soepel”, gemaakt te worden en de rakker gedwongen zich te ontspannen.

Aangezien „het africhten”, althans de *methode daartoe*, als bekend mag worden verondersteld, bepalen we ons tot het ontspannen van den rakker die zich samentrekt. Wat men gewoonlijk in de practijk daartoe ziet aanwenden: het paard in den mond trekken, door met hooggehouden handen gelijkmatig beide teugels naar zich toe te werken, — doen we **niet**, omdat daarmee het tegengestelde van het beoogde resultaat bereikt wordt en het dier erger trippelen zal, ja moet. Immers door 't opheffen en achterwaarts brengen van den hals, wordt het zw. p. naar achteren gedrongen en daar vastgezet boven 't achterstel.

In die conditie *kan* het paard niet stappen. Het trippelt of het

gooit de beenen als een bikkelspel door elkaar, het „ijlt” om vooruit te komen, doch het *stapt* niet.

Insteede van die fout te veroorzaken, beginnen we met een poging onzen trippelaar den hals te doen zinken door met *zeer laag* geplaatste handen (desnoods ter laagte v. d. knieën) afwisselend het hoofd ietwat naar rechts en naar links te nemen. Niet *achteruit* werken!

Daar 't paard trippelt, dus diagonaalsgewijze de beenen neerzet, trachten we die diagonaal te verbreken door b.v. met de *rechterhand* (zeer laag geplaatst) hoofd met hals naar rechts te nemen, ietwat de linkerteugel hiertoe nageven en de linkerhand werkend in de richting links voor — rechts achter.

De handen *blijven* in deze houding, de vingers zich sluitend en openend, om te voorkomen 't paard zich op 't bit vastzet. Wat gebeurt er dan?

't Linker voorbeen wordt ontlast en daardoor in zijn plaatsing verlangzaamd, 't rechter achterbeen belast en zijn neerplaatsing dus versneld; — waardoor het gelijktijdig verplaatsen v. d. diagonaal l.v. r.a. is verbroken en het trippelen op die diagonaal gestuit.

Het r.v. been blijft overbelast, zijn plaatsing dus versneld, l.a. been ontlast = langzamer onderzetten. Ook het gelijktijdig neerzetten r.v. en l.a. is dan verbinderd. Beide diagonalen zijn verbroken, het gecadenceerde trippelen eindigt. De beschreven teugelhouding belet 't paard naar rechts te wenden, of den hals geheel naar rechts te buigen. De hals is nog wel verkort, niet gestrekt, 't geen *blijft* zoolang 't paard niet ontspannen is, *maar de hals is niet meer in de lengte-as van 't lichaam*, zoodat zij niet de achterhand *alleen* belast, zooals 't geval was bij de verkeerde methode: handen hoog en gelijkmatig achteruitwerken, waarbij dus de hals in 't verlengde van de ruggegraat bleef.

Het zw.p., het gewicht, verdeelt zich thans over voor- en achterhand, blijft dus niet gezeteld in 't achterstel, maar *wel* boven 't r.v. en het r.a. been, het zijdelingsche stel beenen — zooals 't bij de eerste periode van den natuurlijken stap 't geval *moet* zijn.

Dit doende, verkrijgt men bijna onmiddellijk stap van 't paard — maar direct er op zal 't dier weer trippelen. *Onmiddellijk* zal de ruiters de boven aangegeven handstelling en teugelhulp geven, en of het zijdelingsche stel r.v. r.a. of l.v. l.a. belasten.

Het kan nut hebben er hier even aan te herinneren vele paarden *linksch* zijn, d. i. zich maklijker links buigen, de hals zelfs zoover zouden buigen tot de neus bij ons been komt, maar weerstand zouden bieden aan de werking van den rechter teugel. Totdat het dier door africhting volkomen buigzaam aan weerszijden geworden is, — is het dus aan te bevelen, om *stap* te krijgen, het hoofd en hals te nemen aan die zijde, waarheen het paard het 't maklijkste geeft.

In den beginne zal 't paard, na een paar stappen, weer pogen te trippelen — de ruiter zal dit steeds beletten; alleen op *deze* voorwaarde zal de „rakker” snelle vorderingen maken in 't stappen.

Dit is nu wel geen *amusant* werk, maar na korten tijd zal 't dier zonder trippelen een geruimen tijd achter elkaar stappen. En als we bedenken hoe aangenaam 't voor den ruiter is een goed en regelmatig stapper te berijden, dat regelmaat en 't soepele der overige bewegingen verband houden met den ontwikkelden stap; en last not least, dat onze volbloed, althans niet meer onder 't motief „trippelaar” geweigerd kan worden — dan hebben we daarvoor gedurende een paar dagen wel iets „vervelends” over, dunkt me.

„Stapt” het paard door toepassing der aangegeven hulpen, dan is die stap *kort* en moet daarna *verlengd, gestrekt* worden.

* *

't *Verlengen van den stap*. In den zadel op een paard dat vrij, ruim en regelmatig stapt, nemen we waar, dat hals en hoofd de volgende bewegingen maken:

- a. vooruit en dalend strekken naar rechts voor;
 - b. intrekken en omhoog heffen naar links achterwaarts;
 - c. vooruit en dalend naar links voor;
 - d. intrekken en omhoog heffen naar rechts, enz.;
- iedere halsbeweging gepaard gaande met —, en vergemakkelijkend, het *vooruit*plaatsen van het gelijknamige been.

Hoe duidelijker en *meer geaccentueerd* deze halsbewegingen, des te ruimer is de stap; hoe *sneller* die bewegingen elkaar opvolgen, evenzoo *sneller* is de stap.

Wij gaan die bewegingen van hals en hoofd als *middel* gebruiken om de lendenspieren te brengen tot ontspannen (bij vooruitstrekken van den hals) en tot samentrekken (welven, bij 't intrekken v. d. hals), om *zodoende* de lenden lenig te maken, wetende dat lenige lenden een der 3 noodzakelijke factoren (zie boven) voor *ruimen* stap zijn.

Daartoe begeleiden we met de *handen* die halsbewegingen —; d. i. handen omlaag en naar rechts op 't oogenblik dat de hals vooruit en naar rechts — handen ietwat opheffen en naar links,

*) Als merkwaardigheid releveer ik hier, dat in Holland als *stappen* geëischt wordt, *trippelen* een fout is en *ijlen* niet als zoodanig wordt aangemerkt (als ik bedoel den prijswinner van de Tally-Ho 1903 B. o. Z., die ook prijzen als schoonste en bestgaand rijpaard had, doch die nauwelijks één *stap* deed, zijn de ingewijden georiënteerd).

op 't oogenblik dat de hals zich uitrekt en naar links achter opgericht wordt, enzóóvoort.

Langzamerhand dient die handhulp vóór te gaan aan de halsbeweging, en zich te doen *gevoelen*, om zodoende den hals uit te noodigen zich lager en meer naar rechts te strekken, zich hooger en meer naar links, achter in te trekken, enz.

Het zwaartepunt van het paardelichaam volgt den hals in diens bewegingen, d. i. verplaatst zich gelijktijdig met 't uitstrekken en intrekken v. d. hals, respectievelijk naar voor en achter, boven voor- en achterbeen; het zwaartepunt wordt bewegelijk en „rollend”, en indien de ruiter niet plotseling meer vraagt, dan de lenigheids-toestand van zijn paard oogenblikkelijk aan loslaten van rug- en lendenspieren gedooft, zal het paard zijn stap regelmatig moeten verruimen.

Door de halsbewegingen worden de schouders bewegelijker, lossen, de lendenspieren beginnen zich afwisselend meer en meer uit te rekken en samen te trekken, d. i. meer en meer *geschikt* tot welven en ontwelven.

De hals *alleen* kan al het werk niet doen; we hebben een tweede hulp om die lendenspieren te oefenen in samentrekken (welven) en uitstrekken (ontwelven).

Die hulp laten we geven door de achterbeenen van het paard en wel middels den kuitslag.

Ik bedoel: als de ruiter, eigen spieren ontspannend, op een paard zit dat ruim stapt, merkt hij, dat z'n beenen (des ruiters natuurlijk) „bungelen”, en elke kuit beurtelings van het paardelichaam afslingert en er tegen terugvalt.

De ruiter zal *dat* terugvallen accentueeren door het terugvallen tot een lichten slag met den kuit (niet met hiel of spoor) te versterken.

Die kuitslag vermeerdert het *onder*plaatsen van het paarden-achterbeen. Plaatst het achterbeen zich „onder”, dan is hiervan het gevolg, een samentrekken, een welven, een *bol* staan der lendenspieren; hoe *verder* het achterbeen onder wordt geplaatst des te *bol*ler de lenden zich welven, *èn*, des te *verder* de *geheele massa* van het paard dan naar voren wordt gestuwd bij 't strekken van dat ondergeplaatste achterbeen; de stap van het voorbeen wordt dan langer.

Het „onder”-plaatsen helpen we met den kuitslag; het geheel *uitstrekken* van het achterbeen en dientengevolge het maximaal wegstuwen der massa naar voren, bevorderen we door den *zit*.

Immers, werkelijk *in* den zadel gezeten voelen we op een stappend paard, dat onze dijnen beurtelings naar beneden gaan, op het oogenblik dat het ondergeplaatste paardebeen zich strekt, d.i. de lenden zich ontwelven (*hol* gaan staan). Als dus de ruiter het naar beneden gaan zijner dijnen versterkt, afwisselend op iedere dij doorzit, zal hij ook de ontwelving bevorderen. Die grootere ontwelving maakt aan het paardenachterbeen mogelijk langer op den grond te vertoeven, zich meer te strekken en zijn maximum „stuw” te leveren.

De *geheele* stap wordt dus ruimer en langer.

Wij komen tot het resultaat, dat zoodra het paard lenig begint te worden, het *verruimen* van den stap langzamerhand tot een maximum kan worden opgevoerd door het in werking stellen van *alle* bewegingsorganen, — dus

a. hals met hoofd die hun invloed uitoefenen op 't verplaatsen van het zwaartepunt en op de lenden;

b. de lenden, die, zich *welvende*, de achterbeenen gelegenheid geven zich spannend onder te plaatsen (en omgekeerd) en zich *ontwelvende*, de achterbeenen brengen tot strekken (en omgekeerd);

c. de achterbeenen, waarvan de werking belangrijker wordt, naarmate de bewegelijkheid van hals en lenden toeneemt.

Met de *handen* helpt de ruiter hals en hoofd, met de *beenen* ondersteunt hij de lenden*welving*, door den *zit in 't zadel* werkt hij in op de lenden*ontwelving*, en met deze drie hulpen werkt hij in op de achterbeenen, die den „stuw” naar voren opleveren.

Gedurende deze periode stappe de ruiter lange hellingen op en af —; *op*, noodzaakt het paard de lenden boller en holler te buigen dan op vlak terrein, en zijn zwaartepunt vooruit te verplaatsen, om de massa naar boven te *stuwen*; *af*, noodzaakt het paard zijne lenden bol te buigen om zijn achterhand ver onder te plaatsen; het zwaartepunt wordt achteruit gebracht om het te kunnen doen *dragen* door de achterhand.

Gedurende al deze oefeningen moet de ruiter met groote nauwkeurigheid alle onregelmatigheid in de beweging beletten en alle overhaasting in het opheffen of neerplaatsen van een been voorkomen. Is het paard jong, dan af en toe afstijgen en zelf naast het dier stappen.

Deze oefeningen in ruim stappen zijn voor het paard in den beginne *zeer* vermoeiend, en dienen afgewisseld door draf en galop-tempo's.

Ten slotte *herhaal* ik: *de stap zij steeds regelmatig.*

T. T.

OVER WIELBANDEN.

Aan de Redactie van „Het Paard”
te Groningen.

„Ik zou mijn rijtuig willen voorzien van wielen met de meest „voordeelige banden; onder „meest voordeelig” te verstaan: gemakkelijk voor de paarden en duurzaam in 't gebruik.

„Ik dacht over caoutchoucbanden, doch hoor hierover zóó verschillend oordeelen, dat ik me tot U wend, met het verzoek, mij „zoo mogelijk een met redenen omkleed advies te willen verleen of te doen verleen.

„Wilt U deze vraag openlijk in Uw blad behandelen, dan bestaat „mijnerzijds daartegen geen bezwaar, mits U mijn naam niet noemt.

„Bij voorbaat mijn dank.

Hoogachtend :

S.

Geachte Heer!

Gaarne stel ik hierbij te Uwer beschikking, datgene, wat een oude practicus mij leerde omtrent wielbanden in verband met wrijving en trekkracht, en wat ik, door zien toepassen, juist weet.

De arbeid, door een paard verricht om een rijtuig te trekken, dient om de wrijving te overwinnen van de wielen over het terrein.

Die wrijving, d. i. de grootte ervan, is in hoofdzaak afhankelijk van: de geaardheid van het terrein en de geaardheid van het gedeelte der wielen, dat met het terrein in aanraking komt (de wielbanden),

van de grootte van het wiel,

van de assen,

van de zwaarte van het rijtuig op die assen,

van den afstand tusschen de assen,

van de hoedanigheid en afmetingen der veeren,

van de hoogte der paarden,

van de wijze van inspannen,

van de hand van uw koetsier,

en van nog veel meer factoren, waarvan de beschouwing ons op

't gebied van rijtuigkunde en mechanica zou voeren, — d. i. buiten onze bedoeling.

Bepalen we ons, uit te leggen waarom ik als *wielband* voor uw rijtuig, boven alle andere soorten, de voorkeur geef aan **pneumatics**, d. z. caoutchouc-luchtbanden.

De „pneumatic” is een caoutchouc binnenband, met lucht op te pompen; daaromheen ligt een buitenband, die laagsgewijze bestaat uit caoutchouc en linnen, en versterkt is op de plaats, waar de band in aanraking met den grond komt.

Proeven hebben bewezen, dat de pneumatic, vergeleken bij den ijzeren wielband, een besparing geeft aan trekkracht, **in draf** groot 12 % op nagenoeg gladden, harden bodem (houten of asphaltplaveisel, harde macadam), — van 20 % op deze wegen, als ze bemodderd zijn, — van 35 % op slecht, onregelmatig plaveisel (de bestrating onzer meeste steden) en van 50 % en meer, op wegen met karresporen, wegen met zwaar grind voorzien, of door sneeuw.

In stap zijn die voordeelen aan de pneumatic verbonden niet zoo groot —: worden echter veel grooter, hoe meer de snelheid, en het gewicht van het rijtuig toenemen. Denk eens aan de automobiel banden!

In tegenstelling met de „pneumatics” eischen de banden van **volle** caoutchouc vervaardigd, **grooter** trekkracht dan **ijzeren** dito's als de wegen glad en hard zijn (asphalt). — *Volle* caoutchoucs zijn slechts in één geval boven ijzeren te prefereeren, n.l. als de bodem òf week, òf onregelmatig, òf met sneeuw bedekt is — (uit het oogpunt van te leveren arbeid).

Buitendien zijn de pneumatics voordeelijker dan de *volle* caoutchoucs, en dus ook beter dan ijzeren, om de volgende redenen:

— De inspanning van het paard vermindert in draf met $\frac{1}{3}$, en deze krachtsbesparing neemt toe alnaarmate de weg slechter wordt; daaruit volgt, dat bij dezelfde krachtsinspanning, benodigd voor ijzeren wielbanden, men veel sneller gaat op pneumatics.

— Het breken der schokken en trillingen op pneumatics, verzekert een langer behoud door een minder „lijden” van het voertuig, — het kan dus lichter van bouw zijn.

Dit is een der hoofdredenen, waarom in Parijs, Weenen en Berlijn, door de fiakremaatschappijen tot de invoering van pneumatics is overgegaan. — (Men weet dat deze „bakjes” 60 tot 70 KM. per dag afleggen.)

— Het rammelen en ratelen wordt bij pneumatics geheel voorkomen. Voor de inzittenden is de pneuwielband heerlijk. — En wat de *duurzaamheid* der pneumatic aangaat, die is zeer groot! Hunne dikte en hunne samenstelling werken daartoe mede en proef-

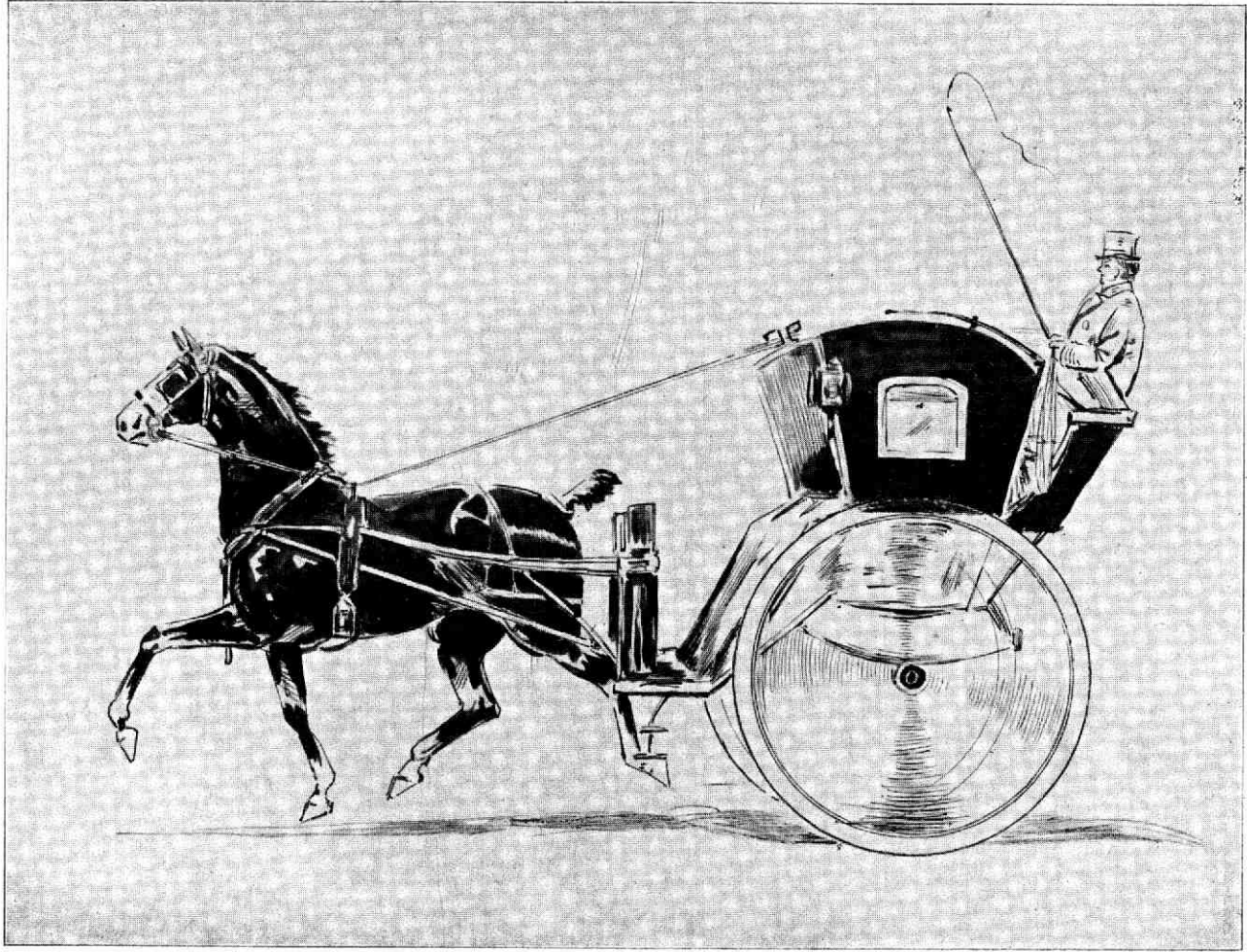

Fig. 60.

ondervindelijk is dit bewezen door de invoering bij de huurrijtuigen.

Het *slijten* der pneumatics, zelfs op de gemeenste straatkeien, op de slechtste wegen, op nieuw begrinde, is gering. — Dit klinkt vreemd, — maar als men bedenkt, dat achter die dunne laag zich een luchtkussen bevindt, dus dat de betrekkelijk dunne laag caoutchouc van vorm veranderen kan, zich buigen, en zich vouwen, zonder beschadigd te worden, *omdat* de lucht zich met den band verplaatst, dan is 't duidelijk, dat de slijting slechts gering kan zijn.

Volle caoutchouc daarentegen schijnt op 't eerste gezicht veel sterker en duurzamer dan pneumatic, maar *is* het inderdaad niet. — De volle caoutchouc wordt geknepen en geperst tusschen de steenen en den ijzeren wagenband als tusschen hamer en aanbeeld, — kan bijna niet uitwijken en wordt gekerfd.

Bovendien is een versleten pneumatic gemakkelijker en goedkoper te herstellen dan een versleten volle caoutchouc.

Ik raad U dus beslist *pneumatics* voor Uw rijtuig. — Michelin te Parijs levert uitmuntende pneu's. Ik wil met deze verklaring geen enkel Nederlandsch fabrikaat afbreken; *ken* echter de Michelin en geen inlandsch fabrikaat. Michelin verkoopt bovendien geheele wielen kant en klaar met pneumatics, en met metalen of houten speken. De prijs van een pneumatic van 1 M. middellijn bedraagt ongeveer *f*55, met 1.45 M. middellijn ongeveer *f*75.

In den beginne, vooral in de stad waar U woont, zal een met pneumatics bewield rijtuig wat opzien baren —, maar alles went, en al staat 't wat vreemd in den beginne, we zullen er toch aan moeten wennen, — althans ik geloof dat pneumatics weldra algemeen als wielbanden gebezigd zullen worden, omdat zij zijn: *gemakkelijk, aangenaam in 't gebruik, besparend zoowel in 't verbruik van het rijtuigmateriaal als voor de trekkracht van het paard* en om al die redenen **niet duur!**

T. T.

P.S. U schrijft „mits U mijn naam niet noemt.” Dat zou zelfs zonder Uw verzoek niet gebeurd zijn. — Nu U het echter als *voorwaarde* stelt, moet me de vraag van 't hart: Is U een beetje ijdel of een beetje bleu? —

OVER „BOKKEN”.

Aan de Redactie van „Het Paard.”

Ik ben in 't bezit van een 8-jarige Iersche merrie, een krachtig gebouwd dier, het type van een goed dienstpaard. Het bezit echter een zeer onaangenaam gebrek, n.l. het *bokt*; al hetgeen ik geprobeerd heb om dit gebrek te doen verminderen is tot op heden tamelijk vruchteloos gebleken.

In den beginne dacht ik aan een gevoeligen rug en gaf het $\pm \frac{1}{2}$ uur flinke beweging aan de longe alvorens het te bestijgen. Het hielp echter niet, evenmin het aanhalen van den singel tijdens het longereen en deze dan voor het opstijgen eenige gaatjes lossen maken, voorts zeer voorzichtig in den zadel gaan, licht rijden bij het aandraven, etc.

Het resultaat was echter gering. Nauwelijks zit ik in den zadel of het paard begint te bokken; heb ik de ruimte om direct in galop aan te springen, dan beperkt dit bokken zich tot omhoog beuren van de achterhand. Laat ik het paard na de eerste beweging in stap overgaan, dan herhaalt zich dit spelletje opnieuw bij overgang van stap in draf.

Het dier is voorts nijdig van aard, het tracht b.v. te bijten en legt de ooren diep in den nek, als een paard dicht in de nabijheid komt. Het bokt niet alleen bij het eerste wegstappen, doch eveneens telkens bij opnieuw aandraven. De merrie vertoonde zulks nog bij het laatste drafje na een jachtrit van plm. 15 K.M. Flinke beweging aan de longe, zelfs over hindernissen, alvorens op te stijgen, gaf geen resultaat; na eene morphine-injectie werd dit echter verkregen.

Met het oog op de werking van de morphine op den darm, durf ik niet tot voortdurende applicatie over te gaan.

Zeer aangenaam zou het mij zijn, in een der volgende nos. van „Het Paard” een artikel, dit onderwerp behandelend te vinden.

Wellicht kunt U mij een wenk geven, hoe dit gebrek kan bestreden worden.

Bij voorbaat dank zeggend, met gevoelens van hoogachting.

B.

Geachte Heer!

Volgens uwe nasporingen bestaat er bij uwe merrie geen organisch gebrek.

U zegt: 't dier lijdt niet aan nymphomanie.

Zijn ook de *nieren* volkomen in orde?

- Zijn de lenden sterk en goed aangezet?
 Zijn mond en lagen volkomen gaaf?
 Is het dier „terughoudend” van aard?
 - Gaat het met looplust, met loopijver?
 Schiet het op voor de beenen, en wijkt het voor zijdelingsche
 beenhulp?
 Zijt gijzelf zwaar? Is uwe hand licht?
 Dit zijn alle vragen ter meer zekere diagnosestelling voor Uzelf!

Fig. 61.

Indien gij de vaste overtuiging hebt, dat het „bokken” een gevolg is van *kwade gewoonte* van het paard, en *niet* van pijn, dus een *eigenzinnigheid*, die uwe merrie zich veroorlooft jegens U, dan is aan dergelijken kinderlijken onzin spoedig een einde te maken.

Vergun mij echter U op te merken, dat 't feit, zij na een jachtrit van 15 K.M. van uit den stap bij het aandraven bokte, mij doet denken aan *pijn*, als gevolg òf van stijfheid, òf van zwakte, òf van een organisch lijden. De morphine-injectie heeft de gevoeligheid door organisch lijden tijdelijk kunnen doen ophouden, ze kon *niet* de gevolgen van stijfheid of zwakte verhelpen; ik bedoel als het bokken uit stijfheid of zwakte voortkwam, zou zulks door injecties niet voorkomen zijn.

Intusschen, afgaande op uwe diagnose „*kwade gewoonte*,” zou ik mechanisch ingrijpen, d. w. z. het paard in zoodanige houding plaatsen, dat het niet bokken *kan*!

Let wel, het advies, dat ik U hier voor geef is geen „dressuur”, geen „africhting” van een rijpaard. — 't Heeft daarmee zelfs niets

te maken, — *dat* kan niet middels een recept geschieden en behoeft „ruitertact” als „’t eenige noodige,” en *die* is niet te *geef!*

Ik wil U echter wel een middel noemen, waarmee het paard geschikt gemaakt kan worden voor verdere africhting en dat gebaseerd is op de axioma:

„belet een paard, maak ’t hem onmogelijk, dat te doen wat ge „niet wilt, zonder ruwheid, zonder brutaal geweld, zonder oververmoeiing, dan zal de indruk dat het *zijn* wil heeft moeten opgeven „voor *uw* sterkeren, en de ondervinding, dat het, in ’t bezit van „zijn volle kracht *toch* hulpeloos is tegenover uw macht, zoo groot „zijn, dat het van verdere poging tot verzet afziet.”

Om te kunnen bokken vermindert of eindigt het paard zijn voorwaartsche beweging, maakt zich stijf en spant de spierbundels in den hals en langs de ruggegraat, onverschillig of daarbij de hals inelkaargeschoven, of naar beneden gestrekt wordt; indien het paard de ruggegraat buigt, doet het dit opwaarts.

Om het bokken te beletten, moeten we het paard dus in eene houding

plaatsen, waarin het zich niet stijf *kàn* maken, waarbij het zich den hals en den rug niet naar eigen verkiezing spannen kan; dus: wij buigen de *geheele* wervelkolom (hals en rug) in horizontalen zin (zijwaarts), dan zal zoodra en zoolang die buiging plaats vindt, *dóór* die buiging, het dier niet meer *kunnen* bokken.

Aanschouwelijk, en van boven gezien (fig. 62).

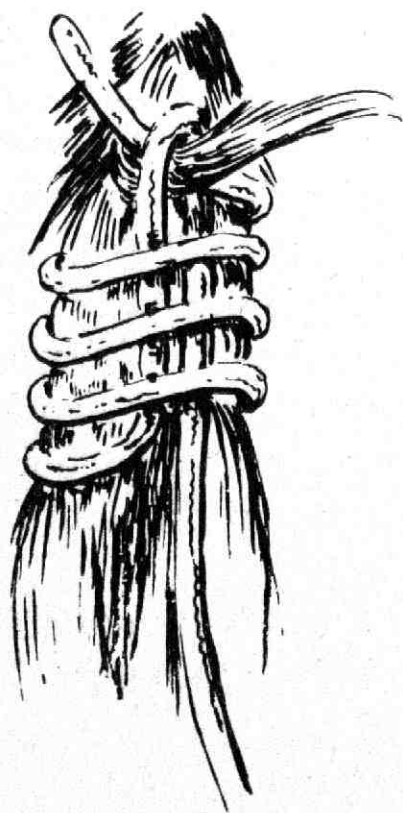
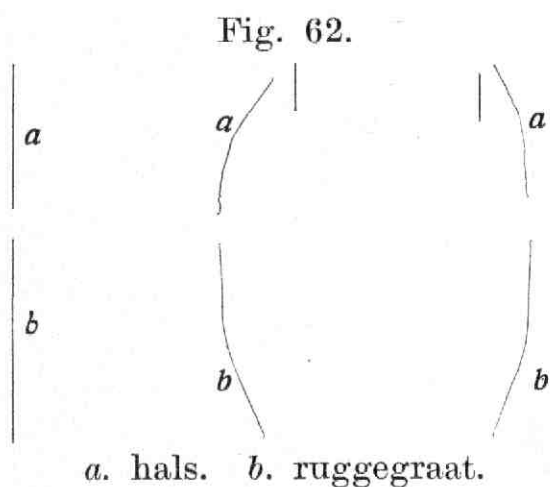

Fig. 63.

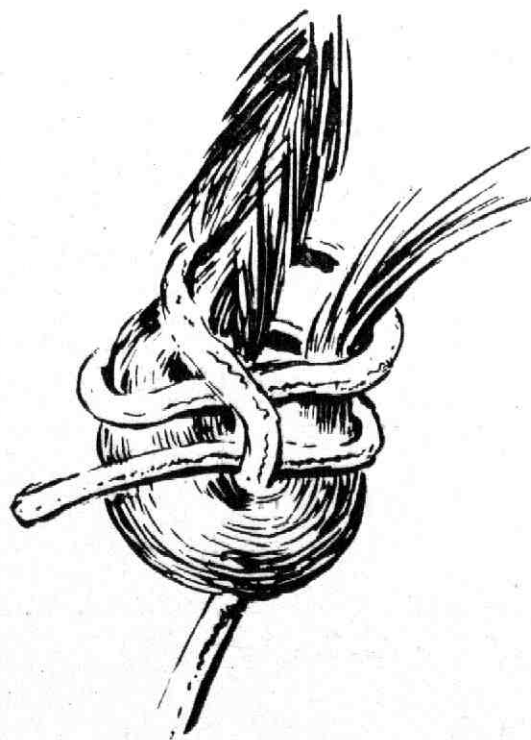

Fig. 64.

Laat uw paard gehalsterd in de manege brengen, gezadeld, normaal (vooral niet te vast) gesingeld.

Verbindt aan den staart een soepel touw, van pinkdikte.

Bevestig dit aan een korte staart zóó (fig. 63) en aan een lange zóó (fig. 64).

Laat tijdens de bevestiging een der voorbeenen van de merrie ophouden.

Plaats U dan tegenover den rechterschouder van het paard, front naar 't paard, neem in de rechterhand het rechterhalsterbakstuk en breng daarmee 't paardehoofd naar U toe, neem in de linker- vuist het uiteinde van den strop om den staart en buig nu het paard, d. i. diens wervelkolom om U heen.

Dus zóó, van boven gezien (fig. 65):

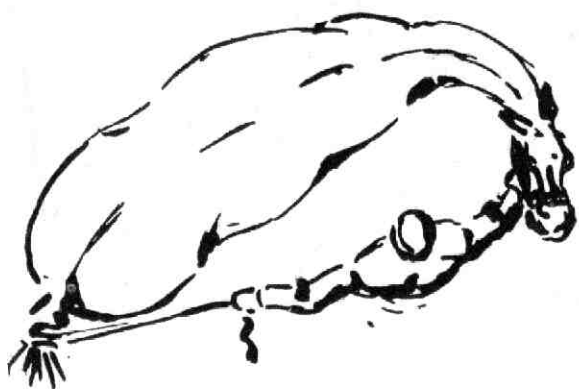

Fig. 65.

Zet het paard in beweging, òf door het van achteren te doen aandrijven, òf, zoo ge dit kunt, middels Uw rechterhand aan het halsterbakstuk.

Laat het dier op deze wijze vrij snel om U heen „tollen”, en stop na een twintigtal omwentelingen.

Tot het doen „tollen” op deze wijze behoort werkelijk handigheid; zijt ge van Uzelf zeker deze genoegzaam te

bezitten, pas dan deze manier toe.

Weet ge vooruit het paard niet met de rechterhand in beweging te kunnen brengen en te houden, zoolang *gij* zulks verlangt, dan is het eenvoudiger de staartstrop regelrecht aan het hoofd te verbinden.

Knoop daartoe het uiteinde met een strik, die gemakkelijk los te trekken is, aan het halsterbakstuk, en buig zóó de wervelkolom.

Dus zóó, van boven gezien (fig. 66):

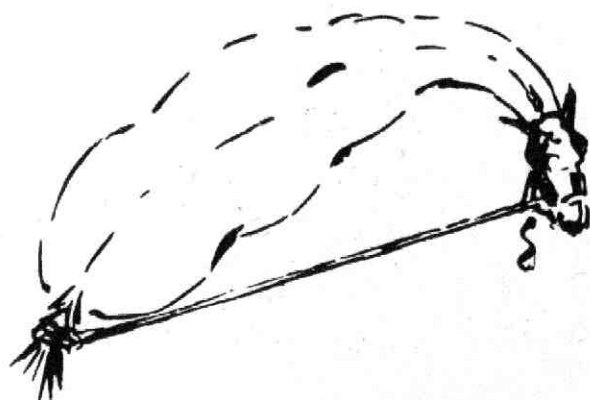

Fig. 66.

Plaats U achter de merrie en drijf haar aan, het paard daarbij aan zichzelf overlatende. Dan tolt het des te sneller, al naarmate *gij* meer aandrijft. Denk er om dat *gij* het na een twintigtal omwentelingen stopt, daar het zulks niet uit zichzelf zal doen.

Vier dan het touw, zoodat het paard zich weer strekken kan.

Nu bestijgen, onmiddellijk wegstappen en aandraven. Ik ben bijna zeker dat het resultaat verrassend zal zijn en er geen enkele poging tot bokken geopenbaard zal worden.

Mocht onverhoopt uwe merrie *toch* nog bokken, dan direct het

hoofd aan den staart verbinden, en opgezeten 't door voorwaarts drijven doen tollen.

(Het touw hierbij onder den singel door, en door den trensring naar de hand, zóódanig, dat de ruiters opgezeten de spanning regelen en het tollen eindigen kan door te vieren).

Neemt om U te helpen een geschikt man, en vooral: geen publiek op de galerij! Denkt er om, dáár zitten gewoonlijk de menschen, die stof leveren voor spreekwoorden over „koks” en „lange messen”!

Als ge dit eenige dagen achter elkaar doet, en de merrie is tot de overtuiging gekomen dat zij met den besten wil niet bokken *kan*, zal ze die onhebbelijkheid wel opgeven.

Iederen dag dient uw paard voorwaarts gereden te worden, vlot, lang stappen, om lange stappen te krijgen, afgewisseld door be-
daarde, lange galop. Voorloopig nie ttrachten te verzamelen, inte-
gendeel uw paard de volle gelegenheid geven zijne spieren te
ontspannen, dus *geen* terugwerkende handhulp!

Dan *moet* volgen de natuurlijke welving en ontwelving der lenden, het inelkaarschuiven en uitstrekken van den hals bij iederen stap, bij iederen galopsprong, — dan wordt uw paard soepel; door zijwaartsche buigingen der wervelkolom (slangenvolten) kunt ge die lenigheid steeds vergrooten. *Die* lenigheid als plaatsvervangster voor 't bokken is waarlijk wel eenige moeite waard!

* *
* *
*

Ik zou U willen aanraden, nog geruimen tijd nadat ge het „tol-
len”, middels een touw, achterwege hebt kunnen laten, iederen keer
vóór het opstijgen het paard aan den trens te nemen en het aan
de hand een keer rechts en een keer links om, om U heen te laten
wenden!

Mocht onverhoopt buiten, bij 't aangaan in draf, de neiging tot
bokken zich openbaren, neem dan onmiddellijk alle teugels in de
linkerhand, strek de rechterhand op de rechterteugels omlaag. Buig
U desnoods hiertoe voorover, knijp de rechterhand dicht op de
helft der teugellengte en breng dan de rechtervuist achter uw
rechterknieholte, waardoor ge den paardehals buigt en het hoofd
naar U toebrengt; *drijf uw paard in deze houding aan*, dan tolt het
rechtsom.

Ik ben, indien uw paard niet *ziek* is, van het succes bij behoor-
lijke toepassing van de aangegeven methode zoo goed als zeker.

T. T.

WAT ONDER „VERRICHTING” ALS VEREISCHE VOOR EEN FOKPAARD DIENT TE WORDEN VERSTAAN.

Voor de eer alleen fokken — zouden er bestaan die 't doen? — Zonder ons thans te willen verdiepen in de statistiek tot het verkrijgen van antwoord op deze vraag, bepalen we de gedachten voorloopig liever tot het fokken om het „substantiëele” deel van de glorie, zegge: om er „beter” mee te worden.

Daartoe dient vóór alles, dat het begin van alle fokkerij, d. i. de keuze der fokdieren, beruste op hechten grondslag, dus zooveel mogelijk op die gegevens, die de verwachting op een goed veulen rechtvaardigen en weinig kans geven tot de twijfelvraag:

't Wordt wel geen haas, ook geen konijn,
Maar, o jé! wat zal 't *wèl* zijn?

* *
*

Als dan vastgesteld is voor welk doel de te fokken paarden gebezigd zullen worden, komen we tot de bepaling van den ideaal-bouw, van het ideaal-exterieur, van het ideaal-type van dat soort. Dat bepalen, zooals ik vroeger reeds zeide, doen sommigen middels toepassing van gegevens uit wiskunstige tafelen, anderen weer anders, maar allen, zelfs die, welke hunne berekeningen op de manchet geschreven mede ter markt namen, komen, eenmaal tusschen de paarden aangeland, tot de overtuiging, dat het „ideaal-monster” niet te vinden is, en zij zich dus — òf moeten onthouden van een aankoop, d. i. hunne fokplannen uitstellen tot dat wonder geschapen wordt — òf zich tevreden stellen met een exemplaar, dat het ideaal-type zooveel mogelijk nabij komt.

Aangenomen dat in 't laatste geval het „oog” van hem, die kiest, geoefend is; dat die persoon van buiten af kan lezen, *wat en hoe* dat alles is, wat de paardehuid bedekt; dat hij oordeelen kan dat al die deelen goed zijn, en dat daar waar zijne blik „x-straal”-dienst weigert, zijne ervaring, zijn „gevoel” hem de overtuiging geven „dat paard is goed”, „dat paard moet in zich hebben materiaal, waarmee de arbeid, waartoe ik z'n afstammelingen wil bestemmen, geleverd *kan* worden.” **Dan**, op *dat* oogenblik, komt de vraag: kan *dat* dier z'n goed materiaal ook goed gebruiken, kan dat paard daarmee iets **verrichten**, en daardoor bewijzen dat 't materiaal waaruit het is opgebouwd niet alleen goed lijkt, maar ook deugdelijk goed *is!*

* *
*

En in plaats van ook op deze vraag een antwoord te geven, valt „het oog” tot op een klein kiertje dicht, en de „proef” moet onze weetgierigheid bevredigen, we eischen het *bewijs*. Welnu dat bewijs is niet anders te leveren dan door de „verrichting” en die verrichting, dat examen zoo men wil, dient geleverd te worden op het gebied van den arbeid, waarvoor we het dier zelf, dan wel zijne afstammelingen bestemmen.

In de menschenmaatschappij gaat het juist zoo; hij die aange-
wezen zal worden voor zekeren arbeid, moet examen afleggen en
't bewijs leveren dat hij 't kan, al rechtvaardigt z'n uiterlijk 't ver-
moeden dat zulks zoo is, ook al zou men op z'n voorkomen een
voorspelling maken, dat hij 't zeker *niet* kan. Met *'t bewijs* staat
of valt iedere voorbeoordeeling; — en nu weet ik zeer wel, dat er
op de wereld weinig ouder nieuws bestaan zal dan 't beweerde . . .
toch breng ik in herinnering dat Marietje, omdat ze er zoo erg goed
uitziet, dikwijls slechts op den blik van hare snoezige blauwe oogen
geloofd wordt: „o! zoo'n perfect huisvrouwte te zullen zijn.” —
Intusschen laat ons aannemen, dat dit de uitzondering is, die den
regel: „alleen *bewijs* geldt”, waar maakt. —

En ons weer in de paardenwereld verplaatsend voor dat Tante
ons betrapt op „kwaadspreken”, hebben we den vasten wil, ons
door geen „lieven lonk” te laten afbrengen van het voor te leg-
gen examen. En laat ons vasthouden aan dien wil, want als hier
straks het „paard-Marietje” moedertje moet spelen, en de kleintjes
zijn maar „min”, dan wordt weer nieuw het oude wiegeliedje: „En
was ik maar nooit getrouwd.”

* * *

In ernst, als bij het voorbrengen ter keuring een hengst of merrie
gepoetst, getoiletteerd en gegemberd, daarbij „gerikketikt” middels
hoeden, zweepen, varkensblazen of barytonkoren, als dan dat paard
„gaat” en zich monstert, is dan een deugdelijk examen afgelegd
en het bewijs geleverd, dat het iets „verrichten” kan? — Mag op
dezen draf besloten worden tot het oordeel: „bruikbaar voor ver-
richting”?

Wij gelooven van niet!

* * *

Een paard dat rennen of draven moet, leert dat van veulenleef-
tijd af —; is het materiaal waaruit hij is opgebouwd niet goed
genoeg, dan breekt het in elkaar, dan blijkt het, al was 't nog
zoo schoon van vorm en uiterlijk, onbruikbaar en niet bestand
tegen den arbeid, dien het te leveren had; maar breekt het niet
in elkaar, doorstaat het schitterend den proeftijd, dan is dat paard
een goed paard, een door verrichting bewezen goed paard. Is
daarbij zijn bouw goed en doelmatig om veulens te verwekken of

te baren, dan is zoo'n paard een aangewezen fokdier, vooral als daarbij z'n vader en moeder, zijn grootouders ook goede verrichtingen getoond hebben.

En als zoo'n paard dan een verkorte pees, een dikken kogel, mits achtergebleven uit den moeilijken harden strijd, heeft, dan is dit geen schandteeken, doch eerder een diploma voor afgelegd en geslaagd examen en geen reden tot afkeuring als fokdier, — niet waar?

Als een paard, dat ploegen moet in zwaren kleibodem, bewezen heeft dit te kunnen, deugdelijk te kunnen, en 't stamt bovendien uit ouders die bewezen hebben het ook te *kunnen*, dan is, bij overigens goeden bouw, dat paard een goed fokpaard, ook al zou door lengte van dagen de lenigheid in spieren, pezen en gewrichten, hoewel overigens gezond, ingeboet blijken. — Zoo'n dier wil zich dan niet meer laten „monsteren”. — Is dat daarom af te keuren?

We gelooven van niet!

Als een koetspaard, goed van bouw en humeur, getoond heeft de koets te kunnen trekken, het rijtuig te kunnen verplaatsen en als het na een volgens billijke eischen vastgestelden arbeidsduur, onvermoeid blijkt in z'n gang, als actie en volhardingsvermogen niet verslapt zijn, dan is zoo'n paard een goed fokpaard, vooral als z'n ouders het ook waren. En mocht de zevenklapper, baldadig onder het dier afgestoken, een zijsprong, een uitglijden en dientengevolge een ontwrichten kogel, die nimmer weer normaal werd, veroorzaakt hebben, dan is de afkeuring, om dien kogel, als fokdier niet rechtvaardig.

Wij geven toe dat het zeer moeilijk zal wezen, van *alle* letsel aan exterieur het bewijs te verkrijgen *hoe* en waardoor dat letsel ontstond.

We onderschrijven, dat nimmer **zonder** dat *bewijs*, dan wel zonder een absolute *zekerheid* gevend onderzoek aan het dier, dat letsel, indien het in *gewone* omstandigheden een fout aan een fokdier zou wezen, over 't hoofd gezien mag worden.

We zouden willen eischen, de absolute zekerheid van de echtheid van het bewijs, terwijl in elk ander geval we het niet geldig zouden verklaren, maar we zouden *ook* wenschen, dat indien twijfel aan de herkomst van een gebrek buitengesloten is,

dat een paard, behept met een dergelijk letsel of gebrek, goedgekeurd zou worden als fokdier; en niet dat het voor die functie werd afgewezen, omdat het zich niet meer laat monsteren.

* * *

Een voorbeeld ter verduidelijking. In de noordelijke provinciën van ons land kent ieder Cleon Selim, de hengst die bekend staat voor het verwekken van goede afstammelingen, doch in verband

met het meeloopen in een harddraverij voor fokhengsten een hoefontsteking heeft opgedaan en hieraan meermalen heeft geleden. Ook zijn stand in de voorbeenen is niet best meer en toch ging hij als 14-jarige in 1905 nog voor $\pm f$ 1500 in handen van de Vereeniging te Pieterburen over.

Die hengst thans af te keuren als hij op eene keuring verschijnt, daar zal wel geen commissie over denken; maar als die hengst tot verleden jaar in Normandië gestaan had, dáár gedaan had wat hij hier deed en onder overlegging der wettelijk erkende overtuigingsstukken, van zijn geschiktheid als vaderpaard, door iemand was gekocht en *hier* dit jaar ter keuring was gevoerd — nu dan was er van goedkeuren zeer waarschijnlijk geen sprake geweest.

* * *

Die mogelijkheid mocht niet bestaan, en dit doet ze thans nog wel in Nederland; niet alleen om de onbillijkheid gepleegd tegen den invoerder, maar omdat men der fokkerij een hengst zou ontzeggen, die nog belangrijke diensten kan presteeren.

* * *

En wat de verrichting betreft, zou voor de primeering van een stamboek-koetspaardfokhengst niet een ernstiger proef wenschelijk zijn, dan het afleggen van 1600 meter voor eene sulkey of een licht rijtuigje binnen de vier minuten?

Is dat een *verrichting* voor een koetspaard? Neen, niet waar? Een rijtuig van een paar honderd kilo in behoorlijk goeden draf kunnen trekken zonder te verslappen, den ploeg door niet te zwaren bodem kunnen meenemen, zonder in 15 minuten nat bezweet te staan en te hijgen, maar vroolijk te kunnen gaan, daarmee zouden we langzamerhand (niets gaat in eens) tot het leveren van verrichtingen bij primeering van koets-, resp. werkpaarden kunnen geraken.

Ieder in z'n vak — het harddraversfokmateriaal een spelheidsproef, het koetspaard soliditeit en uithoudingsvermogen en goede vierkante gang, het luxe- tuigpaard iets fijner, edeler in bouw, wat meer geest, ietwat meer snellen en sierlijken draf dan het koetspaard, en eindelijk de zware fokwerkpaarden de stoere kracht en de zware massa, om met onverzettelijken, kalmen wil bedaard de last te verplaatsen.

* * *

Werd dit toegepast, dan zoude menig krom lijntje, zoo menig verhevenheidje dat thans bij zoo'n ter keuring gebracht dier het wantrouwen tot goedkeuring kan wekken, blijken op den duur geen practisch nadeeligen invloed uit te oefenen op vermogen en misschien zou 't gebeuren dat iedere groote pijpomvang nog geen **bewijs** van soliditeit van 't overeenkomstige been bleek te zijn, en dan zou wellicht blijken dat een stuk hardstaal en een stuk gietijzer

een heel verschillende grootte moeten hebben, om 't zelfde te wegen en om denzelfden weerstand te kunnen bieden.

Onze bedoeling was 't de aandacht onzer fokkers te vestigen op een vraagpunt, dat in 't buitenland, — hoewel in de meeste streken ook nog niet voldoende — reeds lang de belangstelling heeft gewekt en er *verrichting* als vereischte voor een fokdier heeft doen stellen, en misschien zouden we niet langer behoeven te erkennen, dat onze paarden dikwijls „aan de hand” alléén een goed figuur maken.

* *
*

Een „spiegeltje.”

Naar aanleiding van het bovenstaande hoorden wij meerzijdig de opmerking: „Nu ja, dat is in theorie heel mooi — maar de praktijk, och de praktijk van de verrichtingsproef, daaraan zijn te veel bezwaren verbonden.”

Arme praktijk, die steeds de verantwoording moet dragen, zoowel als van hetzelfde beginsel gezegd wordt „het kan wel”, als dan weer „het kan niet” — al naar mate de lust tot proefondervindelijk onderzoek respectievelijk groot of klein is. Is dat wel billijk? Zou 't niet juister zijn de praktijk zelf te doen antwoorden?

Een filosofische Kaffer zei mij eens: „Gij witmensen zijt aardige lieden — als gij koude handen hebt blaast ge er in om ze warm te krijgen — en als ge warme soep hebt, blaast ge er in om ze koud te krijgen.” — En als ik op daareven genoemde wijze de praktijk hoor aanhalen om nu eens aangevoerd te worden voor „het kan wel” en dan voor hetzelfde beginsel weer eens „het kan niet” — dan wordt de herinnering aan die Kafferopmerking wakker.

Zeker, de zwartman had gelijk — alleen 't hangt er maar van af „hoe men blaast” en zoo hangt de proef op de som omtrent de deugdelijkheid van een beginsel dikwijls af van de wijze *hoe* ze praktisch wordt toegepast.

Hoe de *verrichtingsproef* wordt geëischt en toegepast, op o.i. praktische wijze, blijke uit ondervolgend schrijven en Reglement, ons den 4 Febr. door den Ritmeester b/d., Directeur van het Koninklijk Westfaalsche Landgestüt, Freiherr von Schorlemer, toegezonden.

Voor 1905 waren door de Westf. Paardenstamboek-fokkersvereeniging uitgeschreven: Verrichtingsproeven en veulententoonstelling.

Reglement.

De verrichtingswedstrijden bestonden uit ('s morgens):

1. Prijsploegen voor tweespan — hengsten en merriën ingeschreven in het Westf. P. S. — 15 minuten een vierkant ploegen, de voren 30 cM. diep en 30 cM. breed (zandbodem).

2. Zwaar trekken door zand, tweespannig — hengsten en merriën Westf. P. S. Gewicht van de last, wagen inbegrepen, 70 centen. (7000 Kg.), 2 rustpauzen van 2 minuten. Afstand 1500 M.
3. ('s middags) Drafproef voor warmbloedmerriën, eenspan, afst. 3000 M., zandbaan, tijd 9 minuten.
4. Drafproef v. koudbloedmerriën, eenspan, 3000 M., zandbaan, tijd 12 min.
5. Drafproef 4-j. hengsten, 3000 M., zandbaan, tijd 9 min.
6. Drafproef, tweespan warmbl. merriën Westf. P. S. en hunne nakomelingen, 4000 M., zandbaan, tijd 12 min.
7. Galoppoef voor afstammelingen halfbl. h. en m. West. P. S. (rijpaarden). Uitgesloten, paarden die in 1905 in *rennen* geloopt hebben. Gewicht volgens de schaal (ouderdom en geslacht). Afst. 3000 M.
8. Drafproef voor 5-j. hengsten van het Landgestüt Warendorf. Afst. 4000 M., zandbaan, tijd 12 min.

Ons lijkt het duidelijk, dat in Westfalen hengsten en merriën, die gedurende hun vorig bestaan niet anders hadden verricht dan in de box staan, dekken of veulens voortbrengen, dikgevoerd en alleen voor de monsterring tijdens een keuring gegemberd werden losgetrokken, geen fraai figuur in deze proeven hebben geslagen.

We zeggen „in Westfalen.” — In Nederland komt dergelijke verpleging van fokpaarden immers niet voor, evenmin als bij ons alleen en uitsluitend op monsterdraf en exterieur wordt gelet. —

Neen, bij ons houdt men van de praktijk — en wij weten *te* goed dat „*schijn* bedriegt.”

In Westfalen zijn o. m. de volgende bepalingen voor den wedstrijd van kracht:

Art. 3. De zweep dient zóó gevoerd te worden dat de paarden van andere deelnemers niet gehinderd of opgewonden worden.

Het hevig *zweepklappen* is verboden.

Art. 4. Op de premietoekenning is boven snelheid en gang, ook de toestand van het paard na volbrachte proef van invloed.

Bij 't ploegen en het trekken wordt op een rustigen, langen stap gelet.

Art. 11. In 't bijzonder zal gelet worden op de ademhaling na de verrichtingsproef.

De Directeur van het Westfaalsch Landgestüt schrijft:

„ „ik vestig Uwe opmerkzaamheid op Art. 4 en Art. 11. „We verlangen daarmede ieder *harddraverij*- of *ren*-karakter aan de „proeven te ontnemen, en den aankoop van paarden met gebreken, door „onze fokkers van particulieren of handelaren te voorkomen. Bovendien

„moet ook de bij Oldenburgsche en Oostfriesche paarden voorkomende cornage uit onze fokkerij *verbannen* worden.

„Alle proeven worden op zandbanen genomen, om adem en volhardingsvermogen in 't bijzonder te kunnen onderzoeken.

„Wij hopen met deze instelling een practisch, bereikbaar en voor den wereldhandel nuttig doel getroffen te hebben. Alle begin is „moeilijk, zoo ook hier; veel moet er verbeteren. Maar in ieder „geval willen wij voortaan *niet meer* met Vaderdieren fokken, die „de *verrichtingsproef niet hebben afgelegd*, omdat het tegendeel steeds „een hazardspel zou zijn, en wij zijn overtuigd dat onze fokproducten spoedig groote handelswaarde zullen verkrijgen”.

T. T.

WAT WIJ PAARDENHOUDERS VAN ONZEN HOEFSMID VERLANGEN, EN MEENEN TE MOGEN EISCHEN.

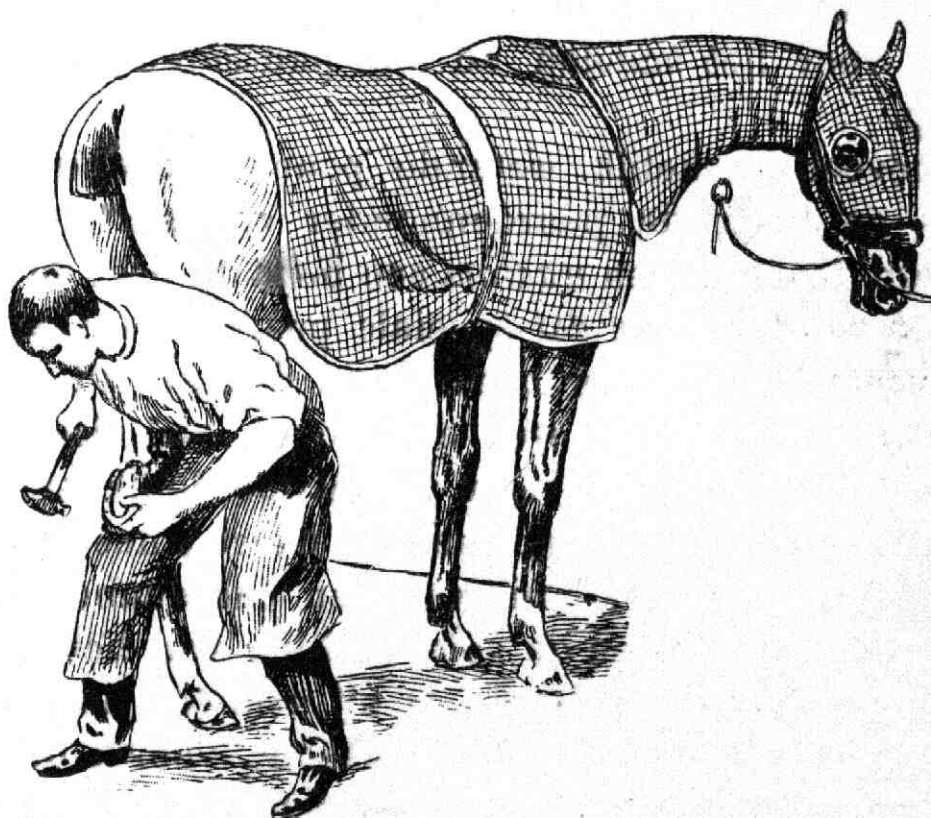

Fig. 67.

Niet, dat hij om moeder de vrouw ter wille te zijn, een nieuwe plaat zonder fout in 't fornuis kan leggen, — *niet*, dat hij het slot waarin klein Jantje, speelsch als 't ventje is, de baard van den sleutel afdraaide weer „gangs” kan brengen, — *niet* dat hij een Collings-patent-as repareeren of een nieuwe krullentang voor Marietje's haartooi kan smeden, en *niet*, dat hij, uitverkoren tot bonds-

rijwielhersteller van den A. N. W. B., onze fiets uit elkaar te peuteren, op te knappen en te „moffelen” weet.

Het is ons bovendien onverschillig, of hij als *hoefsmid* zijn vrijen tijd besteedt aan weervoorspellen, aan vrijage met Aafke, aan het „uit porren” gaan van vroeg opstaan willende visschers, het „be-lezen” van zieken of ’t vangen van vinken.

Maar *wél* verlangen wij van hem, dat hij in zijn werkuren als hoefsmid ons een deugdelijk ijzer kan smeden, een hoef besnijden en het ijzer onder weet te plaatsen zooals ’t behoort; en, indien hij zich de eer toekent de vakkennis van *hoefsmid* te bezitten en zulks verkondigt op het uit de smidse prijkend uithangbord of door het aannemen van ’t beslag onzer paarden, dan *mogen* we ook *eischen* dat hij zulks *goed* doet.

De paardenhouder, die zelf op de hoogte is, of meent te zijn van het beslag, dat zijn paard hebben zal, bestelt de ijzers zooals *hij* ze wil, laat den hoef besnijden zooals *hij* zulks verlangt; in dit geval treedt dus op den voorgrond de kunde van den smid een ijzer op *aanwijzing* te kunnen smeden, een hoef te besnijden als *aangegeven* wordt; de volle verantwoordelijkheid voor het al dan niet passen, van de al of niet behoorlijke zwaarte v. h. ijzer, berust dan bij den paardenhouder en *niet* bij den smid; deze blijft slechts aansprakelijk voor het smeden en het hanteeren van houwkring, renet en rasp.

Edoch, hoeveel werkelijk wetende paardenhouders zijn er? — Niet veel — en waar de paardenhouder zelf *niet* weet wat soort ijzer zijn paard toekomt, en *waarom* een bepaald ijzer en geen ander gebruikt moet worden voor *dat* speciale paard in verband met den staat zijner voeten, stand der beenen, en den arbeid dien het ver-richten moet, daar eischen we, en mogen we eischen van den hoefsmid, dat hij onder volle eigen verantwoordelijkheid, berustend op kennis en ervaring, te werk gaat en naast smeedkunde blijken geeft van een uitgebreide kennis van den paardenhoef niet alleen, maar ook van de gangen en de spierwerking van het paard dat hij „nieuwe schoenen” geven zal. En is hij *werkelijk* hoefsmid, dan is telkens ’t leggen van een doelmatig beslag, vooral bij abnormale hoeven, een zelfvoldoening voor den kunstenaar.

Kunstenaar — is in dit geval niet te veel gezegd! Ieder die maar een beetje weet hoe door het beslag de deugdzaamheid van een paard voor zijn werk staat of valt, en dat dit paardenwerk in de laatste jaren een groot gebied beheerscht, — dat in elke afdeeling van dit gebied ieder paard weer eigenaardig individueele eischen stelt, — zal van harte gaarne erkennen dat het hoefsmiden een *kunst* is.

Of er geen verschil is tusschen het ijzer van een renpaard en dat

van een zwaar werkpaard, dat van een jachtpaard en van een ezel, dat van een rijpaard en van een tuigpaard, tusschen ijzers waarmee een hengst gemonsterd zal worden en die van den vigelante-klepper, tusschen het beslag voor een hoef met lage verzenen en een knolhoef en een volhoef, enz., te veel om op te sommen. Al die soorten kennen, het *waarom* ervan weten en dit kunnen aflezen op ieder paard voor datzelfde paard, *is kunst!*

En toch — toch zien we nog maar al te veel smeden, op dorpen en in steden, zich belasten met hoefbeslag, terwijl bij al de kundigheid in grof- fijn- en rijwielsmederij die ze wellicht bezitten, zij zoo goed als niets van hoefsmederij afweten — en zie *dat* moest niet wezen.

Ik weet wel, op een dorp kan een smid van hoefsmeden *alleen* niet bestaan, dat is dáár bijvak en de soort paarden die hij beslaat loopt niet te ver uiteen. — Niemand zal dan ook eischen dat hij zijn heele smederij laat varen, om enkel en alleen hoefsmid te worden. Doch in de steden, op groote dorpen en in de centra van paardenfokkerijen, dààr moest iedere hoefsmid, die zich zoo noemt, het ook *zijn*. D.

WAT WIJ HOEFSMEDEN VAN DE PAARDENHOUDERS VERLANGEN.

Aan 't vuur, het aambeeld en een paard staan mij de handen gemakkelijker en vlugger om zonder praten te *doen* wat ik bedoel;

Fig. 68.

maar ik zou toch gaarne naar aanleiding van 't vorenstaande, even hamer en houwkling uit de hand leggen en even praten. Ik ben het geheel eens met den geachten schrijver, dat hij, die zich als hoefsmid uitgeeft, zijn vak meester moet zijn, maar . . . de liefde kan niet van één kant komen, evenmin bij een vrijage met Aafke, als voor ons hoefsmeden in 't hoefsmidsvak. Evengoed als de liefhebberij er gauw af is indien Aafke den anderen kant uitkijkt tel-

kens als we haar in de lieve blauwe oogjes staren, evengoed is de „aardigheid” voor ons smeden er af, als de paardenhouders ons bij hoeven brengen, die door hun schuld feitelijk niet meer behoorlijk beslagen kunnen worden.

Ik bedoel niet hoeven, die van nature abnormaal zijn in bouw of groei, op *zulke* hoeven kunnen we juist toonen ons vak meester te zijn. Ze zijn den „echten” smid niet onwelkom, maar ik bedoel hoeven aan wier slechten toestand de paardenhouder schuld heeft; hoeven die goed en gezond en gaaf van aard zijn, doch die verwaarloosd werden. Bij zulke hoeven gebracht stelt men ons wel een beetje voor het vraagstuk „hoe plukt men veeren uit een kikvorsch” — en *wie* kan *dat*? —

Dat de paardenhouders er toch voor mogen zorgen dat van hunne jonge paarden de hoeven op tijd worden besneden, en daarmee niet zóólang wachten dat de stand van beenen en hoeven er onder geleden hebben! Voorkomen is immers veel gemakkelijker dan genezen! En toch zien wij vaak, dat de paarden van den herfst tot het voorjaar op stal staan, dat dan naar de hoeven niet omgekeken wordt, ja er zijn paardenhouders, die nimmer iets aan de hoeven laten doen, voordat het paard zijn eerste beslag krijgt. 't Gevolg hiervan is dat die dieren erg lastig zijn bij 't aankrijgen van de eerste schoenen, en hoewel niet voor een kleintje vervaard, kan ik verklaren, dat een dergelijke klant gevaar oplevert voor den smid. Is dit billijk tegenover ons, zoolang ons beroep ons vak is *beslaan*, en *niet* dressuur, temeer daar de paardenhouder zoo heel gemakkelijk zijn paarden aan handgrepen aan been en hoef wenen kan?

Zijn de paarden eenmaal beslagen, goed beslagen, dan gebeurt het waarlijk nog te veel, dat hoeven en ijzers maar moeten zien zich zelf verder te redden; en in stallen waar turfstrooisel gebruikt wordt staan de dieren, vooral achter, in het natte doorweekte strooisel, 't gevolg is: warme, broeierige, weeke hoeven, en is de hoorn niet buitengewoon taai, dan moeten de hoeven *slecht* worden, dan veroorzaakt men opzettelijk rotstralen en weggevreten stralkussen, en geloof mij, *die* kan de beste smid er niet aansmeden.

Wel geeft hij den raad de hoeven te zuiveren, en den straal daarna goed met bruine teer in te wrijven — dat gebeurt dan wel één, laat ons zeggen *drie* keer, maar dan is 't uit — tot de smid weer komt, *dàn* wordt de hoef zelfs *heelemaal* ingesmeerd, en de smid moet maar zien dat hij de glibberige, kleverige buitenwand van den hoef vasthoudt.

De hoeven aan de buitenzijde insmeren is zeker goed, maar dan moet het ook goed geschieden, d.i. de buitenoppervlakte reinigen, en met vaseline inwrijven, en zulks iederen dag herhalen; dat is deugdelyk voor den hoef, maar het bestrijken met een brouwsel van twijfelachtig gehalte en altijd maar opnieuw, de eene laag op de andere, is slecht. Toch gebeurt het veel — en de smid moet dikwijls met een mes den hoornwand van zoo'n korst ontdoen, vòòr

hij werken kan. En al klinkt het vreemd, toch gelooven velen niet dat die vettige korst de hoorn verstikt en onbruikbaar maakt.

Wat de tijd van beslagwissleing betreft, wij hoefsmeden zagen gaarne dat dit om de 5 à 6 weken gebeurde, in plaats van om de 3 maanden. Denk niet dat ik overdrijf, ik herhaal, *om* de drie maanden, want er zijn, meer buiten de steden dan daarbinnen, eigenaars die in 't begrip verkeeren: zoolang het ijzer nog maar vast zit, zoolang gaat het nog wel". — Neen geloof ons, zóólang gaat het niet dan ten nadeele van pezen en gewrichten en van arbeidsvermogen van het paard, dus per slot ten nadeele van den eigenaar, èn laat ons oprecht zijn ook ten nadeele van den smid, die op deze manier niet de vergoeding ontvangt voor alle moeite, tijd en kosten, die hij besteedde om het hoefbeslag te leeren niet alleen, maar die, als hij 's Zaterdagsavonds thuiskomt, daardoor dikwijls den blanken daalder mist, dien hij zoo graag gehad had om een cadeautje voor Aafke, of een hoed voor moeder de vrouw of een prentenboek voor klein Jantje te koopen. Het zou toch niet aangaan om Jantje te zeggen, als ik Zondag met hem wandel en zoo'n schijnbaar zuinige paardenhouder tegenkom: „Zie menneke, hij lopt met de centen van den smid in z'n zak." Jan zou 't misschien niet begrijpen, maar wat hij stellig niet begrijpt is, dat er paardenhouders zijn, die hunne schroeven en insteekkalkoenen bij den ijzerhandelaar koopen, omdat ze daar wat goedkoopster zijn, dan de smid ze leveren kan.

Zoo zijn er meer kleinigheden achter de coulissen van ons vak, maar al die kleinigheden bij elkaar gevoegd worden één grootigheid — en als de paardenhouders daarin ons hoefsmeden tegemoet wilden komen, bij St. Eloy . . . dan zou zulks voor ons hoefsmeden en vooral voor hen op het platteland zoo'n aangename aansporing wezen ons werk zoo goed mogelijk te leeren en uit te voeren, en — dan zouden, bij de eer „kunstenaar" te wezen, ook Aafke en Jantje gebaat zijn.

S.

(Uit: „De Hoefsmid" afl. 12 '05 en afl. 2 '06).

DE BEWERKING VAN HET NEKGEWRICHT.

Het nekgewricht verbindt hoofd en eersten halswervel, waarbij de wijze van verbinding een vrije beweging naar alle richtingen toestaat, zooals men aan het paard in den natuurtoestand kan zien.

De bewerking van dit gewricht heeft ten allen tijde de meeste aandacht getrokken en de z.g. *nekbuiging* wordt door de meeste als het criterium eener goede dressuur beschouwd. Wenschelijk is het daarom eerst eens na te gaan in hoeverre de nekbuiging werkelijk hierop aanspraak mag maken.

In het „Militär Wochenblatt” van 16 Oct. 1886 No. 85 heeft ** (de schrijver der *Natürliche Reitkunst*) hierop antwoord gegeven in een artikel: „Zijn inhoud en vorm der tegenwoordige rijkunst met elkander in overeenstemming?”, waaruit wij het navolgende ontleenen:

Het is een eigenaardig verschijnsel, dat juist goede ruiters als onderwijzer hun leerlingen *niet* zoo laten rijden, hun paarden in de dressuur *niet* zoo laten bewerken, als zij zelf er op zittende doen. Het onderscheid is het volgende:

Zien we den goeden ruiters rijden, zoo bewerkt hij steeds het *geheele* paard; *hooren* we hem aan als onderwijzer, dan houdt hij zich bijna *uitsluitend* bezig met het *nekgewricht*. Hoe is dat te rijmen?

Rijdt de goede ruiters zelf, dan bewerkt hij, zoo lang het paard hem niet naar zijn zin gaat, onafgebroken met voortdrijvende hulpen (zit) en dan komen alle afwijkingen van het normale, ook wanneer deze bestaan in gebrekkige beenzetting, of gebrekkige rugwerking, in het nekgewricht *tot uiting*, hetzij door pogingen om zich aan de bijgebrachte houding te onttrekken, hetzij door in de hand te boren, door onrustige hoofdstelling, enz. Het verzet in het nekgewricht is dus voor den goeden ruiters de resultante van *alle*, den geregelden gang weerstrevend, verzet in het geheele paard.

Door het verzet in het geheele paard te bestrijden en weg te nemen, heeft hij in waarheid het verzet in het nekgewricht overwonnen.

Hij brengt de geheele wervelkolom in een geregelden vorm en als bewijs daarvan komt ook het bewegelijkste gedeelte, en voor het oog het gemakkelijkst waarneembare gedeelte, hals en hoofd, eveneens in den gewenschten vorm.

De goede ruiters zegt dus voor zich: „Zoo lang hals en hoofd bij de verschillende oefeningen niet gewillig in de gewenschte stelling

blijven, zoo lang is de zaak nog niet in orde. Heb ik dat bereikt, dan is mijn paard klaar."

Hij mag in één woord in de hals- en hoofdstelling het criterium voor de dressuur voor zijn paard zien, *maar, alleen voor zijn eigen persoon.*

Dringt hij als onderwijzer deze privaat ondervinding in dezen vorm aan andere ruiters op, dan zal hij steeds anders laten rijden, anders laten bewerken, dan hij zelf doet.

En *dit*, omdat de *principiële fout* van onze tegenwoordige gemiddelde ruiters zetelt in het *gebrek aan voortdrijvende hulpen*. Hiermede staat en valt het recht om hals- en hoofdstelling als het criterium van de geheele dressuur te beschouwen, want ontbreekt den ruiter de noodige energie voor zijn voortdrijvende hulpen, dan draait de *logische gevolgtrekking*: „heeft het geheel (de geheele wervelkolom) den juisten vorm gekregen, dan moet ook het onderdeel, hoofd en hals, den juisten vorm hebben aangenomen,” om in den *onlogischen onzin*: „omdat het gedeelte hoofd en hals den (nog altijd maar schijnbaar) juisten vorm heeft aangenomen, daarom moet het geheel ook juist zijn.”

De verleiding tot deze bedriegelijke gevolgtrekking is voorzeker groot. De moeilijkheid om de fout te onderkennen ligt reeds in het karakter der voortdrijvende hulpen zelve. Deze zijn hoofdzakelijk gelegen *in den zit*, en in de *juiste inwerking met het ruitergewicht*, en zijn daarom veelal onbewust, instinctmatig.

De goede ruiter zit voor zijn gevoel rustig, nagenoeg werkeloos op het paard, is zich daardoor van de macht, door dezen schijnbaar stillen, in waarheid juist uiterst werkzaam zit uitgeoefend, niet ten volle bewust, en hij kan dit zijn leerlingen in den regel niet voldoende duidelijk maken, als het ware op hen overdragen.

Het is ongetwijfeld logisch *niet correct*, om, wanneer de lichte aanleuning aan de hand met laag geplaatsten neus daadwerkelijk verkregen is, doordien de rustige evenwichtszit van den ruiter, het paard eveneens zijn evenwicht heeft doen herkrijgen, om dan te zeggen: „*Het paard is nu aan den teugel.*”

Het is *niet correct*, wanneer door onderdrijven der achterhand en de daaruit volgende rugwelling, het geheele paard in elkander wordt geschoven, waardoor de neus meer wordt bijgebracht, om dan eenvoudig alleen van: „*Bijbrenging*” te spreken.

Het is *niet correct*, om, wanneer de gang, door het beurtelings laten onderzetten der achterbeenen, in de buiging veerkrachtiger is geworden op de rechte lijn, om dit resultaat op rekening van de oefening „*afbuigen*” te brengen.

En juist deze drie oefeningen omvatten in zich ongeveer de geheele dressuur.

Een paard, dat losgelaten, zich niet meer krampachtig vasthoudende, *in evenwicht is gekomen*, zich onder een gewelfden rug en veerkrachtig volgen der achterbeenen *in elkander laat schuiven* en ten slotte in een lichte schouderbinnenwaartsstelling beurtelings *gewillig den binnen-achtervoet onderplaatst*, is zoo goed als klaar.

Dat bij deze drie oorzaken ook drie parallelle werkingen van hoofd- en halsstelling behooren, n.l. *laag geplaatste neus, vermeerderde bijbrenging en een gebogen hals*, spreekt voor het gemiddelde gebruikspaar, waarvan bij algemeene beschouwingen slechts sprake kan zijn, van zelf.

De ruiter, die een jong paard deze drie oefeningen leert uitvoeren, kan *alles* wat de campagne-ruiter als africhter noodig heeft. De juiste uitvoering dezer drie oefeningen bestaat *voor het paard* in de *juiste beenzetting en rugwerking*, *voor den ruiter* in den *juisten zit en de voortdrijvende hulpen*.

Ieder rekrut ziet in de teugels uit instinct en zelfbehoud zijn natuurlijk redmiddel; ieder ruiter, die het nog niet heel ver gebracht heeft, meent zijn paard met de teugels te moeten beheerschen. Wil de *rijbaan-theorie* kans hebben de richtige verhouding slechts eenigszins nabij te komen, dan moet zij tegenover dezen natuurlijken aandrang der leerlingen, alle teugelhulpen zelfs erg belasteren en de voortdrijvende hulpen erg in de lucht steken.

De *geschreven theorie* moet natuurlijk zulke uitersten vermijden, maar *wel* moet ze haar groot en waar grondbeginsel, dat hoofd- en halsstelling het *gevolg* is van een geregelde beenzetting en van een juisten vorm der rugwervelkolom door *alle* stadiums der dressuur heen en tot in de minste bijzonderheden laten doorschemeren.

De beschrijving van iedere oefening behoort te beginnen met *gang, beenzetting en rugwerking* en eerst *daarna* behooren hoofd- en halsstelling beschreven te worden. In dezelfde volgorde moeten ook de hulpen voor den ruiter beschreven worden, eerst de *zit- en beenhulpen* en *daarna* zoo noodig de *teugelhulpen*.

Iedere oefening moet *in den gang*, waar *zit- en beenhulpen* werkzaam tot haar recht kunnen komen, worden begonnen; *stilstaande* eerst *dan* mogen geschieden, wanneer het paard ook stilstaande door lichte hulpen met de achterhand ondergeschoven kan worden gehouden.

Bij de beschrijving der fouten (gebreken) van de oefening moeten eerst vermeld worden die van de *beenzetting*, *dan* eerst de fouten in *hoofd- en halsstelling*; tegelijkertijd moet er op gewezen worden, hoe de laatste het *gevolg* zijn van de valsche beenzettingen.

Voorts zou een nieuwe terminologie in het leven moeten worden geroepen, die voor iedere oefening, voor iedere betrekking tusschen ruiter en paard, een *uit de functie van rug en achterhand* afgeleide benaming bezit.

Dan zou iedereen, die een afdeeling of een paard onder den ruiter te beoordeelen had, meer gedwongen zijn, zijn oog meer gevestigd te houden op het ware criterium van de opleiding of africhting, n.l. op den gang en de rust in het paard.

De vorenstaande eerste helft van dit artikel is hier opzettelijk voorafgegaan, ten einde vooreerst de betrekkelijke waarde der nekbuiging in het licht te stellen, terwijl bovendien hiermede gewezen kan worden op de treffende overeenstemming van beginselen van den Schrijver der *Natürliche Reitkunst* en van Steinbrecht.

Gelijk bekend, hebben de samenstellers van het voorschrift op de africhting van het artilleriepaard van 1900, eene afzonderlijke beschrijving van de bewerking van het nekgewricht achterwege gelaten, hoewel Steinbrecht deze bewerking onder den naam van „*Abbrechen*” wel degelijk in het *Gymnasium des Pferdes* heeft beschreven. De reden van deze weglating zal gezocht moeten worden in de uitspraak van Steinbrecht: „Zoo nuttig deze oefening is bij eene juiste uitvoering, zoo schadelijk en nadeelig is zij bij eene onjuiste en slechte uitvoering”, welke uitspraak door de samenstellers vermoedelijk is erkend. Ten einde zulks nader toe te lichten, moge het navolgende, genomen uit het *Gymnasium des Pferdes*, hier eene plaats vinden.

Wanneer het nekgewricht onder den ruiter menigmaal zoo stijf en onbuigzaam schijnt, is dit een gevolg van het doel, waarnaar de ruiter allereerst moet streven, het z.g. *vastrijden* van het nekgewricht, en waartoe het van nature zoo bewegelijke gewricht slechts geleidelijk en door oefening kan worden gebracht. Bouw van hoofd en hals kunnen dit werk soms gemakkelijk, soms ook zeer moeilijk maken.

De dressuur heeft ten doel het paard te leeren zich te bewegen in de *onvoorwaardelijk bijgebrachte houding aan den teugel*, waaronder verstaan moet worden *die* houding van hoofd en hals, waarbij de ruiter met de teugels *onvoorwaardelijk* op de achterbeenen kan inwerken, waarbij de teugelwerking dus doorgaat en het paard nòch aan de aanhoudingen weerstand biedt, nòch deze tracht te ontwijken.

Het nekgewricht is het eerste gewricht, dat de aanhoudingen moet laten doorgaan en zoolang dit niet in de macht van den ruiter is, beperkt zich diens inwerking alleen tot den mond van het paard. De stand tusschen hoofd en hals in het nekgewricht is dus alleen *dan de juiste*, wanneer de voortdrijvende kracht, door het nekgewricht heengaande, *voelbaar* wordt in de hand van den ruiter.

De zijwaartsche buiging van het hoofd ten opzichte van den hals (de zijdelingsche nekbuiging) kan bij een korten, zwaren hals en

zware, vleezige kaken zeer worden bemoeilijkt, doch deze bezwaren zijn in voldoende mate te overwinnen, om eene verzameling van het paard toch mogelijk te maken, al zal die van nature minder gunstige bouw ook altijd een nadeeligen invloed blijven uitoefenen op de handelbaarheid van het paard.

Tot de weeke deelen, welke de zijdelingsche nekbuiging moeilijk maken, behooren de oorklieren. Deze klieren, organen van de speekselafscheiding, strekken zich in langwerpigen vorm uit van de ooren langs den achterrand van de onderkaak, terwijl het speekselkanaal in de mondholte uitkomt. Deze weeke en gevoelige deelen zijn bij de zijwaartsche buigingen aan sterke kwetsing en drukking door de kaak blootgesteld, en de hierdoor veroorzaakte pijn zet het paard soms aan tot hardnekkig verzet en eigenzinnigheid.

In het begin der dressuur wordt de klier eerst naar buiten gedrukt, en is dan duidelijk zichtbaar; later echter wanneer door verdwijnen van het vet en grootere rekbaarheid der spieren de noodige ruimte is ontstaan, wordt de klier naar binnen teruggetrokken en vindt dan een plaats onder den rand van de onderkaak. Dan eerst is de bewerking van het nekgewricht voltooid, kan de klier ongestoord zijn functie verrichten en heeft de toevoer van speeksel ongehinderd plaats.

Tot bereiking van dit resultaat is een vlijtige en bijzondere bewerking van den hals en nek een vereischte, welke bewerking bestempeld wordt met den naam van „*Abbrechen*”.

Hieronder verstaat men het *stilstaande* afwisselend rechts en links buigen en bijbrengen van het hoofd ten opzichte van den hals, waarbij de hals en het geheele paard **rechtuit** geplaatst moeten zijn, zoodat *uitsluitend en alleen* het gewricht tusschen hoofd en hals de gewenschte buiging aanneemt.

Wat dit zeggen wil, leert het volgende.

Het paard bezit in de 7 halswervelen en in de onderkaak een achtvoudig middel om zich aan de juiste buigingen van het nekgewricht te onttrekken, en weet dit stilstaande, waar het den verzeerden steun der vier voeten ter beschikking heeft, zeer handig te doen.

Van de zijde van den ruiter behoort er een zeer fijn gevoel toe, om te onderkennen of het paard het gewicht gelijkmatig op de 4 beenen verdeeld houdt, d. w. z. *recht* blijft, of niet soms bijna onmerkbaar het gewicht op de buitenvoeten overbrengt, of met den hals de beweging volgt, of met de onderkaak nageeft, in plaats van in het nekgewricht. Wanneer de ruiter dit onderkent, kan alleen een onvoorwaardelijke gehoorzaamheid voor de sporen dit zich onttrekken van het paard verhinderen.

Daarom moet deze oefening in hare volmaaktheid ook alleen be-

schouwd worden als een *slot-oefening* voor een hoogere dressuur, met het doel het paard bij een hoog opgerichten hals, als een gevolg van buigzame heupgewrichten, een gemakkelijke en vrije stelling van het hoofd te verschaffen.

Het buigen van het nekgewricht stelt dus **altijd** als eisch een *hooge, standvastige* stelling van den hals en een juiste, gelijkmatige verdeling van het lichaamsgewicht over de vier voeten, in één woord *de houding van het evenwicht, stilstaande*, en kan alleen *dan* met hoop op goeden uitslag beoefend worden, *wanneer de ruiter de achterhand volkomen met de spoor beheerscht*.

Ontbreken deze factoren, dan zal het paard zich al heel spoedig, vóór dat de ruiter er nog het minste vermoeden van heeft, zelfs al is het gunstig gebouwd, door valsche buigingen en knikken in den hals, aan zijn macht en inwerkingen weten te onttrekken. Zulk een knik in den hals ontstaat, zoodra, door het vormen van een gebroken lijn, twee halswervelen niet meer juist ten opzichte van elkander geplaatst zijn, daardoor met te geringe gedeelten van hunne gewrichtsvlakten met elkander in aanraking blijven, waardoor een gaping ontstaat in de verbindingsketen van hoofd en achterhand. De door de wervelkolom bestaande verbinding tusschen voor- en achterhand wordt daardoor onderbroken, met het gevolg dat niet alleen de voortdrijvende kracht der achterhand, maar ook de aanhoudingen met de hand (de teugelwerking) in zulk een valsche buiging blijven steken.

Het paard vindt en zoekt daarin het middel zich aan de macht van den ruiter te onttrekken. Zulk een gebrek komt in alle gangen en bij alle oefeningen weder te voorschijn, en kan ieder oogenblik een overigens voortreffelijk paard tot een ongemakkelijk en onzeker dier maken. Eenmaal ingeworteld is dit gebrek met de grootste moeite weg te ruimen, daar het veel gemakkelijker is een onbuigzaam deel buigzaam, dan een te buigzaam deel vast en straf te maken.

Het gebrek ontstaat doordien de antagonisten der gebogen zijde niet krachtig genoeg tegenwerken. Dit is de reden, waarom van den beginne af aan de rechte richting van het paard, d.i. het gelijkmatig rusten op de vier beenen, een *hoofdvereischte* voor alle oefeningen is, daar dit recht gericht zijn van het lichaam de juiste tegenwerking van de antagonisten nog het meeste waarborgt. Wanneer zulk een enkele fout gang en gehoorzaamheid van het paard zoozeer in gevaar brengt, dan is daarmede de uitspraak van Steinbrecht, in den aanvang van dit artikel aangehaald, voorzeker gerechtvaardigd en hebben de samenstellers van het Artillerievoorschrift verstandig gedaan de nekbewerking achterwege te laten, uit gegronde vrees, dat te velen zouden denken dat hun uil een valk is.

OVER PAARDEN DIE ZICH NIET LATEN VASTZETTEN AAN HET HALSTERTOEW.

Jonge dieren, die voor 't eerst in een stand komen, rukken dikwijls aan het halstertouw zoodra zij bemerken, dat zij daarmee aan de krib vastgezet zijn. Bij de meesten gaat die eigenaardige weerspanningheid spoedig en vanzelf over. — Enkelens zijn er die hoe langer hoe erger te keer gaan, lastig worden en soms gevaarlijk voor zichzelf en hunne buurlieden. Wordt niet ingegrepen door den eigenaar, dan wordt het dier vervelend, — en blijft rukken ieder keer als men het vastlegt.

Om het van deze onhebbelijkheid te genezen bestaat het volgende afdoend middel.

Neem een sterk stuk touw, vingerdik, maak hiervan een lus, leg die lus om het paard, een handbreedte achter de schoft en achter de elleboogen langs loopend, trek het lange einde van het touw tusschen de voorbeenen door, zóó dat de lus om het paard sluit zonder te knellen, steek dat einde dan door den halsterring, van daar uit

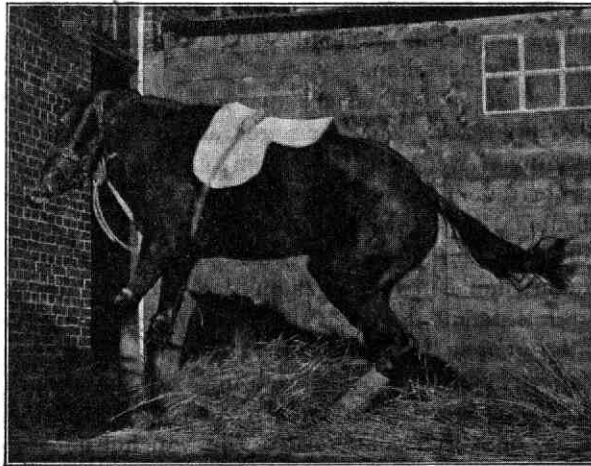

Fig. 69

door den ring waaraan het dier vast moet staan (zorg dat *deze* ring zéér, zéér sterk bevestigd zit) en dan terug naar het kinstuk van het halster, en bevestig het daar met een knoop die gemakkelijk los kan. Maak het touw zóó lang, dat het dier een goede pas van den muur staat, en zorg dat het halster en al zijne deelen soliede zijn.

Is de rukker dusdanig bevestigd in z'n stand of aan een muur

(op de plaats waar ge het middel toepast dient een flink dik stroobed te liggen), laat hem dan alleen en blijf in de nabijheid.

Zoodra het dier nu achteruit begint te trekken en te rukken, trekt het zich zelf eerst de lus, die het om den romp heeft, dicht en daarmede zich zelf *naar de muur toe*. Na eenige verwoede pogingen om zich achteruit te werken, zal het vooruit *springen*, en op datzelfde oogenblik tot de overtuiging komen dat en het knellen van de lus en het vooruitgetrokken worden eindigt, om onmiddellijk weer te beginnen zoodra het dier achteruit loopt. De verkregen indruk is zoo overweldigend dat het dier, na een keer of wat met zich zelf gevochten te hebben, het halstertouw niet meer durft strekken, m. a. w. niet meer achteruit durft te loopen. Laat het een paar dagen met de lus om in zijn stand staan, telkens als het na het werk daarin terugkeert; neem dan gerust de lus af en het dier zal z'n slechte gewoonte uit zich zelf liever niet meer herhalen.

Als en de ringbevestiging, en het touw en het halster sterk zijn, het stroobed voldoende dik is, is geen enkel gevaar of letsel te duchten.

Ter voorkoming van de mogelijkheid dat het dier met de voorbenen in de voerbak springt, is het aan te bevelen, het dier voor toepassing van het middel voor een vlakken hoogen muur te plaatsen en het dan knielappen aan te doen. *Tegen* den muur springt het niet, en een ingemetselde ring is 't sterkst.

Bijgaande afbeeldingen zijn van een nerveus paard op wien het middel is toegepast.

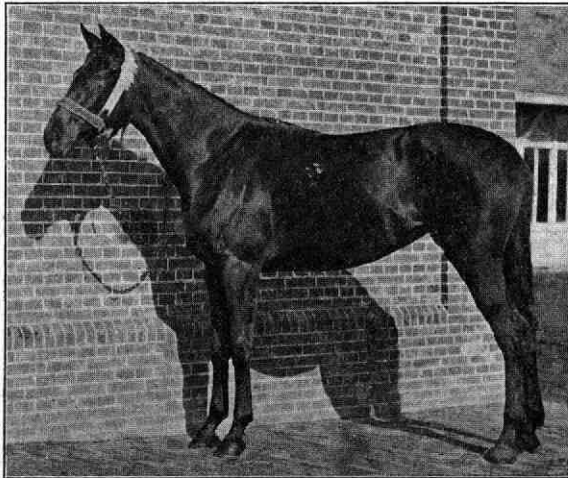

Fig. 70.

Ter vrijwarig van schaving der uiterst dunne huid en hooge schoft, was het lus-touw voor dit geval onderlegd met een zadeldekje.

Het middel berust op het oude bekende beginsel: Wilt ge een paard beletten, iets te doen of na te laten, plaats het dan zóó dat het bij de uiting van *zijn* wil, staat tegenover een andere onwrikbare wil grooter dan die van het paard, en die alleen werkt zoolang het dier zich verzet. Ondervindt het paard zijn machteloosheid, dan is het ook met z'n wil gedaan en onderwerpt het zich, en opmerkenswaardig is het, dat hoe heviger het verzet, hoe sneller en beslissender het resultaat!

DE KRACHT WAARMEE EEN ZWEEPSLAG AANKOMT.

Het *gebeurde* kort geleden in een der steden onze noordelijke provinciën. De sneeuw had allen overvallen en lag in korten tijd een voet dik op de straat. Gespannen voor een kolenvracht stond een paard stil; 't had geruimen tijd den ongeveer 1800 K.G. zwaren last, onder inspanning van al zijn taaie krachten, tegen den ietwat opwaarts loopenden weg in beweging gehouden, hoofd en hals omlaag en naar voren, rug gewelfd, achterbeenen vlug beurtelings sterk gebogen en onderplaatsend; de wil was er, maar de voldoende kracht ontbrak om die gewrichten zoover mogelijk te strekken en er de 1800 K.G. mede door de pakkende dooiende sneeuw te drukken. Het arbeidsvermogen was tijdelijk verbruikt, het paard had gestopt. — „Vort” riep de voerman; even onrustig omkijken, maar 't blijft staan. „Toe dan, verdomme”! en de slag snerpt een paar koorden over de oude taaie huid van 't dier, doch het blijft staan — niet uittartend of koppig het hoofd hoog en de ooren scherp naar achteren gespits, klaar om te „ketsen” — maar dof, gelaten, in een houding, die een der vrouwelijke omstanders een „'t stomme dier” ontlokt.

De vrachtrijder geprikkeld, neemt de zweep onder den linkerarm, opent de rechterhand voor den mond, fluistert er iets in dat met „negeret” en speeksel verband houdt, grijpt er dan het handvat van de zweep mede, vat met de linkerhand het paard bij het bit, en . . . *wèg* dierenbescherming-theorieën! maar de kolenwagen bleef. Wat er alzoo gebeurde, is thans overbekend, gelooven we. Evenwel *niet* algemeen bekend is de kracht, waarmee zoo'n zweepslag aankomt.

Baron Henry d'Anchald te Parijs heeft zeer merkwaardige onderzoeken gedaan op dit gebied. Hij nam een blok gezuiverde, gekneede klei, dat over zijn geheelen inhoud zoo gelijkmatig mogelijk was aangestampt en overal ongeveer hetzelfde vochtgehalte had, dus overal in dezelfde laag denzelfden weerstand bood.

Op het vlak gestreken bovenzvlak werden door eenzelfden man met verschillende zweepen, telkens met aanwending van dezelfde kracht van hem die sloeg, slagen toegebracht. Daardoor onstonden er in de kleimassa groeven van verschillende diepte.

Naast elke zulk een slagindruk werd daarna met het slagkoord, dat den indruk achterliet, een indruk van dezelfde gemiddelde diepte gemaakt, thans mechanisch, middels opgeplaatst gewicht aan lood.

Er bleek, dat de kegelvormig toeloopende, rondgevlochten, zware slag aan den korten zweepstok van een vrachtrijder een indruk achterliet, gelijk aan dien verkregen met een gewicht van 144 K.G.

Een striem toegebracht met een *platten* slag (vierhoekig in doorsnede) zonder boog aan een zweepstok van gewone lengte bevestigd, toonde een groeve, gelijk aan die van een druk van 74 K.G.

Een ronde slag zonder boog: groefdiepte van 67 K.G. druk. Een vierkante slag zonder boog: groefdiepte van 54 K.G. druk. Een ronde slag middels een boog aan den stok bevestigd: groefdiepte van 35 K.G. druk.

Hoeveel al deze kilogrammen voorstellen aan „*pijn*” kan iemand zich ongeveer denken, als men weet dat een klap met een vierkante liniaal, als jongen velen onzer door meester in de binnen-vlakte van de hand toegebracht, omdat meester ons „*liefhad*”, zoo ongeveer een groefdiepte van 2.5 K.G. druk in klei achterlaat.

Zonder in de verste verte den schijn op mij te willen laden ook maar te twifelen aan het nuttige en soms noodzakelijke van „*aandrijven*” met de zweep, en zelfs het in werking brengen van een „*lam handje*” op zulke oogenblikken beslist afkeurend, wenschte ik op te merken ook hierbij een grens bestaat, welks overschrijden „*goed*” in „*kwaad*” en „*onnut*” omzet.

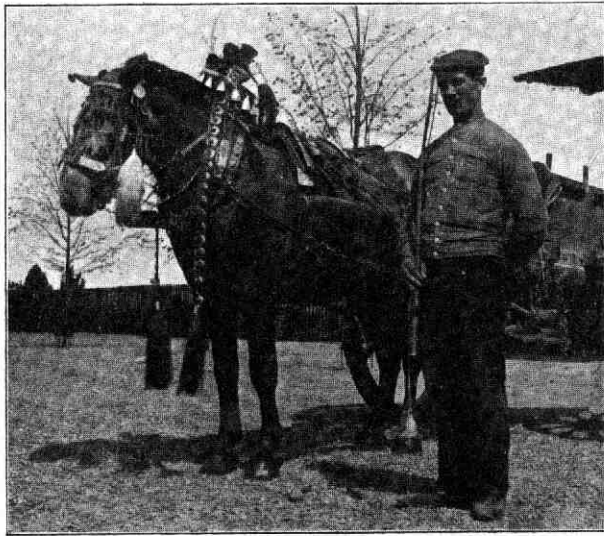
Wellicht kan de herinnering aan 's meesters klap, en de verspreiding van de onderzoekingen van d'Anchald de overtuiging helpen vestigen dat een onbesuisde brutale striem het paard brandt, en de veroorzaakte pijn moed doet *verliezen*, in stede van dien bij 't paard *op te wekken!*

Ronde, dikke en kegelvormig toeloopende slagen doen meer pijn dan vierkante; *zonder* „*boogeinde*” aan den stok bevestigd doen alle soorten meer pijn dan met *een* boogeinde; en een gewone leeren slag van ongeveer 7 mM. dikte tot maximum 1,10 a 1,20 lengte op een veerenden stok met boogtop is ruim voldoende om aan te drijven!

Let wel — ik zeg „*aan te drijven*” en bedoel niet correctie van deugnieten en booze humeuren en reken onder deze categorieën zoowel het paard dat zich verzet en ondeugend is, als de koetsier, die een slag uitdeelt, omdat . . . eerlijk zijn? . . welnu . . omdat

hem de handen jeukten, omdat de fooi niet groot genoeg was, omdat de „lamme bok” schrikte of aanstootte, omdat uit conservatief beginsel vóór 12 uur de man last van z'n humeur heeft, en ten slotte misschien omdat deze regelen gedrukt werden en — sommige menschen bepaald boos worden als men hun laat zien dat zij verkeerd dachten of deden.

Intusschen aan dit alles heeft „het paard” geen schuld, en heeft zoo'n klap niet *verdiend* of *noodig*. Te beoordeelen wanneer een zweepslag wèl noodzakelijk is, trachte ieder voor zich; met wat goeden wil en ervaring in het paardenvak leert men zulks, zelfs den verstrooiden professor-amateur-horseman!

OVER EENSPAN-TUIG (HEER-EQUIPAGE).

Fig. 71.

Wat het paard betreft, dat wij ons voorstellen voor een heer-equipage te gaan tuigen, daarover heb ik vroeger uitvoerig een en ander medegedeeld. Zie art.: Het oog, de theorie en de portemonnaie, pag. 4. Om niet in herhaling te vallen stipuleer ik hier even, dat al flatteert een net tuig de meeste paarden, de bestemming van zoo'n paard tot tuigdienst niet berusten mag op 't feit, dat het een zadelrug heeft, te lang is en van voren te wijd staat.

Ik weet wel, er zijn „liefhebbers”, die een paard met een doorgezakten rug, lange lenden en klomphoeven, een ideaal-type voor een rijtuig schijnen te vinden; — over smaak valt nu eenmaal niet te twisten, bovendien caricaturen bestaan; om dan ook 't woordenboek van de Vries en te Winkel volledig te houden, ontraad ik de lezing van onder volgende tuigstudie, aan:

1e. den meneer, die om zijn dikbuikigen Oldenburger een rijpaard te doen schijnen, het dier opsiert met een wit buffelleëren *voortuig*, daar waar een *slaartriem* dienstig zou zijn om z'n zadel op de rechte plaats te behouden;

2e. aan den equipagehouder, die zijn groote zwaarmoedige carosier met een Amerikaanschen opzetteugel laat rijden, omdat hij en zijn koetsier dit „sport” vinden.

* * *

Wat het tuig van een rijtuigpaard in 't algemeen, en bestemd voor equipagedienst in 't bijzonder betreft — de allereerste vereischte waaraan het behoort te voldoen is, dat het **past!**

Dat klinkt naïf: ieder weet toch, dat correct rijden onmogelijk is, als niet ieder tuigdeel op maat is en op z'n plaats zit; intusschen — die in onze groote steden en tijdens de belangrijke concouren hunne oogen gebruiken, niet uitsluitend om er mede naar de „eendjes” te zien, maar ook om te kijken naar 't schoons op paardengebied, zullen opgemerkt kunnen hebben, dat juist dat *passen* zoo vaak bij velen een niet te bereiken, dan wel een kranig afgezworen illusie schijnt.

Zoo menig goed temperamentvol paard werd „lastig” en „onhandelbaar” veroordeeld, terwijl dit vonnis dan gewoonlijk berustte op 't feit, dat de rijder geen kennis had van het tuig, noch van het behoorlijk optuigen.

Zijn kennis als rijder van den bok te bepalen tot de wetenschap, dat Dentz riding-gloves tot de beste behooren, is niet voldoende; evenmin z'n *kunnen* te ontwikkelen tot op een hoogte, dat men een rijtuig kan voeren, zonder drenkelingen te maken, boomen en gemeente-eigendommen te beschadigen of rail-groeven te verwijden; het is bovendien absoluut noodzakelijk te kunnen voorkomen en verbeteren de fouten in

Fig. 72.

gang of humeur van een paard, voordat het dier door insubordinair gedrag te kennen geeft bezwaar te hebben tegen ondoelmatige, knellende of slingerende wijze van aankleeden en aanspannen.

De qualiteit en het uiterlijk van uw tuig is de steen waaraan kenners uw goeden smaak toetsen en — zoo ergens — dan geldt hier: „Eenvoud is 't kenmerk van 't ware schoone!”

Dus hoe minder een tuig overladen is met blinkend beslag, kettingen en garnituren, hoe bescheidener de kroontjes en naam-cijfers, des te meer „ware” chic.

Strikken, pompons en pluimen, wapens en gegalonneerde schoftdekjes, worden slechts bij zeldzame gala-gelegenheden aangebracht, en alleen *dagelijks* . . . aan het tuig van den heer „van” Korintien tot Rosijnen!

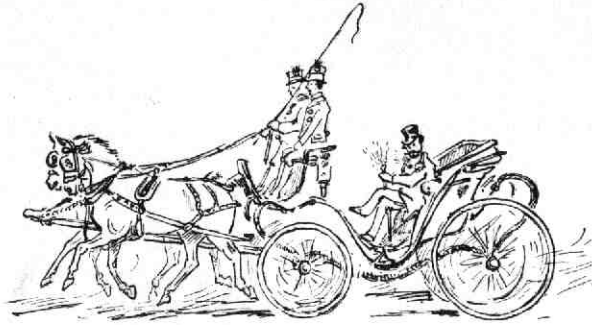

Fig. 73.

Echter, uit afschrik voor 't schitterende, alle ringen, gespen, oogen en sleutels met zwart te doen overtrekken, is de zucht naar eenvoud *te* ver gedreven. Er is zooveel vroolijks en opwekkends

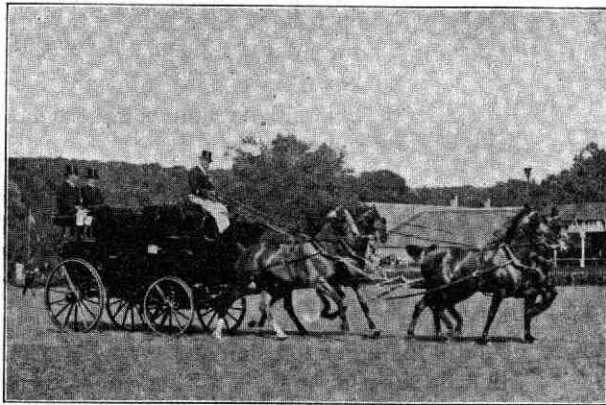

Fig. 74.

in 't rijvak, dat rouw- en begrafenisstemmingen daarin niet thuis hooren!

* *

Uw tuig zij gemaakt van prima tuigleder en . . . **handwerk!**

Dit kunt ge echter voor een „koopje” niet krijgen, en als ge b.v. bij de zadelmakers Wald te Groningen of Bouman te 's-Hage geen vreemde in de werkplaats zijt en ge ziet er patroons en

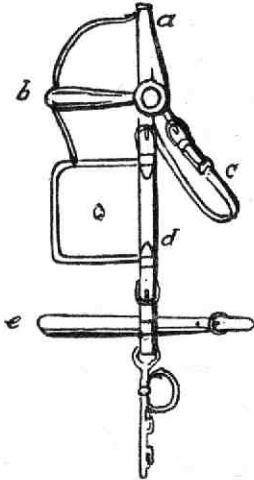
kundige werklieden aan den slag met een „fijn” tuig, dan geniet ge en *begrijpt* ge, dat de degelijkheid van „handsewn” geld *waard* is

Wat de kleur betreft, zwart zal gewoonlijk boven geel geprefereerd worden, en m. i. terecht, ik acht die *patte-de-canard*-kleur tuigen leelijk, omdat ze nieuw zijnde, zoo *akelig* nieuw *lijken*, en gebruikt, zich moeilijk laten onderhouden, spoedig vlekken om per slot toch met zwart smeer kennis te moeten maken.

Het garnituur is van berlijn-zilver, nickel of koper, al naar de heerschende mode. — In de laatste 2 jaren is koper blijkbaar aan de beurt. Welk 't metaal ook zij, in gebruik dient het schitterend gepoetst.

* *

De deelen van een tuig voor een eenspan, hun plaats en 't „waarom” van die plaats behandelend, beginnen we bij 't hoofdstel.

't Hoofdstel bestaat uit:

- 't kopstuk *a*,
- 't fronteel *b*,
- de keelriem *c*,
- de bakstukken met oogkleppen *d*,
- de neusriem *e*.

Fig. 75.

Het *kopstuk* behoort te liggen op den nek van het paard, *achter* de ooren, *dus* niet daartegen aan, d. i. het moet de ooren niet raken of hunne bewegelijkheid belemmeren.

Het *kopstuk* wordt op z'n plaats gehouden naar voren door 't fronteel, naar beneden en naar achteren respectievelijk door bakstukken en keelriem.

Het *fronteel* dient zóó lang te zijn en zóó laag geplaatst te worden dat het de oorinplantingen geheel vrij laat. Heeft uw paard lob- of varkensooren, en duldt het de aanraking der tuigdeelen hieraan, dan vindt ge in kopstuk en fronteelplaatsing het middel „den schijn te redden”.

Een fronteel behoort van effen zwart leder of van effen metaal

te zijn; voor een dogcart of ander licht tweewielig rijtuig mag het gekleurd (één kleur) gedragen worden. — Een bloemknop of een bouquetje, mits zeer klein en bescheiden, bevestigd in de bovenpassant der bakstukken en beneden de fronteelplaatjes, middels steeltjes van metaaldraad misstaat niet als ze in overeenstemming zijn met de enkele bloemen in 't corsage van de *jonge dame*, die de equipage bestuurt!

Dambordsgewijze en afwisselend met metaal en leër „gereepte” fronteelen doen denken aan „lardeeren”, en zijn dan ook alleen voor het slagerskarretje „fashion”.

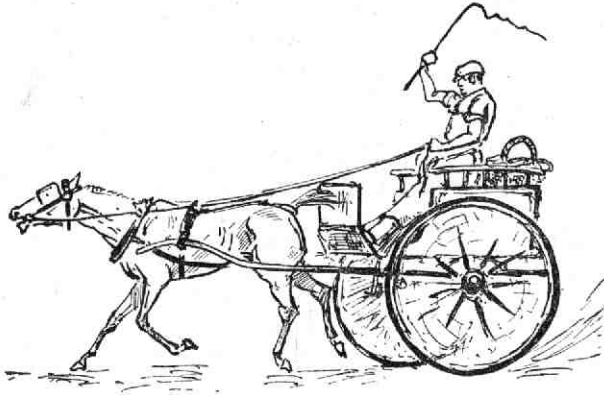

Fig. 76.

De keelriem zij soepel, en dient voldoende los gesespt te worden (de vlakke hand er tusschen, in bijgebrachte hoofdstelling) om ademhaling en bloedsomloop niet te belemmeren.

De bakstukken worden aan de stooten van het kopstuk gesespt en moeten niet *op* maar *naast* den scherpen rand der jukbeenderen liggen.

Zij behooren *niet* over hunne geheele lengte van passanten te zijn voorzien, en deze laatste mogen *nimmer* van metaal zijn; de heer „van Korinten tot Rosijnen” zou u terecht beschuldigen van na-aperij.

De oogkleppen zijn in de bakstukken geklemd en genaaid, vierkant of langwerpig vierkant van vorm, en aan de buitenvlakte overtrokken met zwart verlakt leder. Hierop kan het naamcijfer e. q. 't kroontje aangebracht, mits van bescheiden afmetingen.

De kleppen dienen zoover buitenwaarts te staan, dat zij 't paard een vrij uitzicht vóóruit toelaten, *ze mogen in geen geval oog of oogkas raken*, en het middelpunt van de klep moet zich bevinden tegenover het midden van het paardenoog.

Het *te* ver naar buiten staan wordt verhinderd door verbinding

der kleppen aan 't kopstuk (onder 't fronteel door) middels oogklepdragers.

Het al of niet wenschelijke van oogkleppen is een twistappel gebleven tusschen de vaklui, zelfs vriendelijke vereenigingen tot dierenbescherming hebben den lust niet kunnen bedwingen daaraan duchtig mede te knabbelen, en over dit onderwerp vele hunner notulen tot folianten doen aangroeien. Intusschen zullen oogkleppen eerst dan als antiquiteit in een museum aangetroffen worden, zoodra de *dressuur* van het tuigpaard algemeen even ernstig doorgevoerd zal worden als die van het rijpaard; ik bedoel, dat het rijtuigpaard ook zóó grondig afgericht behoorde te worden, dat het absoluut gehoorzaam in de hand is, gaat en *blijft*, ook zonder dat hem 't gezichtsvermogen gedeeltelijk benomen wordt.

Ik heb hierbij het éénsplan op 't oog, bij tandem- en meerspannig rijden, zullen de oogkleppen, vooral bij eenigszins driftige paarden, wel zoo goed als onmisbaar blijven, daar 't gebruik van de zweep, bestemd voor één, storend kan werken op de gemoedsrust der overigen.

Het bit. Uw bit zij van staal en behoort schitterend onderhouden en „gepielemeurd”; booze tongen zeggen, dat *dààrom* uw koetsier, als ge 't hem overlaat, bij voorkeur eene berlijn-zilveren of nickelen stang kiest. „Hony soit qui mal y pense”: — intusschen bedenke men, dat Engeland, hetzelfde devies voerend, toch ook een *enkele* maal „p . . p” aan z'n knickers bleek te hebben.

In 't algemeen is de ligging van een stang in den paardemond juist, als 't midden van het mondstuk op 't midden van de tongbreedte rust, en ongeveer een vinger boven de hoektanden bij hengsten en ruins en een goede 2 vingerbreedten boven de hoektanden bij merriën ligt. De mondhoeken mogen niet opgetrokken worden, en de breedte van 't mondstuk dient zóó, dat het nòch aan weerskanten buiten den mond uitsteekt, nòch de lippen klemt.

De keuze van het bit behoort te berusten op den toestand en de gevoeligheid van den mond; deze laatste is weer afhankelijk van den graad van africhting en deze africhting wederom van de al of niet voldoende voorbereiding tot die africhting.

Ouder nieuws dan deze bewering bestaat er wellicht niet onder de zon, — toch *zien* we nog *te dikwijls*: *geen* voorbereiding — *geen* africhting — doch 't paard een tuig op — een stang in den mond — en tusschen de boomen. Lukt 't, dan is 't paard voor rijtuigdienst klaar, en lukt het niet, nu dan is 't dier een . . . loeder!

De normale vorm der lagen, vooral bij paarden met edel bloed, is vrij scherp aan den bovenrand; dus, hoe *dunner* het daarop inwerkend mondstuk, des te pijnlijker; bij stugge hand kan die pijn onduldbaar worden.

In normale omstandigheden is dan ook een *dik* mondstuk 't „eene noodige”, terwijl men „langs lijnen van geleidelijkheid” komt tot dikke vleezige lagen en tongen, d. i. minder gevoelige paardemonden, waarvoor een *minder dik* (echter nimmer een *dun*) mondstuk en ietwat langere scharen in aanmerking komen.

Men onthoude echter wél, dat zuurheid en stugheid bij een paard 9 van de 10 keer, niet veroorzaakt wordt door gesteldheid van den mond, maar wél 't gevolg is van: onbuigzaamheid van hals en rug, stijve lenden of moeilijk te buigen spronggewrichten.

Die oorzaken, voor zoover zij niet berusten op „gebreken”, dienen uit den weg geruimd te worden door *dressuur*, d. w. z. niet de *gevolgen* bestreden met een *zwaren* stang.

Bij hem, die twijfelt wáár 'm de kneep zit, sta de diagnose „'t is de mond” heel onderaan 't lijstje. De zelfoverschatting (die bestaat

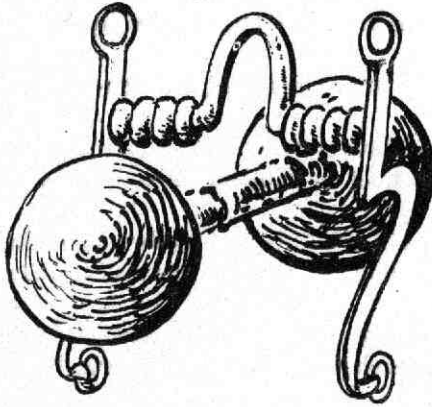

Fig. 77.

zelfs in 't rijvak) belette hem niet om advies in te winnen bij een ervaren practicus, vóórdát hij een greep doet naar een „patent” stang, en dan, om daarmee te kunnen rijden, halters koopen moet voor het ontwikkelen zijner biceps. De axioma luidt: hoe fijner, gevoeliger hand, des te eenvoudiger, zachter bit. In verband daarmee geeft het ongelooflijk groot aantal soorten scherpe en samengestelde bidden, die uitgevonden, gebreveteerd

en gebruikt worden te denken.

Intusschen niet *iedereen* heeft de rijhand van Jhr. Mr. W. Alberda v. Ekenstein, M. Bar. v. Pallandt, F. F. Leopold, C. Nienhuis, M. v. d. Drift, Jan Kok Jr., Wijma, Mulder Sr. en Jr., van Spanje, Willem Riemer, de koetsiers van de H.H. van Hoboken en Jurgens Verbrugge en enkele andere Nederlanders.

Waar nu aangeboren tact en fijn ontwikkeld gevoel, in de kunst van africhting, in 't „bevingeren” van de leidsels en bedrevenheid in 't gebruik van de zweep, geheel of grootendeels ontbreken, dáár dient surrogaat gebruikt, en moet wel gegrepen worden naar instrumenten waaraan *getrokken* kan worden, desnoods met „geharste” handschoenen.

Zoo liggen er tusschen het eenvoudige „bokkebit” met z'n flauw gebogen rand en een weinig pompnd mondstuk, en de „patent-

breekijzers" met 20 duim lange scharen, en 10 cM. hooge poort, honderden nuances.

Die te beschrijven is ondoenlijk. Iedere zadelmaker, met wat gevoel van eigenwaarde, heeft echter een stangenkast; ik verwijs den lezer dáárheen; daar vindt hij stellig curiosa en misschien ook wel martelwerktuigen, verfijnder dan in de folterkamers van gevangendoor en panopticum, en getuigend van nog iets anders dan van 't „goddelijke" in den mensch!

De opzetteugel. In de Residentie treft men hier en daar aangeplakt anti-opzet-propoganda platen, met *Engelschen* tekst *natuurlijk*: poel-hup (pull-up), getaver (get over), komon (come-on) roept iedere *Hollandsche* staljongen, die zichzelf als zoodanig respecteert en z'n meneer hoog houdt. Vraagt ge dienzelfden jongen echter of hij zelf „anti-bearing" is, dan antwoordt hij u stellig: welneen meneer! ik lust er wel twee — vooral pilsener! — O! dat „den-schijn-willen-hebben"!

Welnu de opzetteugel zelve is zoo'n „den-schijn-willen-hebbend" instrument.

Echter van bedoelde reclameplaten „tellen we 't doel alleen en rekenen d' uitslag niet", en 't doel *is* subliem, niettegenstaande 't Engelsch.

De opzetteugel wordt gewoonlijk *misbruikt*; d. i. *gebruikt* om hals en hoofd in hoog opgeheven houding te sjoeren, dus als Spaansche ruiter.

Waarom dit verkeerd is, nadeelig werkt op het paard, en bovendien zijn *trekvermogen* verminderen *moet*, heb ik uitvoerig behandeld in een voorgaand artikel.

Een goed gebouwd, goed afgericht paard behoeft geen opzetteugel — edoch — minder goed gebouwde dieren treft men al even veelvuldig aan, als minder goed geschoolde ridders; *daarom* zal de opzet als hulpteugel wel voorloopig blijven.

De opzetteugel, indien gebruikt, werke *passief*, ik bedoel hij moet *niet* werken om het paard hals en hoofd te doen dragen in andere, dan de voor dat paard *normale* houding.

Het hoog dragen wordt middels *africhting* verkregen.

De opzetteugel kan gebruikt worden tegen duiken of om het achter 't bit kruipen tegen te gaan (bij tweespan om de hoofden op gelijke hoogte te brengen), dus in gevallen, dat het paard de houding, waarin we zeker weten dat het gaan *kan*, opzettelijk verlaat.

Of het hoog geplaatst zijn van hals en hoofd *gedwongen* fraaiheid is, dan wel een *natuurlijke*, ziet een ieder, die een beetje oog en begrip van evenwicht heeft. Echter de naïveteit van de menschen moet wel heel groot zijn, als zij hun paard steil in den opzet voor-

rijdend, zelf meenen, of in 't idee verkeeren, dat een toeschouwer gelooven zal, dat dat alles *geen* „schijn” is!

De *Amerikaansche* (bovenkaaksche) opzet is een nuttig gedeelte van het harddraverstuig in de sulky, maar behoort *nimmer* aan een paard voor een rijtuig; toch kan men bij menige victoria, landaulet of coupé, waarmee van „hard gaan” geen sprake *kan* zijn, ja zelfs in volle stadsdrukte slechts gestapt of zeer kort gedraafd kan worden, met de „Uebercheck” zien rijden. Grooter paskwil is ondenkbaar — *die* opzetteugel behoort en is alleen een nuttig, ja onmisbaar tuigdeel op de *harddraversbaan*. —
Waarom?

Fig. 78.

Op de baan eischen wij *snellen* draf, zonder „doorslaan” of „springen”; wij behoeven om de sulky te verplaatsen, wèl de spierwerking, maar niet het dood gewicht van het paard; met dit laatste behoeven wij als *trekcoëfficiënt* geen rekening te houden.

Heffen wij nu middels den „Uebercheck” den hals op, neus vooruit, dan gaat het gewicht, het zwaartepunt v. h. paard naar achteren, en omdat de opzetteugel vastgezet wordt en onrekbaar is, *blijft* het zwaartepunt achter, en wordt er stil, vastgezet; daarmee is dus de bewegelijkheid (het heen en weer rollen) van het zw.punt belet, dus een voordeel bereikt, want die bewegelijkheid bedreigde den regelmatigigen draf, en bovendien is door het naar achter geplaatste zwaartepunt eene ontlasting der voorbeenen verkregen, die vrijer en verder vooruit kunnen grijpen, terwijl een gemakkelijker ondergrijpen der achterbeenen plaats vindt.

De plaatsing van het zwaartepunt heet „balanceeren” van een harddraver en is dus heel wat anders dan wat wij het „in evenwicht” gaan van een rij- of rijtuigpaard noemen.

Het gewicht van een sulky is geen *last*, een rijtuig daarentegen over de stadsstraten is wel degelijk iets dat *trekkracht* vordert, vooral bij 't aanzetten of 't gaan in langzaam tempo. — Tot het leveren van die *trekkracht* gebruikt een paard hoofdzakelijk zijn gewicht, dat het in 't gareel legt; om dat te kunnen doen moet het zwaartepunt dus vóóruit gebracht kunnen worden; daartoe moet het hoofd en hals kunnen laten zakken en vooruitbrengen en *dit alles kan niet*, zoodra hoofd en hals met een Amerikaanschen opzet vastgesteld zijn. Die dus een paard voor een rijtuig, dat *getrokken* moet worden, voorziet van een Amerikaanschen opzetteugel, doet als hij die,

om beter licht te hebben, de lamp uitdraait. Dit middel zou in Kampen wellicht geen verwondering wekken, — wèl, dat er in de hippische wereld *ook* Kampenaren worden aangetroffen.

Het tuigdeel, waartegen het paard zijn trekkracht laat werken, heet *borst* of *gareel*, al naarmate de samenstelling ervan.

Het borsttuig is een platte, min of meer breede riem, voor de borst langs loopend en hangende aan den hals middels den halsriem (deze laatste al dan niet „gevorkt”), die ongeveer een handbreedte voor de schoft op den hals rust.

Voordeelen van het borsttuig zijn: snel en gemakkelijk op te leggen, één borst past op vele paarden (wat bij een gareel niet 't geval is), en de hals toont langer in een borst dan in een gareel; de nadeelen: het borsttuig ontnemt een paard gedeeltelijk zijne schouder vrijheid; is de borstriem smal dan snijdt het; bij voldoende breedte, en 't boeggewricht vrij latend (wat gewenscht is), drukt de borstriem op de luchtpijp; deze laatste vrijlatend, drukt de borst op 't boeggewricht en bij eenigszins zwaar rijtuig klemt zij de geheele voor-borstkas van 't paard.

In het noorden van ons land wordt in equipage het borsttuig wel gebruikt met een zoogen. „valsch gareeltje”, een sieraadscollier; waarom ook niet? — Misstaan doet 't niet! — en of bij ons menschen zelf *alles* echt is, wat gedragen wordt om te bekoren? . . .

In ieder geval, wij voor ons prefereeren in equipage het gareel.

Het gareel is samengesteld uit het gareel, de gareelbeugels, 't gareel- of sluitriempje en de trompet.

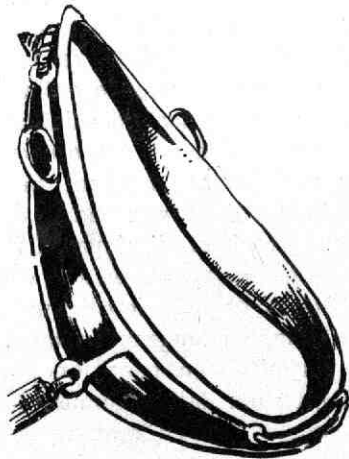

Fig. 79.

Evengoed als een ijzer naar den voet gesmeed, dient een gareel naar den hals van 't paard gemaakt te worden — edoch — dat

laatste gebeurt niet dikwijls! toch is het passen, de goede ligging van dit tuigdeel, van overwegend belang op den gang en de kracht van het paard.

Een gareel behoort niet in zijn geheel een ovaal te zijn, en moet

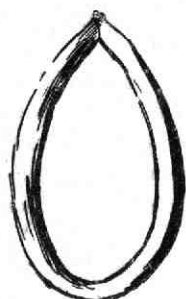

Fig. 80.

dus niet zóó,

nauwkeurig aan de gebogen zijvlakken van den hals aansluiten, op den manenkam rusten (\pm een handbreedte voor de schoft) en

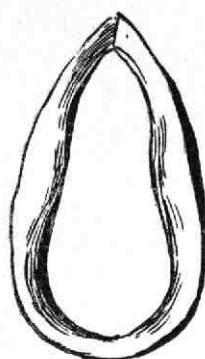

Fig. 81.

maar zóó,

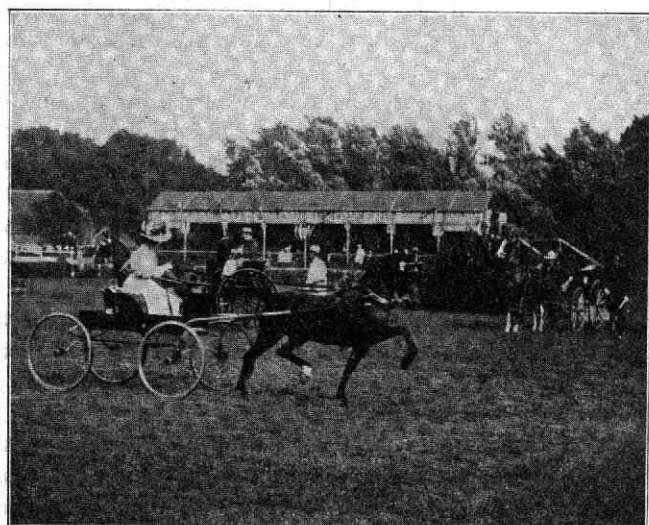

Fig. 82:

onder moet men de vuist tusschen hals (luchtpijp) en gareel door kunnen steken. Een te nauw gareel belet de ademhaling, een te wijd dito slingert, maakt schaafwonden, en werkt het regelmatig

trekken zeer tegen. Een nieuw gareel behoort niet alleen stilstaand, maar ook in gang voor 't rijtuig geprobeerd te worden; in snellen gang wijzigt het paard zijn hals en hoofdhouding, dus ook den halsvorm. Wie herinnert zich de kleine Champion hackney uit Poulton Le Fylde in den ring te Zorgvliet niet? diens gareel paste nauwkeurig stilstaande, in gang slingerde het (fig. 82).

Evenwel kan slingeren, behalve door niet passen van het gareel, ook veroorzaakt worden doordat de „trekkings” niet op de juiste hoogte in de gareelbeugels aangebracht zijn.

Een gareel dient aan den binnenkant stevig opgevuld met paardehaar en vooral *niet* week of zacht te zijn. De Russen en Zweden gebruiken nimmer vulling in hunne gareelen, die van hard hout gemaakt zijn; de Omnibus-Compagnie te Parijs heeft met staalplaat belegde gareelen.

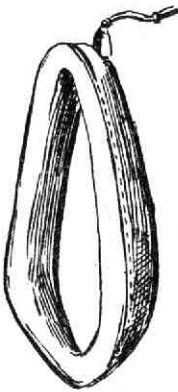

Fig. 83.

Harde zelfstandigheid eischt zuiver passen, doch veroorzaakt *dan* ook nimmer drukkingen of wonden; de breedte van een gareel dient overeen te komen met de zwaarte van den te vervoeren last.

Er zijn in den handel verkrijgbaar gareelen met *windkussens* (pneumatics); in Nederland ziet men die weinig, toch zijn ze buitengewoon doelmatig, omdat ze zich vanzelf naar den halsvorm voegen.

De gareelbeugels, waaraan de oogen tot doorlating der leidsels, en de „trekkings” tot bevestiging der strengen, zijn van metaal (koper, blank of zwart) en soms gedeeltelijk met verlakt leder overtrokken. Verlakt lederen overtrek barst en kerft echter spoedig. Aan de bovenzijde van het gareel zijn de beide beugels met een beugelriempje aan elkaar bevestigd, aan de onderzijde middels de trompet.

De gareelbeugels dienen naar het passende gareel te worden verbogen, en *niet* het gareel naar de uit de fabriek gezonden beugels gevormd.

De hoogte, waarop de trekkings in de beugels gesmeed zijn is van bijzonder belang; die plaats behoort overeen te komen met het onderste 3e gedeelte van het schouderblad, boven de schouderpunt.

De **strengen** dienen van uitmuntend leder, handwerk, *plat* van vorm (ronde behooren in de sulkey thuis) en niet rekbaar te zijn.

Hoewel slechts weinigen 't doen, behoorden allen die een rijtuig van eenige zwaarte in gebruik hebben, de strengen te voorzien van *schokbrekers* of trekveeren. Over de Nederlandsche straatkeien bespaart die elastische tusschenvoeging schadelijke stooten op de

paardeborst, — bij trams, waar de dieren door aanhoudend stoppen en aantrekken veel slijten, moest de trekveer bij verordering ingevoerd zijn.

De strengen dienen op de uiteinden voorzien van sluitinrichtingen, die snel te openen zijn. — Alle soorten zijn dus goed, mits zij voldoen aan deze voorwaarde.

Het bevestigen der strengen aan een zweng, heeft het voordeel, dat steeds in de richting van de as van het paard getrokken wordt, m. a. w. dat beide schouders evenveel belast worden in een wending.

De richting der strengen bij een tweewielig rijtuig zij nagenoeg horizontaal, t. w. *zoodra* het paard trekt; in dit geval zij de streng zoo kort mogelijk; bij zwaardere vierwielige rijtuigen verlopen de strengen schuin naar beneden (bij schuine strengen wordt het voorstel van den wagen gemakkelijker uit diepten getrokken); hoe schuiner het verloop der strengen wordt, des te langer dienen ze gesespt te zijn, tot het besparen van krachtsinspanning.

Het **schoftje** (tuigzadeltje) dient sterk en, ook al draagt het rijtuig er op (dit behoorde *nimmer* 't geval te zijn), toch zoo licht mogelijk te zijn; dit laatste om der netheid wille.

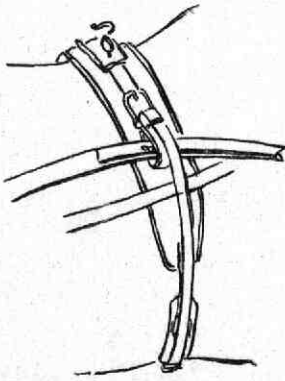

Fig. 84.

De ruggegraat moet geheel vrij liggen. Achter aan het schoftzadeltje vindt men den staatriemkram, op 't zadeltje zijn de opzethaak en de sleutels geschroefd; door het zadeltje loopt in een gleuf, dus verschuifbaar, de doorlopende draagriem (of omloop); de laatste dient verschuifbaar te zijn, om op oneffen terrein de ongelijke bewegingen der rijtuigboomen te kunnen volgen; in dien draagriem zijn n.l. de lichtoogen gesespt. De lichtoogen dienen in hoogte verstelbaar te zijn, om het rijtuig middels de boomen in evenwicht te kunnen plaatsen.

Bij eenspantuijg loopt de lange draagriem om het geheele paard door. Het schoftje wordt middels den buikriem op 't paard gesingeld; *men zorge steeds, dat de buikriem nimmer zóó ver naar voren ligt, dat de ellebogen van het paard geraakt worden, dat geeft schaafwonden en is dikwijls aanleiding tot ongewenschte grappenmakerij van het dier* (fig. 85).

De **staatriem** dient nimmer van metalen passanten voorzien en mag nimmer te strak gespannen worden; de vlakke hand dient tusschen rug en riem gestoken te kunnen worden. Is de staart-

riem te strak, dan schaaft de uiterst gevoelige staartwortel-onderkant, wat vele paarden vinnig doet slaan.

Bij halt houden, doe men dit niet plotseling, daar de druk van het rijtuig dan voor een groot deel op de culeron, d. i. tegen den staartwortel plaats heeft.

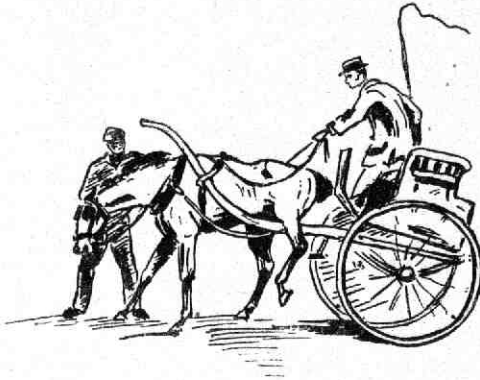

Fig. 85.

Om dit in heuvelachtig terrein te voorkomen, gebruikt men een broek. In ons land en op een concours, wordt de broek voor een tweewielig rijtuig niet gebruikt.

De culeron is rond genaaid en *enkel* als 't paard den staart goed

draagt, *dubbel* als 't dier den „schweif” slecht en *gelepeld* voor staarten, die nimmer gedragen worden.

De slagriem schuift ter hoogte van het kruis (iets er vóór) door een passant van den staatriem en wordt aan kappen aan de boomen van het rijtuig gesps. Ik zou bij temperamentvolle paarden 't gebruik van den slagriem *steeds* aanraden; hoe menig maal is 't niet gebeurd, dat men er jaren zonder reed, tot op een goeden dag het weglaten ervan aanleiding was, dat het rijtuig in splinters omgezet werd.

De leidsels zijn gewoonlijk van donkerbruin leder — geel is leelijk — ongeveer 2,5 cM. breed. Ze behooren soepel te zijn.

De zweep. Een goede zweep is licht, buigzaam zonder slap te zijn, en *niet* vóór-wichtig; de slag (steeds keurig wit aangestroken) middels een boog er aan bevestigd; de lengte behoort zóó te zijn, dat men zonder armstrekken bij de paardeschouders kan komen.

De zweep van den heerrijder is *geheel* van hout (balein is te zwaar), die van den koetsier heeft een met *leder* bekleed handvat.

Aan een *rijtuigzweep* behoort een slag; met een lange karwats *zonder slag*, waarmede enkelen rijden, kan men geen „rijhulpen” aanbrengen; zulk een „peitsch” behoort op de sulkey, *niet* in den zweepkoker op den bok thuis.

Men ziet tegenwoordig door enkelen het saluut met de zweep toebrengen, door den stok dwars voor den hoedrand te brengen; eene beweging alsof zij zich met de handrug het oog wilden uitwrijven; wellicht een onmiddellijk gevolg van het rijden met

Fig. 86.

afgestoken ellebogen, herinnerende aan pijnlijke okselholten; intusschen, *dat* is stijl-macaroni en heeft met den rustigen rechten zit in natuurlijk neerhangende armen niets te maken. De „school” eischt het saluut zóó

T. T.

OVER EEN PAARD DAT ZIJN GEZELSCHAP NIET VERLATEN WIL (KLEEF — STEEGSCH IS). TOEPASSING VAN „HET TOUWTJE”.

„
„In 't gelid doet het dier alles gewillig en goed, ik zou haast „zeggen uit zich zelf. Doch het verzet begint zoodra van het paard „gevergd wordt het gelid te verlaten. Gewoonlijk plant het zich „dan onmiddellijk; beenen en sporen hebben geen ander resultaat „dan slaan, bokken en steigeren. Soms gaat het eerst een eind „vooruit, staat stil en begint dan zijn verzet, steeds dringende naar „de anderen.

„Op raad heb ik het met „het touwtje” geprobeerd, en daaraan „getrokken telkens als het verzet begon, doch ik kan den onwil „van het dier niet klein krijgen.

„Kunt U in deze misschien mij aan advies helpen . . .”. K.

* *

Geachte Heer!

Blijkbaar hebt ge van „t machtige” van het touwtje gehoord, en nu hebt ge door 't geen ge, in verband met genezing van kleven en steegsheid, ervan gehoord hebt, gemeend, dat 't voldoende was het paard dat touwtje aan te leggen en er aan te trekken.

Zóó opgevat, en indien zóó het beoogde resultaat bereikt was, zou de toepassing op tooverij gelijken of eenvoudig een spulletje worden.

Nu zóó eenvoudig is 't niet; „you push the button, the rest is doing itself” geldt volgens sommige fotoartikel-firma's misschien wel voor hunne kiekkastjes, echter onder *die* leuze hebben noch

Leopold en Jhr. Alberda van Ekenstein in 1896, van der Drift in 1900, noch Norton Smith in 1902 het touwtje als buitengewoon middel om den wil van een paard te beheerschen in toepassing gebracht en het gebruik ervan bekend gemaakt en aanbevolen.

Inderdaad *is* het z.g. touwtje een der merkwaardigste beheerschingsmiddelen, en de resultaten die de Cowboy's in Mexico, de Boeren in Zd.-Afrika, en op kleinere schaal sommigen in Nederland er mede bereikt hebben, zijn verrassend. De behandeling er mee is voor vele gevallen zoo goed als *zeker* doeltreffend . . . op voorwaarde dat men het weet te gebruiken, men door praktijk en omgang met paarden die dieren begrijpt, vooral *zich voor hen begrijpelijk weet te maken* en er dan met wat overleg te werk gegaan wordt.

Alle dressuur is *in de eerste plaats* „Kopfarbeit” en *in de 2e plaats* „toepassing van hulpen en middelen”.

Dit *axioma* geldt ook voor het gebruik van het touwtje als dresseermiddel (onder „dresseeren” moet hier worden verstaan: geschikt, handelbaar, gewillig maken van het paard om zich aan verdere feitelijke africhting voor een bepaald doel te onderwerpen).

Voor dat we het touwtje gaan toepassen dient dus vastgesteld: Waar zetelt het verzet?

Vindt het zijn grond in 't moreel of in het fysiek van het paard?

Heeft een gebrekkig fysiek verkeerde eigenschappen in het moreel doen ontstaan en hebben die zich tot eigenzinnige kwade gewoonten ontwikkeld?

Schuilt het verzet alléén in 't moreel, bij een overigens goed en normaal fysiek?

De diagnose gesteld, bedenke men dat het touwtje op het fysiek geen directe dressuur-invloed heeft, doch dat de indruk, die door de behandeling met het touwtje verkregen wordt, op 't moreel van het paard overweldigend werkt.

In gevallen dus, dat men baas wil en moet zijn over den wil en het initiatief van een paard, in gevallen dat het zijn *wil* tegenover den onzen plaatst, moet het dier, voor we er iets mede kunnen beginnen, zijn wil als waardeloos leeren ondervinden, zich daardoor leeren onderwerpen en daarna zich leeren geven.

Het touwtje is in zijn werking niet wreed of brutaal, niet „aanvallend”; het bieden van lijdelyken weerstand is zijn groote kracht; men plaatst er als 't ware een onverzettelijken muur mede tegenover den *wil* van 't paard. — En 't is bekend, dat zoodra een paard tot de overtuiging komt dat zijn *wil* hem niet baat, dat het in de onmogelijkheid verkeert aan dien wil uiting te geven, het den wil opgeeft. Op dat oogenblik is het verzet gebroken, en geschiedt dit eenige keeren achter elkaar dan is „het zich overgeven” onvoorwaardelijk.

Met het in werking brengen van het touwtje aan een paard verkrijgt men achtereenvolgens:

- 1°. het maken van indruk op den wil.
- 2°. het absoluut beheerschen van den wil.

* * *

Het touwtje is samengesteld uit gladde metalen ringen a , a^1 en a^2 van ongeveer 5 cM middellijn, en glad, buigzaam, gemakkelijk loopend touw van ongeveer half-pinkdikte. (Zie nevenstaande figuur).

Te voet werkende wordt het als volgt aangelegd.

Stel U vóór het paard.

Plaats het stuk b in den mond, stuk d in de linker-, stuk c in de rechterhand.

Sla einde d achter de ooren langs over den paardenek (achter de oorplanting), zoodat de ring a iets lager dan het oog, op de linkerpaardewang komt.

Steek het uiteinde van c achter langs de kin (kinketinggroeve) door ring a^1 , van daar over den hals van het paard terug door ring a^2 (van buiten naar binnen), dan naar boven door ring a (van buiten naar binnen), en naar beneden daar wederom door ring a^2 , en trek het einde van c zoover door, dat het geheel „aan” staat, zonder in 't minst te klemmen. Dus zóó.

Fig. 87.

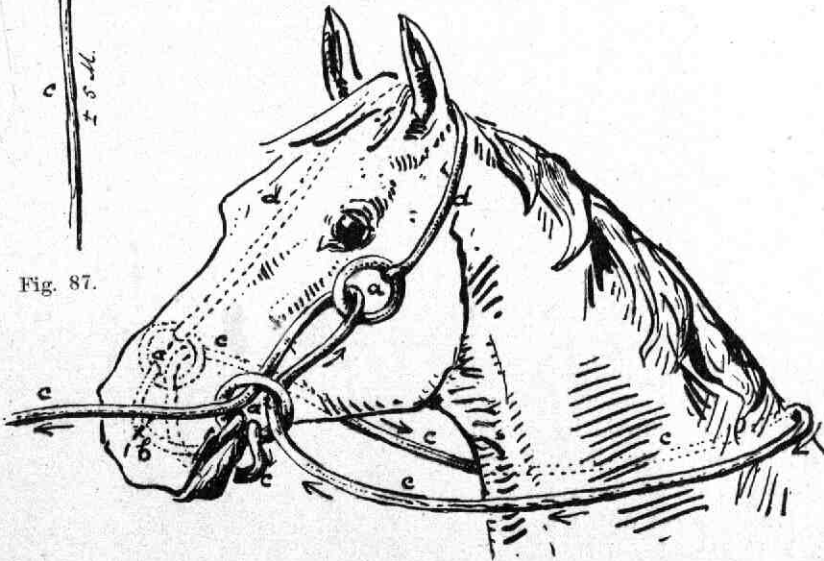

Fig. 88.

Te paard zittende met het touwtje, is het gemakkelijker dit met

de rechterhand (in de linker zijn de teugels) te behandelen. Voor dit geval leggen wij het dus in tegengestelde volgorde aan; de ringen *a* en *a*² en het uiteinde *c* komen dus aan de rechterzijde van het paardehoofd.

Steeds moet het koord zóó buigzaam zijn en glijdend, dat als men aan *c* trekt en daarna het trekken eindigt, het geheel zich *nít* *zich zelf* ontspant.

Indien het touwtje bij 't nageven van *c* blijft klemmen is het onbruikbaar en werkt het nadeelig. De africhter lette hierop met de grootste angstvalligheid, en zoodra het koord niet losglijdt grijpe hij op het gewilde oogenblik *onmiddellijk* met de hand in om de ontspanning te veroorzaken.

Op dit, op het juiste oogenblik ontspannen, na strak getrokken te zijn, berust voor een zeer groot deel het succes van de toepassing!

* *
*

En nu het geval van den heer K. in 't bijzonder behandelend; uit de gegevens (in 't gelid doet het paard alles zeer willig) blijkt dat het verzet zuiver op onwil, op eigenzinnigheid berust, m. a. w. moreel verzet is, dat zich uit: 1° door zich te „planten”, en niet op beenhulp vooruit te *willen*, 2° door die beenhulp, zoodra ze uitdrukkelijk wordt, te beantwoorden met het aangaan van een vechtpartij, waarin het paard tot nu baas bleef.

We dienen dus 1° indruk te maken op den wil, en daarna 2° beletten te vechten om 3° het paard te overtuigen dat het op beenendruk niets anders *kan* doen dan zich vóóruit begeven.

Daartoe het volgende:

Neem het paard in de manege, alleen. Hoofdstel af, touwtje aan. — 't Dier geen ruiter op. Gijzelf te voet; front naar 't paard, er zoover mogelijk af, einde van het touwtje in Uw hand.

Trek geleidelijk het touw strak en daarmee het hoofd naar U toe, dan zoo noodig met korte rukken, zoolang tot het paard zich naar U toe beweegt, doet het dit, *vier* dan onmiddellijk, en blijf achteruitloopen; maak loopend alle mogelijke wendingen en zorg dat het paard mee blijft loopen. Weifelt het mede te gaan, en volgt het Uwe richting niet, dan 't touwtje strekken, tot dat 't volgt, doch dan ook direct ontspannen. Volgt het paard U, zonder dat ge het touwtje in gevoel brengt, d. i. onvoorwaardelijk in alle richtingen, dan dezelfde wendingen met den rug naar 't paard gekeerd, totdat het paard U als een hond achterna loopt.

Nu de proef op de som; sla eind *c* om den paardehals, het paard zal U geheel vrij steeds blijven naloopen; verwijdert het zich van U, wat zelden gebeuren zal, dan repetitie met het touwtje in de hand, zoolang tot het uit zich zelf bij U blijft.

Is deze oefening doorloopen, dan stelt het paard zich in beweging zoodra de africhter zulks doet, en vooral als deze ook maar de geringste aanwijzing met het touwtje geeft.

Om deze uiting van eerste onderworpenheid te verkrijgen zijn gewoonlijk een 10-tal minuten voldoende, en de grondslag om middels het touwtje alles van het paard gedaan te krijgen is gelegd.

Dan met het paard in de buitenmanege, waarin andere paarden aanwezig zijn. Eerst dezelfde oefening („volgen”) herhalen en daarna aan het touwtje het dier dwars door een gelid ruiters voeren, daarbij zoo noodig onmiddellijk het touwtje strekken bij weifelen of stilstaan, en direct vieren bij gehoorzaamheid. Daarna het paard tusschen de overigen laten stilstaan en uit het gelid wegmarcheeren, dit zóólang tot het den africhter onvoorwaardelijk volgt, op het aanhouden van het touwtje — ook dit is spoedig bereikt.

Thans overgaan tot het tweede gedeelte van 't verzet: n.l. de behandeling van het slaan, steigeren of bokken. Het paard moet tot de overtuiging gebracht worden dat dergelijke uitingen van onwil niet baten, en dat hij „schaakmat” gezet wordt als hij er mee begint, 't hem onmogelijk is iets uit eigen wil te doen.

Daartoe lokken wij verzet uit. (We zijn nog steeds te voet). In de manege. Het klappen met de chambrière (in geen geval het paard met den slag of den stok aanraken of slaan), het leven maken tegen 't beschot, brengt 't dier tot pogingen om weg te loopen en als het dit door 't touwtje, dat ge vasthoudt, niet kan, komen allicht pogingen tot steigeren, bokken en slaan te voorschijn.

Trek nu zoodra het paard weg wil het touwtje zeer strak aan, dan wordt daardoor het hoofd onbeweegbaar op den hals, en 't paard verliest door dat berooven van de vrije beschikking om hoofd en hals te bewegen, tevens een deel van de tot verzet aan te wenden kracht. Zoodra het dier stil staat, *direct het touwtje vieren*; dan weer verzet uitlokken; bij de minste uiting daarvan onmiddellijk het touwtje weer goed strak, enz.; spoedig blijft het dier aan het niet gesterkte touwtje *stil* staan bij alle rumoer en volgt den africhter zoodra deze zich in beweging stelt. Dit is het tweede stadium van opgeven van eigen wil.

Nu het paard laten bestijgen en in 't gelid plaatsen; de ruiter werke niet in met de teugels en houde zich rustig. De africhter, met het einde van het touwtje in de hand, plaatst zich voor het paard en op hetzelfde oogenblik dat hij het touwtje door strekken in gevoel brengt, sluit de ruiter de beenen; onmiddellijk touwtje ontspannen en beenen vrij als het paard voorwaarts gaat, doch ook onmiddellijk strekken en sluiten bij de minste aarzeling.

Ge zult bijwonen dat het paard zonder zich te verzetten het gelid verlaat, — het worde nog eenige keeren door den africhter er

dwars door gevoerd aan het slap gehouden touwtje. Hij geve daarna de ruiter het touwtje in de hand, deze „waarschuwt” er 't paard mee, geeft op dat zelfde moment beenen (vooral niet kleven met de beenen), en laat vrij zoodra het dier zich in beweging stelt. Daarna uit het gelid gaan zonder „waarschuwen” met het touwtje.

Dit alles moet in *één onafgebroken* les uitgevoerd worden; die zal minder tijd kosten dan noodig is dit alles op te schrijven, terwijl het paard er geleidelijk toe gebracht is zijn *wil* op zij te zetten en zich te onderwerpen.

Men bedenke echter dat het dier door deze eene les niet voor goed genezen is: een paard is in sommige opzichten gelijk aan een kind. Vandaag zegt het een pas geleerde les zonder fouten op; willen we echter met zekerheid, dat het de les onthoudt, dan moet het die herhaaldelijk opzeggen, morgen en overmorgen, zóólang tot dat de les als 't ware, zonder er bij na te denken, uitgesproken wordt.

Het touwtje blijve dus voorloopig aan het paard van den heer K., om er onmiddellijk mede te kunnen handelen als dit noodig blijkt en de oefening „uit het gelid gaan” worde telkens en telkens gedurende de eerste dagen herhaald.

Er bestaat nog een ander middel om een paard dat zich „plant”, los te maken en het verzet te beletten; hierover in een volgend artikel.

Mocht K. niet met het touwtje kunnen worden, en bijzondere omstandigheden het onmogelijk maken de patiënt een tijdlang aan de Dresseerschool te detacheeren, dan ben ik, om de deugdelijkheid van het middel te bewijzen, bereid mij te zijner beschikking te stellen.

T. T.

HET TOUWTJE BIJ VRIJ- HEIDSDRESSUUR.

*Aan Mevrouw L. C. R. S.
te H.!*

Fatima, de dochter van den Arab. hengst Mahmoed, die O. Carré van de Keizerin van Oostenrijk ten geschenke ontving, wenscht U een vrijheidsnummer tijdens de a.s. carroussel te doen geven, bij voorkeur apporteeren? Als U voldoende oefeningstijd overblijft (ik schat $2\frac{1}{2}$ à 3 maanden benooidigd), geloof ik, U slagen kunt.

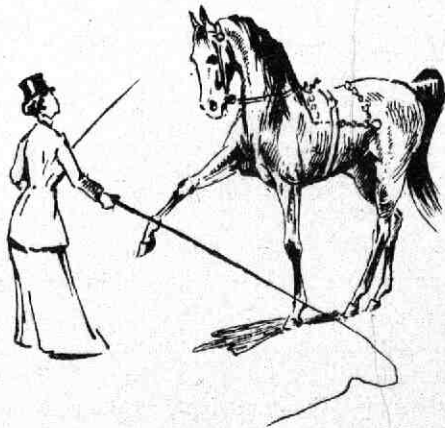

Fig. 89.

Mag ik U het volgend program aanbevelen?

1°. Op Uw handwenk, in stap geheel vrij zonder tuigdeel op, uit den stal naar U toekomen en halt houden.

2°. In stap den hoefslag rechts volgen, door 't midden van hand veranderen, links den hoefslag volgen en changeeren.

3°. Het zelfde in draf.

4°. Het apporteeren van een zakdoek, *a.* uit een gesloten kistje aan 't beschot, *b.* van af den hoefslag.

1°. Op handwenk uit den stal bij U in de manege komen en halt houden.

Laat in de groote rijbaan, middels zandzakken, een ronden hoefslag afbakenen. Plaats U in 't middelpunt. Het paard geheel naakt, voorzien van het „touwjtje” (Uw rijknecht Berveling kent de behandeling daarvan), aan den ingang van de manege en stilstaande. U geeft de handwenk — waarop de knecht, naast het paardehoofd, het „touwjtje” in gevoel, Fatima in stap naar U toe zal leiden (*stap* eischend en desnoods noodzakend, middels het touwtje). Bij U gekomen, op een zacht „ho” van U, halt houden; streng zijn in de uitvoering van uw „ho”!, hierbij zoo noodig gebruik maken van het touwtje. Bij stilstaan, halsklop en versnapering.

Deze oefening eenige dagen 10—12 keer achter elkaar herhalen. *Dàn* de knecht achter het paard loopend, touwtje in gevoel, stappen eischen, dit eveneens een paar dagen.

Dàn knecht achter het paard, draf provoceeren, maar direct met het touwtje tot stap noodzaken en dit telkens en telkens weer doen.

Dàn de proef op de som, paard op handwenk door den knecht losgelaten, knecht volgt, touwtje niet in gevoel, later zonder touwtje, later blijft de knecht geheel weg.

Onthoudt dat U in den beginne het paard steeds beloont als het goed gedaan heeft, en bij U stilstaat.

Is dit er goed in, dan

2°. Hoefslag rechts volgen, changeeren door 't midden, hoefslag links, alles in stap.

Plaats U, zoodra het paard in 't midden bij U stilstaat, tegenover zijn rechterschouder, front naar het paard, wijs met de hand de richting naar den rechterhoefslag.

Paard met touwtje, knecht naast de hoofdzijde, op Uw wenk wegleiden, *stap* eischen. Om door „het midden te laten changeeren,” beweegt U zich in den beginne een paar pas, later een

dicht bij den zakdoek doen stilstaan (paard aan 't korte touwtje), op laten rapen, en inruilen tegen wortel.

Dit begrepen door Fatima, dan den zakdoek half met zand bedekken, eindelijk geheel. De plek eerst door Uw Co. gepaard met het opheffen van Uw hand, dan door het opheffen van de hand alleen, aanwijzen; na 't apporteeren tot bij U in 't midden, de merrie stil doen staan, en haar naar stal terug doen gaan.

* * *

Steeds al het voorgaande repeteeren, dagelijks! en zoo mogelijk eenige keeren daags.

T. T.

HET TOUWTJE BIJ EEN PAARD DAT TIJDENS 'T UITSPANNEN MET „GROOT GEWELD” UIT DE RIJTUIGBOOMEN VLEGT.

De heer E. K. te R. schrijft:

„Ik heb een paard, dat steeds bij het uitspannen met groot geweld uit mijn roadcart vliegt, zoodat er steeds gevaar bestaat voor beschadiging van tuig en rijtuig. Zou daar iets aan te „doen zijn?”

Ja, geachte heer, en zulks zelfs vlug en afdoend met het „touwttje”.

Doe het paard een trens aan en het touwtje, laat uw knecht met het paard aan een langen vrijen teugel stappen (het gangetje naast uw stal is groot genoeg). Loop gij eenigszins schuins- links achter 't paard met het lange einde van 't touwtje in de hand. Als het paard stapt, roept dan Ho! kort en duidelijk; indien het paard dóórstapt, herhaal dan datzelfde ho! en geef, vooral *gelijktij-*

dig, een korte ruk aan het touw dat ge in de hand hebt. Daarop zal het paard verwonderd stilstaan, vier onmiddellijk het touwtje en laat het dier op den hals kloppen door den knecht (*die gedurende de geheele dressuur zijn stem niet doet hooren*). Laat het paard een oogenblik daarna weer voortstappen op uw tongslag, dan weer *ho!* met een ruk, stilstaande direct weer vieren en beloonen; daarna weer aanstappen op tongslag en weer halt houden op *ho!*

Als ge dit een keer of 10 gedaan hebt, roept dan alleen *ho!* zonder ruk aan 't touwtje en uw paard zal op commando stilstaan en op tongslag wegstappen.

Nu van uit den draf hetzelfde aan de hand. Als dit beoefend en door uw paard begrepen is, leg het dan z'n tuig op en span het in (met het touwtje aan), ga in de kar zitten, neem de leidsels in de rechter- het touwtje in de linkerhand.

Rijd naar buiten (den zandweg op naar uw hoenderfokkerij is zeer geschikt); daar gekomen roept U *ho!* ruk, al naarmate het paard direct gehoorzaamt, niet of wel aan het touwtje; herhaal dit en in een zeer korten tijd staat uw paard als een muur op uw Co. *ho!* ook zonder het touwtje in gebruik komt.

Rijd naar huis, span het paard uit en bij de minste beweging die het maakt, zeg *ho!*, *desnoods* middels het touwtje.

Ik ben overtuigd, uw paard voorgoed genezen wordt van zijn met geweld uit de boomen stormen, als U de lessen een paar dagen lang volhoudt.

Hoogachtend, T. T.

Het „touwttje” kunt U kant en klaar koopen bij den zadelmaker J. Wald te Groningen voor f 1.40.

VAN UIT DE STRENGEN ONDER DEN ZADEL.

Voor sommigen is de bewerking om van een rijtuigpaard een rijpaard te maken een tweeledige en toch hoogst eenvoudige. Eerst het paard: een zadel opleggen en het van een rijhoofdstel voorzien; dan de man: een rijbroek, natuurlijk met hooge laarzen, waaraan een paar onschuldige sporen, een petje op en een karwats onder den linkerarm! Denk u nu deel 2 op deel 1 en het paard goedig van aard; draagt het den man en vooral „verdraagt” het hem, dan is de metamorphose geschied, en iedere spiegelruit kaatst gaarne het gewenschte compliment terug: een ruiter op een rijpaard; ja! maar . . . hoe?

Intusschen voor A. G., die mij eenige aanduiding vroeg, is bovenstaand recept tot het zich van tijd tot tijd herscheppen in een last op een vervoermiddel, niet wat hij verlangt; A. G. zou van zijn 8-jarige, goed voor rijpaard gebouwde merrie, die tot nu toe zegge 4 jaar lang voor een vrij zwaar rijtuig dienst deed, een aangenaam, handelbaar, soepel, in alle gangen vlot gaand en wendbaar zadelpaard maken. Hiertoe is noodig de toepassing van eenige grondbeginselen, die waarlijk geen hocus pocus zijn, al worden ze als *onnoodige geleerdheid* door de hierboven aangehaalde categorie van „ruiters” beglimlacht, liefst met een air, dat dedain beteekenen moet, doch jammer genoeg een „zelfbewust niet weten” verraaft.

Het goede rijtuigpaard, dat eenige jaren als zoodanig dienst deed, is gewoonlijk min of meer stijf, één massa geworden, en hoofd, hals, rug en lenden zijn moeilijk in horizontalen zin te buigen. Daar het het rijtuig *trekken* moet, heeft het hiertoe steeds zijn eigen gewicht mede doen werken; het heeft, om dit laatste voordeel te kunnen doen, zijn zwaartepunt aanhoudend vooruit geplaatst, zich in de strengen gelegd, zóó dat het de *strengen* en *niet* de ondergebogen en dragende achterbeenen waren, die hoofdzakelijk voorkwamen dat het dier bij 't aantrekken en in beweging houden van een vrij zwaar rijtuig op zijn voorknieën viel. Indien het rijtuigpaard de achterhand goed dragend onderplaatste zou zulks het zwaartepunt van het paard naar achteren brengen en zijn trekvermogen dus een machtigen steun ontnemen, wat niet gewenscht is.

Als het paard trekt, is dus zijn zwaartepunt vooruit gelegen en de achterbeenen plaatsen zich niet ver onder, aan de strengen overlatende de paardemassa te steunen; de achterbeenen spannen

zich niet verder in dan om den druk van het vooruitgelegen paardegewicht in de strengen door het strekken der gewrichten te ondersteunen, zoodat voor een vrij zwaar rijtuig gespannen, de passen kort en vlug zullen zijn; daardoor is er spanning en ontspanning in de spieren van het kruis, aanhoudende spanning van rug- en lendenspieren en weinig noemenswaardige ontspanning daarvan. Daaruit volgt dat bij een paard, dat aanhoudend trekdienst verricht, zekere spiergroepen zich in aanhoudend saamgetrokken toestand bevinden en hoe langer zoo minder geschikt worden om zich uit te rekken; vandaar ook het eigenaardige verkorte, samengetrokken, in elkaar gedrongene in de romp- en halsbewegingen, dat men bij een rijtuigpaard opmerkt, zeer dikwijls ook als het in vrijheid gaat. Vandaar ook dat zij niet in staat zijn een lange, lenige stap te geven en het galoppeeren hun moeite kost.

Anderzijds is, tengevolge van dezen toestand van aanhoudende spiersamentrekking bij paarden als ze lang en uitsluitend trekdienst verrichten, en ook eenigszins ten gevolge van hunne africhting als tuigpaard, het de meeste rijtuigpaarden niet mogelijk anders dan als één stuk te wenden; zij laten zich als 't ware zijwaarts vallen in de richting waarheen gewend wordt; hun neus, hoofd, hals en rug komen niet in de wending, ja mogen dit niet, op de inwerking van het bit. De leidsel werkend op den paardemond moet hetzelfde resultaat hebben als een touw dat aan het uiteinde van een paal bevestigd wordt en waaraan men zijwaarts trekt; de paal verplaatst zich *in een stuk* naar de zijde waar getrokken wordt, en het min of meer stijve, rechte rijtuigpaard verplaatst zich eveneens *als één onbuigzame massa* in de richting die aangegeven werd.

Voegen wij bij deze verschijnselen de omstandigheid dat de hals zich niet strekken kan, dikwijls door den opzet, maar hoofdzakelijk doordat dat strekken van den hals een gevolg is van het strekken van de ruggegraat, en deze laatste doorlopend samengetrokken blijft, dan is het niet moeilijk te begrijpen, dat een uitstekend rijtuigpaard onaangenaam is als zadelpaard; dat het *tegen* de hand gaat en drukt in stede van aanleuning te nemen, dat het stijf aanvoelt in stede van lenig, dat het onbeholpen wendt inplaats van zich volgens het beloop van de wending te buigen, en dat het, door steeds ondersteund door rijtuigboomen en strengen te zijn geweest, onhandig werd. 't Is dus noodig in dit alles wijziging te brengen, willen we het voor gebruik onder den zadel aangenaam maken.

Hiertoe beginnen wij het paard voorloopig niet meer in te spannen; de eenige oefening gedurende de eerste dagen bepale zich tot arbeid aan de longe, 's morgens en 's avonds een uur, in langzamen (z.g. sukkel)dráf.

Niet bijzetten!

Wij weten dat de meeste paarden van nature zelden geheel recht gaan, ik bedoel dat de ruggegraat een weinig hol naar rechts of naar links gebogen is, meestal links. Bij rijpaarden na behoorlijke africhting verdwijnt dat holle, — bij rijtuigpaarden neemt dat daarentegen na jaren tuigdienst toe en als men op zoo'n rijtuigpaard gaat zitten voelt men, dat het dikwijls in stede van zich rechtuit te bewegen langzamerhand zijwaarts gaat, gewoonlijk naar links, een neiging die vergroot werd omdat de koetsier zich gewoonlijk rechts op den bok bevindt en de linkerleidsel de minst spelende, de meest vaste is.

Aan de longe genomen is het dus zaak het paard meer op de bolle dan op de holle zijde te doen gaan. De eigenaar neme het paard zelf in longe-arbeid; knechts en de koetsiers hebben dikwijls 't geduld niet en zouden met een gestrekten draf een onregelmatigen galop, een rukken aan de longe het tegengestelde tegemoet gaan van hetgeen bereikt moet worden en dat vooral in den beginne zoo uiterst langzaam te benaderen is. De draf zij zeer langzaam, een sukkeldraf, het paard dat geen steun meer aan leidsels en strengen vindt moet zijn evenwicht dan veranderen, zijn zwaartepunt verplaatsen; de achterhand moet langzamerhand zich onderplaatsen, dragen en stuwen, de lenden komen in werking, de hals zakt, de schouders worden bewegelijker van achter naar voren, en langzaam rekken de spieren.

Het bewijs dat deze arbeid, die niet inspannend lijkt, inderdaad zeer inspannend is, ligt in 't feit dat het dier na zijn uur langzamen draf het dikwijls warmer heeft en meer hijgt dan na een vlotten draf van een uur tusschen de boomen. Drie, vier longe-uren gaan voorbij, soms meerdere, zonder een merkbaaren vooruitgang te doen waarnemen, en dan op ééns, op het eind van een uur, geeft het paard 't begin van een „hals omlaag brengen,” — *dat* is 't eerste teeken van „zich los laten”, van ontspanning, *dat* is het eerste zichtbare bewijs van succes; gedurende korten of langeren tijd, al naar mate het paard minder of meer verstijfd was, blijft het bij dergelijke *pogingen* om den hals te strekken, tot eindelijk het eerste volkomen „laten vallen” gegeven wordt. Dat volkomen strekken heeft aanvankelijk plaats vlug, met overhaasting, ruksgewijze en gewoonlijk met versnelling of verkorting van den gang, als bewijs dat de lenden onvoldoende lenig waren. Langzamerhand wordt dat laten vallen van den hals menigvuldiger, vloeiender en langer aangehouden.

Dan is er een werkelijk resultaat bereikt; 't uitrekken zijner spieren wordt het paard gemakkelijker en steeds die langzamen draf aan de longe beoefenend, kan men af en toe het dier op een grooten cirkel in galop brengen; die galop zal overhaast zijn, in

den beginne dikwijls „overkruis” en het paard zal na eenige galoppogingen trachten den draf te hernieuwen; het zal zich moeilijk volgens 't beloop van den cirkel buigen en sterk aan de longe naar buiten hangen. Men zij de eerste keeren niet veeleischend, 3 of 4 keer rond op iedere hand, desnoods overkruis; de spieren aan de buitenzijde van den cirkel rekken zich nog niet gemakkelijk en juist dit rekken is min of meer pijnlijk voor den leerling, *dáárdoor* is de galop overkruis, en *daarom* onthoude men zich van langduriger galop, of galop op een kleineren cirkel. Aan dezen arbeid voege men het nemen van een 0.20 à 0.30 cM. hoogen boom toe, en blijve eenige weken diezelfde hoogte behouden. Men zorge er voor dat het paard steeds *van uit langzamen draf* of *stap* den boom springt, niet meer dan 3 à 4 keer per les. Dit is een *uitmuntend soepelmakend middel!*

Als het paard op een groote volte regelmatig galoppeert, verkleine men eerst voor *één* rondgang den straal v. d. volte, — dan 't zelfde 2 of 3 keeren, telkens daarna het paard toestaande de oorspronkelijke groote volte te nemen; zoo komt men langzamerhand op een volte van 6 M middellijn zonder stoornis, regelmatig, en het paard zal op de kleine volte eenige malen kunnen galoppeeren *zonder op de longe te hangen*. Doet het dit op *beide* handen regelmatig, dan *is* het soepel, buigzaam. Men brenge het paard echter nimmer op een kleinere volte *vóórdat* het zonder hangen aan de longe den grooten cirkel behouden kan.

Nu kan het dier bestegen worden, echter *stappe* men er voorloopig mede en men ga onder den zadel in geen geval over tot *drاف*, voordat in langzamen draf aan de longe de hals zich vloeiend en gemakkelijk liet vallen, en zulks zonder stoornis op snelheid en regelmaat van den gang plaats vond. Deze arbeid onder den zadel mag de longe-arbeid niet *vervangen*, ze dient dien longe-arbeid te *vervolledigen* en geschiedde onmiddellijk na den longe-arbeid. Een uur onder den zadel is voorloopig voldoende; de ruiter houde daarbij de teugels zoo *lang* mogelijk, de handen laag en de beenen „bij” (hiermede wordt natuurlijk niet een doorlopend *kleven* van de beenen aan het paardelichaam bedoeld). De ruiter trachte voorloopig *niets* anders te bereiken dan het paard lang en losgelaten te laten *stappen*, en ieder trippelen, overijlen of kort stappen te voorkomen. Hiertoe met de beenen vooruit drijven, met laaggestelde handen **nimmer** van *vóór* naar *achter* trekken of inwerken, doch door er mede de bewegingen van neus (hoofd) en hals te volgen en deze accentueeren. Gewoonlijk duurt het niet lang of het paard *stapt* regelmatig, op voorwaarde dat men onmiddellijk en van begin af ieder trippelen of de poging daartoe belette. Nu dient die *stap* verlengd (niet *versneld*), dit oefent in hooge mate de len-

denspieren in het zich opvolgend spannen en ontspannen, welven en ontwelven. Als het paard eenmaal dien langen stap aanneemt en onderhoudt (harmonica-stap zou ik het willen noemen), trachte de ruiter *het paard* aanleuning te doen nemen; ik bedoel: niet de ruiter brenge hiervoor het bit achteruit, doch het paard leere dit zoeken vóóruit; daartoe, terwijl de man het paard met beenen en zit vóóruit drijft, late hij een oogenblik tegenstand in de teugels gevoelen, *door de vingers* op de teugels *te sluiten* (dus *niet* trekken).

Het dier, dat door alle arbeid van de voorgaande dagen zich de gewoonte eigen maakte hals en hoofd ver vóóruit te strekken, om den regelmatigen langen stap te behouden, zal trachten dien tegenstand in den teugel te overwinnen door neus en hals vooruit te strekken. *Men late op dat oogenblik* de teugels slippen en deze oefening van vingerssluiten en daarna teugels laten slippen herhale men zeer dikwijls. Dit wegdrukken van het bit naar voren behoort vloeiend te zijn, en kan *dit* slechts wezen als de ruiter toegeeft, anders wordt dat opzoeken van het bit een *plotseling* drukken van het paard, en het laten vallen van den hals en de lange stap zouden daardoor kunnen verdwijnen,

Langzamerhand wordt de weerstand door de ruitervingers geboden bij het laten slippen iets grooter, en als de ruiterebenen en zijn zit *steeds* werkzaam gebleven zijn, zoekt het paard die zachte spanning der teugels van zelf op, en wel op de eenige goede manier, d.w.z. van achteren naar voren.

Eerst als het paard in langen stap de gewoonte aangenomen heeft neus met hoofd en hals vooruit te strekken, als gevolg van het telkens wegstuwen van de geheele massa, door een onderplaatsen en strekken van een achterbeen, en het bij die poging zich geheel te strekken telkens medeneemt het bit dat de ruitershand in den beginne willig *meegeeft* — *eerst dan* mag tot het draven *onder den zadel* worden overgegaan.

Dus, waarde A. G., *niet* opgezeten het paard in draf brengen, voordat ge werkelijk in Uwe hand *voelt* den druk van het beurtelings wegstrekken van een achterbeen, den druk van het daardoor strekken (ontwelven) van lenden en rugspieren; dus *niet* voordat **het paard** de teugels in spanning brengt. Wordt na deze voorbereiding langzaam onder den zadel gedraafd, dan zal bij elk aandrijven van den ruiter, bij elke poging sneller te gaan, het paard trachten neus en hals vooruit brengen en zoo de teugelhand opzoeken van achter naar voren, m. a. w. zich leeren aanleunen.

Wordt de draf onder 't zadel aangenomen, *voordat* men dat opzoeken van de ruitershand in stap verkregen heeft, dan gebeurt 't volgende:

De ruiter drijft aan, het paard draaft en beantwoordt de werking van den ruiter en 't ontmoeten van diens hand door den hals op

te heffen, dien in elkaar te schuiven, kort en stijf te maken, door rug- en lendenspiieren vast samengetrokken te houden, en zich weer tot *één massa, één klomp* te maken waarvan 't gewicht in de rijdende hand drukt; kortom het gedraagt zich als of 't weer in de strengen stond, met dit verschil, dat thans de strengen niet aanwezig zijn om het paard te steunen, en de ruitershand zulks over te nemen heeft; het paard herneemt de gewoonte die wij het door longe-arbeid hebben trachten te doen vergeten, het stijft zich!

(Opgezeten en zonder voorafgaanden longe-arbeid is bedoelde gewoonte ook af te leeren, doch de middelen hiertoe vereischen een kunnen, een tact en een geduld, waarover A. G. en wellicht ook andere liefhebbers niet beschikken).

De draf zij in ons geval onder den zadel in den beginne langzaam als aan de longe.

Om dezen langzamen draf correct te krijgen van een rijtuigpaard, dat gewend was betrekkelijk vlug, d. i. met versnelde passen te draven, is niet altijd gemakkelijk. Ziet ge er geen kans toe, tracht dan niet dien langzamen draf door trekken aan de teugels te verkrijgen, doch bezig den galop, echter niet voordat de longe-arbeid het paard wat lenigheid toebracht, vóórdat het aan de longe wat handiger in 't gebruik en 't verplaatsen van zijn ledematen geworden is en vóórdat zijn **hals** *een overwegend werkend aandeel* in bewegingen van het paard heeft verkregen; men late het dan onder den zadel bij tusschenpoozen 3 à 400 M in rechte lijn galoppeeren op een zandweg, er streng op lettend dat het daarbij niet *achter* 't bit blijft, doch integendeel dat het dit opzoekt; men stekke het tempo hiertoe uit, zoodat bij laag geplaatste ruitershanden, hoofd en hals van het paard zich recht vooruit *moeten* strekken en als 't ware in 't verlengde van den rug komen; de handen staan het naar vóóruit meenemen van het bit willig toe, juist als ze in stap deden: *niet trekken, doch vingers op de teugels sluiten!*

Wanneer het paard na eenige lessen, gemakkelijker, regelmatigiger begint te galoppeeren, wanneer er „cadence” in de beweging komt, dan voelt de ruitershand het strekken der achterbeenen in de hand, de paarderug en lenden strekken en welven zich tegen de alsdan meegeevende ruitershand, en eerst *dàn* draagt de galop bij tot algemeene lenigheid van het dier. Dan kunnen die langzamerhand geaccentueerd zich opvolgende galopsprongen over 750 en 1000 M worden uitgestrekt.

Is men zóóver, dan het paard zoo mogelijk over geaccidenteerd terrein voeren, over heuveltjes stappen, greppeltjes springen, hellingen op en afklimmen, daarbij steeds hoofd en hals zooveel mogelijk ter beschikking van het paard laten.

Dan wordt het paard steeds meer lenig, het verplaatst zich gemak-

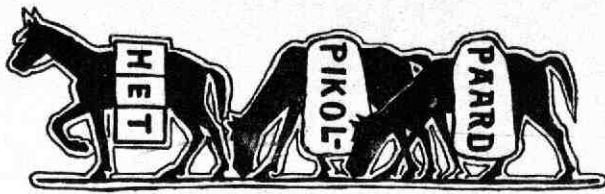
kelijk; is de galop op beide handen op grootere en kleinere cirkels goed regelmatig geworden, dan kan de longe-arbeid verder achterwege blijven en men rijde het dier dagelijks *eenige uren* naar buiten, daarbij zoowel stap, draf als galop beoefenend.

Men versta mij wel, dit is voor een 8-jarig paard, dat in goeden voedingstoestand en door z'n verrichten arbeid in goede conditie was. In ons geval kan en moet het thans ook goed en vooral ononderbroken *dagelijks werken*; daarbij worde echter alles vermeden wat het aan zijn rijtuiggang zou herinneren, en alle pogen van den ruiters zij er op gericht het paard aanleuning te doen nemen, zich niet doorlopend samen te trekken, het te bevestigen in de verkregen neiging op den druk der beenen, hals met hoofd vooruit te steken, zich te leeren voegen aan 't gewicht van den man op zijn rug en steeds verbinding te zoeken met diens hand.

A. G. heeft na toepassing van 't bovenstaande nu nog wel geen rijpaard (daartoe zou thans de africhting als zoodanig moeten volgen), doch hij heeft een bruikbaar, wendbaar, handig paard, omdat het lenig en buigzaam gemaakt werd; kortom een dier dat hem niet langer meedoogenloos tot Zondagsruiter stempelt zoodra hij er op kruipt, doch een paard waarop 't aangenaam is te zitten, omdat het zich veerend en gemakkelijk onder hem beweegt, dat klaar is om geschoold te worden onder den africhter en dat weer tusschen de strengen geplaatst er als rijtuigpaard in waarde en capaciteit op vooruit is gegaan, omdat het niet slechts „gestuurd” maar van den bok „gereden” kan worden.

Nu zullen sommigen zeggen: „Wat? Zooveel moeite en werk en *dàn* is per slot van *africhting* als rijpaard nog geen sprake geweest? Hen stel ik gaarne de wedervraag: „als ge een teekening wilt maken, begint ge dan *éérst* met het invullen der schaduwen en teekent ge *daarna* de contours, of punt ge eerst de stift en maakt daarmee een grondige schets, voordat ge aan de details begint?”

T. T.

HET PIKOLPAARD.

Er is reeds zooveel geschreven over luxe- en werkpaarden, ren-, school-, campagne-, draag-, last-, rij-, trek-, springpaarden en welke soort men nog meer wil, dat de reeks kolommen van „Het Paard” alleen, den Eifeltoren al menigmaal in hoogte overschreden moet hebben.

En toch heb ik daarin altijd nog één soort gemist, die volledigheidshalve niet overgeslagen mag worden — dat is het beroemde *pikolpaard*.

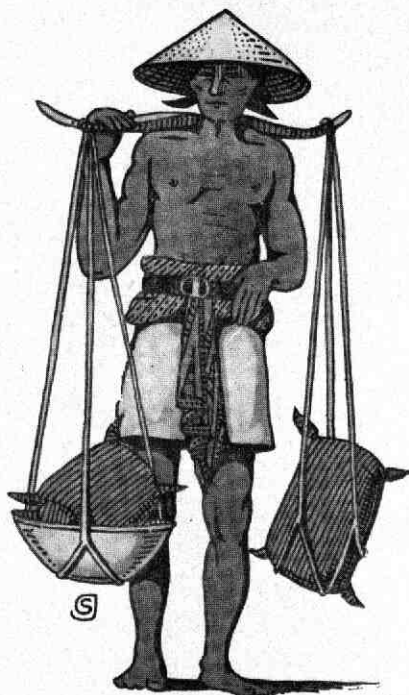
Elk heeft wel eens van deze eenvoudige vertegenwoordigster van het paardenras hooren spreken, het zijn op enkele hoge uitzonderingen na steeds merries, doch eene min of meer volledige beschrijving er van zou men tevergeefs zoeken. Had het toeval mij ook niet gediend, dan zoude ik het aan een beter versneden pen hebben overgelaten om die moeilijke opdracht te vervullen.

Het woord „*pikol*”, of zooals men het ook wel schrijft: „*pikoel*”, beteekent eigenlijk: dragen, torsen en eene verbastering hiervan *pikollen* of *pikellen* heeft in Nederlandsch Indië, en zelfs al ten onzent, hier en daar burgerrecht verkregen. Men verstaat er dan onder de eigenaardige wijze van dragen die de bewoner van de „*parel van Insulinde*” er op na houdt en waarbij de last zich in voortdurende schommelende beweging bevindt. De Javaan namelijk gebruikt zijn *pikolan*, een bamboe draagstok, dien hij over een schouder legt en aan welks uiteinden, door middel van bamboe-vlechtwerk of rottan, de mede te dragen voorwerpen hangen, zoodat men het geheel 't best met een weegschaal kan vergelijken. Heeft hij iets te torsen dat bezwaarlijk in twee deelen kan worden gescheiden, dan ziet hij er zelfs niet in om — aan den anderen kant een even zwaren steen gratis mede te voeren, teneinde zijn *pikolan* in evenwicht te brengen!

Doch ter zake, de tijden toen men in Indië om een *pikol* koffie kaartte zijn lang voorbij, maar de afstammelingen der rossinanten, die voor de rijke planters hunne zakken koffieboontjes en andere produkten van het binnenland naar de kustplaatsen pikelden, verrichten nog dagelijks hun zwaren dienst, al dragen zij thans petroleum in blikken en andere meer vulgaire zaken. Maar de *pikol*, de vracht van 100 katti's of 120 Amsterdamsche ponden (globaal 60 K.G.) weegt nog even zwaar!

Evenmin als er velen en zelfs bekwame schrijvers in geslaagd zijn een juiste beschrijving van den indischen paria of gladakker,

Fig. 90.

De Pikolan.

den kamponghond te geven, evenzoo min is dit met het „koedapikol” het geval. Mij is maar één voorbeeld bekend, doch — dat mag ook volkomen geslaagd heeten. Ik meen den lezers geen ondienst te doen, door uit het opstel dat bovengenoemden titel draagt en eenige jaren geleden in de *Java-bode* is opgenomen eenige aanhalingen te doen. De schrijver Creusesol, wiens bundel schetsen: Op en om Soeka-Sepi, schetsen van een koffielandje, en wiens brochure over het *Paardrijden op Java*, in Indië alom bekend zijn, zegt dan:

Nederlands eerste novellist Cremer heeft wel een roerend verhaal gegeven van een trekschuitpaard. Het Parijsche „cheval de fiacre” is, ik geloof door Nadaud bezongen (cahin-caha hudia hoepla?), laat mij dan met bescheidenheid probeeren u het pikolpaard te leeren kennen. En daar wij in Indië gewoon zijn verdienste te erkennen waar wij die ontmoeten, zoo waag ik het u te

verzoeken een blik in den rarekiek te slaan dien ik vertoon, als ik u laat zien dat veel geplaagde, doodmagere, ijzersterke, bamboe-achtig taaie exemplaar van een deel der Javaansche fauna. †)

Doch ik acht mij verplicht u vooraf te waarschuwen dat ik alleen uit eigen aanschouwing iets weet van den zoo diep gezonken en

Fig. 91.

Equus caballus pikolan.

erg verbasterden afstammeling van 't trotsche en fiere ros, dat de eer geniet de vereerders van Mohamed den profeet ten strijde en ter overwinning te dragen.

In geen enkel boek, dat handelt over paardenvleesch, heb ik een hoofdstuk gevonden met het opschrift van dit opstel. In geen reisbeschrijving, gevloeid uit de pen van een Hollandsch of buitenlandsch toerist wordt het dier genoemd en, ben ik wel onderrecht, dan heeft zelfs de heer P. J. Veth in zijn boek *Het paard onder de volken van het Maleische ras den equus Caballus pikolan*, vermoedelijk wegens de kleinheid van de individuen dier familie der Indische *solidungula**), geheel over het hoofd gezien.**) En dat is waar-

†) fauna = dierenwereld, in tegenstelling van flora = plantenwereld.

*) Eenhoevigen.

***) Dit is niet geheel juist, want de beroemde professor, van wien het liedje in de bekende klucht Julius Caesar zegt:

„Niemand kan ooit Veth bewegen

„Om naar Indië te gaan.

„k Heb dat heele land, zoo zei hij,

„Lang reeds in mijn boeken staan!”

heeft wel twee geheele bladzijden (133—134) gewijd aan de „pakpaarden”, die hij *Koeda baban* op Sumatra en *djaren momottan* op Java noemt. Het woord pikol wordt echter niet vermeld.

achtig niet billijk, men mag niemand en niets verachten als hij, of het, zonder eigen toedoen aan lager wal geraakt.

Mooi wordt het beest gewoonlijk niet genoemd. Maar wat zal ik u zeggen? Iemand, die niet van paarden houdt, beoordeelt een ros vaak naar de kleur van zijn robe, de lengte der manen en volheid van den staart, terwijl de „knower of horseflesh” let op vormen, gangen, volhardingsvermogen, africhting, snelheid en dan eerst op 't uiterlijk.

„Handsome is what handsome does” zegt John Bull en de „performance” van 't Javaansche draagpaard is waarachtig handsome. Zouden er veel dieren zijn, die dagen achtereen zware marschen afleggen met een vracht op den rug van de helft van hun eigen gewicht? Wat beteekent het record van een volbloedrenner met een minimum mensch tusschen diens schoft en croupe in die paar minuten op de renbaan daartegen? Zoo'n renpaard wordt door leeken gewoonlijk niet mooi gevonden. 't Is net een windhond zegt mijne vrouw; niets dan vel over been, en zoo'n langen hals waaraan een kop bengelt! (Ik probeer al lang mijn vrouw te leeren zeggen: „hoofd en beenen”, als zij van een paard praat, maar dat is in den wind geffoten. Een paard zegt zij, is een beest en een beest heeft een kop en pooten). Maar mijn neef, die cavalerie-officier is, raakt in extase als hij een album met de afbeeldsels van beroemde echte windhondfiguren opslaat en met mij tezamen bekijkt, wanneer ik bij hem in de kota (hoofdplaats) kom.

Bij dat plaatjes zien krijgen wij echter altijd op één punt verschil van opinie. In zijn ruiteroogen blijf ik als dilettant op 't gebied van rossenbedwingen altijd een leek, ook al rijd ik volgens militaire principes en al behandel ik den schimmel die mij pikolt met even veel egards als hij zijne twee valken (isabelkleurige paarden met donkere staart en maanharen). Een getrouwd man, die zijn rust lief heeft, doet wijs altijd partij voor zijn vrouw te trekken en daarom beweer ik tegen hem, dat wat dan mooi moet heeten bij een renpaard, ook mooi is bij een pikolpaard.

Het portret van de viervoetige hardloop-celebrité toont een rank, slank, broedmager, langhalzig individu. En de pikolpaarden die zijn deur passeeren . . . lezer, laat mij *U* tenminste overtuigen. Hebt gij ooit een gezet pikolpaard gezien? hebt gij er ooit van gehoord, kunt gij u zoo'n curiosum, zoo'n unicum voorstellen? Ik tart professor Schweninger, den man die Bismarek's figuur tot normale afmetingen terugbracht, aan welk pikolpaard ook, een kwart katie overtollig vleesch te vinden.

Secundo, een renpaard heeft een langen hals, die ontstaan is door „la tension en avant” bij den loop. Een pikolpaard strekt óók zijn hals vooruit, zelfs in den stap, zelfs als het stilstaat, naar

elk sprietje gras, dat in zijn gezochten kring uit den bodem steekt.

Een renpaard „staat over veel grond". Een pikolpaard niet? Meet dan de grondlijn door hem gedekt, maar wees eerlijk en billijk. Het pikoldier is nu eenmaal veel kleiner, dus moet gij het in de breedte, met de vracht er bij, er op toegeven wat het in de lengte mist. Dat is consciëntieus handicappen. En komt gij mij aan op 't gebied van dressuur en training, dan zou ik bijna wel-sprekend kunnen worden.

Welk paard wordt er nu op Java afgericht? Met uitzondering der cavalerie- en artillerierossen en enkele hoog gebenedijde luxe rijdieren wordt er van ieder denkbaar paard verondersteld dat het, door de natuur nu eenmaal voorbestemd om te dragen en te trekken, ook zonder voorafgaand onderricht alles kan presteeren op het gebied dier dienstverrichtingen wat zijn meester van hem verlangt.

Zoo uit de prauw krijgt de Sandelwood een stang in den mond. Daaraan gaat van uit het zadel een Zondagsruiter hangen met allen moed dien de wanhoop geeft . . . en de Wereld zegt dat het paard een boosaardig dier is vol listen, streken en kuren, wanneer het zich met energie tegen die behandeling verzet!

Het pikolpaard daarentegen geniet het voorrecht eenigszins voor het vak opgeleid te worden. En dat vak is niet gemakkelijk. Oordeel zelf lezer. Het dier moet, wil het met glans door zijn examens komen, het volgende kennen:

Loopen in elk weer en wind met een regelmatigen stap, aan den kant van den grooten weg, maar zoover daarbij van den uitersten rand afblijven, dat zijn vracht niet stoot tegen de boomen, langs de heirbaan geplant.

Secundo: vrachten vervoeren van allerlei soort maar voornamelijk trasi (een zeer onaangenaam ruikend onderdeel van de rijsttafel) en stinkende visch en petroleum en daarbij niet al te difficiël wezen omtrent de wijze waarop die vracht over zijn ruggegraat verdeeld wordt.

Tertio: volmaakt onverschillig blijven voor kleinigheden als: drukkingen, consequent doorgevoerde verhardingsproeven op 't gebied van honger, dorst en vermoeienis doorstaan en ten leste:

Zonder toom of gebit uitvoeren wat de stem van den drijver gebiedt. Zeg mij nu eens is het beest niet interessant? Hadt gij dat achter hem gezocht?

Laten wij hier nog aan toevoegen, dat enkele medelijdende drijvers wel eens een stuk pisangblad op open drukwonden leggen en zelfs als ze nog niet doorgebroken zijn de drukkingen met natte slik uit de sawah (rijstveld) insmeren. Deze „loempoer" heeft nog al eens een goede uitwerking en werkt verkoelend.

Van den dag af dat het eventjes staan kan op veel te lange veulenbeenen, — gaat de schrijver dan voort — wordt het in bewerking genomen en moet de onvermijdelijke training beginnen door op zijn nog wankelend onderstel zijne moeder te volgen, die ternauwernood van de aandoeningen en strapazen van het kraambed bekomen, het jong 20 à 25 palen (een paal is 1560 M.) ver vóórdoet, hoe een slecht opgeladen, veel te zware vracht, met rotantouw aan 't lichaam bevestigd, wordt gedragen tot aan de halte waar geleiders en vrachtdieren een gedeelte van den nacht zullen doorbrengen.

Op zoo'n halte wordt het geheel aan zich zelf overgelaten tot vorming van zijn karakter, dat dan ook altijd een tot op zekeren graad onafhankelijken vorm aanneemt, die alleen door pessimisten „koppigheid” genoemd kan worden.

Wanneer het veulen zoo op die manier aanschouwelijk onderricht genoten heeft en alleen reeds door voort te bestaan getoond heeft te behooren tot de categorie van de „fittest” die „survival” waard zijn, komt het zoetjes in de klasse waarin het dragen onderwezen wordt.

Als het aanvankelijk niet het nut kan inzien om in de rij te blijven, die zijne lotgenooten vormen, door achter elkander te gaan, krijgt het een rotan halster aan, en volkomen in overeenstemming met het hoofdprincipe van de dressuurmethode van den kunstrijder *Fillis*, tracht de drijver vóór alles het in te prenten dat „l'impulsion en avant” het eerste en „eenige noodige” *) is om behoorlijk uit te voeren wat er gevorderd wordt.

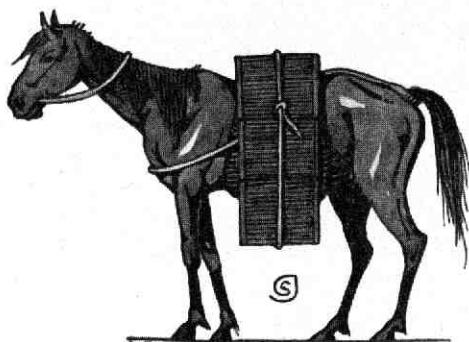
Nu heb ik *Fillis* nooit zien rijden, maar geloofwaardige lui zeggen mij dat hij 't zoover gebracht heeft, dat hij zijn paarden ook fouten laat begaan op hetzelfde oogenblik dat hij zulks begeert, — ten einde dan die fouten terstond te doen herstellen volgens zijn eigen rijmethode. Dat klinkt ongelooflijk, maar iemand, die ooit een trein pikolpaarden voor de grap een eind weegs begeleid heeft, gelooft dat, ja kan bij eenig opmerkingsvermogen tot de conclusie geraken, dat elk pikolpaard waard is de élève van dien maestro te worden.

Probeer het eens, lezer, probeer het eens voor de grap een pikolpaard iets anders te laten uitvoeren dan wat het geleerd heeft en gij zult zien, dat het de fout, die gij wilt laten begaan, terstond uit eigen beweging zelf herstelt. Uit de rij gaan? Span uw Sandelwood aan 't pikolpaard vast, dan kunt ge het van de beenen trekken en zóó dwingen het gelid te verlaten, maar als 't over-

*) Niet te verwarren met het „eene noodige” van A. de Savornin Lohman.

eind komt (en dat is niet altijd waarschijnlijk), staat het open herneemt het eene plaats achter den meest nabijzjenden lotgenoot.

Fig. 92.

Koeda-pikol.

Bestijg het, als uw beenen niet te lang zijn, en probeer het in draf te krijgen. Al ranselt ge het beest met een gloeiend gemaakten telegraafdraad, het dier zal weigeren, maar getrouw aan de ontvangen lessen, U met de noodige „impulsion en avant” over zijn ooren heen althans trachten te gooien in de richting waarin gij het voortdrijft. Voor omkoopung middels gaba (de indische haver, rijst in den bolster) is het ongevoelig, want om het paard niet aan weelde te wennen, krijgt het die niet te eten en kent het dus niet eens den smaak er van. Kortom, elke deugd die men van een volbloedpaard verlangt, ja die de Bedouin begeert in het ros, dat hij meer liefheeft dan zijne vrouw of dochter, eischt en kweekt de Javaan bij 't pikolpaard.

Soberheid? Een pikolpaard leeft van 't minimaalste rantsoen van gras dat denkbaar is. *Snelheid?* Dat is een relatief begrip, maar het behoudt op elk traject den spoed dien zijn meester aanneemt. *Volharding?* Ik zet het elk renpaard met een idealen jockey op den rug zooveel en zoo hard te werken op 't trappisten régime, waarbij elk pikolpaard arbeidt van den dag af dat het een baal lucifers te dragen krijgt, tot op de ure, dat het neervalt en bezwijkt onder een paar zakken trasi, terwijl het met brekend oog den gladakker benijdend aanziet die, even uitgemergeld en windhondachtig gebouwd als hij, althans de vrijheid en dolce far niënte ad libitum genieten mag, van de wieg die het niet heeft gehad en 't graf dat 't niet krijgt.

Lezer, zoo gij bij uitzondering aan de rij sport doet, en uwen fieren Sandelwood op den grooten postweg lustig laat draven, geniet

dan van alles wat 't lot u heeft toebedeeld. Geniet van Java's blauwen hemel zoo helder, zoo klaar. Mopper niet over de warmte; kom, dit is immers wel te dragen en daar, waar 't pikolpaard U het midden vrij laat is er gewoonlijk ook geen overmaat van zonglans, althans niet in de vroege. Steekt uw hengst dan plotseling den neus op en wordt hij onrustig, dan weet gij dat er een trein pikolpaarden in aantocht is, want uw ros is op 't gebied van merries niet kieskeurig. Een vluchtige kennismaking met eene dame van 't geslacht paard is hem zelfs niet onverschillig, al begint gij te snuiven, tengevolge van de doordringende vischlucht die het omgeeft, zooals de atmosfeer onzen aardbol. Is die colonne een „meëlegger” zooals de zeelui zeggen van een schip, dat met hen in dezelfde richting vaart, breng uw rijdier dan in stap en kijk die colonne eens goed aan. Misschien zult ge het dan met mij eens zijn dat er nog veel is op Java dat het opmerken waard is.

En dan eindigt hij met de verzuchting:

Vraag 't pikolpaard wat 't denkt van „impulsion en avant” en vraag den Javaan wat hij denkt van 't voortdrijven in de richting onzer civilisatie Geloof mij, beiden zullen zwijgen, totdat zij nedervallen op den grooten weg, die ten onzen gerieve is gemaakt om gauw te Velp te kunnen aankomen!

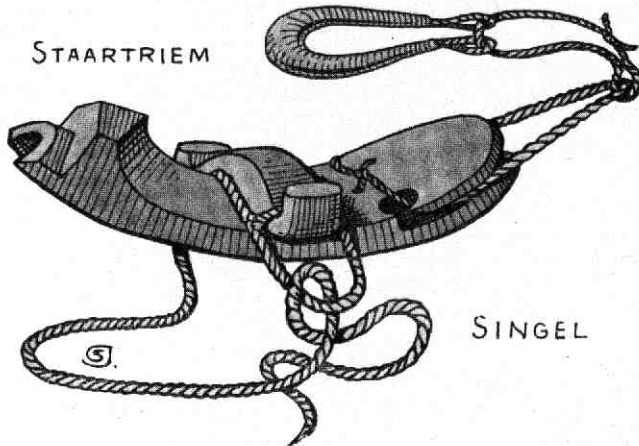
Heb ik te veel gezegd dat deze beschrijving voldoende geslaagd mag heeten? Voor hen, die het beeld voor oogen willen hebben, voeg ik er nog een paar schetsen ter plaatse gemaakt bij, ook met het oog op de eigenaardige wijze van bepakking die zeker wel door eenvoud, maar minder door degelijkheid uitmunt. Het: „simplex sigillum veri” is hierbij volkomen misplaatst.

Van harnachement kan men moeilijk spreken. Het rotan-touwte dat door den mond hoog over den hals loopt, stelt het hoofdstel voor. Op den rug ligt een soort kussen van zakkengoed, de noodige malen gerepareerd natuurlijk en gevuld met wat paddistroot (rijstaren). Hierop wordt het houten draagzadel geplaatst — welks inrichting uit de schets voldoende blijkt, een gewoon touw dient als singel! Aan de beide haken worden de zakken gehangen of de kisten waarin de koopwaar wordt vervoerd. Daar de wegen vrij onregelmatig klimmend en dalend zijn, wordt het naar achteren glijden belet door een rotan touw dat als voortuig dienst doet, terwijl een staatriem, bestaande uit hetzelfde soort touw, met een eind lap als wrong het vooruitglijden moet beletten.

Zoo gaat dan die colonne van 10 tot 30 pikolpaardjes, steeds merriën, waarvan de grootste misschien eene schofthoogte hebben van 1.25 M., onverpoosd langs den grooten weg met hunne schom-

melende vrachten, gevolgd door den geleider die kalm medewandelend het eene strootje (cigarette) na het andere rookt.

Fig. 93.

Javaansch pakzadel.

Hoe primitief de bepakking ook zij, het mag toch niet onvermeld blijven, dat toen na lang beraad, door het Indisch Legerbestuur een soort trein in het leven werd geroepen en men door het gebruik van onoordeelkundig personeel (er werden gewone dwangarbeiders voor aangewezen) en onverstandige behandeling, in zeer korten tijd een kolossaal percent door schavingen en drukkingen onbruikbare dieren kreeg, in 1898 de order werd gegeven om het eens met de Javaansche pikolpaarden-methode te probeeren. De schuld werd dus eenvoudig op het harnachement geschoven.

Zooals begrijpelijk is, waren de resultaten niet van dien aard dat zij tot algemeene invoering aanleiding gaven. Had men in plaats van een intendant, wien men het toch waarlijk niet euvel mocht duiden dat hij geen verstand van draagpaarden had, direct als opperleider een luitenant of kapitein genomen die vele jaren ondervinding van het omgaan met draagdieren bij de Berg-Artillerie had opgedaan en voorts behoorlijk afgericht personeel, — iets wat men eerst vele jaren later bedacht — dan hadden de resultaten heel wat beter kunnen zijn.

Het moet echter erkend worden dat het steeds een hoogst moeilijke en ondankbare taak was en blijven zal, om drukkingen en schavingen bij draagdieren te voorkomen. Alleen de grootste zorgvuldigheid en het nauwlettendst toezicht op harnachement en ruggen kunnen dat resultaat doen bereiken. Waar men zich die moeite getroost, kan men het een heel eind sturen, doch — geheel ontkomen kan men deze bezoeking wel nimmer.

J. C. S.

OVER HET EXTERIEUR VAN DEN MODERNEN HACKNEY.

(Gegevens uit „The Horse” van Wortley Axe).

De hackney, die een eeuw geleden den Norfolkboer droeg of hem als „klepper” voor 't rijtuig dienst deed, moet een paard met snelheid en uithoudingsvermogen geweest zijn, want het afleggen

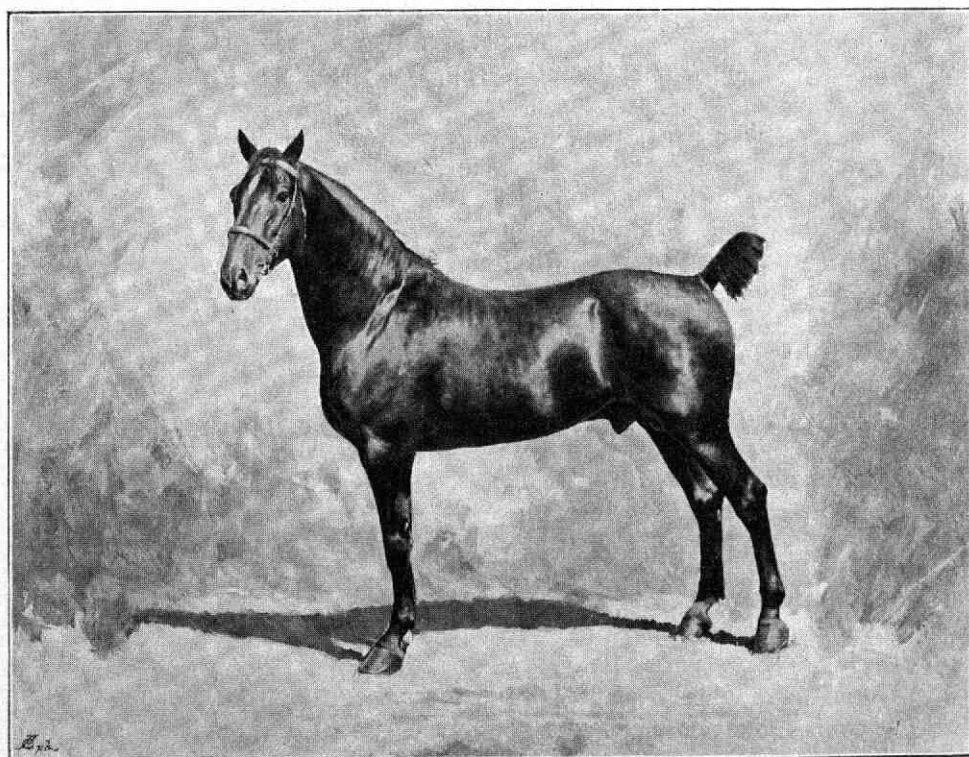

Fig. 94.

van afstanden van 50 tot 60 Engelsche mijlen op één dag, waarvoor dit paard gebezigd werd, was in dien tijd geen buitengewone verrichting. Uit afbeeldingen in die dagen van hackney's gemaakt, zoowel als uit het feit dat zij meermalen gelijktijdig met den berijder ook diens vrouw te *dragen* hadden, is af te leiden dat de voorouders

van onze hedendaagsche „vorsten onder de tuigpaarden” veel zwaarder gebouwd waren dan de nakomelingen thans zijn. De hackney behoort op 't oogenblik tot de lichtere tuigpaarden en heeft veel meer het bloed-type dan dat van zwaar wagenslag.

Aan zijn bouw worden de volgende eischen gesteld.

Hoogte: gewoonlijk bedraagt deze van 1.50 tot 1.55, en 1.60 schoftmaat is niet algemeen. Het verkrijgen van grootere maat heeft in den regel plaats ten koste van het type. De *kleur* is dikwerf vos en donkervos; bruin en donkerbruin is niet zoo overwegend voorkomend, en zwarten komen zelden voor.

Het *hoofd* mag niet dat fijne scherpe hebben, dat men bij een volbloed als typisch aanmerkt; toch moet het droog zijn en niets van de grofheid bezitten dat een minderwaardig fokproduct kenmerkt; dit vleezig-grove is absoluut af te keuren voor den hackney in 't algemeen, voor de fokmerrie in 't bijzonder, evenzeer als een vrouwelijk hoofd voor den hengst als fout aangerekend moet worden, aangezien het overervingsvermogen in dit paardensoort groot is en een vaderpaard dat op zijne hengstveulens den stempel van mannelijk dier niet vermag achter te laten, staat bij de fokkers van den hackney niet hoog aangeschreven. Men wil van *alle* deelen van dit paard de grootst mogelijke onderlinge evenredigheid in afmeting en massa, en is daardoor weinig geneigd eene ongelijkmatigheid door de vingers te zien.

Het hoofd van den hackney dient breed te zijn, gemeten van wang tot wang, en zich geleidelijk te versmallen naar den snuit; in geen geval mag het den „ramskop-vorm” vertoonen of weinig breed zijn. De oogen hebben een behoorlijke grootte en een mooien stand; de uitdrukking is zacht en vriendelijk en teekent den goeden wil en het goede humeur, zoo eigen aan dit ras.

Een klein diepliggend oog is, zooals bekend, niet alleen een bewijs van weinig betrouwbaarheid, doch 't vermindert in hooge mate het bij den hackney zoo gewaardeerde schoone in een paardhoofd. De ooren moeten klein en scherp gepunt zijn, recht op gedragen worden en een hooge inplanting hebben; een groot rond oor is gewoonlijk vleezig en doet afbreuk aan een edel voorkomen, terwijl slecht gedragen ooren, lobooren, met het oog op de erfelijkheid van deze afwijkingen, tot uitsluiting voor fokdoeleinden van het daarmee behepte dier noodzaken.

De hals dient ook bij den hengst scherp geteekend te zijn, en is lang, al lijkt hij door gespierdheid kort en iets zwaar; *dit* zware verwarre men niet met grof en vleezig, een dergelijke „lompe” hals is even afkeuringswaardig als een werkelijk korte. De hals is sierlijk gebogen en neemt regelmatig in zwaarte toe van nek tot schouders, zonder dat van grofheid sprake mag zijn.

De *schouders* vormen een belangrijk „point” voor den hackney, zij moeten lang zijn; zijn de schouders en de daaraan verbonden spieren kort, dan is de zoo kenmerkende ruime schouderbeweging van het ras onbestaanbaar. De lange schouder dient schuin naar achteren te liggen — de aanwezigheid van overvloedige bevelesdheid bij de boegen is als een ernstige fout te beschouwen.

De *borst* zij breed, zonder hierdoor van schadelijken invloed op actie of snelheid te worden, doch voldoende om er de ruime ligging en dus gemakkelijke werking van longen en hart te waarborgen. Om dezelfde reden dient de borst *diep* te zijn, al zal die diepte bij den hackney niet zoo in 't oog vallend zijn als bij andere soorten, omdat bij den hackney de *geheele* borstkas, dus ook bij de verder naar achter gelegen ribben, diepte behoort te hebben. Ten gevolge daarvan verloopt de onderlijn van den romp meer horizontaal dan bij andere rassen.

De *voorbenen* moeten kort zijn, de onderarmen zwaar gespierd, de pijp kort en vlak en pijp zoowel als knie zwaar geknookt. De kooten sterk van bouw en schuin van stand en niet te lang, vooral niet slap, niet beervoetig; de hoef eerder groot dan klein, en vooral de toon moet recht vooruitwijzen; toontrederstand is bij een hackney een onvergeeflijke fout. De knie is breed, zoowel voor als van ter zijde, en moet met onderarm en pijp in één verticaal staan; een ernstig gebrek voor den hackney is het naar achteren doorbuigen in de knieën in vereeniging met kalfsknieën; een dier dat hiermede behept is dient van de fokkerij te worden uitgesloten.

De *rug* zij niet te lang, recht en krachtig gespierd in de lenden, en de ribben mogen vooral in hun bovengedeelte niet vlak zijn; de hackney behoort rond geribd en de achterste ribben dienen, vergeleken bij andere paardensoorten, buitengewone lengte te hebben. Het kruis zij lang (ook al lijkt hierdoor de rug langer) en recht, de staart hoog ingeplant en goed gedragen.

De *achterbenen* moeten zware dijen en schenkels toonen; de profiellijn van bil tot hiel mag niet te sterk ingebogen verlopen; de spronggewrichten moeten zeer krachtig ontwikkeld zijn, de pijpenforsch en vlak en de kooten van behoorlijke lengte, vooral krachtig.

In zijn geheele voorkomen dient de hackney zelfs voor iemand, die met zijne raspunten onbekend is, te zijn een opvallende verschijning door de merkwaardige gemakkelijke waarmede het dier zich beweegt, door den indruk van kracht die hij maakt en door zijn zeer evenredigen bouw, eigenschappen waarvan het ontbreken zich opvallender teekent bij den hackney dan bij eenig ander ras van paarden. Vandaar dan ook de groote zorg waarmede de fokdieren als zoodanig gekozen moeten worden, wil men het gevaar, de waarde van dit ras te verminderen, ontloopen.

De actie van den hackney in gang is een van zijn meest karakteristieke vermogens; geen paard ter wereld toont de „manieren” van een goeden hackney. Oppervlakkig geoordeeld lijkt het of de groote schouder vrijheid alleen tot dien gang het meest bijdraagt, doch inderdaad zijn het *alle* zijne gewrichten die een evenredig werkzaam aandeel tot het leveren van de bekende drafbeweging nemen. Elleboog-, knie-, koot-, knieschijf- en spronggewrichten moeten allen veerkrachtig gebogen en gestrekt worden, zullen ze den merkwaardig gecadenceerden hackney-gang leveren.

De schouder vrijheid moet zeer groot zijn, opdat de voorbeenen hoog en tillend vooruit kunnen grijpen; de voorbeenen dienen zoowel in de knie- als in de kootgewrichten sterk gebogen opgenomen, en daarna geheel gestrekt vooruit geslingerd, om een oogenblik als 't ware stil gehouden te worden voordat de hoef zich op den grond plaatst. Deze verschillende samenstellende deelen van de beweging volgen elkaar snel, evenwel goed waarneembaar, op. De achterbeenen stuwen de massa zichtbaar vooruit, knieschijfen en spronggewrichten worden daartoe sterk gebogen en het onderbeen opgetrokken, vóórwaarts (de voorbeenen dekkend) ondergeplaatst en krachtig gestrekt.

Wordt de gang sterk versneld dan bestaat er neiging tot „wijdgaan in de hakken”, wat echter bij den hackney niet gaarne gezien wordt.

„Opschieten”, moed en zeer ruime beweging zijn bepaalde vereischten voor den hackney-gang; het hoogopwaarts buigen van de knieën zonder daarna met gestrekt been voorwaarts te grijpen, m.a.w. „stampen” is een fout.

Toch is en wordt er bij de keuringen tegen dit laatste gezondigd en zijn er prijzen toegekend aan hackney's, die weliswaar hooge knieheffing toonden, doch door gebrek aan schouder vrijheid het aldus geheven en gebogen been niet voldoende vóórwaarts weg strekten, m. a. w. geen „gang” ontwikkelden.

Wij meenen dat dit niet juist is gezien; dit stampen is niet alleen leelijk, doch 't is oorzaak tot spoedig verslijten der voorbeenen.

De stap van den hackney moet zeer goed zijn, en komt bij de keuze tot fokdier evenzeer in aanmerking als de goede draf. Men geve hierop niet toe!

Als luxe-tuigpaard staat de Hackney thans ongetwijfeld over de geheele wereld boven alle andere rassen.

OVER TANDEM-RIJDEN.

Die met de vier leidsels van een goede tandem goed overweg kan, kent een verfijnd genot in 't rijden van den bok.

Wat „de vier” aan wakker zijn, vlug ingrijpen, aan kundig bevingeren van de leidsels, aan het correct uitvoeren van kruisgrepen, aan het in de strengen en aan 't bit houden van de paarden eischen, — datzelfde „kunnen” verlangt 't rijden en besturen van een tandemspan, doch in veel grooter nauwkeurigheid. Hier straft zich elke fout onmiddellijk, en het niet maken van fouten kan slechts bereikt worden door 't geven van de juiste *hoeveelheid* leidsel en zweephulp, nauwkeurig op het *juiste oogenblik*. Tandem-rijden blijft dan ook buiten het bereik van liefhebbers van „Zondag's-sport”.

De tweewieler is bij voorbaat voor tandem het geschikte rijtuig; men kieze niet een *te* licht voertuigje; dit slingert bij de minste richtingsveranderingen en het rijden van een „strak” spoor ermee, is, vooral voor beginners in de kunst, zeer moeilijk.

Er bestaan speciaal voor het doel vervaardigde tandemkarren met hooge wielen en hooge zitting; van daar uit heeft de rijder het achterpaard goed „onder de hand”, kan zijn voorpaard geheel overzien, terwijl het geven van nauwkeurige zweephulpen over 't achterpaard heen gemakkelijker kan plaats hebben; echter vertoonen deze tandemkarren, vooral als ze bestuurd worden door een minder geoefende en als het profiel van den weg sterk bol is, neiging tot omslaan.

In 't algemeen is dan ook een dogcar met niet te smal spoor, waarin de rijder naast zijn gast zich niet „geknepen” voelt, en die voldoende hoog is om, over de beide paardenhoofden heen, goed te kunnen zien wat zich dáárvoor bevindt, het meest geschikte voertuig.

Wat de paarden betreft, niet zoozeer de kleur dan wel het type der dieren dient gelijk te zijn. *Het* type voor tandem is: niet te groot van maat, met adiel in voorkomen en gang. Bij verschil in hoogte, dat echter nimmer belangrijk mag zijn, wordt het kleinste der dieren vóór gespannen. Sterk sprekende ongelijksoortigheid in de paarden, aanmerkelijk verschil in gang, of het niet hebben van gang van de geheele bespanning, maakt het geheel tot caricatuur.

Het tuig zij als bij dat van iedere werkelijk luxe-bespanning, eenvoudig, d. i. zonder rinkelende kettinkjes en overvloedig beslag; geen gesp, die niet bepaald noodig is, worde geduld. Het tandem-

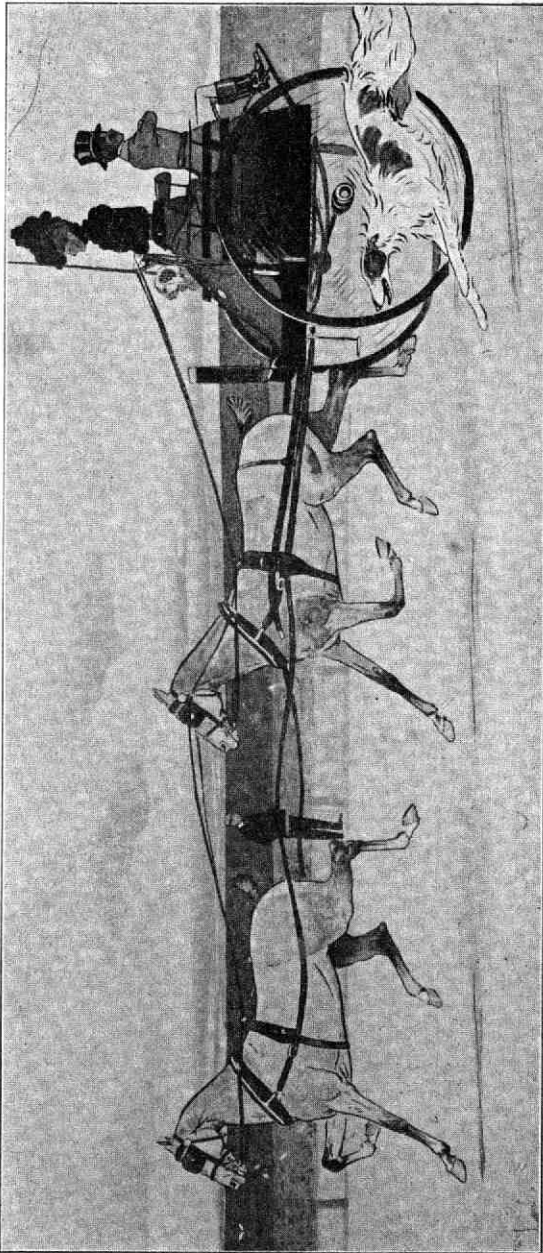

Fig. 95.

tuig kenmerkt zich door *lichtheid*.

Het tuig voor 'tachterpaard is dogcarttuig, in de sleutels op 't schoftje worden wel eens dwarsstaafjes aangebracht ter verdeeling van voor- en achterpaardsleidsels.

Aan de stooten van het hoofdstelkopstuk komen de ringen, ter doorlating van de voorleidsels; die ringen vervangen de frontelrosetten of worden onmiddellijk daaronder op den keelriem bevestigd, doch in ieder geval dienen die zóó laag geplaatst, dat het aanraken der ooren met de leidsels onmogelijk wordt.

Het bit, vooral voor het vóórpaard, zij niet scherp; de lange leidsels oefenen er door hun gewicht een vrij aanzienlijken constanten druk op uit, en niets is onaangenaamer dan het achter 't bit kruipen of het onrustig dragen van het hoofd, van den „leader”.

De voorleidsels behooren door de

hoofdstelringen van het achterpaard *en* door zijne schoftsleutels te loopen, anders slingeren de lange einden boven het achterpaard, wat niet alleen onoogelijk is, maar hinderlijk voor den mond van 't voorpaard kan worden.

Het schoftje van den leader behoeft slechts de voorstrengen te dragen, het zij dus zoo licht mogelijk; de voorstrengen worden boven de flanken van den leader, door strengdraggers ondersteund.

Wat de lengte der voorstrengen betreft, bij de regeling daarvan bedenke men, dat een tandem nimmer den indruk mag maken van: één paard, dan een heelen tijd niets, en dan een bespannen dogcart. De afstand tusschen beide paarden zij ongeveer 1 M; te lange voorstrengen zijn bovendien gevaarlijk bij 't maken van eenigszins korte wendingen, omdat de „leader” licht met een been over de dan laag hangende strengen komt, en de kans hiertoe zelfs voor een „vinnig” achterpaard niet uitgesloten is. Het geheel zij kort in elkaar gespannen, zonder daarbij het achterpaard de gelegenheid te ontnemen zijn actie te ontwikkelen.

Er zijn verschillende methoden om de voorstrengen te bevestigen aan het achterpaard; *in geen geval* mag die bevestiging plaats vinden aan de uiteinden der dogcartboomen, noch direct aan het gareel van het achterpaard; door de eerste wijze van doen wordt bij een scherpe wending het achterpaard door de boomen op zij geworpen, en bij de toepassing van de tweede manier wordt bij eenigszins straf in de strengen gaan van den leader, het gareel van de schouders van het achterpaard afgetrokken, wat of onrustig worden of zich terug houden en tegenwerken veroorzaakt.

Sommigen raden aan de voorstrengen door ringen van het achtergareel tot aan den rijtuigtrekknuppel te doen doorloopen; in dit geval heeft het achterpaard geen eigen strengen en oefent zijn trekkracht uit door met zijn gareel (of liever met de daarop aan-gebrachte ringen) te drukken tegen de metalen „knevels” (dwarsstaafjes), welke zich te goeder plaatse in de lange strengen bevinden. Hierbij kan weliswaar het achtergareel niet van de schouders afgetrokken worden, doch bij korte wendingen kan het achterpaard de voorwaartsche beweging niet leveren en wordt zijwaarts verplaatst door den druk van de buitenstreng.

Het gebruik van een z.g. dubbelen trekknuppel is o. i. te verkiezen boven alle andere wijzen van verbinding van voor- en achterpaard.

Aan de einden van den voorsten trekknuppel worden de voorstrengen vastgemaakt, en het midden van dezen knuppel met een riem of haak verbonden aan het midden van den tweeden knuppel, welke laatste bevestigd is, in zijn midden met de trompetring v. h. achtergareel en aan z'n uiteinden met de achterstrengen.

Het gebruik van trekknuppels maakt de zijwaartsche bewegingen

van den „leader” minder hinderlijk voor den gang van het achterpaard, en het uitvoeren van vlotte wendingen wordt er zeer door vergemakkelijkt.

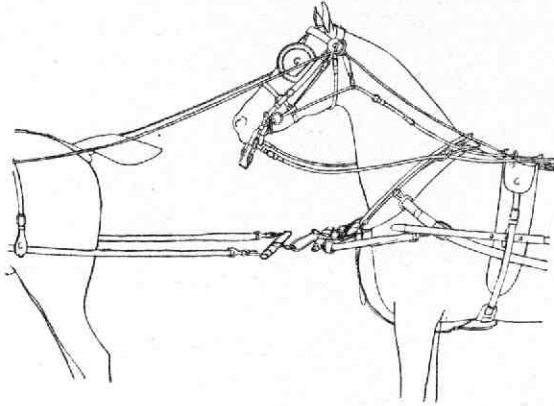

Fig. 96.

Als voorbereidende dressuur voor den arbeid als voorpaard, is het wenschelijk den toekomstigen „leader” aan lange leidsels vooraf te oefenen; de rijder blijft hierbij te voet.

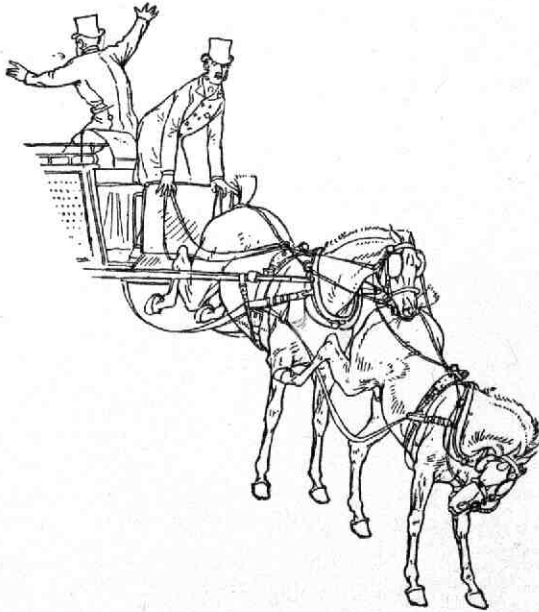

Fig. 97.

De kwart-, halve- en heele wendingen, het schuins-voorwaarts gaan naar rechts en links, het gelijkmatig aannemen en behouden van het bit, moet de „leader” op de daartoe gegeven leidsel- en zweephulp, zonder de minste weifeling te tonen, uitvoeren.

Een paard, dat oorspronkelijk onder een zadel aangereiden en wat buigzaam gemaakt werd, is spoediger als voorpaard klaar, dan een dat niet anders dan tusschen de boomen gegaan heeft.

Het rustigste der beide paarden worde in de dogcart gespannen,

en moet als tuigpaard volkomen „gereden” zijn, het heftigste doet dienst als leader. Onzeker gaan van het achterpaard ontnemt zeer spoedig aan 't voorpaard moed en dressuur.

Humeuren die elkaar slecht verdragen, geven, in tandem gespannen, ten spijt van alle rijkunst, vertooningen fig. 97.

Schuw zijn van den leader kan minder gewenschte gevolgen hebben

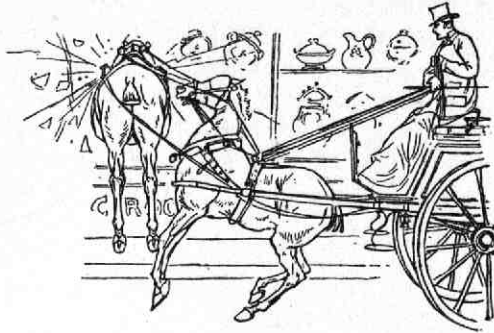

Fig. 98.

en raakt het achterpaard „den kop kwijt”, dan is de weg gewoonlijk niet breed genoeg,

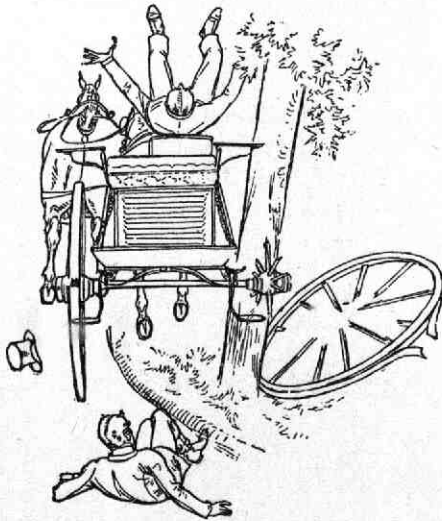

Fig. 99.

zoodat bij 't bezit van temperament, makheid als een bepaalde vereischte moet worden gesteld.

Hoe volmaakt rijtuig, africhting der paarden, en tuigen echter ook zijn, er mede „rijden” loopt „krom”, indien de rijder onvol-

doende zijn vak meester is, en door gebrek aan veel *doen*, denkvermogen en oogen *in zijne vingers* niet ontwikkelde.

Hiertoe helpt, als in 't heele rijvak, geen *theorie*, alleen de praktijk geeft de vereischte handigheid.

Eenige vast aangenomen „regelen van de kunst” dienen in acht genomen te worden.

Er bestaan verschillende wijzen van verdeling der leidsels in de linkerhand. In Frankrijk leerde men ons:

- l. v. leidsel op den wijsvinger,
- r. v. leidsel op den middelvinger,
- l. a. leidsel op den ringvinger,
- r. a. leidsel op den pink.

Is de pink te klein, d. w. z. het onderste lid korter dan de leidselbreedte, dan kan de pink het aanhoudend wegslijpen niet beletten, en komen r. v. en l. a. leidsels beide tusschen wijs- en middelvinger.

De linkerhand wordt tot een vuist gesloten, en dient hoofdzakelijk als *leidselhouder*, met de twee voorste vingers en duim van de rechterhand ingrijpend vóór de linkerhand wordt *gereden*; de zweep met den boog schuins-links naar boven, rust met z'n handvat op den rechterduim en wordt niet *geklemd* in de rechterhand, doch blijft daarin door z'n topzwaarte en de druk der twee laatste vingers van zelf tegen de handpalm.

Alleen het *verkorten* der leidsels geschiedt *achter* de linkerhand.

Dat ingrijpen met de rechterhand in de vier leidsels moet geschieden zonder er naar te kijken, dus „op 't gevoel”.

't Is duidelijk dat een *misgreep* malle gevolgen veroorzaakt. Aan de Dresseerschool te Groningen bezigt men tot het verkrijgen van handigheid in 't „grijpen” en laten „slippen” een zeer practisch werktuig.

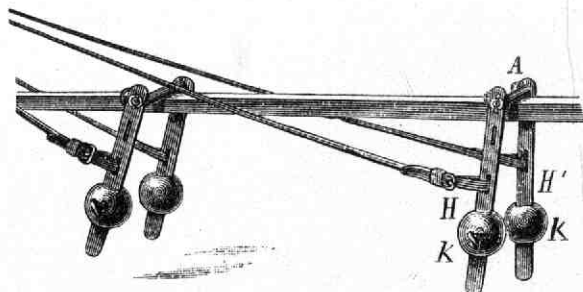

Fig. 100.

De leerling plaatst zich achter een schraag, door welks rug 2 dwarsstaven *A* zijn aangebracht. Aan de uiteinden van die dwars-

staven en om die punten draaibaar zijn 4 staven *H* aangebracht, ieder voorzien van naar boven verplaatsbare kogels *K*.

Aan de staven *H* worden de leidsels gesespt, de leerling neemt ze in de hand en voert op commando de grepen uit.

De door het ingrijpen veroorzaakte bewegingen der kogels *K*, duiden onmiddellijk aan of de hulp juist was, en de kracht in de vingers wordt stelselmatig geoefend door het lager en hooger stellen der kogels *K*.

* *
*

Voor men zijn plaats op het bokkussen gaat innemen — bij tandem en vierspan stijgt men *rechts* in — worden de leidsels in de *rechterhand* op maat genomen en eenmaal gezeten, in de *linkerhand* overgebracht.

Onmiddellijk vóór het afrijden dient men den mond der *beide* paarden te voelen; stond de leader „in de strengen” dan wordt hij een halve pas teruggenomen, en daarna beide dieren zoo mogelijk gelijktijdig voorwaarts gebracht — *in geen geval mag het voorpaard 't eerst het rijtuig aanzetten!*

Eenmaal in beweging geeft men het voorpaard zooveel leidsel dat het in zijn gareel komt; men onthoude echter dat het achterpaard het grootste gedeelte van de trekkracht behoort te leveren; wordt de meeste arbeid door den leader gegeven, dan wordt het achterpaard terughoudend, kruipt uit zijn gareel, doet het rijtuig slingeren en bij de minste fout in 't neerzetten zijner voorbenen, komt het op de knieën, waarbij de zoo gevreesde „kroontjes” onvermijdelijk worden.

De groote moeilijkheid bestaat in het rijden van een „strak” spoor, d. i. een *recht* wagenspoor en het daartoe noodzakelijke recht voor elkaar behouden der paarden. Dit is alleen mogelijk als de leidsels op maat zijn en de linkerhand ze niet laat verschuiven. Is dit evenwel gebeurd en loopen de dieren niet zuiver achter elkaar, dan corrigeere men nimmer door voor- of achterpaard *alléén* van richting te doen veranderen, doch *wél* door voor- en achterpaard afzonderlijk en gelijktijdig een tegengestelde leidselhulp te doen gevoelen. Dus: r. v. leidsel gelijktijdig met l. a., en l. v. met r. a. verkorten.

* *
*

Paarden in 't algemeen hebben de eigenaardige neiging om korte wendingen te nemen; bij tandem-rijden zij men hierop bedacht, en neme men de wendingsboog liever zoo groot mogelijk.

Moet een zeer korte wending plaats hebben dan wordt het tempo verlangzaamd, de leader zooveel teruggenomen, dat zijne strengen vrij hangen, want het achterpaard kan het rijtuig niet omzetten zoolang het voorpaard daaraan trekt.

Kort, rechts wenden: leader „uit de strengen” nemen, daartoe verkort de rechterhand de beide bovenste leidsels, daarna de r. v. leidsels aanhouden. Is het voorpaard in de wending gekomen, dan de l. a. leidsel eveneens met de rechterhand opnemen, en diezelfde l. a. leidsel regelmatig laten slippen, opdat het achterpaard het voetspoor van den leader behoude.

Kort links wenden: zelfde beginsel, met tegengestelde hulpen.

Zijn de wendingen volbracht, dan eerst het voorpaard en dan het achterpaard rechtuit brengen.

Indien leader en achterpaard middels een trekknuppel aan elkaar verbonden zijn, kunnen zeer korte wendingen zonder eenig bezwaar worden uitgevoerd. Tempo verkorten en halt houden, geschiedt met de rechterhand voor de linker; het voorpaard wordt steeds 't eerst uit zijn strengen genomen.

Doorlopend moet de rijder *beide* paarden in de hand voelen, de zweep zorgt dat geen van beide het bit loslaat.

Alleen met de zweep is het keert maken van het voorpaard te voorkomen; 9 van de 10 keer is het uitvoeren van dergelijke ongewenschte richting-verandering door het voorpaard het gevolg van het niet op juiste maat zijn der leidsels. Heeft de leader de wending zó ver volbracht, dat zonder stoornis herstel onmogelijk is, zet dan zoo vlug mogelijk ook het achterpaard in dezelfde wending, trek daarbij desnoods een gezicht of *gij* de wending wenschtet, maar herplaats uwe paarden zoo snel mogelijk achter elkaar en voorkom „tollen”.

Ziet ge als toeschouwer een tandem-voorpaard keert maken, wees dan verzekerd van 't bestaan van een dezer twee feiten: òf de rijder is nog niet „vast in de leer”, òf hij was genoodzaakt een slecht afgerichten leader te rijden, in ieder geval, kunt ge er van overtuigd zijn, dat hij op dat oogenblik een minder „salonfähiges” woord lispelt!

T. T.

HET VERKRIJGEN EENER BETERE QUALITEIT DEK- HENGSTEN IN NEDERLAND.

De in 1901 tot stand gekomen wet op de paardenfokkerij heeft natuurlijk ten doel het gehalte der fokdieren, en in de eerste plaats die der hengsten te verbeteren. Ieder ingewijde, ieder vakman, ieder fokker, ieder, die eenigszins met de fokkerij is vertrouwd, weet dat de werking dier wet slechts geleidelijk tot verbetering kan bijdragen en bij het stellen van eenigszins strenge eischen tal van streken in 1901 totaal van hengsten zouden zijn ontbloot. Deels door den invoer en deels door het fokken van betere jonge hengsten kunnen de minderwaardige van lieverlede ter zijde worden gesteld en gelijktijdig het peil, waarop bij de beoordeeling van het exterieur tot goedkeuring dient te worden besloten, eenigszins worden verhoogd. Hoe meer dit peil kan worden opgevoerd, des te hooger wordt de waarde van het voorhanden hengstenmateriaal en des te beter rentegevend de paardenfokkerij in haar geheel.

Het opvoeren van dat peil ondervindt twee groote belemmeringen:

1°. lage dekgelden;

2°. het bezigen van ongekeurde en afgekeurde dekhengsten.

Ter bevordering der paardenfokkerij is het van groote beteekenis te achten die belemmeringen te beperken, ja zoo mogelijk geheel op te heffen. Aan beide ligt in hoofdzaak één en dezelfde oorzaak ten gronde, n.l. het niet voldoende inzien van den fokker zelf dat zijne belangen worden geschaad door het bezigen van een minderwaardigen hengst voor zijne merrie(s). Wanneer deze oorzaak werkelijk als de ware is te beschouwen, dan zal het zaak zijn, evenals bij iedere ziekte, de oorzaak zooveel mogelijk weg te nemen, hetgeen slechts kan geschieden door ontwikkeling der fokkers, gesteund door het handhaven der wettelijke maatregelen.

In verscheiden provincies wordt door de „Algemeene Keuringscommissie voor de Paardenfokkerij” jaar op jaar aangedrongen op een betere handhaving der verbodsbepalingen betreffende het houden en bezigen van ongekeurde en afgekeurde dekhengsten, doch de overtredingen zijn dikwerf moeielijk te constateeren, — in geconstateerde gevallen worden bijna geregeld zeer lage boeten

geëischt, terwijl bovendien op de meeste plaatsen een behoorlijk politietoezicht ontbreekt. Dit is jammer, daar een wet, die niet behoorlijk wordt gehandhaafd, afbreuk doet aan het gezag van den Staat in het algemeen en aan het nut der betrokken wet in het bijzonder.

Het is opmerkelijk dat juist de klachten der houders van goed-gekeurde hengsten betreffende het dekken van ongekeurde en afgekeurde hengsten bijna alle herkomstig zijn uit zoodanige streken, waar de kennis van het paard en van de paardenfokkerij bij andere deelen van ons vaderlandje zeer ten achter staan.

Friesland levert op het gebied der veeteelt een duidelijk voorbeeld, dat zaakkennis van groote beteekenis is voor het verkrijgen eener rationeele uitoefening. De meeste Friesche landbouwers-fokkers hebben eene behoorlijke kennis van het rund en van de rundveefokkerij en onvoldoende kennis van het paard en van de paardenfokkerij. De rundveefokkerij staat in Friesland op een besten trap en zelden zal een fokker in deze provincie zijn koe door een minderwaardigen stier laten dekken en hunkeren naar het kruisen, terwijl daarentegen bij de paardenfokkerij, die naar verhouding van zoo veel minder beteekenis is voor Friesland, wordt gekruist op zóó verschillende wijze en somtijds zoo stelselloos, dat ieder kundig paardenfokker zulks met verbazing zal waarnemen. Er wordt gekruist met Oldenburgers-Oostfriezen, Hackneys, Orloffs, een gekruiste Anglo-Normand, Amerikaansche harddravers, terwijl er in Dokkum ook al een Clevelandsche bruine is geweest, en nu de laatste jaren nota bene ook nog een paar Belgen ter beschikking zijn gesteld. Het fokken in eigen ras, met de inlandsche zwarten, staat sedert jaren op hoogstens hetzelfde standpunt. De in de „Wet op de paardenfokkerij 1901” gewaarborgde vrijheid in de fokrichting heeft ook in Friesland, zóóal niet bevorderd, dan toch zeer zeker niet tegengewerkt dat de paardenfokkerij op stelsellooze wijze wordt gedreven en uiterst moeilijk in een behoorlijke baan zal zijn te brengen. Het vormt geen onoverkomelijk bezwaar, — het heeft integendeel zekere voordeelen, dat bij de verplichte Rijks-hengstenkeuring niet het ras, doch slechts de qualiteit van den hengst wordt beoordeeld. Het verkrijgen eener goede, degelijke, doelmatige, passende, voordeelige fokrichting ligt in hoofdzaak in handen van de fokkers zelve, doch de leiding, de voorlichting te dien opzichte dient uit te gaan van de kundigsten onder hen en deze bekwame, ervaren personen, dienen zitting te hebben in het bestuur van het paardenstamboek, dat over de betrokken provincie werkt, en welke tevens dienen te vormen de „Prov. Regelings-commissie voor de paardenfokkerij”, wier leden worden benoemd door de Gedeputeerde Staten. Naar onze overtuiging, zooals reeds

in „Het Paard” no. 4, jaarg. 1903, eenigszins uitvoerig is aangegeven, behoort het tot de taak der Regelingscommissie, om in verband met de toekenning der Rijks- en andere gelden tevens vrij duidelijk aan te wijzen welke fokrichting de meest passende is te achten. De primeering moet dus niet bloot een verdeling der subsidie, — niet slechts een ondersteuning van alle paardenfokkers in de provincie zijn, — neen zij moet duidelijk de kenmerken dragen slechts die fokkers te willen steunen, welke naar de overtuiging der Regelingscommissie die paarden voorbrengen, welke voor het bedrijf passen en kans geven de meeste voordeelen af te werpen. Hierbij sluit zich onwillekeurig vanzelf aan dat de verkiezing der leden voor genoemde regelingscommissiën mettertijd in handen dient te komen van de fokkers en de benoeming niet moet blijven berusten bij een overheidscollege van algemeenen aard.

Uit het vorenstaande moet niet de gevolgtrekking worden gemaakt, dat voor een geheele provincie altijd één en dezelfde fokrichting wordt gewenscht. Dit hangt van het oordeel der Commissie af; alleen is gewenscht dat bedoeld oordeel te voren wordt kenbaar gemaakt met mededeeling der grondslagen waarop het oordeel rust. Dit is niet zoo eenvoudig en de taak dier commissie derhalve moeilijk en gewichtig, maar zij kan ook van ver strekkende gevolgen zijn en door een degelijke, duidelijk gemotiveerde richting de waarde der toe te kennen premiën enorm verhoogen. De eventuele consulenten voor de veeteelt kunnen in denzelfden geest de commissiën van advies dienen als tegenwoordig voor den akkerbouw door de Landbouwleeraren, voor de zuivelbereiding door de zuivelconsulenten geschiedt. In „Het Paard” van 23 Dec. jaargang 1904, is op de taak en de opleiding dier eventuele consulenten uitvoerig gewezen.

De leden der Prov. Regelingscommissie ontvangen slechts vergoeding van reis- en verblijfkosten, zoodat het wat te veel gevegd is te achten de uitvoering hunner taak te mogen eischen als boven is aangegeven. Het ontwerpen, het nauwgezet onderzoeken en bestudeeren der gewenschte fokrichting voor een bepaalde streek vordert niet alleen kennis en veel ervaring, maar ook veel tijd. Zulks is bij een eere-betrekking niet te eischen. Wanneer er leden zijn die hun taak toch in bovenbeschreven richting opvatten, zoo is zulks uitermate te waardeeren, maar de toestand moest zoo zijn dat men het kon vragen. Deze toestand is te bereiken zoodra er ook een consulent voor de paardenfokkerij is. Deze zou dan het onderzoek moeten instellen en de fokrichting voorstellen, en verdedigen bij de Regelingscommissie. Zoodra deze klaar en duidelijk gemotiveerd de fokrichting naar haar overtuiging had vastgesteld diende de behandeling te worden voortgezet in eene openlijke

vergadering, die zooveel mogelijk door alle paardenfokkers uit de provincie of uit het betrokken provincie-gedeelte werd bijgewoond. In zoodanig geval zou eerst worden vastgesteld wat men wenschte te bereiken en dan zou op goede grondslagen de bevordering ter bereiking van het vastgestelde doel door premies en anderszins kunnen plaatsvinden. Zoolang als een Regelingscommissie die taak niet zelf als zoodanig opvat, — zoolang als een Regelingscommissie niet over een deskundig adviseur heeft te beschikken, — tot zoolang zou het o.i. aanbeveling verdienen, of op voorstel der Regelingscommissie, of op voorstel der Regeering dat zoodanige opdrachten tot onderzoek, vooral daar waar de paardenfokkerij nog in staat van wording is, aan een of meer personen werden gedaan. Duizenden guldens subsidie, die in meer dan eene provincie van ons land voor de paardenfokkerij zijn uitgegeven, hebben uiterst weinig nut gedaan en het is immers ook een der eerste bekende grondregelen van de veteelt, onverschillig of het paarden, koeien, schapen, varkens of wat dan ook betreft, dat eerst worde vastgesteld: het doel.

* *
*

Wanneer wij ons de uitvoerige verslagen herinneren in „Het Paard” van no. 6, jaarg. 1903, betreffende de opvoedingskosten van een driejarig paard, dan is het immers een weinig beteekenende factor of voor dekgeld eenige guldens meer dan wel minder wordt betaald. Wanneer echter het dekgeld, zooals in onderscheidene streken, b.v. van Drenthe en Overijsel, niet meer bedraagt dan ongeveer zes gulden, dan is het uit een oogpunt van financiële onderneming eenvoudig onmogelijk om een hengst van voldoende qualiteit ter beschikking te stellen. De fokkers moeten zulks leeren inzien, maar zoolang als zulks nog niet het geval is, is het wenschelijk dat de beschikbare subsidie voor het leeuwendeel wordt besteed aan premies voor dekhengsten, teneinde den eigenaar hiervan zooveel mogelijk te helpen om dieren van voldoende gehalte te kunnen houden. Zoo een dergelijke maatregel geen qualiteitverbetering in bevredigende mate brengt, dan is aan- en verkoop vanwege de Regelingscommissie zelve, zooals zulks b.v. in Limburg geschiedt, aanbevelenswaardig. Verbetering van het gehalte in bevredigende mate is de laatste paar jaren b.v. bereikt in de prov. Drente. Indien er geen geld genoeg beschikbaar is om alle rubrieken voldoende te primeeren, daar hebben de dekhengsten den voorrang. Desnoods mogen zij de eenige rubriek, die geprimeerd wordt, vormen, daar ieder fokker, al heeft hij ook slechts éene merrie, en al is ook deze merrie nog van zuinige qualiteit, hij toch door de verbetering van het hengstengehalte kans krijgt, een veulen van hoogere waarde te verwerven.

Het voorkómen van het dekken der on- en afgekeurde hengsten behoort, zooals boven is aangegeven, niet alleen te worden bereikt door een nauwlettender en uitgebreider politietoezicht en door het streven naar beter helpende straffen, maar voornamelijk en op duurzameren grondslag door het bijbrengen van meer degelijke inzichten. De cursussen in paardenkennis, die op tal van plaatsen werden gehouden, hebben ongetwijfeld reeds heel wat nut gesticht en elk voor zich des te meer, al naarmate de leeraar beter paardenkenner was, — meer de gave bezat zijn kennis en ervaring op duidelijke wijze aan de leerlingen mede te deelen, en hoe beter de algemeene ontwikkeling van de leerlingen was. Ieder, die met het geven van onderwijs is vertrouwd, zal erkennen, dat het des te moeilijker is goede resultaten te verkrijgen, al naar mate het onderwijs korter duurt, — de leerlingen minder ontwikkeling en de onderwijzer minder ervaring heeft en minder in de gelegenheid is het onderwezene door aanschouwing te verduidelijken. In aansluiting hiermede zal het ook zeer gewenscht zijn groote zorgvuldigheid te betrachten bij het kiezen van het onderwijzend personeel voor de cursussen in paardenkennis en wel in de sterkste mate daar, waar de ontwikkeling der fokkers nog het meest ten achter is. Wij zouden dus voor die stréken waar over on- en afgekeurde hengsten wordt geklaagd, het een degelijke maatregel ter verbetering achten als onderwijs in paardenkennis en paardenfokkerij werd gegeven door ervaren en bekwame leerkrachten.

A. W. H.

WAAROM STAAT EEN PAARD MET VERSLETEN VOORBEENEN IN DE „KNIEËN”?

Bijna algemeen wordt aangenomen dat de stand van het voorbeen dient te zijn als volgt:

a. vlak voor het voorbeen staande en kijkende in de lengterichting van het paard moet een loodlijn uit het midden van het boeggewricht neergelaten juist voor het midden van het geheele voorbeen vallen;

b. zuiver zijwaarts van het voorbeen staande, en kijkende recht-hoekig op de lengterichting van het paard, moet een loodlijn uit de kamknobbel van het schouderblad juist midden door het ellebooggewricht, den onderarm, den handwortel (voorknie of „knie”), de pijp en den kogel vallen, en langs den achterrand van den hoef op den bodem komen.

(Enkele achten den stand van ter zijde gezien normaal, zoo de genoemde loodlijn wel midden door het ellebooggewricht gaat, doch het overige in zooverre onderstandig is, dat die loodlijn langs het midden der buitenvlakte van den hoef valt. Deze afwijkende opvatting laten wij thans buiten nadere bespreking).

Het is algemeen bekend dat ieder paard, op harden bodem in min of meer snelle gangen dienst doende, op den duur versleten geraakt in de voorbeenen, in de „knieën” gaat staan. Er komen enkele uitzonderingen voor, n.l. bij paarden die opvallend sterk in de voorbeenen zijn in verhouding tot de overige deelen van het lichaam en daarbij uitstekende hoeven hebben. Deze toonen na jarenlangen dienst in de voorbeenen zelden andere afwijkingen als dat de stand in de voorkooten eenigszins steiler is geworden.

Bij het in de „knieën” gaan staan verdwijnt de loodrechte stand in onderarm, handwortel en pijp. De handwortels („knieën”) komen wat naar voren. Soms valt dit weinig in het oog, doordat tevens de kogels wat doorgezakt zijn en het dier eenigszins onderstandig is gaan staan. Ieder practicus kan een en ander herhaaldelijk zien. Ieder mensch kan bij zich zelve controleeren dat het minder inspanning vordert indien de beenen normaal recht worden gehouden dan dat men eenigszins in de knieën doorzakt. In het eerste geval wordt de zwaarte van het lichaam bijna geheel door de gewrichten gedragen, terwijl in het tweede geval de spieren (vooral die van de knieschijf) het verder in de knieën doorzakken moeten voorkomen.

Waarom gaat nu een paard, dat in de voorbenen versleten geraakt, in de „knieën” staan, hoewel deze wijziging meerdere spierinspanning vordert?

Zooals boven is aangegeven loopt een normaal staand voorbeen loodrecht van het ellebooggewricht tot het kogelgewricht, terwijl koot, kroon en hoef zoodanig schuin naar voren verlopen dat die loodlijn juist langs den achterrands van den hoef den bodem raakt. Deze schuine stand is noodig om den stoot, dien het paard tijdens de beweging bij het neerkomen op den bodem telkens ontvangt, vooral in snelle gangen, zooveel mogelijk te breken. (Hij die zulks

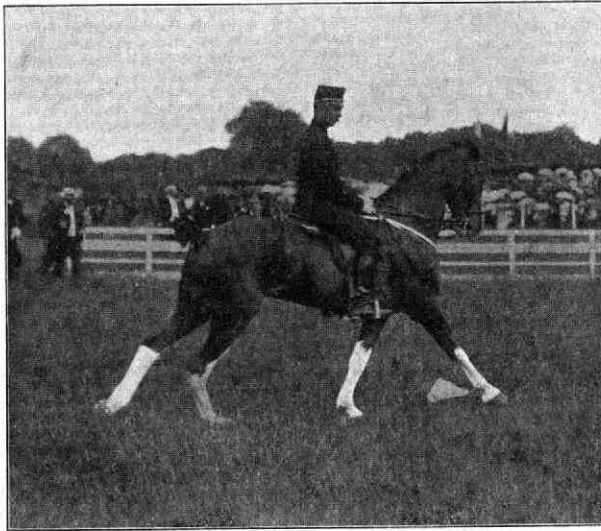

Fig. 101.

niet wil gelooven, kan ook bij zich zelven wederom gemakkelijk een proef nemen, n.l. door een flinken sprong te maken en bij het neerkomen niet in de knieën door te zakken). Het breken van dien stoot kost echter heel wat inspanning aan de pezen, die langs de achtervlakte van pijp, koot en kroon loopen. (Aan bovenstaande figuur, indertijd op een concours hippique te B.-o.-Zoom door den verslaggever van „Het Paard” naar het leven genomen, is duidelijk te zien hoe sterk dat doorzakken in snelle gangen plaats vindt). Die pezen gaan langzamerhand hun veerkracht wat verliezen en zij kunnen niet meer zooveel werk verrichten als vroeger. Het paard gaat daarom die min of meer hard, dik of pijnlijk wordende pezen wat ontlasten door in de „knieën” te gaan staan en deze (de handwortels) ook als stootbrekers te doen werken. Meestal wordt gelijktijdig een eenigszins onderstandige stand aangenomen

en de kooten wat steiler geplaatst, om hierdoor mede die pezen en het kogelgewricht wat te ontlasten, door het kroongewricht en het hoefgewricht meer te doen dragen.

WAAROM STAAT EEN PAARD MET VERSLETEN ACHTERBEENEN STEIL IN DE KOOTEN?

De oorzaak van den steilen stand in de achterkooten, die bij toenemende versletenheid zelfs tot een overkooten stand wordt, is betrekkelijk dezelfde als die bij de voorbeenen aanleiding geeft tot het „in de knieën” gaan staan. De buigpezen op de achtervlakte van pijp en koot hebben tijdens de beweging, en vooral bij snelle gangen en zwaar trekken, veel arbeid te verrichten, — veel veerkracht te toonen, welke elasticiteit van lieverlede verloren gaat. Dit geschiedt des te spoediger al naarmate de stand en de soliditeit van het beenwerk meer te wenschen overlaten, of het gevorderde werk zwaarder en de beweging sneller is met talrijke plotseling intredende rust- en aanvangsperioden.

De oorzaak ligt ook hierbij in het versleten geraken van de pezen, die hard, dik of pijnlijk worden, dikwerf gepaard gaande met peescheedegallen, vroeger uitvoerig bij de zachte beengebreen besproken. Teneinde de pezen voor zoover mogelijk te ontlasten neemt het paard van lieverlede een steileren stand in de kooten aan, waardoor de lichaamslast meer komt te rusten in de koot- en kroongewrichten. Men ziet dit het duidelijkst zoolang het paard staat, terwijl in beweging meermalen de afwijking minder sterk in het oog valt. Bij overkooten stand is het kootbeen soms zelfs iets naar voren overhellend. Dan komt het wel voor dat het dier blijvend dien stand behoudt of onder het loopen van tijd tot tijd in de kogels naar voren doorknikt. Dit doorknikken is meestal een gevolg van het verslappen, het gerekt zijn der gewrichtsbanden.

De omstandigheden, die het steil worden der kooten of het overkoot geraken bevorderen, zijn: kromhielige stand, lange kooten, fijn en zwammig beenwerk (alzoö weinig zwaar en onvoldoende droog), op jeugdigen leeftijd bezigen voor den arbeid, zwaar trekken in veenachtigen bodem of op straatwegen, trekken in snelle gangen en veelvuldig stoppen onder den arbeid. Het laatste kan men dikwerf waarnemen, b.v. bij tramdienst en bij de paarden van „Van Gend en Loos”, en verdient nog eenige toevoeging. Het hierbij overkoot geraken heeft niet alleen als oorzaak de hooge eischen die aan de buigpezen worden gesteld, doch ook het langzamerhand versleten geraken van de strekpezen op de voorvlakte van het koot-

gewricht. Door het veelvuldig betrekkelijk plotseling inhouden in den draf wordt veel arbeid vereischt van die strekpezen.

Bij het voorbeenen was het mogelijk den stoot wat te breken, de pezen wat te ontlasten, door „in de knieën” te gaan staan, doch dit is in de spronggewrichten niet mogelijk als die normaal gesteld of kromhielig zijn. Bij een eenigszins doorgezakten stand in de kogels ziet men meermalen een recht staan in de hakken en dan wordt bij het versleten geraken der achterbeenen de hak dikwerf al rechter en rechter, terwijl de kogels een beervoetigen stand verkrijgen. Dit komt meer bij rundvee dan bij paarden voor.

A. W. H.

OVER „AANLEUNING” IN 'T ALGEMEEN EN EEN GEVAL VAN „GEEN
AANLEUNING NEMEN” IN 'T BIJZONDER.

„. . . . ras Ier, 7-j. ruin, goed gebouwd, goede looplust, gelijkmatig temperament; lenden ietwat hol en gebruikt den rug weinig. „De hals heeft iets stijfs, iets stugs; toch is de aanzetting aan den „romp goed, evenzoo de hoofdaanzetting, doch hij draagt den hals „altijd in dezelfde houding ($\pm 45^\circ$) en laat nooit den „hals vallen”, „evenmin in stap met geheel vrijen teugel als in galop; hoofd en „hals blijven daarbij in dezelfde houding, m. a. w. de ruin *gebruikt* „zijn hals niet.

„De mond is weinig gevoelig, het paard is in draf en galop „zuur”, zóó dat hij er mij toebrenge dan aan de teugels te hangen; „onnoodig U te zeggen hoe vermoeiend dit is.

„Na gedachtenwisseling heb ik geruimen tijd getracht het dier „eerst meer aan den teugel te rijden om het daarna door rug- „gymnastiek tot loslaten van den rug te brengen.

„Dit wil mij niet lukken, ik wenschte het weg te doen en een „doorgereden paard te zoeken. U vindt zeker . . . enz.” D.

* *

Waarde Heer!

Ik ken Uw paard; met de gegevens, die U mij bovendien zendt, zou ik U willen raden, doe het *niet* weg; 't is een goed paard, doch een niet-gereden, beter gezegd een *verreden* exemplaar; en aan dit laatste hebt ge zelf (klaren wijn, niet waar?) blijkbaar fiks medegedaan. Uw paard is niet „zuur”!

Ge schrijft:

„Ik heb getracht het eerst aan den teugel te rijden, en het **daarna** tot loslaten van den rug te brengen”.

Hoe hebt ge dit toch willen doen? Dat is U niet gelukt — spreekt van zelf! In Uw pogen frappeert me de *opvolging* der werkzaamheden.

Hoe zoudt ge met dien starren onbewegelijken hals en die ietwat holle lenden . . . Geachte Heer, er zijn menschen die met een gewichtigheid de woorden „aanleuning” en „ruggymnastiek” uitspreken, doch 't verband dat daartusschen bij sommigen bestaat heeft de quaestie van „de klok en de klepel” ook op rijgebied doen ontstaan. Hebt gij bij geval ook hooren „luiden”?

Ik bedoel, U kunt uw paard niet aan den teugel *rijden* of *krijgen*, indien U het niet *eerst* en *vóór alles* door ruggymnastiek tot loslaten van den rug gebracht hebt.

Dit is niet alleen voor U met Uw paard, maar ook voor *iedereen* met *elk* paard dat den rug niet loslaat, onmogelijk!

Waarom?

* *

Fig. 103.

Ik weet niet of de spanrups de plaats van onzen volbloed onder de kruipende dieren inneemt, maar zijn wijze van gaan doet 't veronderstellen!

Houdt ge nu op 't oogenblik dat de rups samengetrokken of liever geheel bol staat, en dat het lichaam op de achterpooten

Wat is „aanleuning”, wat is „aan den teugel”?

Ter verduidelijking een paar voorbeelden.

Let eens op 't marcheeren van een spanrups. (Een rups van ongeveer 2 cM. lengte met onder den kop en onder het achtereind eenige pootjes; het lange middenstuk heeft geen pootjes.) Voor u op tafel geplaatst, trekt het 't achterste

lichaamseinde tot dicht bij het voorste, dan staat het middenstuk sterk gekromd (bol) naar boven. De achterpootjes worden neergezet, de voorpootjes losgelaten en de rups *strekt* het geheele lichaam op die achterpootjes voorwaarts en ietwat omhoog, en zoo wordt het gestrekte lichaam in voorwaartsche richting op tafel neergelegd; de voorpootjes grijpen vast, de achterpootjes worden weer bijgetrokken (middenstuk bol), 't lichaam op de achterpootjes vooruitgestrekt en zóó gaat dat voort.

naar voren wordt gestrekt, het dier een licht reepje papier voor den kop, dan drukt het, *zich willende strekken*, tegen dat papierreepje.

Die druk tegen dat papiertje, ontstaan door de poging tot strekken van den rug, is nu absoluut hetzelfde wat wij in rijkunstigen term „aanleuning nemen” noemen.

Strekt het dier den rug *niet*, komt die rug niet uit zijn gebogen toestand, dan is er *geen* aanleuning!

Anders.

Een karwats en aan het kwastje ervan een draad. „Jawel — hoor ik U zeggen — trek aan de draad, de balein kromt zich en de spanning die men door het touwtje in de hand voelt is „aanleuning” — neen — dat is juist *geen* aanleuning, dat is het tegengestelde ervan, dat is *trekken*, *hangen* aan den draad. Ik weet wel, zóó is 't U uitgelegd, doch dan was de uitleg = „klok — klepel”.

Leg de karwats op tafel, de knop in de rechter-, de draad in de linkerhand, doch *trek* daaraan *niet!* Druk met de rechterhand de karwatsknop vooruit, en houdt de linker stil. Dan staat de balein bol en in uw linkerhand voelt ge de spanning ontstaan in den draad. *Die* spanning, ontstaan door het zich willen strekken van de balein, en die Uw linkerhand door *weerstand* (en *niet* door trekken) gevoeld, **dat** is = „aanleuning”.

Geeft de draadhand toe, gaat ge met die hand vooruit, dan kunt ge dit zoolang doen tot de balein recht is; op *dat* oogenblik is de spanning = 0.

Absoluut op dezelfde wijze doet de aanleuning van een paard zich aan de ruitershand gevoelen.

Nog anders.

Als ge de opening van een hellend gootje, waarin water loopt, met Uw gevouwen handen sluit, dan verzamelt zich tegen Uw hand het water, en ge voelt den druk van dat van *achter naar voor* komend water tegen Uwe handen; als ge het verzamelde water tusschen de te openen vingers door laat glijden, wordt de gevoelde druk minder; neemt ge de handen van de opening af, dan is de druk 0.

Die druk = aanleuning.

Nog anders.

Op de kermis hebt ge als jongen wel eens een opgerolde tong van vloeipapier gekocht en in de achteropening geblazen, *dan* strekte de tong zich vóóruit, te gestrekter naar mate ge harder bliest.

Als ge de hand tegen de opgerolde tong hield, op 't oogenblik van blazen, dan drukte de papieren buis tegen de hand; ging de hand mee dan strekte zich de buis, totdat deze laatste eenmaal

geheel gestrekt geen druk meer in de hand laat voelen. Hieldt ge op met blazen, dan was er ook geen druk.

Die druk = aanleuning.

Op *rijkunstig gebied* verstaan we nu onder „aanleuning”, onder „aan den teugel” 't volgende:

Een paard is aan den teugel, zoodra en zoolang het door de onafgebroken poging tot veerend uitstrekken van hals en hoofd, neus vooruit, (en dit alles het resultaat van 't strekken van de gebogen wervel-(lenden)kolom) aan de ruitershand doet gevoelen, dat het den hals (lenden), nog meer zou strekken — neus vooruit — als en zoodra de ruiters zulks toestond of verlangde.

Elk *ander* pogen, tot hals en hoofd vooruit strekken, *niet* veroorzaakt door het zich veerend willend strekken van de gebogen wervelkolom (hals, rug, lenden), elke door iets anders veroorzaakte druk of leuning op de ruitershand is **geen** aanleuning; openbaart zich dit pogen stootsgewijze of niet veerend dan is er **geen** aanleuning.

Dit veerend vooruitstrekken van hals, hoofd, neus vooruit, behoort het *gevolg* te zijn van het uitstrekken van de wervelkolom (lenden voornamelijk) en dit laatste weer het gevolg van het stuwen van een zich strekkend achterbeen; zoo niet dan is er *geen* aanleuning, en het paard gaat niet „aan”, doch „tegen” den teugel.

Aanleuning kan dus slechts in 't leven geroepen worden, als de ruiters met zit en beenen de achterbeenen v. h. paard tot onderplaatsen (waardoor lenden bol) en daarna tot stuwen (waardoor lenden gestrekt) weet te brengen; m. a. w. de wervelkolom (lenden voornamelijk) opvolgend tot bol staan en strekken weet te brengen; **dat** strekken van *achter naar voren* voelt de ruiters in zijn teugels hand en kan dus niet ontstaan door *van voor naar achter* aan de teugels te trekken.

Het *paard* moet aan den teugel *komen*, niet de teugel op het paard getrokken worden.

*
**

Men kan dus zeggen dat het uitstrekken der achterbeenen zich langs de wervelkolom dient voort te planten tot in den mond van het paard.

Welnu, **die** stuw die middels den teugel in de ruitershand gevoeld wordt, is de „aanleuning”, is het „aan den teugel gaan” in zijn oerstaat.

Die aanleuning voelt de ruiters op een doorgereden d. i. soepel paard in de volkomen verzameling (maximum buiging v. d. wervelkolom) zoowel als in den rengalop (maximum strekking van de wervelkolom.)

Bij 't schoolpaard in verzamelden gang geeft ze het gevoel, dat

de hals met hoofd en ruggegraat zich zullen strekken zoodra en zooveel de ruiter zulks toestaat of verlangt — in den ren als het paard z'n maximum snelheid heeft bereikt voelt de ruiter, op het oogenblik van den rensprong, dat de wervelkolom maximaal strekking heeft (hoofd, hals en ruggegraat in elkaars verlengde), de aanleuning zeer licht is.

Hoe gemakkelijker en hoe meer de wervelkolom zich dus „bollen” en hoe volmaakter die zich daarna strekken kan, des te sterker sprekend en meer zeker de aanleuning dus verkregen en gevoeld kan worden.

En om dit maximum welven en strekken gemakkelijk te geven moet de wervelkolom (hals, rug, lenden) als één geheel soepel, lenig, buigzaam zijn, (zie het Art. Spaansche ruiter blz. 73) en *hiervoor* is z.g. „ruggymnastiek” noodig.

Ik hoop hiermede U te hebben verklaard waarom ik begon met, — en thans herhaal: *eerst* ruggymnastiek, daardoor soepelheid en *dan* aanleuning.

Het aan den teugel rijden is er dan zoo goed als geheel.

* *
*

En nu *Uw* paard.

Uw paard houdt den hals stil, het gebruikt zijn hals niet, als ge den teugel vrij geeft laat het den hals niet „vallen”, het strekt dan den hals niet voorwaarts in de richting van 't verlengde van den rug, met den neus vooruit.

De druk van het strekken van een achterbeen plant zich niet door de wervelkolom *d. i. ook door den hals* voort tot in *Uw* hand, **dien** druk voelt ge niet. Maar het gewicht van de vooruitgaande paardmassa in z'n geheel komt *tegen* *Uw* hand; en aan die *massa* gaat ge hangen met teugels, en de beweging van die massa kunt ge niet regelen, omdat de staaf, de wervelkolom, waarlangs ge op de achterhand (de motor) zoudt kunnen inwerken, *Uw* teugelhulp niet geleidt.

De motor van de machine werkt, maar ge kunt de werking ervan niet regelen.

Het paard heeft geen aanleuning, doch de massa ligt in *Uw* hand of liever ge trekt *Uw* hand en de teugels tegen „die massa”; *het paard* spant de teugels niet, doch *Gij* doet het, door er aan te hangen. — Ge noemt *Uw* paard „zuur” en zijn mond weinig gevoelig, inderdaad is het stijf en niet lenig, en de wervelkolom, als *één geheel* van hals—rug—lenden, niet voldoende buigzaam.

Is 't thans duidelijk, waar de fout zit?

Indien *Uw* paard heftig was, wat, zoo ik goed begrijp niet 't geval is, dan is dat aan den teugel brengen geen peulschil en vereischt een ontzettend geduld en veel tact en veel tijd. Hebt ge die niet, probeer het dan zelfs niet!

Doch *Uw* paard is rustig en dus gemakkelijker in de behandeling

Begin met *longearbeid*, een uur 's morgens en een uur 's avonds, geen kaptoom, maar een neusriem en de longe gespen aan dien neusriem, *niet* op den neus, maar *onder de kin*.

Geen *bij-* of *opzetteugels*. Altijd *zelf* doen, geen oppasser 'twerk toevertrouwen; voorloopig stappen, bedaard en lang stappen en zeer *langzaam* draven (slenter-drafje), *niet* trippelen; dan rekken langzamerhand alle spieren en het paard „laat zich los”. U zult waarnemen dat dit werk, juist omdat het langzaam geschiedt, voor uw paard zwaar is; Uw paard zal aan het eind van zoo'n uur longearbeid vermoeider zijn en het warmer hebben, dan na een uur zuur draven met U op den rug, in een snel tempo met korte bij elkaar gehouden passen, zooals het thans stellig maakt.

Twee, drie, vier uren, wellicht meerdere gaan er voorbij vóórge een merkbaar resultaat ziet, en dan op een gegeven oogenblik toont het paard neiging het hoofd met den hals naar beneden te strekken; dit doet het snel, ruksgewijze en brengt dan hals en hoofd weer in den ouden stand.

Dat eerste verschijnsel is een punt!

Al naar mate de stijfheid groot, en 't buiten werking blijven van den hals een ingeroeste gewoonte geworden is, zal het lang duren voor dat de neiging tot het „halsvallen”, voor dat de „ruk”, wordt een bedaard rustig uitstrekken van hals en hoofd, en voordat *daarmede* het bewijs aan den dag treedt dat rug en halsspieren zich uitrekken, leniger worden.

Dit „hals vallen” eenigszins verkregen, dan op een zeer groote volte galop vragen; ook die zal in den beginne hortend en stootend en versneld zijn — geduld — en vooral in den beginne niet veel-eischend zijn, niet den cirkel verkleinen — 6 à 10 groote volten op iedere hand zijn in den aanvang voldoende.

Dan de boom op 50 en 60 cM., en het paard uit zeer langzamen draf, uit stap of stilstaande den boom laten springen; hoe langzamer en bedaarder de gang, hoe dichter bij den boom afgezet wordt, des te meer welving van de lenden, des te meer het gebruik van den hals (het uitstrekken) geëischt worden.

Met deze oefeningen doorgaan totdat het paard zonder te stormen op een volte van 6 M. middellijn galoppeert op beide handen. Meer en meer deelt de hals de beweging van de lenden en ruggegraat, en de heele wervelkolom buigt en strekt zich dan.

Zoodra het paard dikwijls en zonder stooten (smeuig zou ik willen zeggen) den hals naar beneden strekt, kunt ge *er op* gaan zitten en nu voorloopig *stappen*, uren niets dan vrij stappen, door zandgrond, door het terrein, helling op, helling af. Voor zit- en beenhulpen hierbij zie het Art. „Stappen”.

Dit afwisselen met langzamen lange-drafarbeid.

Worden de stappen van het paard lang en ruim, en doen hals en hoofd aan de stapbeweging mede, dan de vingers op de teugels sluiten, *niet* trekken, en door zit en beenen zorgende dat de stap niet vertraagt, iedere stap, ieder strekken van een achterbeen in Uw hand voelen. — Dat is Uw *eerste aanleuning*.

Dan weer vrij, weer vingers sluiten, weer beenen, dan strekt zich weer de hals, en in Uw hand voelt ge een veerkrachtigen druk van het paard tegen het bit — dan weer vrij — en zóó voort.

Dan de draf — maar steeds langzamen draf; steekt het paard hals en hoofd, neus vooruit, pas dan op dat het niet plotseling stoot tegen een vastgezette hand, maar geef er mede na, dan zult ge zien, dat het paard kalm en vertrouwend *in* Uw hand komt en de aanleuning zelfs op gaat zoeken.

Dan de galop; langzame lange regelmatige sprongen behouden en ge zult verbaasd staan, hoe harmonica-achtig dat uitstrekken en zich welfen van de geheele wervelkolom zich bij iederen galop-sprong in Uw hand laat voelen, op voorwaarde ge de beenen gebruikt om de achterhand onder te trekken en de handen nageeft bij 't dan volgend voorwaarts strekken van hals en hoofd neus vóóruit.

Dan is er „aanleuning” en het oogenblik daar, dat de soepelheid door „ruggymnastiek” verkregen, toestaat dat het zich geheel of gedeeltelijk strekken van de geheele wervelkolom uit de gewelfde houding door het meer of minder nageven van Uw hand geregeld wordt, en het meer of minder welfen van die kolom afhankelijk is van de mate van Uw zit en beenhulp.

Dan hoeft ge niet meer te *hangen* en Uw paard is niet meer „zuur”, de mond wordt gevoelig en ge zijt klaar om met het afbuigen te beginnen.

Hoeveel tijd voor deze 1e periode van dressuur noodig is — kan ik U niet zeggen.

Doe Uw paard *dagelijks* arbeiden:

- a. Uitsluitend longe-arbeid en springen \pm 4 weken;
- b. afwisselend opgezeten en longe-arbeid \pm 4 weken (niet hooger dan 50 à 60 cM. uit zeer langzamen gang springen);
- c. opgezeten arbeid buiten — hellingen en terrein, rechttuit, \pm 4 weken;
- d. opgezeten arbeid afwisselend in de manege en buiten — wendingen \pm 4 weken;
- e. verzameling — en Uw paard „doorrijden” in de manege.

Ik ben bijna zeker dat na een half jaar Uw „zure” Ier dan een „lekker” paard is geworden, dat ge niet wensch weg te doen, en dat met wat ijver en toewijding „doergereden” klaar wordt om geen mal figuur te slaan in een gecombineerden wedstrijd zooals de Mil. Sportv. die tegenwoordig uitschrijft. Gaarne de Uwe, T. T.

OVER SCHEREN.

Als ge een niet te kouden, laat ik liever zeggen een ietwat warmen stal hebt, en uwe paarden genieten er een zeer zorgvuldige verpleging, dan behoeft ge u met het vraagstuk „scheren” niet in

Fig. 104.

te laten. Uwe paarden zullen dan in het koude jaargetijde een pels hebben, wel is waar dichter dan in 't warme, doch die denzelfden glans en dezelfde korte haren toont als in den zomer. Maar indien ge vele paarden hebt en weinig menschen om hen „in de puntjes” te doen onderhouden, dan is scheren (hoe de pelstoestand ook zij) aan te bevelen. 't Voornaamste voordeel, dat met de bewerking verkregen wordt is, dat het paard na natgezweet te zijn geweest geen langdurige afkoeling ondergaat, het *spoedig* zweeten zelfs voorkomen wordt. Een geschoren paard zweet weinig of niet; wordt het nat, dan is een kort afstappen en een fiksche afwrijving voldoende het weer droog te maken. Het poetsen wordt door scheren vergemakkelijkt, en in een kouden stal zullen de gevolgen van kouvatten, zoo gevaarlijk voor de ademhalingsorganen, weinig te vreezen zijn; een manenkap, een goede deken, twee zoo noodig, zijn beter voorbehoedmiddelen dan een langharige pels; onder zoo'n vacht worden de dieren bij gewonen arbeid spoedig nat, bij stilstaan vatten ze koude, het droogwrijven is bijna niet doenlijk, en per slot hebt ge kans te leeren hoe een longontsteking ontstaat, zich ontwikkelt, behandeld wordt en, laat ons hopen, geneest. Dat is nu wel interessant, doch de bestudeering ervan op een andermans paard lijkt me uit een practisch oogpunt, nog veel interessanter!

Vroeger werden de paarden geschoren zoo als de menschen geknipt — zegge met de schaar — dat nam veel tijd, was zeer kostbaar, en gaf bovendien gewoonlijk afschuwelijk leelijke resultaten; daarna zijn de brandapparaten gekomen, eindelijk de handscheermachines en thans bestaan algemeen de machines, die door een wiel met handkracht, of door electriciteit in beweging worden gesteld en met welke laatste twee soorten men in een goed uur een paard geheel volgens de regelen van de kunst van zijn winterjas ontdoet.

Men schere niet te vroeg in den herfst en in geen geval wanneer de haarwisseling in vollen gang is; ervoor of erna is beter, dan goed dekken en goed poetsen. Indien ge uwe geschoren paarden niet met zorg dekt, en bovendien het scheren wat vroeg plaats

vond, zult ge de bewerking in 't midden van den winter moeten herhalen!

Een algemeen bestaand vooroordeel tegen scheren is, dat een paard dat eenmaal geschoren werd, ieder jaar „geclipt” moet worden; dit is juist, indien het dier bij 't begin van den winter ieder jaar in denzelfden kouden stal staat. Wijzig de uitwendige verpleging, voer wat lijnzaad en wortels, verwarm den stal een beetje, en ge zult waarnemen, dat het paard, al was het 5 achtereenvolgende jaren geschoren geweest, kort huidhaar behouden kan, op voorwaarde het opgepast en gepoetst word zooals zulks behoort.

Er bestaan honderden merken van handscheermachines, z.g. clip-pers, — men zegt dat het Engelsche frabrikaat Clarke 't beste is; maar zelfs van die beste is het zaak er twee te bezitten en die om en om te gebruiken; 't juist stellen en slijpen ervan is intusschen geen allemanswerk!

Uw paard worde geschoren in een warmen tochtvrijen stal; de bewerking beginne bij de achterhand, het kruis en de flanken.

Bij een rijpaard late men op den rug het zoogenaamde „dekje” staan, men teekent dit daartoe af met een stuk zeep. In verband hiermede de raadgeving: als ge bij den handelaar komt, kijk dan of wat hij u, op dit staan gebleven dekje wijzend, zegt, ook werkelijk wáár is: ik bedoel of zijne bewering „zie, mijnheer, hoe goed een zadel op dezen rug past”, juist is.

Zoodra die deelen, waaraan het paard zich in den regel 't makelijklst laat aanraken, geschoren zijn zal het voldoende aan het geluid en het gevoel van 't scheren gewend zijn en kunt ge tot de bewerking van beenen en hoofd overgaan zoo niet dan de praam. Scheer in lange evenwijdige lijnen en neem de schaar niet af vóór dat ge den arm, die de machine voert, niet verder kunt strekken. Scheer tegen de richting van het haar in en zorg ervoor dat de eene afgeschoren strook de naastliggende gedeeltelijk bedekt: hiermede voorkomt ge leelijke naden.

Worden de beenen niet geschoren (zooals bij den hunter) dan behoudt het paard zijne kousen, voor tot een handbreedte onder den elleboog, achter tot onder de knie, de scheidingslijnen mogen niet horizontaal, doch dienen van voor naar achter hellend te verlopen.

Is de bewerking afgeloopen, dan wordt het paard nagezengd en daarna zorgvuldig gedekt. Men stelle het de eerste dagen niet bloot aan tocht! Mochten er verschijnselen van geringe matheid bij het paard optreden, dan is dit met wat lijnzaadslobber, wortelen en wat grooter haverrantsoen spoedig hersteld.

Rijtuigpaarden dienen *geheel* geschoren te worden; we zagen een enkele maal de ligplaats voor het gareel en voor het schoftje gespaard, doch gelooven dit onnoodig; bij rijpaarden is, indien ze geheel geschoren worden, aan te bevelen het zadeltje steeds te laten staan, om 't vormen van puistjes, jeukte en schaafplekken door druk van de zadelkussens op die plaats te beletten.

Men zij voorzichtig met het *te kort* afscheren in de kootholten; men doe dit zoo min mogelijk met de machine, een gewone handschaar is daartoe beter geschikt; korte stoppels prikken en verwonden de huid in de kootholten bij het buigen van kogel- en hoefgewrichten en komt daarbij nog zand of modder tusschen de korte afgeschoren haren, dan is ontsteking van de huid bijna onvermijdelijk en dit laatste is zeer moeilijk te genezen.

Over de fantastische verschijningen die ieder onzer wel eens gezien heeft, ik bedoel paarden waarvan niet anders dan juist de beenen en de buik glad geschoren waren en de romp met lang vochtig niet te poetsen vacht bedekt bleef, zullen we niet uitwijden: er zijn menschen die altijd averechts doen datgene wat gezond verstand voorschrijft.

Zengen. Als ge, om welke reden dan, ook uw paard niet wilt scheren is het afzengen wenschelijk; hiervoor is het gebruik van een spiritusvlam, of nog beter de gasvlam, aan te bevelen. Zoodra de vacht te dik wordt en de haren te sterk aangroeien is herhaling der bewerking noodig, ten minste als ge er prijs op stelt uwe paarden steeds oogelijk voor te brengen.

Sommige paarden toonen zich na 't scheren onlekker te gevoelen, soms rimpelt de huid zich vooral aan den hals, wordt hard en schilfert; 't is alsof een huidziekte in aantocht is; dit kan 99 van de 100 keer voorkomen worden door de dieren zoodra ze geschoren zijn onder eenige dekken aan de longe te bewegen tot zij zweeten en ze daarna zorgvuldig droog te wrijven en te reinigen. Is de huidaandoening eenmaal ontstaan, dan zal de veearts u waarschijnlijk vaseline uitwendig, en makkelijk verteerbaar krachtvoeder inwendig voorschrijven.

Nogmaals men schere het paard op een tochtvrije plaats en reinige het daarna volkomen, dekke het, de eerste dagen niet lang in de koude buitenlucht met het dier stil staan, dan is bij inachtneming dezer enkele voorzorgsmaatregelen geen ongeval te duchten.

De practische paardenliefhebber scheert zijn paarden, ze zijn daardoor beter in staat te werken, 't voer bekomt beter, de verpleging en het poetsen worden eenvoudiger en de oorzaken tot ziek worden zijn verminderd.

Eén raad nog: Uw man *leere* het scheren niet op Uw eigen paarden!

T. T.

HET URBAINE-PAARD VERTELT ZIJNE HISTORIE.

Ik heet Blue-Bell; 'k heb nummer 162. — Ik werd geboren naar aanleiding van een bezoek dat Senora, veulenmerrie, beroemd om haar mooi kruis en zeldzaam fraaie voorhand, bracht aan St. Thomas, volbloedhengst, gestationneerd op 't Uilennest.

Zonder zelfoverschatting: 'k was een prachtveulen, 'k herinner me zelf meermalen met welgevallen gespiegeld te hebben in den grooten drinkbak, waarheen ik, jong en dartel, tweemaal daags met moeder ging.

Hoe alles toch veranderen kan!

Als ik thans mijn beeld teruggekaatst zie in de spiegelruiten der groote magazijnen, kom ik tot de overtuiging dat *alles* hier beneden vergankelijk is, *alles*, behalve de ondankbaarheid der menschen en de onbillijkheid der koetsiers.

* *

Mijn geheugen laat me in den steek omtrent de plaats, waar ik mijn prille jeugd sleet.

Er staat me slechts bij, dat een oude heer, krom van de reumatiek, mij voor 200 daalders kocht van mijn meester, een ruw paardenhandelaar, die bier dronk en op de rennen wedde.

Heerlijk leven op dat buitengoed!

Een stalknecht, met een Engelsche broek aan, poetste me 's morgens en 's avonds.

Mijn krib was van wit geëmailleerd ijzer en daarin steeds overvloedig haver.

Mijn éénige werk was af en toe de jonge vrouw van den ouden heer op den rug te nemen.

Zij was mooi, 30 jaar oud, donkerblond, en licht! . . . als een veertje.

Ze had droomerige buien.

* *

Bijna iederen middag gingen we samen de duinen in.

Dicht bij een met boschjes begroeid gedeelte, keek zij behoedzaam rond, steeg af en bevestigde mij aan een paaltje, dat daar stond.

Ik knabbelde wat aan de stugge grasjes, en de jonge vrouw liep de boschjes in.

Op een keer keek ik haar na, en 'k zag, door de takken, dat ze in de armen viel van een jongen man!

Vervloekte liefdeshistorie!

* *

Dat was 't begin van mijn ongeluk.

Op zekeren dag volgde de oude heer ons stilletjes, en sloop ook in 't boschje.

Wat er gebeurde weet ik niet. Ik hoorde een gil, een schot, kermen, en toen niets meer!

De jonge vrouw kwam doodsbleek bij me terug, met verwarde haren, en gescheurde amazone.

Met één sprong was ze in 't zadel en gaf me zulke venijnige karwatsstriemen, dat ik er tusschen uit trok.

In mijn snelle vaart struikelde ik tegen een grooten steen. mijn been knikte, en mijn knie raakte den grond.

Gek ding! — wat een waardigheidsteeken is voor den mensch, is een schandvlek voor een paard.

Gecouronneerd! . . . en dus waardeloos!

Waardeloos — want ik kwam terecht in den stal van een *dame*, die men „Rooie Riek” noemde.

In ken géén meer vernederend baantje, dan 't rondrijden van de schande in zijde gehuld, over de straten der Residentie.

Ik, die nooit de boomen van een rijtuig aan mijn flanken gevoeld had, werd ingespannen voor eene gehuurde victoria, en toevertrouwd aan een koetsier die mijn haver omzette in „taaie”.

Ik begon te vermageren.

* *
*

Mijn toeren door 't Bosch, en mijn nachtelijk stilstaan voor de Kurhausbar, boezemden mij zulk een zelfverachting in, dat ik het lot der karrepaarden begon te benijden. —

Juist in die dagen kreeg Rooie Riek van een rijke chocolade-fabrikant een carossier die *stepte!*

Ze verkocht mij aan een paardenverhuurder.

De ondankbare! zij vergat, dat ik haar zes maanden lang getrokken had en dus geholpen bij 't zoeken naar een *positie!*

* *
*

't Was ontzettend!

Zijn krachten te verbruiken, door op den rug te moeten nemen een gymnasiast, wiens domme handen u den mond verwonden, en wiens onvaste knieën u de schouders ontvellen, — rond te moeten hobbelen onder zoo'n met latijn en grieksch en scharrelpartijen volgepropt stuk mensch, of Zondags commisvoyageurs in nieuwigheden langs den Scheveningschen weg te moeten rijden! bestegen te kunnen worden door den eerste den beste, die een „achterwiel” in den zak heeft

't Was te veel.

Ach, dacht ik, de vrouw, die zich verkoopt, heeft tenminste *die* troost, dat zij door den man die haar betaalt, nog luxe en genoegens kent! — Maar **Ik?** — Wat helpt me, *mijn* gedwongen prostitutie? — Brengt die me ook maar één bos stroo in de paljas? — Zal die beletten dat ik eenmaal de prooi wordt van den paarden-slachter of den rookvleeschverkooper?

* *
* *
*

Een onverwachte gebeurtenis maakte voor goed een einde aan mijn neiging tot filosofeeren.

Er kwam een man bij den rijpaardenverhuurder, die me meenam tot achter de coulises van de opera. Ik werd gezadeld met een groen fluweelen dek; een mooie jongen, met goud bestikt, klom me op den rug; twee pages, prachtig gekleed, grepen me bij den teugel, en onder trompetgeschal verscheen ik ten tooneele. Bekomen van de ontroering, die de onverwachte aanblik van duizend lichten bij me veroorzaakte, keek ik de zaal in.

In een fauteuil herkende ik mijn eersten meester, den paardenhandelaar —, een diamanten hoefijzer in zijn das, en een breede gouden ketting op de maag.

Ik zag de jonge blonde vrouw in een balcon-loge zitten . . . de mooie jonge man uit het boschje stond vlak bij, en fluisterde met haar.

Een eind verder glimlachte Rooie Riek, schitterend van edelsteenen, schandalig gedecollecteerd, tegen den chocoladefabrikant! Ik hinnikte . . . niemant herkende me! —

Eén oogenblik dacht ik een medelijdend hart op te merken. — Een dame op den 2en rang wierp vriendelijke blikken in mijn richting. — Zij begon mij hardnekkig door haar binocle te bekijken, zond mij lieve groetjes en eindelijk . . . een kushand!

Toen in eens . . . *wèg* illusie: —

De oogjes, de groeten, de kushand, *alles* was bestemd voor mijn berijder, die deze vriendschapsbetuigingen beantwoordde met kleine, onmerkbare beweginkjes.

Iedereen is gelukkig, dacht ik — allen! behalve ik.

* *
* *
*

Behalve ik! want met een wond aan 't achterbeen, verkregen bij 't springen over de manegeboom, werd ik verkocht aan de maatschappij „Urbaine”.

De Urbaine zijn de galeien voor het paard! Ik ben *onschuldig*, en toch trek ik al drie jaren no. 162.

Ik heb als stalgenoot een paard van lage komaf! dat zich maklijk

schikt! — Maar *ik!* o! ik lijd ondragelijk! — want 162 is een zware kast en de koetsier, die mij rijdt heeft een rooden neus, vloekt en pruint tabak! —

* * *

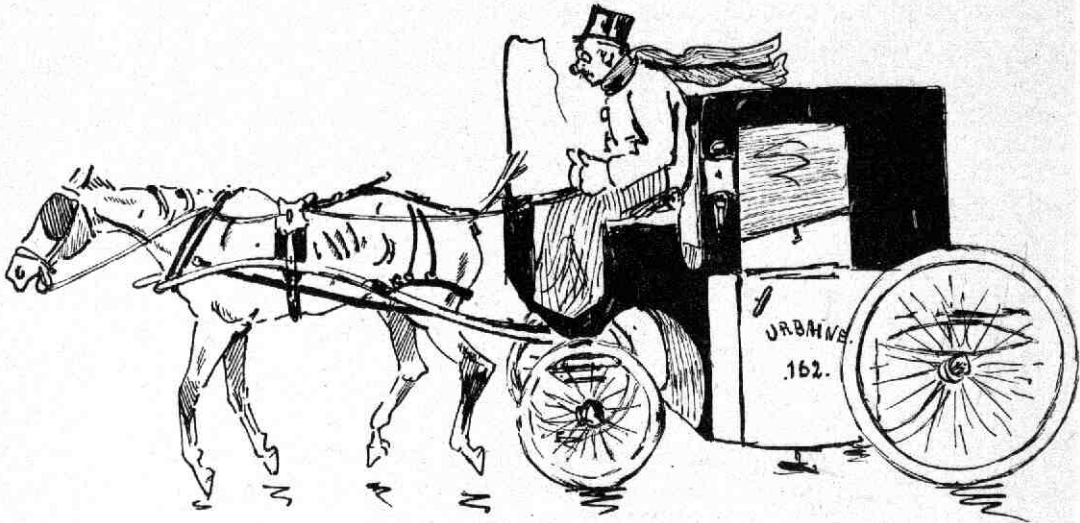

Fig. 105.

O! St. Thomas, O! Senora! och vader, moeder, Gij die ongetwijfeld in de Olympus gespannen zijt voor den wagen van Apollo, — hebt *Gij* mij het leven geschonken, om te „snorren” tegen 25 stuivers per uur?

T. T.

